

Riksdagens snabbprotokoll

2025/26:68

Onsdagen den 4 februari

Kl. 09.00–22.58

Det justerade protokollet utkommer inom tre veckor eller vid den tidpunkt som talmannen bestämmer. Talare som vill göra anmärkningar mot snabbprotokollet ska anmäla detta senast kl. 12.00 den tredje vardagen efter sammanträdet.

§ 1 Val av ställföreträdande justitieombudsman

Val av ställföreträdande justitieombudsman företogs.

Följande skrivelse hade kommit in från konstitutionsutskottet:

Riksdagen

Konstitutionsutskottet har berett frågan om val av ny ställföreträdande justitieombudsman.

Konstitutionsutskottet föreslår enhälligt att riksdagen för två år fr.o.m. den 1 april 2026 till ställföreträdande justitieombudsman väljer f.d. justitierådet Mari Andersson.

Stockholm den 29 januari 2026

På konstitutionsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Kammaren biföll konstitutionsutskottets förslag och utsåg därmed *för två år från och med den 1 april 2026 till*

ställföreträdande justitieombudsman

Mari Andersson

§ 2 Justering av protokoll

Protokollet för den 14 januari justerades.

§ 3 Anmälan om faktapromemoria

Tredje vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen hade kommit in och överlämnats till utskott:

2025/26:FPM60 EU:s plan för hjärt-kärlhälsa
COM(2025) 1024 till socialutskottet

§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Propositioner

2025/26:105 till justitieutskottet

2025/26:106 till civilutskottet

2025/26:107 till skatteutskottet

2025/26:108 till miljö- och jordbruksutskottet

Skrivelse

2025/26:111 till civilutskottet

Redogörelser

2025/26:Europol1 till justitieutskottet

2025/26:NSÖ1 till konstitutionsutskottet

Motioner

2025/26:3893–3895 till konstitutionsutskottet

EU-dokument

COM(2025) 785 till kulturutskottet

§ 5 Integration

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2025/26:AU8

Integration

föredrogs.

Anf. 1 ANN-CHRISTINE FROHM (SD):

Fru talman! I dag står vi återigen i den här kammaren och ska debattera integrationsfrågan, som hör hemma i arbetsmarknadsutskottet. Politikområdet innehåller förutom integration också utanförskap och diskriminering, frågor som tyvärr sällan debatteras. Jag har tagit upp dem i någon annan debatt.

En del av de andra partiernas debattörer är inlånade från andra utskott för att integrationsfrågan ligger som ansvar på just denna ledamot. Kanske är det också för att den ledamoten anses vara en skicklig debattör och är utsänd för att försöka krossa oss andra, kanske främst mig och mitt parti, i sitt anförande eller genom sina repliker.

Själv har jag debatterat integrationsfrågan från den här talarstolen i snart sex år. Jag som å ena sidan är en helt vanlig mor, mormor, fru, syster, kollega, vän och medmänniska och å andra sidan är en folkvald

riksdagsledamot och en stolt sverigedemokrat har kallats det ena nedvärderande epitetet efter det andra. När vänsterflanken har tagit till orda har jag anklagats för att vara rasist, nazist och fascist, och jag har anklagats för att se ned på människor med ett annat ursprung än mitt eget.

Inget kunde vara mer felaktigt som bedömning, vare sig av mig som person eller av mitt parti. Vi som parti har utvecklats. Sverige har sedan vi ingick ett regeringssamarbete utvecklats till det bättre. Men vänsterflanken står kvar och stampar på samma ställe och basunerar ut samma epitet utan några som helst andra lösningar på problemen i Sverige än att fortsätta mottagandet och fylla på vårt land med ännu mer av segregation och motsättningar.

Men, fru talman, fakta väger alltid tyngre än oförskämda epitet som slängs runt, bland annat i den här salen. Sedan väljarna för första gången år 2010 gav oss förtroende att stå i den här talarstolen och representera dem och göra deras röst hörd har vi, till övriga partiers förtret, vuxit i varje val. Svenska väljare har sett oss som det enda alternativet för att säkerställa att deras vardag återigen ska bli trygg och säker. Det är svenska medborgare som, vare sig de är födda i landet med en släkt som har bott här i många generationer eller har flytt hit till oss för att exempelvis undkomma islams utbredning med livet i behåll, vill göra sin demokratiska röst hörd i den här församlingen. Det är svenska medborgare som vill Sverige väl. Det är svenskar som varje dag lever där ute i verkligheten och är goda medmänniskor. Det är svenskar som lever i utanförskapsområden och har felbehandlats till följd av bristande språkkunskaper. Det är svenskar som kämpar för sin familjs trygghet och för vårt lands väl och ve.

Fru talman! Våra samarbetspartier i Tidöavtalet har varit konstruktiva i många frågor. Vi har redan lyckats genomföra en hel del förändringar och förbättringar, inte minst inom integrationsområdet. Det är bland annat krav på anpassning till vårt svenska samhälle, bekämpning av utanförskap och hjälp att återvända för den som inte vill anpassa sig till våra västerländska värderingar eller rättssamhället.

I dagens debatt vill jag särskilt belysa det faktum att januari månad år 2026 blev den första månaden på åtta år som var fri från dödsskjutningar, den första hela månaden på åtta år utan en dödsskjutning i Sverige.

Hade någon under det glada 80-talet sagt till mig att vårt land skulle ha förstörts så till den milda grad att vi år 2026 skulle uppmärksamma en månad fri från dödsskjutningar hade jag naturligtvis trott att det hade varit ett skämt. Det hade varit helt otänkbart. Men här står vi med facit till sossarnas oansvariga integrationspolitik i knät, och sprängningar, gängkriminalitet och dödsskjutningar är ett faktum.

Jag hoppas att trenden nu antligen har brutits, och vi bör kunna få uppmärksamma fler månader i närtid som är fria från dödsskjutningar i vårt land.

Fru talman! Regeringen och Sverigedemokraterna genomför nu steg för steg de förändringar som krävs för att öka kraven på anpassning och underlätta

återvandring för dem som inte har integrerats i Sverige. Asylinvandringen är nu den lägsta sedan 1985. Reformerna är viktiga steg i rätt riktning, men mer behöver göras och reformtakten måste hållas i. Därför anmäler vi ett särskilt yttrande i detta betänkande.

Vi sverigedemokrater kommer att återkomma med ytterligare förslag för att skapa ett samhälle där de som har laglig rätt att stanna i vårt land förväntas bli en del av vårt samhälle, främst genom ansträngning. Det är vår utgångspunkt att detta arbete kommer att fortsätta långt bortom nästa val.

Fru talman! I dag står jag här inte bara för att påtala Socialdemokraternas och övriga vänstersidans, eller för den delen Centerns breda mitts, bristande förmåga att hantera integration, utanförskap och diskriminering. Jag står här också för att göra allt jag kan för att rädda kommande generationers framtid. Snart står svenska folket vid valurnorna, och det är då det avgörs. Det är då svenska folket avgör om Sverige ska köras i botten av Socialdemokraterna eller om man ska låta oss sverigedemokrater fortsätta vägen mot ett fritt, tryggt och säkert samhälle.

Anf. 2 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Fakta väger tyngre, sa ledamoten i sitt anförande. Det fick mig att tänka på en stor undersökning som släpptes förra veckan. Den visar att 82 procent av kommunerna runt om i Sverige vill ha ett fortsatt mottagande och tycker att mottagandet bidrar positivt till kommunerna. Bara 2 procent av kommunerna tycker att det bidrar negativt.

Enligt kommunpolitikerna är de nyanlända inte ett problem eller en belastning – vilket Sverigedemokraterna många gånger ger uttryck för. I stället är de uppskattade kommunmedborgare som bidrar till att lösa kommunernas svåra situation med demografiskt åldrande, avfolkning och bristande kompetensförsörjning inom både offentlig och privat sektor.

Detta blev också väldigt tydligt när Kommunsverige protesterade mot regeringens förslag om återvandringsbidrag. Man bryr sig om sina kommuninvånare, helt enkelt. Det är så verkligheten ser ut i landets kommuner. Man vill inte ha Sverigedemokraternas retorik eller politik, och jag tror att anledningen ligger mycket i att exakt ingenting blir bättre med Sverigedemokraterna.

Sverigedemokraterna vill inte ha integration. Samtidigt vill nästan alla landets kommuner ha ett mottagande, utbildning och människor i välfärden som ser till att kommunen växer. Detta visar varje undersökning och all statistik, och det visar också undersökningen som kom förra veckan. När ska Sverigedemokraterna lyssna på dessa behov ute i landet?

Ledamoten efterfrågade fakta. Det här är ju väldigt färsk statistik och fakta från förra veckan. När ska Sverigedemokraterna lyssna på den?

Anf. 3 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Haddou för att ledamoten vill diskutera integrationsfrågan i den här

debatten i stället för att göra som han brukar göra och halka in enbart på arbetsmarknadsfrågor. Jag uppskattar verkligen detta, för det är integration, utanförskap och diskriminering vi ska diskutera här i dag.

Fakta är viktigt, som jag sa i mitt anförande, och vad gäller ansvar i kommuner kan vi konstatera att en så stor andel som 230 av Sveriges 290 kommuner har fler kommuninvånare som blir försörjda genom bidrag än genom arbete – 230 av 290 kommuner. Det är en väldigt stor andel. Det vore intressant att höra ledamotens reflektion om detta.

Som vanligt försöker Vänsterpartiet lägga orden i munnen på oss och säga att vi tycker illa om människor, fast jag precis har sagt från talarstolen att så inte är fallet. Som vanligt fortsätter dock Vänsterpartiet i den riktningen. Det beklagar jag.

Jag skulle välkomna om den uppmaning som vi fick här också gällde Vänsterpartiet, så att Vänsterpartiet faktiskt börjar lyssna på Sveriges medborgare och Sveriges befolkning.

På tal om fakta talar opinionsundersökningarna sitt tydliga språk. Faktum är att svenska folket har mycket stort förtroende för Sverigedemokraterna och väldigt stort förtroende för vår partiledare Jimmie Åkesson. Där är inte Vänsterpartiet i undersökningarna.

Anf. 4 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Detta var absolut inte svar på den fråga jag ställde om fakta och om kommunerna. Jag vet inte om jag ska upprepa den, men den handlade ju om när Sverigedemokraterna ska lyssna på kommunerna. Jag sa precis att 82 procent av kommunerna vill ha ett fortsatt mottagande för att de anser att det bidrar positivt till kommunens utveckling. Till svar får jag en sverigedemokrat som säger att 230 av 290 kommuner har problem med exempelvis att människor ska komma i arbete och med försörjningsstöd.

Jag vet inte om Sverigedemokraterna förstår att de sitter i regeringsställning – eller alltså att de är det största underlaget till regeringen. Underkänner Sverigedemokraterna sin egen politik under den här mandatperioden? Är det detta Sverigedemokraterna ger uttryck för här? Det är en helt seriös fråga. Om det går dåligt för människor och vi till exempel har den höga arbetslöshet vi har, och Sverigedemokraterna är det största underlaget och det är Sverigedemokraternas politik som bedrivs, då underkänner ju ledamoten sin egen politik här. Det är väl ett allvarligt problem.

Jag tror helt ärligt att det för Sverigedemokraterna är viktigare var människor kommer ifrån än vad de uträttar för vårt land och än att lyssna på kommunernas behov. Vi har människor runt om i kommunerna som håller upp svensk välfärd och ser till att landet fungerar, men jag tror att det är väldigt mycket viktigare för Sverigedemokraterna var de kommer ifrån.

Jag fick nämligen inget svar över huvud taget rörande att så många kommuner – nästan alla kommuner i Sverige – i undersökningen säger att mottagandet bidrar positivt till kommunens utveckling. Det är ju rena fakta, som Sverigedemokraterna borde lyssna på.

Anf. 5 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik:

Fru talman! Vi behöver som vanligt reda ut några saker när vi debatterar mot Vänsterpartiet. Det första är naturligtvis att vi är ett samarbetsparti med ett Tidöavtal. Vi ingår alltså inte i regeringen, utan vi har ett antal punkter i ett avtal som vi har kommit överens med regeringen om. Ledamoten vet mycket väl att det är på det sättet.

Ledamoten pratar om att det är många kommuner som vill fortsätta mottagandet och som tycker att det är positivt. Jag kan förstå att det är på det sättet. Jag vill också belysa att Sveriges kommuner är självstyrande, så det är inte alls säkert att de kommunerna styrs av ett regeringsparti – i alla fall inte som största parti – utan många av våra kommuner runt om i landet styrs av Socialdemokraterna. Då kan man ju förstå att kommunerna är väldigt positiva till ett fortsatt mottagande. Enligt mig är detta inte rättvisande över huvud taget, utan det beror på vilka som styr kommunerna.

Sedan har ju den här regeringen tagit vid efter åtta år av fullständigt odugligt styre av Sverige. Det är där vi står i dag. På en mandatperiod – eller på tre år, kan vi säga – har den här regeringen lyckats vända utvecklingen när det till exempel gäller döds skjutningarna i Sverige och gängkriminaliteten. Det pratade jag om i mitt anförande. Vi har infört högre straff och tagit bort straffrabatten – jag kan rabbla väldigt länge, men det har vi inte tid till.

Jag säger det igen: Vi har tagit vid efter åtta år av slarvigt styre av Sverige. Det tar tid att åtgärda det, men vi kommer att fortsätta vårt arbete.

Anf. 6 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för ett engagerat anförande!

Låt oss konstatera faktum: Arbetsmarknadspolitiken är ett statligt ansvar, och Sverigedemokraterna är med och styr. Sverigedemokraterna har haft en betydande roll som regeringens största stödparti under mer än tre år. Det innebär inte bara möjligheten att påverka den politiska agendan utan också ansvaret att leverera konkreta resultat. Ledamoten sa själv att man ska förstärka integrationen och bryta segregationen, och för det krävs också konkreta reformer.

Med tanke på att Sverigedemokraterna har varit med – och är med – och styr arbetsmarknadspolitiken är min fråga till ledamoten vilka konkreta och framgångsrika åtgärder Sverigedemokraterna faktiskt har föreslagit och drivit igenom för att lösa segregationen och skapa verklig samhällsgemenskap – som ledamoten själv var inne på.

Anf. 7 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för frågorna!

Ledamoten har den goda smaken att säga att Sverigedemokraterna är ett samarbetsparti till regeringen och ingenting annat. I detta samarbete har vi under tecknat ett avtal som vi i de fyra partierna har kommit överens om. Vi har hittills under den här mandatperioden genomfört väldigt många av de punkterna. En del

återstår, och en del kommer vi att behöva ännu en mandatperiod för att driva igenom. Det tar nämligen tid att rätta till åtta år av vanstyre, som jag väljer att kalla det, av ett land. Det är det parti som ledamoten tillhör som är ansvarigt för det vanstyret.

Vad gäller arbetsmarknadspolitiken är den problematisk; det vet vi. Tyvärr är det alldeles för många människor i vårt land som är arbetslösa och inte har ett arbete att gå till. Jag anser inte att sysselsättning hjälper, utan det är arbete människor behöver gå till. En sysselsättning är ofta en arbetsmarknadsåtgärd, och jag tycker att det ger siffror som inte är rättvisande.

Vad gäller integrationsfrågan, om jag hoppar vidare till den, handlar det bland annat om återvandringsbidraget, som vi har drivit igenom. Vi är beredda att ge den som inte vill ingå i vårt västerländska sätt att leva och som inte trivs här ett bidrag så att man kan återvända hem igen. Det är ett exempel.

Anf. 8 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Ledamoten nämnde att man har genomfört väldigt många punkter och reformer, därav min fråga om vilka reformer man har genomfört på arbetsmarknadspolitikens område.

Vi har de facto nästan en halv miljon arbetslösa människor i dag. Vi har en hög ungdomsarbetslöshet och en integration som behöver hanteras. De här frågorna hänger ihop, för arbete påverkar allt runt omkring. Arbete gör att människor kan få en bostad, betala hyran och betala sina räkningar. Det gör att människor får det ekonomiskt bättre och att de bidrar till välfärdssamhället.

Jag ställer därför frågan igen. Ledamoten säger att man har genomfört reformer och punkter inom arbetsmarknadspolitiken, och jag är genuint nyfiken på och intresserad av vilka de reformerna är. Jag undrar också om det finns även annat som är på gång, med tanke på att jag som ledamot i arbetsmarknadsutskottet under de senaste tre åren inte har sett ett enda förslag. Det finns inga reformer på dagordningen. Väldigt många av våra utskottsmöten, fru talman, handlar om att träffa andra och prata om annat än arbetsmarknadspolitiken och situationen på arbetsmarknaden.

Här har Sverigedemokraterna ett ansvar som samarbetsparti till regeringen. Jag frågar alltså återigen: Vilka reformer har man genomfört, och vad finns på agendan med tanke på situationen på den svenska arbetsmarknaden i dag?

Anf. 9 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik:

Fru talman! Jag uppskattar ledamotens genuina intresse för arbetsmarknadspolitiken. Det delar jag, och att läget är bekymmersamt kan ledamoten och jag vara överens om. Arbetslösheten är alldeles för hög, vilket är bekymmersamt. Det är något vi redan tar på största allvar och kommer att fortsätta ta på största allvar.

Vad gäller fakta är det viktigt att påpeka att ungdomsarbetslösheten inte alls är lika hög som Socialdemokraterna vill göra gällande. Siffran beror på att även den som är studerande räknas in i

ungdomsarbetslösheten, vilket inte är rättvisande. Även om ungdomsarbetslösheten är för stor, vilket jag håller med om, är den alltså inte alls så stor som man vill göra gällande från Socialdemokraternas sida.

Detsamma gäller egentligen arbetslösheten i stort. En halv miljon människor är en siffra som är helt oacceptabel för alla oss som arbetar i arbetsmarknadsutskottet, oavsett vilket parti vi tillhör eller om vi ingår i regeringsunderlaget eller är i opposition. Men det är samma där: En stor andel av de arbetslösa är hitflyttade människor. Det vet vi. Det finns människor som har bott i Sverige i mer än 15 år – det närmar sig 20 år nu – och som inte kan språket och så vidare.

Ett krav vi har ställt är språkravet. Det handlar om att göra sig själv anställbar. Att anpassa sig till vårt samhälle och göra sig anställbar är ett av de krav vi har ställt.

Anf. 10 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Det var som vanligt ett mycket engagerande anförande från Ann-Christine Frohm. Ledamoten pratade dock väldigt mycket om sig själv, och jag tänkte att vi kanske även kan prata lite om andra människor – människor som också är mammor, granar, samhällsmedborgare etcetera.

Vi kan prata om döttrar – exempelvis Ayla, som sitter här uppe på läktaren och lyssnar och som nu ska utvisas på grund av regeringens politik. Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson ”känner inte så mycket” när han hör om Ayla, som är en av de många tonåringar som ska utvisas. Jag vill därför gärna höra vad Ann-Christine Frohm känner inför att Ayla sitter där uppe på läktaren och ska utvisas trots att hela hennes familj har medborgarskap eller permanent uppehållstillstånd och trots att hon pluggar och jobbar. Hon utbildar sig till undersköterska.

Känner ledamoten någonting? Känner ledamoten att det är vettigt och smart lagstiftning att kicka ut personer vars föräldrar och syskon har medborgarskap eller permanenta uppehållstillstånd? Känns det bättre att ännu en invandrare åker ut? Inte minst är väl en väsentlig fråga om det gör Sverige bättre. Hur blir Sverige bättre av det? På riktigt: Precis hur blir Sverige bättre av att Ayla och alla andra tonåringar som just nu utvisas lämnar landet?

Sverigedemokraterna måste nämligen anse att det gör Sverige bättre, för det är ju med klinisk precision som man har skapat det här regelverket. Man har ändrat reglerna just för att kunna bli av med människor som är mellan 18 och 21 år. Det var syftet med att se till att familjeanknytning inte räknas lika mycket som förut. Det gjorde man medvetet och med kunskap om konsekvenserna. Att man valde att göra detta måste ju bero på att man ville ha den effekten.

Därför skulle jag gärna vilja höra från Sverigedemokraterna varför man anser att Sverige blir bättre av att Ayla lämnar landet.

Anf. 11 ANN-CHRISTINE FROHM (SD)
replik:

Fru talman! Det här handlar ju om en enskild person, och det är ingenting som jag tycker att vi ska tala om i talarstolarna här. Vi brukar inte prata om enskilda händelser och enskilda fall, utan i våra inlägg brukar vi prata om majoriteten och det generella.

Att jag talade om mig själv beror på att jag också är en medborgare och en invånare i Sverige, precis som så många andra helt vanliga kvinnor – vanliga mödrar och mormödrar. Jag känner såklart en hel massa saker när ledamoten pratar om en enskild individ, men jag vill inte gå in på och debattera ett enskilt fall här i talarstolen.

När ett land är så misskött som Sverige var under Socialdemokraternas senaste åtta år vid makten, innan vi tog över, kan det när man gör lagändringar – och detta vet även ledamoten som centerpartist – tyvärr ibland bli så att ändringarna inte i samtliga fall faller ut så som man har tänkt sig. Då kanske man behöver skruva på några saker, men den frågan känner inte jag att jag äger. Den hör inte hemma hos mig som enskild ledamot i arbetsmarknadsutskottet utan på en högre nivå.

Ledamoten använder sig av uttryck som att Sverigedemokraterna eller regeringen skulle vilja bli av med personer i åldern 18–21 år. Jag vill ändå säga att jag inte alls känner igen det utan att det får stå för ledamoten. Det är inte ett uttryck som jag använder.

Anf. 12 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)
replik:

Fru talman! Jag ska ta det här i omgångar.

Den dagen Sverigedemokraterna slutar använda enskilda fall i talarstolen ska jag också göra det. Förra gången vi hade en debatt här tog ledamoten upp ett enskilt fall i talarstolen. Då gällde det dock brott, och då är det tydligen *fine*. Jag tror att vi alla har pratat om Nytorgsmannen, vilket är ett enskilt fall. Det får vi göra. Men det här handlar ju inte om att ledamoten ska ta hänsyn till Aylas fall, utan jag frågade om det regelverk som har skapat fallet. Det var det jag frågade om.

Man har ändrat det regelverk som hade till syfte att säkra att personer skulle kunna vara kvar om de hade anknytning till Sverige. Regelverket skulle säkra att man kan vara här till 21 års ålder och att hänsyn kan tas till särskilt ömmande fall. Det har Sverigedemokraterna tagit bort. Ledamoten röstade för att ta bort det.

Det är klart att jag förväntar mig att en företrädare för Sverigedemokraterna kan förklara varför de har röstat för specifik politik som de själva har fått igenom. Det är ju Sverigedemokraterna som har pressat igenom det här. Jag vet att det finns många kristdemokrater, liberaler och moderater som inte hade velat göra detta om inte Sverigedemokraterna hade pressat dem.

Det är Sverigedemokraternas politik som har blivit verklighet. Att då säga att man inte kan försvara det är faktiskt ett fattigdomsbevis i den här parlamentariska kammaren. Demokrati går ut på att förklara den politik som man tvingar igenom eller vill ha igenom.

Jag anser att Sverigedemokraterna ville ha ut dem. Det fanns ett regelverk som var till för bara den här gruppen, men Sverigedemokraterna tog bort det, tillsammans med regeringen. Det var inte så att det var ett regelverk som gjorde att en massa kriminella kunde stanna och att dessa personer åkte med vid sidan om, utan det här var bara för den gruppen. När Sverigedemokraterna gick in och tog bort detta gjorde de det därför att de ville ha bort dem – det finns ingen annan förklaring.

Varför ville Sverigedemokraterna ändra regelverket? Varför tycker man att det är bra att tonårsutvisningarna sker? Vi behöver inte nämna Ayla, för detta handlar inte om ett enda enskilt fall utan om många enskilda fall.

Anf. 13 ANN-CHRISTINE FROHM (SD)
replik:

Fru talman! Precis som jag sa i mitt anförande är Centerpartiets ledamot en skicklig debattör – det tycker jag, och det ska ledamoten ha all kredit för.

Jag har däremot lite problem med att man tar upp enskilda fall på den här nivån, i en debatt om integration, utanförskap och diskriminering. Jag skulle säga att det rör sig om allvarliga fall, och jag kände mycket när ledamoten beskrev den enskilda individen. Detta hör dock egentligen inte hemma i den här debatten, utan det hör hemma på regeringsnivå, i regeringsförhandlingar och på partiledarnivå.

Jag ser att ledamoten tycker att det är problematiskt, men om vi ska vara på den nivån kan vi också tala om folkstyret i kommunerna. Ledamotens parti har varit tydligt med att vi behöver utländsk arbetskraft och män som jobbar inom äldreomsorgen för att vi ska klara oss. Tyvärr har det bidragit till att antalet fall där äldre kvinnor har utsatts för våldtäkt har ökat. Jag väljer dock att inte hålla ledamoten ansvarig för detta i den här debatten, för om vi ska vara på den nivån kan vi diskutera allt mellan himmel och jord – folkstyre, regering och så vidare.

Som jag sa tidigare är Sverigedemokraterna ett parti som samarbetar med regeringen i de frågor där vi har kommit överens om att vi ska driva politik. Jag känner att frågan mer hör hemma på regeringsnivå och på partiledarnivå.

Anf. 14 SERKAN KÖSE (S):

Fru talman! För några dagar sedan parkerade jag min bil utanför Fittja centrum – längs den röda tunnelbanelinjen, en halvtimmes resa härifrån – på väg till mina föräldrar. Där mötte jag en mamma som jag hade träffat förut. Hon vinkade och ville prata. Hon sa inget stort eller dramatiskt. Hon sa bara: Jag vill ha ett jobb. Sedan fortsatte hon: Jag vill att mina barn ska få en bra skola. Jag vill att min son ska slippa välja mellan räds-
lan och gänget när han går hem på kvällarna efter fotbollsträningen. Jag vill bo tryggt i mitt bostadsområde. Därefter sa hon, helt tydligt: Jag vill inte flytta härifrån.

Fru talman! Det hon talade om var inte en privat önskelista, utan det gällde samhällskontraktet och

uttrycktes med en mammas röst. Den här debatten borde handla om just hur vi stärker samhällsgemenskapen i vårt land.

Den här mamman ber inte om ett annat liv någon annanstans. Hon ber om ett normalt liv där hon redan bor. Hon vill arbeta och göra rätt för sig. Hon vill att hennes barn ska få samma livschanser som andra barn. Hon vill känna att samhället står på hennes sida – inte att samhället tittar bort.

Hon är inte ensam. Det hon satte ord på är vardag för många människor som alltför ofta möts av längre köer, högre trösklar och en tyst signal om att deras kvarter räknas mindre.

Fru talman! Sverige är ett fantastiskt land. Det är ett land där människor i grunden litar på varandra, där välfärden bär när livet skakar, där föreningslivet lär oss att vi hör ihop och där frihet aldrig har varit en ensam rättighet utan alltid har hängt ihop med ansvar och en idé om att vi bygger samhället tillsammans. Sverige är starkt just därför att vi en gång tog den idén på allvar och byggde institutioner som höll ihop vårt land. Just därför är det så allvarligt när samhällsgemenskapen försvagas, när klyftorna tillåts växa och när segregationen gör postnumret till en sorts förutbestämd framtid.

Segregation är inte bara en bostadsfråga eller en skolfråga. Segregation är ett system som återskapar sig självt. Arbetslöshet blir trångboddhet, trångboddhet blir sämre skolresultat och sämre skolresultat blir högre trösklar till arbete.

När samhället drar sig undan uppstår ett tomrum. Då kliver kriminella strukturer in och erbjuder sin falska gemenskap, sin egen ordning och sin egen lojalitet, byggd på rädsla, tystnad och kontroll. Det är därför vi säger att integration i grunden handlar om samhällsgemenskap. Ska vi leva i ett land där vi möts som medborgare med gemensamma rättigheter och skyldigheter, eller ska vi vänja oss vid parallella liv där klass blir geografi och postnummer blir framtid?

Fru talman! Jag säger detta med både politisk övertygelse och personlig erfarenhet. Jag växte själv upp i ett socioekonomiskt eftersatt område längs tunnelbanans röda linje, bara en halvtimme härifrån, där granar delade allt från socker till sorg. Där såg jag också två Sverige på samma torg. Jag såg framtidstro och hinder sida vid sida. Jag såg hur snabbt framtidstro kan växa när samhället är närvarande. Jag såg också hur snabbt den kan vittra när institutionerna backar, när skolan byter lärare för ofta och saknar resurser, när bostadsbristen pressar ihop familjer så att barn saknar studiero och när föreningslivet jagar varje krona och fritidsverksamheterna stänger kväll efter kväll. Då blir det inte bara svårare att lyckas utan också svårare att ens tro att det lönar sig att försöka.

Låt oss vara ärliga om mekanismerna: Segregation byggs av samhällsstrukturer. Segregation byggs av arbetslöshet, av trångboddhet, av skolmisslyckanden, av att välfärden dras tillbaka där den behövs som mest och av att arbetsmarknadspolitikerna monterar ned när den behöver skruvas upp. Den förstärks av diskriminering

som fortfarande kan stänga dörrar som borde stå öppna.

Här brukar Sverigedemokraterna och regeringen tala om krav. Vi socialdemokrater har inga problem med krav – tvärtom. Förväntningarna ska vara höga. Vi ska ha höga förväntningar på varandra. Man ska lära sig svenska språket, arbeta och respektera lagar och demokrati. Man ska helt enkelt göra sin plikt och kräva sin rätt.

Men krav utan verktyg är inte ansvar, utan det är populism. I den här debatten syns det så tydligt. Överallt i betänkandet hänvisas det till att man bereder, följer och analyserar, men de reformer som skulle bära upp retoriken lyser med sin frånvaro. Reformlistan ekar tom.

Samtidigt går man från ord till handling åt fel håll. När arbetslösheten biter sig fast, och när arbete är integrationens viktigaste motor, väljer Sverigedemokraterna och regeringen att försvaga de verktyg som faktiskt kan ta människor från utanförskap till jobb. Det blir mindre av arbetsmarknadsinsatser, mindre av aktiva åtgärder och mindre av utbildningsvägar för vuxna som behöver ställa om.

På bostadssidan saknas den reformkraft som krävs för att bygga bort trångboddhet och boendesegregation. Man predikar arbetslinjen samtidigt som man monterar ned stegen upp till arbete. Det är inte reformkraft. Det är en politik som backar undan, lämnar människor att klara sig själva och överlåter åt kommuner och civilsamhälle att hålla ihop landet på egen hand.

Fru talman! Vi ska inte heller ducka för att människor upplever att politiken under lång tid har varit långsam, för splittrad och för reaktiv. Ja, vi borde ha gjort mer på flera områden. Vi borde också ha gjort det tidigare, inte minst för att bryta boendesegregationen och se till att etableringen blir snabbare och mer arbetsnära.

Skillnaden i dag är dock avgörande. Vi socialdemokrater har dragit våra slutsatser. Vi har skärpt vår politik, och vi tar ansvar för helheten.

Det som har byggt segregation är inte ett enskilt beslut eller ett enskilt år, utan det är decennier av vägval där marknadslogik ofta har gått före samhällsbygge, där investering i välfärd och bostäder inte har hållit jämna steg med behoven och där en stor migration inte har mötts av tillräckligt effektiv integration.

Konsekvenserna ser vi nu. Polisen beskriver fortfarande utsatta områden där de kriminellas påverkan växer. Det är inte bara statistik, utan det är en karta över var samhällskontraktet är som svagast. Det är ett resultat av politiska vägval, och därmed kan det också brytas av politiska vägval. Socialdemokratin har därför en tydlig målsättning: Sverige ska inte ha några utsatta områden.

Detta kräver dock mer än polis och straff. Det kräver att skolan funkar, att bostäder byggs, att arbetsmarknaden öppnas, att civilsamhället får kraft, att diskrimineringen bekämpas och att språkutbildningen håller hög kvalitet och kopplas till jobb.

Fru talman! Bostadssegregation är inte en sidofråga, utan den är en motor. Den påverkar nätverk, skolor, trygghet och vägen till jobb. Just därför blir bostadspolitik arbetsmarknadspolitik.

Kommunerna tvingas alltför ofta ensam bära ett ansvar som staten borde dela. Här blir kontrasten till regeringens tomhet avslöjande. Ute i landet finns kommuner och bostadsbolag som gör jobbet för att de inte har råd att vänta på regeringen. Jag ska ta upp ett exempel jag själv har sett på nära håll. I Botkyrka har Botkyrkabyggen visat hur arbete kan bli integration i praktiken genom att anställa kvinnor som länge har stått långt från arbetsmarknaden. Jag har varit där och sett vad ett jobb kan betyda för dessa kvinnor: språk i vardagen, stolthet, trygghet och en ny vardagsrytm, som smittar av sig på barnen, grannarna och hela området.

Poängen är enkel. Det finns en väg som bygger, men denna väg kräver politiska verktyg, inte bara tom retorik.

Fru talman! För att stärka samhällsgemenskapen måste hela Sverige ta ansvar. Bosättningslagen är därför viktig. Den bygger på en idé som borde vara självklar: att hela Sverige ska ta ansvar, inte bara några få kommuner och inte de kommuner som redan har de största socioekonomiska utmaningarna.

Riksrevisionen har granskat bosättningslagen och pekat på att staten behöver bättre uppföljning, tidigare ansvarskedjor och mer konsekvent styrning i bosättnings- och etableringssystemen. Det är en viktig påminnelse om att det inte räcker att bara skriva mål. Man måste också bygga fungerande kedjor som håller hela vägen till jobb och egen försörjning.

Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Fru talman! Bosättningen är startpunkten, men den avgörande frågan är kedjan efter. Därför behöver vi tidiga, intensiva och arbetsnära etableringsinsatser där språk och yrke går hand i hand, där validering fungerar och där praktik leder vidare. Vi måste förstå att kontakter och nätverk ofta är den verkliga tröskeln. Därför behövs fler broar in i samhället, såsom mentorer, kontaktpersoner, civilsamhällets krafter och lokala samarbeten med arbetsgivare.

Fru talman! Om vi menar allvar med samhällsgemenskap måste vi tala om en av de största förlusterna i svensk integrationspolitik, nämligen utrikes födda kvinnor som vill arbeta men fastnar i isolering och beroende, inte för att viljan saknas utan för att vägen saknas. Det är en integrationsfråga, men det är också en jämställdhetsfråga och en frihetsfråga. Därför måste insatserna utformas så att de faktiskt når dem som i dag hamnar utanför, också när vägen in sker via en anhörig. Drivkrafterna måste stärka självständighet, inte förstärka beroende.

Därför säger vi socialdemokrater nej till att avskaffa etableringstillägget. Tvärtom behöver det individualiseras så att drivkrafterna att delta i etableringen och att arbeta blir lika för kvinnor och män. Ett första jobb är mer än en lön. Det är nyckeln till språket, till

nätverken, till självkänslan och till att barnen ser sin mamma som en del av samhällets puls.

Jag yrkar därför bifall till reservation 7.

Fru talman! Jag vill avsluta där jag började, i Fittja centrum hos mamman jag mötte. Det hon sa är egentligen inget märkvärdigt utan det mest grundläggande ett välfärdsland ska kunna lova sina medborgare: en rättvis chans, ett jobb att gå till, en skola som funkar och trygghet för dina barn.

Det är just därför vi måste tala om samhällsgemenskap, inte som ett slagord utan som en politik i praktiken. Sverige är vårt gemensamma hem, och ett hem bygger man inte med misstänkliggörande och splittning utan med arbete, rättvisa och regler som gäller alla. Det är därför vi socialdemokrater alltid kommer tillbaka till kärnan: Sverige ska ha full sysselsättning, en stark välfärd, ett gemensamt språk och en samhällsgemenskap där både rättigheter och skyldigheter tas på allvar. Det ska vara ett Sverige där drömmar kan bli verklighet, där samhällsgemenskapen stärks och där ingen fastnar på grund av sitt postnummer, trösklar eller stängda dörrar.

(Applåder)

Anf. 15 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten för anförandet, och det skulle glädja mig om Socialdemokraterna ville stärka samhällsgemenskapen för fler.

Vid det här laget har nog alla förstått att Socialdemokraterna vill ha en stram migrationspolitik, men det som sker just nu i Sverige handlar inte om människor som kommer hit utan om människor som lever här, växer upp här, utbildar sig eller arbetar här, är djupt förankrade och etablerade här och har hela sina liv här. Vi kan läsa i medierna att tonåringar runt om i landet får utvisningsbeslut när de fyller 18 år. Deras föräldrar och syskon får stanna, men just den i familjen som fyller 18 får ett utvisningsbeslut.

Tidigare fanns en ventil i utlänningslagen som skyddade ungdomar, men den röstade regeringen och Socialdemokraterna bort för två år sedan. Därför har vi nu flera fall av tonårsutvisning i Sverige. Jag ska inte fråga om Socialdemokraternas självkritik nu när de läser om alla dessa fall, men tycker ledamoten att det ska fortsätta så här, alltså att man får ett utvisningsbeslut när man fyller 18 trots att man är starkt etablerad i Sverige? Ska ungdomar få ett utvisningsbeslut i 18-årsprent trots att de har hela sina liv här? Är det inte dags att Socialdemokraterna omvärderar sin uppfattning och ser till att vi har en ventil som skyddar dessa starkt etablerade ungdomar?

Anf. 16 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Tony Haddou för hans engagemang och för att han ställer en viktig och bra fråga. Jag delar ledamotens uppfattning att människor som gör rätt för sig inte ska bestraffas på detta sätt. Unga människor som är uppvuxna i landet, har gått i skolan här, har fått kompisar och är en del av Sverige ska absolut inte utvisas.

Frågan diskuteras i socialförsäkringsutskottet, där den följs noga. Jag har också förstått att migrationsministern är öppen för en diskussion om att se över vissa delar av denna lagstiftning, och den processen ska vi bevaka.

Men personligen tycker jag som sagt att människor som gör rätt för sig absolut inte ska utvisas.

Anf. 17 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Det gläder mig att ledamoten delar min uppfattning.

Vi lade fram ett utskottsinitiativ i socialförsäkringsutskottet i går. Egentligen är det väl inte så mycket att fundera på, och det finns ingen anledning att vänta på regeringen. Om migrationsministern lade fram ett förslag om en ventil i lagstiftningen skulle det troligen vara det smalaste någonsin eftersom Sverigedemokraterna skulle göra allt för att stoppa det.

Utskottsinitiativet handlar för det första om att höja åldern för egna asylskäl från 18 till 21 år för att undvika dessa situationer. För det andra vill vi få tillbaka den ventil som fanns i lagstiftningen för särskilt ömmande fall. Det skulle göra att dessa barn skyddas när de blir 18 år eftersom de har hela sina familjer och sin anknytning i Sverige.

Fru talman! Det här är ingen debatt eftersom ledamoten håller med mig, så det enda jag kan göra är att uppmana ledamoten och hans partikollegor att rösta på utskottsinitiativet och prata med regeringspartierna så att vi kan skydda dessa barn och ungdomar.

I debatten hör man från Socialdemokraterna, som troligtvis blir ett regeringsparti, att de inte vill att det här ska fortsätta. Det går att med enkel lagstiftning – en enkel regeländring – se till att dessa utvisningar stoppas och undviks. Utlänningslagen kan man ändra på dagen så att det blir på det sättet; det går väldigt fort.

Det här är ingen debatt, fru talman, utan en uppmaning: Ta chansen att se till att tonårsutvisningarna stoppas! Jag förväntar mig att Socialdemokraterna tar den chansen.

Anf. 18 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Återigen: Jag har inte koll på utskottsinitiativet. Jag känner inte till det, och jag har inte läst det. Då är det svårt att veta exakt vad som står i utskottsinitiativet, men jag tycker överlag att de unga människor som finns i vårt land, som har gjort rätt för sig och som har växt upp här ska stanna kvar i Sverige.

Som jag nämnde har migrationsministern öppnat för en diskussion om en ventil för den här gruppen, och vad jag förstår kommer den när som helst. Jag har ingen aning om vilket datum, men det ska ligga i vårens propositioner. Vi socialdemokrater har sagt att vi är redo att samarbeta med regeringen om den väljer att lägga fram ett sådant förslag.

Anf. 19 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Nu har vi och inte minst Serkan Köse tur, för jag kan läsa upp vad förslaget innebär.

Förslaget innehåller en utvidgad möjlighet till anhöriginvandring för unga upp till 21 år. Utskottet föreslår att utlänningslagen ändras så att personer upp till 21 års ålder ska kunna beviljas uppehållstillstånd som anhöriga till sina föräldrar och räknas till kärnfamiljen. Syftet är att förhindra att unga som fortfarande är beroende av sina föräldrar och som har levt större delen av sina formativa år i Sverige skiljs från sin familj till följd av en snäv åldersgräns. En sådan ändring stärker skyddet av familjelivet och minskar risken för att barn och unga hamnar i en rättslig gråzon i övergången mellan barn och vuxen. Det var den första delen.

Den andra delen handlar om att återinföra humanitär skyddsgrund vid särskilt ömmande omständigheter, vilket riksdagen avskaffade 2023 på grund av Tidö-regeringen. Detta röstade Socialdemokraterna för, om jag minns rätt.

Nu när vi vet vad det handlar om har vi förutsättningar att fråga: Är Socialdemokraterna för att återinföra särskilt ömmande omständigheter? Och är Socialdemokraterna för att unga upp till 21 års ålder ska kunna beviljas uppehållstillstånd som anhöriga till sina familjer som finns här? Det gäller till exempel Ayla som är här i dag och vars föräldrar har permanent uppehållstillstånd och medborgarskap. Dessa regler har ni i Socialdemokraterna röstat bort en gång. Är ni öppna för att återinföra dem?

Sverigedemokraterna öppnade för att se över regelverken, uppenbarligen i teorin. Det skulle vara intressant att höra Socialdemokraternas syn på detta.

Anf. 20 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Tack, Niels Paarup-Petersen, för ditt engagemang i de här frågorna!

Det är väldigt svårt för mig som ledamot att här kunna ge ett svar om en skrivning vars delar jag inte har sett. Frågan behandlas i socialförsäkringsutskottet, och jag har stort förtroende för mina partivänner som sitter i detta utskott och tittar väldigt noga på dessa delar. Jag är inte insatt i frågan även om jag nu har fått höra delar av skrivningen. Jag behöver titta på det noggrant för att kunna göra en bedömning.

Överlag tycker jag, bortsett från det som ledamoten precis läste upp och som är viktigt, att de barn som har gått i skola i Sverige och som har gjort rätt för sig ska behandlas på ett sakligt sätt. Det är min övertygelse i den här diskussionen. Återigen: Jag har ett starkt förtroende för mina partivänner i socialförsäkringsutskottet, och jag tror att man kommer att landa i ett bra beslut där.

Anf. 21 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Jag har full respekt för att det är mycket svårt att svara på stående fot – jag köper det. Men nu vet ledamoten vad det handlar om, och han kan ringa sina kollegor och kolla vad de anser. Det hade varit trevligt.

När det gäller de frågor som nämnts i talarstolen är vi helt överens om att det är avgörande för

integrationen att människor kommer i jobb. Utmaningen just nu är att detta inte räcker, för de utvisas ändå. Detta skadar integrationen, men det kommer jag tillbaka till senare.

När vi nu ska få fler i jobb undrar jag varför Socialdemokraterna gång på gång säger nej till att göra det billigare att anställa, vilket Centerpartiet föreslår. Vi vill sänka arbetsgivaravgifterna etcetera för att det ska bli billigare att anställa, men detta betyder inte att den enskilde får lägre lön.

Jag vet att våra partier ser lite olika på det här, men att sänka kostnaderna för dem som får sitt första jobb och säkra att de får mer kvar i plånboken genom att sänka skatten skulle leda till att fler kan lämna utanförskapet och ta sig in på arbetsmarknaden och därmed förbättra integrationen. Varför säger Socialdemokraterna gång på gång nej till den typen av lösningar, när vi är överens om att det är avgörande att fler ska komma i arbete?

Anf. 22 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Jag tackar för frågan.

Ekonomisk politik och skattepolitik är alltid intressant. Det finns en korrelation mellan skattepolitiken och arbetsmarknadspolitiken.

Mig veterligen har Socialdemokraterna till och med förhandlat med Centerpartiet, inte minst när det gäller nedsättningen av skatten för unga. Vi har alltså inte alltid sagt nej, utan det har funnits tillfällen då vi har tittat på de delarna och hur man ska göra. När det gäller skattepolitiken är det viktigt att titta på mer konjunkturella insatser. Det har vi inte sagt nej till, utan vi var med och drev igenom det.

Däremot kan vi konstatera att det finns mycket forskning som tittat på nedsättning av skatten för unga och som har landat lite olika. Det finns de som har visat att det kanske inte riktigt blev de effekter som förväntades, till exempel när alliansregeringen sänkte skatten för unga. Det kunde konstateras att det inte gav så många jobb, och de jobb som kom till kostade väldigt mycket. En skattesänkning på drygt 100 miljarder gav 15 000 jobb. Sedan räknade man ut att det landade på 1–1,5 miljoner per skapat jobb. Vi måste fundera på hur vi förvaltar skattedelen på bästa möjliga sätt för att få resultat.

Jag tycker att vi ska fundera över den här typen av diskussioner utifrån konjunkturen. Vilka åtgärder behöver sättas in för att se till att fler, framför allt unga människor, kommer i arbete? Det har prövats tidigare av den socialdemokratiska regeringen, och det har gett effekt. Jag tror att detta är något som kommande regering får titta på.

Anf. 23 ANN-CHRISTINE FROHM (SD)
replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för ditt anförande!

Socialdemokraterna har lagt om sin politik, påstår man i alla fall. Det är klokt och bra. Det är på tiden att Socialdemokraterna äntligen verkar ha vaknat, men frågan är om det är trovärdigt. Är det trovärdigt att

Socialdemokraterna kommer att införa en stram invandringspolitik om man vinner valet? Hur ska det i så fall gå till?

Socialdemokraternas tidigare samarbetspartier är alla för ett ökat mottagande och en ökad invandring. Då återstår frågan: Vilka ska Socialdemokraterna samarbeta med i en regering? Den frågan tycker jag är befogad och relevant, för mig veterligen har inget av de tidigare samarbetspartierna någon annan åsikt än att invandringen och mottagandet ska öka. Samtidigt hävdar Socialdemokraterna att de ska föra en stram invandringspolitik. Hur ska det gå till?

Anf. 24 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Valet är den 13 september. Då ska svenska folket säga sitt, och därefter blir det en annan diskussion. Att stå här i dag i februari och säga vilka partier man ska samarbeta med och hur regeringskonstellationen ska se ut tycker jag inte är relevant. Diskussionen i dag handlar om arbetsmarknadspolitiken, hur vi ska se till att fler människor kommer i arbete, hur vi ska bygga bort den segregation som finns i dag, hur vi ska stärka integrationen och hur vi ska se till att Sverige fortsatt har en stram migrationspolitik så att vi kan klara av den integrationsskuld som finns i dag. Det är huvudfokus för diskussionen. Hur ska vi se till att fler kommuner tar sitt ansvar?

Jag ställer också en annan fråga nu när Sverigedemokraterna har möjlighet att svara. Utifrån situationen i dag, då väldigt få kommuner har tagit ett stort ansvar när det gäller att ta emot människor, har Sverigedemokraterna gång på gång röstat emot det som handlar om kommunernas ansvar. Nu vill inte Sverigedemokraterna att kommunerna ska behöva ta ett större ansvar för att se till att bygga bort segregationen och stärka integrationen.

Frågan tillbaka till ledamoten är därför: Tycker Sverigedemokraterna fortfarande att man ska låta vissa kommuner slippa undan sitt ansvar och lägga ansvaret på andra kommuner, som i dag har tagit ett stort ansvar när det gäller migrationspolitiken?

Anf. 25 ANN-CHRISTINE FROHM (SD)
replik:

Fru talman! Ja, vi tycker att kommunerna ska ha rätt att neka mottagande om kommunen inte har möjlighet till detta.

Ledamoten känner säkert lika väl som jag till den kommunstyrelseordförande – som tillhör ledamotens parti – som tidigare satt och grät i medierna. Det handlade om en liten kommun i mitt hemlän Västmanland som inte hade möjlighet att ta emot alla anvisade och samtidigt göra ett bra jobb.

Socialdemokraterna är i allra högsta grad ansvariga för bristande integration och ökad segregation. Frågan kvarstår: Hur ska Socialdemokraterna kunna införa en stram invandringspolitik? Jag tycker att väljarna förtjänar att få veta det.

Tidöpartierna har varit tydliga med vad vi vill efter nästa mandatperiod. Jag, och säkert även väljarna,

skulle uppskatta om Socialdemokraterna vore lika tydliga.

Jag ska passa på att göra ett förtydligande när jag nu möter ledamoten i ett replikskifte. Vi har tidigare diskuterat ungdomsarbetslösheten, och den ligger alltså på 6 procent när man har skalat av utbildningsplatser och sådant. Det är stor skillnad mot hur Socialdemokraterna väljer att presentera ungdomsarbetslösheten.

Anf. 26 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Mitt svar är väldigt tydligt: Socialdemokratin är tydlig när det gäller den strama migrationspolitiken. Där kommer vi inte att backa en millimeter.

När det gäller diskussionen om ungdomsarbetslösheten kan vi konstatera att ledamoten har räknat in alla de studerande som också står till arbetsmarknadens förfogande och som går en massa kurser för att de inte hittar rätt arbete. Låt oss titta på hur situationen de facto ser ut: Sverige ligger i jämförelse med resten av EU väldigt högt när det gäller ungdomsarbetslösheten. Vi har många unga människor som inte får ett arbete.

Vi har också väldigt många unga människor som inte finns i något system; det vet ledamoten om. Vi har i dag över 100 000 unga människor i det man kallar för uvas-gruppen, unga som varken arbetar eller studerar. Det är en alarmerande siffra. Alla dessa unga människor finns alltså inte i något system, och regeringen har närmast lagt ansvaret på kommunerna.

Med tanke på att ledamoten brinner för ungdomsfrågorna och engagerar sig i ungdomsarbetslösheten – hon har ju gått in och tittat på siffrorna – vill jag fråga vad ledamoten anser att vi behöver göra, inte minst när det gäller att vi har 100 000 unga människor som inte finns i något system. Är det en fråga som Sverigedemokraterna bryr sig om? Jag tror att ledamoten får redogöra för det i ett annat replikskifte.

Anf. 27 ARIN KARAPET (M):

Fru talman och ärade kollegor i utskottet! Jag vill börja med ett litet medskick till talmanspresidiet.

Vi går nu mot en valrörelse, men i nästa mandatperiod bör man tillsammans med gruppledarna se över om integration verkligen ska behandlas i arbetsmarknadsutskottet. Vår integrationsdebatt landar återkommande i invandringsdebatten, det vill säga i migration och migrationsärenden, som egentligen borde behandlas i socialförsäkringsutskottet. Det bästa vore om invandring, migration och integration hamnade i ett nytt utskott. Detta var bara ett medskick och ett önskemål för att vi ska kunna behandla frågan på ett riktigt och ärligt sätt.

Fru talman! I dag debatterar vi integration. Vi måste vara helt uppriktiga. Det är som att man står här och upprepar sig själv. Vi har i 30 år haft en migrationspolitik i Sverige som har varit helt ogenomtänkt. Den må ha varit kantad av goda andemeningar, men den har inte funkat.

Tidigare i debatten fick vi höra att kommunerna är positiva till att öka invandringen. Det handlar om en enkät från Linköpings universitet, där 60 procent av kommunerna har svarat. Men det är tjänstemännen som har svarat på enkäten, inte de folkvalda. Det är det här som är problemet. Det handlar om den aktivism som vi ser bland våra myndigheter, i riksdagen och i kommuner, där det är tjänstemännen som har tagit över politikernas roll.

Jag är nu helt uppriktig, och jag kan säga detta till varenda väljare. Jag har sagt det tidigare, jag kommer att säga det i dag och jag kommer att säga det i morgon: Det är inte sällan man får en pappersprodukt framför sig, och sedan ändrar man på en bokstav och röstar igenom den. Det är tjänstemannastyr.

I debatten här i kammaren har vi hört om enskilda fall, som berör oss allihop. Med all respekt – för det finns en människa bakom alla fall – men vi har faktiskt en ordning i Sverige där det är myndigheterna som fattar beslut i migrationsärenden. Om Vänsterpartiet tycker att det är ett problem bör man föreslå den tidigare ordningen, då regeringen fattade beslut i samtliga fall.

Vi är dock överens om att vi ska ha en reglerad invandring i Sverige, och jag kommer att slåss för den. Sverige ska ta emot dem som har asylskäl, men Sverige har tagit emot alltför många under alltför lång tid. Det är jättelätt att stå i den här kammaren och prata om mänskliga rättigheter och de stora världskonflikterna. Men när en person kommer till Sverige måste vi fråga oss: Finns det tillräckligt många lärare i kommunen? Hur ser klasserna ut?

Jag tycker inte att det är okej att barn med utländskt påbrå i Sverige går ut svensk skola och talar svenska med brytning. I 30 års tid har man där jag växte upp inte tyckt att det var något fel att prata Rinkebysvenska. Jag kan säga så här: Man har ljugit för de här barnen! När de går på sin första arbetsintervju och inte kan prata så att folk förstår dem är det klart att deras självförtroende bryts ned.

Vissa börjar då prata om strukturell rasism och yada hit och dit. Sverige är inte ett rasistiskt land. Det är bara att gå ut på gatan och se hur många människor som ser annorlunda ut än en själv. Det är bara att titta på den här kammarens sammansättning. Just nu ser jag att vi är fyra fem ledamöter här inne som har utländskt påbrå. Jag räknar in även dig, Niels, och jag tittar på Serkan, Tony, mig själv och Sara. Jag kan ha glömt en sjätte.

Är Sverige rasistiskt? Sverige är inte ett rasistiskt land. Sverige är ett land där man kan lyckas om man anstränger sig och gör rätt för sig.

Integrationen i Sverige handlar om att vi måste sätta ned foten, och det har vi nu gjort. Kommer man till Sverige handlar det om tillfälliga uppehållstillstånd, där man efter tre år kan få ett permanent uppehållstillstånd om man har gjort rätt för sig. Det medför krav på att man ska lära sig språket, leva ett hederligt liv och kunna försörja sig själv. Det är de tre pelarna för en lyckad integration.

Föräldrar har ansvar för sina barn. Vi har under alltför lång tid fått höra att det behövs mer pengar till skolan. Ja, det kan finnas fall där det behövs, men det handlar också om att utnyttja resurserna på rätt sätt.

Vi måste ställa rätt krav från dag ett. Vi ska inte ha de låga förväntningarnas rasism. Barn som går i skolan i våra förorter ska inte få höra att det går jättebra för dem, när vuxenvärlden vet att de inte kommer att komma någon vart. Visst, de får ett betyg på papperet, men sedan är det good luck! Sedan skickas de vidare till nästa statliga institution som komvux, sfi – you name it. Det är inte längre vårt problem, tänker man. Det blir ett självspelande piano som ökar segregationen.

Fru talman! Jag vill att alla som bor i Sverige ska lyckas. Men då måste vi ha en ordning. Vi måste vara tydliga. Vi måste ställa krav. Att ställa krav är att bry sig. Det är det vi gör från regeringssidan, fyra partier ihop.

Anf. 28 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Ledamoten vill inte prata om enskilda fall. Det är väl bra, för då kan vi prata om det strukturella problem vi har, som är en konsekvens av de regeländringar regeringen har gjort i lagstiftningen. Vi stiftar ju lagar här, och detta kan rättas till.

Moderaterna talade väl i flera minuter om integration men ger alltså utvisningsbeslut till de absolut mest lyckade integrationsexempel vi har i Sverige. Var det detta Arin Karapet tänkte sig när han blev politiker – att ge utvisningsbeslut till unga som har levt här hela sitt liv? När de fyller 18 år ska de utvisas. De kan ha sin anknytning här i Sverige och ha levt här fem, tio eller femton år. Hela familjen kan ha permanent uppehållstillstånd eller medborgarskap, men när en familjemedlem fyller 18 år får den ett utvisningsbeslut i stället. Den regeländringen tycker jag ändå att politikerna här i riksdagen kan fatta beslut om att ändra tillbaka.

Det handlar inte om ett enskilt fall utan om ett strukturellt problem vi har i Sverige. Vi har en djupt allvarlig situation, en fruktansvärd situation, där tonåringar får utvisningsbeslut i 18-årspresent – oavsett om de varit här i fem, tio eller femton år, oavsett om de pluggar, jobbar extra, har 100 procent anknytning i Sverige och möter alla krav som ledamoten pratar om, precis som deras föräldrar.

Var det detta Arin Karapet tänkte sig när han blev politiker – att just den här målgruppen så orättfärdigt skulle få utvisningsbeslut?

Anf. 29 ARIN KARAPET (M) replik:

Fru talman! Jag ska svara ledamoten Haddou. Jag har personligen inga problem med att prata om ett enskilt fall. Jag tycker att politiker faktiskt ska våga säga vissa saker. Det är skillnad om man är minister. När vi är så pass välbetalda och har förmånen att få sitta i riksdagen och lagstifta bör vi också kunna svara på frågor även om de är obekväma.

Låt oss gå tillbaka. År 2016 införde den socialdemokratiska regeringen tillfälliga uppehållstillstånd.

Vänsterpartiet backade upp den regeringen. Jag tycker att Vänsterpartiet ska vara uppriktiga mot de personer man säger sig slåss för: Ni har samarbetat med Socialdemokraterna. Det gällde kanske inte just när de tillfälliga uppehållstillstånden röstades igenom, för då tror jag att ni röstade emot – jag utgår från det, men jag har inte fakta. Men ni krokade ändå arm med Socialdemokraterna, och då tycker jag att man ska vara uppriktig.

Problemet är ju detta: Är du 15 år får du ett tillfälligt uppehållstillstånd på tre år. Det säger sig självt att du när du fyller 18 ska få ett nytt beslut, och då blir det automatiskt ett utvisningsbeslut.

Sedan fanns det en ventil för ömmande skäl. Problemet var att man utnyttjade detta i väldigt många fall där det inte fanns ömmande skäl. Flyktningamnestin är ett exempel. Man gjorde så många undantag i migrationspolitiken att svenska folket tappade tron på det svenska migrationssystemet.

Jag har inga problem med att en ungdom som sköter sig får stanna i Sverige. Det har kommit en utredning, och ministern har sagt att man kommer att titta på detta.

Jag blir också berörd av det fall som togs upp här. Jag kan komma tillbaka till det i min nästa replik.

Anf. 30 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Ledamoten säger här att lagstiftningen utnyttjades, men i asylärenden görs det individuella bedömningar. När det kommer till just särskilt ömmande omständigheter har nog ingenting i utlänningslagen använts så snävt som detta i bedömningarna. Det var en liten, sista ventil som räddade liv. Det var livsavgörande för familjer och för dessa ungdomar. Det är ingenting som någonsin har utnyttjats över huvud taget.

Detta handlar inte heller om 2016. Det handlar om en regeländring som man tog bort 2023, för två år sedan. Regeringen lade fram förslaget, och Socialdemokraterna röstade med.

Det jag kräver här är att Moderaterna tänker om, helt enkelt. Det finns ingenting som rättfärdigar de tonårsutvisningar vi ser just nu. De kan väldigt enkelt undvikas med två enkla regeländringar som gör att vi får en ventil i lagstiftningen.

Detta var ingenting som utnyttjades så länge det fanns. Det användes väldigt snävt, bara de gånger det kunde konstateras att det fanns en anknytning, att föräldrar eller familjer hade medborgarskap eller permanenta uppehållstillstånd, att man hade större delen av sitt liv här, att man inte ens hade någon relation till hemlandet över huvud taget eller att man hotades med döden där. Det var därför man hade den här skyddsventilen.

Det finns ingen prestige i den här frågan över huvud taget. Det handlar om att ens 18-årsdag inte ska innebära att man förlorar sin familj, sin trygghet och sin framtid. Man kan ha hela sin anknytning här och ha mött exakt alla krav som Moderaterna talar om och

trots det få ett utvisningsbeslut i 18-årspresent. Här tycker jag att Moderaterna ska tänka om.

Anf. 31 ARIN KARAPET (M) replik:

Fru talman! Det är som jag sa: Det har kommit en utredning till ministern, och ministern har själv sagt att man ska titta på detta.

Gemene man säger alltid: De som sköter sig ska få stanna, och de som inte sköter sig ska hem. Jag vill dock zooma ut lite – inte prata bort det; vi ska vara ärliga mot varandra. Problemet är att vi under så många år har sett så många fall med personer som fått stanna kvar i Sverige fast de inte borde ha fått det. De har ljugit. De har brutit mot regelverket.

Då har man från ledamotens sida alltid velat ha undantag – låt människor få stanna, det här är rasism, yada. Här har det uppstått en skyttegrav mellan de två sidorna i svensk politik. De som sköter sig, en liten grupp människor, hamnar mellan stolarna.

Jag är öppen för att titta på detta. Jag har inga problem med det. Jag sitter inte på makten, men jag kan ringa till migrationsministern och säga att vi kanske borde tänka om lite här. Jag lovar dock ingenting, för samtidigt som jag tänker så här om dem som sköter sig vill jag att de som våldtar, begår brott, ljuger, slår sin fru eller utövar hedersförtryck ska utvisas ur landet samma dygn. Jag kan göra skillnad på dem som gör rätt för sig och dem som gör fel.

Här har vi eventuellt ett problem. Jag är öppen med att säga att jag som ledamot och som medborgare tycker att den som sköter sig ska få stanna här. Samtidigt är politik svårt. Någon gång måste man också ha ett regelverk som är generellt. Det kan inte alltid vara individuellt, och ibland hamnar folk mellan stolarna. Just i de här fallen får man väl titta på det.

Anf. 32 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Jag uppskattar samtalen med Karapet, också att lyssna på dem. Det är alltid ärliga och seriösa samtal.

Det togs upp att det var en utmaning att vi alltid pratar integration och migration. Samtidigt inledde Karapet med att säga att migrationspolitiken var ogenomtänkt, så kanske bidrar han själv till detta.

Vi är helt överens om att ett nej är ett nej. Det gäller i migrationspolitiken. Har du fått ett nej ska du åka ut. Frågan är vad man ska få ett nej för. Att detta ska vara tjänstemannastyr är vi också överens om. Frågan är vilka regler tjänstemännen ska följa. Det är det vi diskuterar i den här kammaren.

Konsekvenserna av regelverket blir ett sådant case som vi har med Ayla. Vi visste att det skulle komma. Syftet med att ta bort regeln om 21 års ålder var att de människorna annars inte skulle få möjlighet att stanna. Det var bara för den gruppen och hade inget att göra med kriminalitet. När man tar bort de regelverken blir konsekvenserna att tjänstemännen fattar de besluten. Jag uppskattar också att Karapet är öppen för att se över regelverket. Det är jättebra.

Frågan om ömmande skäl förtjänar ett litet ord på vägen. År 2018 var det 200 personer som fick uppehållstillstånd på den grunden. Det är inte direkt en amnesti. Man kan tycka att de är för många, men sedan dess har det blivit färre och färre. Det är inte jättemånga. Åtta personer fick uppehållstillstånd på grunden synnerliga skäl, och det är inte så många som uppfattar det som en amnesti.

Precis som Karapet säger finns människor bakom varje beslut. Karapet pratade om dem som anstränger sig, gör rätt för sig, lär sig språket, lever hederligt och försörjer sig. Jag uppfattade det så att du lovade att ringa till Forssell och säga att det inte håller, att vi måste ändra reglerna.

Anf. 33 ARIN KARAPET (M) replik:

Fru talman! Som folkvald ska man vara uppriktig med vad man tycker och tänker. Sedan kan det vara någon som inte håller med, men det är demokrati. Det är därför det är åtta partier i kammaren. Jag är inte alltid överens med min mamma eller min fru, och ibland är jag inte ens överens med mig själv.

Jag har följt fallet, och jag vill tacka Ayla för hennes engagemang för ett fritt Iran. Jag är också engagerad, och jag har själv anknytning till Iran. Särskilt tänker jag på kvinnor som slåss för kvinnors frihet. Det är många i Sverige som pratar om kvinnors rättigheter, men när det väl kommer till kritan syns de inte. Så stort tack!

Jag vill säga följande till ledamoten Niels. Om vi går ut på gatan kan vi se att folk generellt sett är förbannade. Låt oss titta på tidslinjen. Det blev en flyktingamnesti för en grupp som inte hade asylskäl. Topplocket går för allmänheten, och de litar inte alls på vad politikerna säger längre. Sedan kommer dessa fall med människor som har ansträngt sig, och de hamnar mellan stolarna. Här menar jag att politiken inte har varit konsekvent.

Är man konsekvent kan man också lösa knutarna där lagstiftningen blir moment 22. Problemet är att vi gör flera saker samtidigt. Det handlar också om att upprätthålla förtroendet för migrationssystemet, och det har många ledamöter och partier varit med och raserat och förstört. Människor känner inte tillit.

Det handlar om vanligt funtade människor, och det är klart att de som sköter sig ska få stanna.

Anf. 34 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik:

Fru talman! Det är underbart att kunna ha ett öppet och fritt samtal som inte är bundet av talepunkter, som vi ibland ser i partiledardebatterna. Jag har sett på både höger- och vänstersidan att många pratar men inte riktigt levererar när det kommer till att gå ut på gator och torg och ta de svåra samtalen om hedersförtryck, sitta med i debatter i moskéer och säga till dem att det betendet inte är acceptabelt. Jag har gjort dessa saker. Den tidigaste videon på Youtube där jag pratar om hedersförtryck på torgen i Malmö är från 2012. Jag håller med om att det är många som inte har tagit sig an den

frågan ordentligt i tid. Men som tur är har mycket förbättrats på den fronten.

Jag anser också att det kom fler än vad Sverige kunde hantera, och vi ser konsekvenserna av detta. Det har varit diskussioner om ensamkommande afghaner. Det beslutet var oerhört shady, men det var för att ingen visste vad man skulle göra med dem. Moderaterna hade inget svar. Man kunde inte skicka tillbaka dem till Afghanistan eller Iran. Vad skulle man göra med denna lite speciella grupp?

80 procent av den här gruppen jobbar, och resten pluggar. Sedan är tyvärr några kriminella, och de ska såklart ut. Men det ligger på individnivå, och vi måste göra den skillnaden.

Låt mig komma tillbaka till den konkreta frågan. Vi vill att de som har kommit hit och gör allting rätt ska få stanna. Kommer Arin Karapet och Moderaterna att göra en insats? Jag vet att ni inte kan lova hur det landar – och jag har respekt för det – men kommer ni att göra en insats för att fler av dem som faktiskt bidrar, gör allting rätt, lär sig språket, försörjer sig själva och lever hederligt får stanna? Det är så vi bygger integration.

Anf. 35 ARIN KARAPET (M) replik:

Fru talman! Den här mannen brukar säga att man blir ställd mot väggen, och då kan man inte backa.

Jag kan inte lova vad Ulf Kristersson, Johan Forssell eller regeringen kommer att fatta för beslut. Jag kan bara tala för mig själv.

Även en sverigedemokrat vill inte skicka hem den som sköter sig och gör rätt för sig. Jag har alltid varit av den åsikten, och det är vad hela mitt politiska engagemang bygger på. Problemet är att alltför många som inte har skött sig får stanna här. Vi har inte varit konsekventa de senaste 30 åren, och därför har topplocket gått.

Vad gör vi folkvalda då? Antingen löser vi problemet och accepterar verkligheten, eller så stänger vi öronen och får kaos. Jag tror inte på kaos. Jag tror på att man ska lösa problemet. Vissa värderingar följer med mig, nämligen att den som sköter sig ska få stanna. Men man måste också ha följt regelverket. Jag vet inte hur ordningen har varit i asylärendet, och jag vill inte föregå beslut om fel eller rätt. Jag måste få se papperen och vad som står i lagstiftningen.

Jag har också träffat personer som har gjort rätt för sig i allt, men de har gjort fel i asylprocessen. Det måste finnas en ordning där också. Annars blir det hela havet stormar.

I det här fallet har Migrationsverket tack och lov tillfälligt stoppat utvisningar till Iran, där man har slaktat 40 000–50 000 av det egna folket. Vi får se vad som händer. Jag ska försöka kontakta Johan de närmaste dagarna.

Anf. 36 TONY HADDOU (V):

Fru talman! Den som sköter sig får stanna har upprepats av bland annat Moderaterna. Det kan inte bli mer fel med tanke på exempelvis lagen om spårbyte

utan övergångsregler. Det gör att alla människor som har mött kraven som regeringen har ställt får utvisningsbeslut när de söker igen. Det enda man hade behövt göra var att få in övergångsbestämmelser. Det handlar om 4 000 människor i Sverige som arbetar, ställer klockan, vaknar och går till jobbet och som är rädda för att utvisas. Oftast arbetar de inom bristyrken och i välfärden.

Hela frågan om tonårsutvisningarna är ett sådant exempel. Människor som har gjort allt rätt och riktigt får utvisningsbeslut. De som sköter sig verkar inte heller ha en chans i Tidöpartiernas Sverige.

Vi debatterar i dag frågan om integration med en regering som med all tydlighet politiskt, ekonomiskt och institutionellt i Sverige har visat att de inte vill ha integration över huvud taget. Människor med den starkaste anknytningen till Sverige utvisas. Människor med den djupaste förankringen i Sverige, som är väletablerade och har levt i stort sett hela livet här, utvisas av regeringen till länder de många gånger inte ens har någon anknytning till.

Det räcker inte att man gör allt rätt och riktigt, lär sig språket, utbildar sig, skaffar jobb och sköter sig, oavsett om man har levt här i fem, tio eller femton år; man får ändå utvisningsbeslut på helt vansinniga grunder, som den här regeringen har bestämt.

Vi har en regering som på alla sätt och vis skadar integrationen i Sverige och med det skadar människor, familjer och hela lokalsamhällen. Det är människor som har gjort allt rätt och som ni möter i affären, på barnens förskola, i skolan, på universitetet och på våra sjukhus. De är en del av vår samhällskropp men drabbas just nu av en väldigt förnedrande och orättfärdig politik.

Fru talman! Det verkar vara viktigare för regeringen var en människa kommer ifrån än vad man uträttat för vårt land, om man sköter sig och så vidare. Just nu utvisas nämligen till exempel undersköterskor, vårdbiträden och sjuksköterskor, trots att det finns en oerhörd brist i dessa personalgrupper och trots att de har kollektivavtalsenliga löner, som sätts av arbetsmarknadens parter. Men regeringen har visat, till exempel när det kommer till frågan om spårbyte, att de för att göra så många som möjligt utvisningsbara gärna kör över den svenska modellen.

Det är cyniskt och ofattbart att vi har politiker som har som mål att göra allt fler utvisningsbara, trots att de arbetar här, håller svensk välfärd uppe och är en del av vår samhällskropp. Det har inte minst visat sig i reportagen, som vi möts av varje dag, om ungdomar vars liv och drömmar krossas framför ögonen på oss. Barn som är födda här och ungdomar som har vuxit upp här utvisas till länder som de inte har någon anknytning till och inte ens har varit i. De kan inte heller förstå språket.

Det handlar om familjevänner, kollegor och barnens klasskompisar. Jag träffar lärare och klasskompisar till barn som utvisas. De kan inte förstå varför regeringen får igenom så inhumana lagar, som ibland är retroaktiva och utan övergångsbestämmelser. Exakt

ingenting blir bättre av den politik som den här regeringen driver, varken för individerna eller för samhället, som den här regeringen trasar sönder bit för bit. Det gör något med barn och unga och med lokalsamhällen runt om i landet när det i skolor gång på gång finns en klasskompis som är utvisningshotad. Det är så ovärdigt det kan bli.

Förra veckan träffade jag Jomana här i riksdagen, tillsammans med kollegor från Miljöpartiet och Centerpartiet. Hon har bott i Sverige nästan hela sitt liv och drömmer om att bli socionom. Om fyra månader skulle hon ta studenten från gymnasiet i Solna. Hon var fyra år när hon och föräldrarna kom till Sverige. Några år senare föddes lillebror, som fick svenskt medborgarskap. Nu bor de i Upplands Väsby och har rotat sig i Sverige. Föräldrarna har permanent uppehållstillstånd, men det har inte Jomana. Anledningen är att hon har fyllt 18 år. Då bedöms man inte längre vara en del av kärnfamiljen. Resten av familjen får stanna, men inte hon.

Att vi har en regering som tillsammans med socialdemokrater aktivt har röstat för att det ska vara så här är helt ofattbart. En av Jomanas kompisar sa: Ni utbildar unga som växer upp och lever här hela sina liv, men när de börjar arbeta ska ni ta dem från deras familjer och utvisa dem.

Ni hör hur orätfärdigt detta låter.

Fru talman! Jag har också träffat Ayla och hennes familj som är här i dag. Hennes två småbröder och mamma och pappa har permanenta uppehållstillstånd och medborgarskap. Hon får ett utvisningsbesked i 18-årspresent. Hon ska utvisas ensam till Iran – till Iran!

Förstår ni vad det är för politik som bedrivs? Dessa hårdare regler, som ni andra här i kammaren har röstat för, gör att personer som Ayla, som fortfarande bor hemma, pluggar och jobbar på ett LSS-boende, får utvisningsbeslut, oavsett anknytning eller hur mycket rätt och riktigt de gör.

Denna situation är inte unik. Det är konsekvensen och effekten av politiska beslut. Runt om i Sverige får ungdomar, som har bott i Sverige i årtal med sina familjer, besked om att de inte får stanna, trots att deras föräldrar och småsyskon får göra det och trots att de har en djup förankring i Sverige.

Jurister, advokater och organisationer har under lång tid larmat om dessa tonårsutvisningar. Detta kan förändras genom en enkel lagändring. I går föreslog vi ett utskottsinitiativ i socialförsäkringsutskottet med två förslag för att förhindra dessa tonårsutvisningar.

För det första måste vi höja åldern för egna asylskäl från 18 till 21 år, för att undvika dessa situationer.

För det andra måste vi se till att återinföra den sista ventilen, som fanns tidigare. Då kan de som blir myndiga få stanna på grund av särskilt ömmande omständigheter, till exempel om man har en stark anknytning och etablering, har vuxit upp här, kan språket, har utbildat sig och så vidare.

Min uppmaning är: Ta den chansen! Den här situationen går att förändra genom enkla regeländringar. Att fylla 18 ska inte innebära att förlora sin familj, sin

trygghet och sin framtid. Det finns ingen anledning över huvud taget till att dessa tonårsutvisningar ska fortsätta. Ungdomar som lever här ska se fram emot att ta studenten, springa ut med sina vänner och gå ut i arbetslivet. De har hela livet framför sig. Beröva dem inte det, tack!

Fru talman! Med det sagt vill jag yrka bifall till reservation 4.

Anf. 37 CAMILLA RINALDO MILLER (KD):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut och avslag på samtliga motioner.

I dag är det på dagen ett år sedan Sverige skakades av det fruktansvärda massmordet på Risbergska skolan i Örebro. Mina tankar går till alla anhöriga som på ett obeskrivligt och fruktansvärt sätt miste en familjemedlem. Platsen – en skola för vuxenutbildning – som ska symbolisera möjligheter och drömmar förvandlades till en mordplats. Sorgen och saknaden kommer aldrig att försvinna helt för dem som drabbades.

Men på denna mörka dag känner jag ändå hopp. Den våldsvåg som länge varit starkt närvarande i Sverige är äntligen på tillbakagång. Januari 2026 var den första månaden sedan 2018 som var fri från dödsskjutningar.

Jag hade i lördags förmånen att närvara på 3 Arena och manifestationen Det räcker. Det var otroligt berörande att höra anhöriga dela med sig av sina berättelser, och det var helt omöjligt att hålla tillbaka tårarna. Min känsla är att denna manifestation blev ett avstamp för att vi tillsammans – politiken, polisen, myndigheterna och civilsamhället – kan kroka arm för att gemensamt visa just att det räcker nu.

En fråga som återkom under manifestationen var: Vad har vi vuxna gjort för att förhindra att barn och unga hamnar snett? Det är en fråga som förpliktar, fru talman.

Sverige var en gång ett land präglat av en stark samhällsgemenskap, som var byggt på skyldigheter och rättigheter och med trygghet och gemensamma värderingar som markerar rätt och fel. Men det senaste decenniet har detta eroderats, och samhällsgemenskapen har fallit sönder med växande parallellsamhällen, passivitet och otrygghet. Det gäller även vårt integrationsarbete.

Kristdemokraterna har länge varnat för denna utveckling. Vi är det värderingsdrivna partiet av en anledning. Vi sätter familj, trygghet, vård och samhällsgemenskap först och främst. Vi vet nämligen att ett otryggt samhälle utan gemensamma värderingar och tydliga förväntningar riskerar att falla sönder och splittras.

Vi måste återupprätta samhällsgemenskapen i Sverige, och i detta arbete ingår integrationspolitiken. Integrationen har misslyckats i decennier. Det gäller inte bara nyanlända utan även dem som har bott här länge men lever i ensamhet och isolering och står långt utanför arbetsmarknaden. En utgångspunkt i vår integrationspolitik är att man ska ge människor förutsättningar

att ta ansvar för sitt eget liv. Staten ska medverka till att underlätta och skapa förutsättningar men inte planera och ta kontroll över människors liv.

Fru talman! När jag pratar om integration kommer jag återkommande tillbaka till att språket är den viktigaste faktorn. Kunskaper i svenska språket är en avgörande faktor för att människor ska kunna försörja sig själva och vara delaktiga i samhället.

I måndags hade jag förmånen att få besöka två sfi-klasser. Jag vet också att många riksdagsledamöter just under januari och februari är ute och besöker högstadies- och gymnasieskolor på uppdrag av riksdagen för att prata om demokrati. Det var otroligt positivt att se deras engagemang i att lära sig svenska, men de visade också frustration när de tyckte att grammatiken var väldigt svår. I enskilda samtal med några av eleverna uppmanade jag dem att mer aktivt prata svenska hemma, då det framkom att det inte var det naturliga. För att lära sig ett språk är det viktigt att man använder det regelbundet och kontinuerligt.

Språket är helt avgörande för att bli en del av samhället och för att lättare komma i arbete. Kristdemokraterna har länge förespråkat att det ska vara möjligt att läsa sfi även till exempel för en mamma som är föräldraledig – allt för att inte komma efter utan fortare lära sig svenska.

Regeringen har lagt om integrationspolitiken och har satt som delmål att språkkunskaperna ska öka hos utrikes födda kvinnor och män. Nu har regeringen gett SCB i uppdrag att följa upp utrikes föddas kunskaper i svenska. Det är alldeles för många utrikes födda kvinnor som inte har jobb. Ett av de viktigaste verktygen för att vända detta är kunskaper i svenska. Därför är det positivt att man inför språkkrav för anställning inom till exempel äldreomsorgen. Denna uppföljning kommer att ge oss ett bra underlag för regeringens fortsatta integrationsarbete.

Jobb, kunskaper i svenska språket samt det civila samhället är viktiga nycklar till integration. Att ställa krav är att bry sig. Det är ett sätt att visa omsorg och bekräfta en annan människa som värdefull och betydelsefull.

Fru talman! Gemensamma värderingar skapar sammanhållning. Integration handlar inte bara om språk och jobb utan också om vilka värderingar vi delar. Sverige är byggt på en kristen värdegrund där varje människa har ett unikt och okränkbart värde. Här respekterar vi varandra. Här står män och kvinnor som jämlika. Här gäller religionsfrihet och demokrati.

Vi ser dock i dag att dessa värderingar utmanas. Hedersförtryck, religiös extremism och kriminella parallellsamhällen har fått fäste i delar av vårt land. Det är oacceptabelt. Kristdemokraterna har därför varit drivande i arbetet för att bekämpa hedersförtryck och stärka skyddet för dem som utsätts.

Fru talman! Genom vår och regeringens politik går vi nu från att bara låta människor förvaras i Sverige till att se till att de blir en del av Sverige. Integration handlar inte bara om socioekonomiska faktorer, arbete och bostäder. Det handlar om vilket samhälle vi ska leva i.

Det handlar om värderingar, om att bekämpa ensamheten, om civilsamhället och om att stå upp för den svenska rättsstaten och goda normer och värderingar om rätt och fel.

Kristdemokraterna har en tydlig uppfattning: Att ställa krav är att bry sig. Det måste finnas tydliga förväntningar i det svenska samhället, inte undanflykter. Återigen: Vi vet att arbete, språk och en tydlig värdegrund är avgörande för lyckad integration. Sverige behöver en integrationspolitik som är tydlig och konsekvent och som ställer krav. Integration är ingen quickfix utan kräver tydliga åtgärder och modiga beslut.

Sverige har lyckats med integrationen tidigare, och vi kan göra det igen. Men det kräver att vi har modet att ta tag i problemen, även när det innebär svåra beslut. Det kräver att vi står upp för att Sverige är ett land med rättigheter och skyldigheter, där vi välkomnar dem som vill vara en del av vår gemenskap men också förväntar oss att de anpassar sig till våra lagar, vårt språk och våra värderingar.

Vi kristdemokrater tror på ett samhälle där varje människa har en plats, där frihet och ansvar går hand i hand och där vi håller ihop i stället för att splittras. Genom att ställa krav och erbjuda möjligheter kan vi bryta utanförskapet, stärka integrationen och återigen bygga ett Sverige där alla kan bli en del av gemenskapen.

Anf. 38 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten för anförandet.

På Kristdemokraternas hemsida kan man läsa att familjeåterförening är viktigt för partiet. Dessutom står det att det är viktigt utifrån ett integrationsperspektiv. Det som pågår i Sverige just nu är dock en väldigt stark politik för familjesplittring. Det tycker jag är lite märkligt med tanke på att Kristdemokraterna, som sitter i regeringen, talar så starkt och gott om familjer.

Under den här regeringen kan man tyvärr få utvisningsbesked när man fyller 18, trots att man levtt större delen av sitt liv här och uppfyllt alla krav – ledamoten tog ju upp att man ska ställa krav i integrationspolitiken. Övriga familjen får stanna, men inte just den som fyller 18, på grund av reglerna. Det kan gälla om man bott i Sverige bara några år men trots det har väldigt stark anknytning hit, men det kan också gälla om man levtt här hela sitt liv. Enligt reglerna räknas man inte längre som en del av kärnfamiljen när man fyllt 18. Så ser besluten ut.

Hur är det möjligt för Kristdemokraterna att bedriva en sådan politik mot människor? Så länge jag kan minnas har Kristdemokraterna sagt att familjen är den viktigaste gemenskapen och den grund som samhället vilar på. Vad är det som motiverar de här tonårsutvisningarna?

Anf. 39 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik:

Fru talman! Jag tackar Tony Haddou för en fråga som jag uppskattar att få men som jag också tycker är väldigt jobbig.

Jag tror att vi alla under den senaste tiden har mött något enskilt fall där man hotas av utvisning just av den anledning som ledamoten tar upp, nämligen att man har fyllt 18 år. Vid ett besök på en skola för några veckor sedan träffade jag en kille i personalen som är ett exempel på precis det som ledamoten tar upp. Föräldrarna får stanna. Storebror får stanna. Men den här killen har fyllt 18 och har fått ett utvisningsbesked.

Som kristdemokrat kan jag väl aldrig säga att det här är en bra lösning. Jag vill faktiskt citera min egen partiledare från partiledardebatten som var här för två veckor sedan i ett replikskifte där min partiledare sa så här: "Vår utgångspunkt är alltid att vi ska stå på människans sida, inte på systemets. Vi vet att det inte finns något system som kommer att vara perfekt. Det är därför jag gladeligen upprepar mitt svar från tidigare. Vi håller oss alltid ödmjuka inför vår egen lagstiftning även när vi sitter i regeringsställning. Är det så att vi i nyanser har landat snett här – och grundintentionen har varit rätt – är vi från Kristdemokraternas sida beredda att se över lagstiftningen för att den ska träffa mer rätt."

Anf. 40 TONY HADDOU (V) replik:

Fru talman! Det är bra att ledamoten här säger att situationen är jobbig. Den är otroligt jobbig för de här familjerna, så är det. Där kan vi hålla med varandra. Ledamoten känner helt enkelt till verkligheten och att det inte finns något som motiverar dessa utvisningar.

De här situationerna kan förändras väldigt enkelt med lagstiftning. Det har jag tagit upp i varje replikskifte. Det handlar om att man kan införa en ventil i lagstiftningen och att man höjer gränsen till 21 år. Det gör att något så orätfärdigt som dessa tonårsutvisningar som nu pågår upphör.

Då finns det ett nytt regelverk som gör att man kan se på särskilt ömmande omständigheter. Det gör att dessa unga skyddas av lagstiftningen och framför allt att familjer kan hålla ihop.

Jag tror att inte någon som lyssnar på den här debatten över huvud taget kan tycka att det är rimligt att just den som fyller 18 år får ett utvisningsbeslut i en familj där alla övriga har medborgarskap eller permanenta uppehållstillstånd.

Nu sitter Kristdemokraterna i regeringen. Nu finns det ett förslag på bordet för att undvika dessa situationer. Jag hoppas att Kristdemokraterna tillsammans med regeringspartierna tar chansen att se till att detta upphör, att de får stanna och att man får en ventil i lagstiftningen.

Anf. 41 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik:

Fru talman! Tack för att ledamoten också ställde frågan till Socialdemokraterna!

Regeringen har nu möjlighet att fatta beslut och ändra det. Jag visste inte om utskottsinitiativet. Här gäller det att få en bred överenskommelse för att det ska kunna gå att genomföra en förändring.

Jag hoppas att också Socialdemokraterna tänker över sitt beslut. Det som de har ställt sig bakom är det som regeringen har beslutat om.

Jag vill personligen säga, som också Arin Karapet var inne på, att jag uppskattar utskottsinitiativet. Jag ser med spänning fram emot vad det ska leda till. Vi håller den här frågan ständigt levande.

Har man kommit hit, sköter sig och gör allt det vi har sagt att man ska göra – arbetar, försörjer sig själv och har blivit en del av samhället – känns det orimligt att man ska utvisas.

Det är svårt att få system som är heltäckande där inte någon ramlar mellan stolarna eller hamnar i kläm. Ser vi nu att det händer måste vi tänka om och se till att vi gör någonting åt det.

Anf. 42 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)

replik:

Fru talman! Jag uppskattar Camilla Rinaldo Millers äkta engagemang i de här frågorna. Det är ingen tvekan om att ledamoten är en värderingsdriven politiker. Jag uppskattar att det finns en del sådana kvar i dagens politiska värld.

Det är kanske inte en total överraskning att jag kommer att fråga lite om konsekvenserna. Jag förstår svaren i föregående replikskifte och att det är en svår situation. Det är en utmaning att ha med enskilda fall. Det är enskilda fall, men det blir en mängd på grund av de regelverk som är konsekventa och som genomförs konsekvent.

Jag uppskattar också att Kristdemokraterna och Moderaterna svarar på frågan när den är svår. Det är det som vi politiker någonstans får göra och ta det svåra. Sverigedemokraterna ville inte ens diskutera konsekvensen av sin politik och anser att riksdagen inte kan diskutera regeringens politik. Det är inte så vanligt att man hör det.

Man ser de här fallen där människor till exempel går en utbildning, jobbar inom vård med LSS eller kämpar för demokrati i Iran. Det är precis den typen av människor det gäller. De har sin familj här och de andra har medborgarskap eller permanent uppehållstillstånd.

Min uppfattning är att både Kristdemokraterna och Centerpartiet anser att de människorna bör kunna få fäste och vara välkomna utifrån det som sades i talarstolen.

Vi kan vara överens om det. Sedan förstår jag att man inte kan uttala sig om att man i specifika fall ska kunna vara kvar på grund av regler. Men vi kan vara överens om att det är precis den typen av människor som vi vill ha kvar.

Anf. 43 CAMILLA RINALDO MILLER (KD)

replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Niels Paarup-Petersen, för frågan!

Jag vill landa tillbaka i det jag har sagt. Det är svårt att hitta system, regelverk och lagar där ingen hamnar i kläm eller ramlar mellan stolarna.

Vi ser att det händer. Vi ser med fakta att det är människor som har gjort det vi sagt att de ska göra och verkligen är en del av samhället. De jobbar och försörjer sig själva och har lärt sig språket. Ändå hotas de av utvisning för att de har fyllt 18 år eller av någon annan anledning. Då måste vi backa tillbaka och se: Vad blev inte rätt i systemet?

De människor som uppfyller de krav som vi ställer ska ha möjlighet att kunna stanna i Sverige. Det går inte att göra det här skämtsamt, men jag är frisör. Permanent är något som aldrig går bort, utan det måste man klippa bort efter att man har permanentat ett hår.

För mig var permanenta uppehållstillstånd också det. Jag tror att de människor som har fått permanenta uppehållstillstånd också tänker så. Vi behöver bli duktigare på att uppmåna människor som kommit hit att ansöka om att bli svenska medborgare så att de kan känna sig trygga. De har då inte bara rent praktiskt blivit en del av det svenska samhället, utan de är konkret svenska medborgare och tillhör vårt land.

Anf. 44 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)
replik:

Fru talman! Jag uppskattar ärligheten och att vi står för mer än bara det som står i utspel av regeringar och i våra partiprogram. Ibland är det saker som man inte helt håller med om. Det finns också i mitt parti.

Jag uppskattar att man kan ta diskussionen och försöka påverka både regeringar och partier. Det är därför vi är här. Annars hade man kunnat ha några robotar som satt här och tryckte på knapparna. Jag uppskattar detta jättemycket. Till den som röstar på Kristdemokraterna vill jag säga att det är en uppskattad kollega som står för saker.

Jag håller med om att vi alltid kommer att ha människor som hamnar i kläm på något sätt. Vi kommer alltid att ha några fall som är förfärliga men där det inte är så mycket att göra.

Vi hade ett fall med en familj som kommit hit för att få vård för sitt barn. För den familjen är det ett förfärligt fall. Men i slutändan kommer det aldrig att vara så att alla som är sjuka i hela världen kan komma till Sverige och få vård. I teorin hade det varit fint om alla kunde få vård. Men vi kommer aldrig att ha den typen av system.

I det här fallet med tonårsutvisningarna är det ingen som kommer i kläm. Det var faktiskt syftet. Det är vad som gör det lite annorlunda med dem. Ibland görs det avgränsningar, och det blir konsekvenser som man inte väntar sig på marginalen. Jag har full respekt för det.

Här fanns det inga andra som påverkades av något, utan i vissa fall var det bara de. Om man gör detta är det inte någon som kommer i kläm eller att det råkar hända. Det är medvetet. Det är den delen som jag berörs av och som jag fortfarande inte riktigt har fått ett svar på.

Jag har respekt för ledamotens personliga uppfattning. Men finns det ett svar på: Vad var orsaken till att ta bort de två regelverken som har gett upphov till de konsekvenser som man visste att det skulle få?

Anf. 45 CAMILLA RINALDO MILLER (KD)
replik:

Fru talman! Anledningen till att man förändrade var att man såg att det hade utnyttjats. Problemet när man gör förändringar är om man inte ser hela bilden och vad som kan hända.

Jag vill ändå komma tillbaka till att det inte var så att vi nu ville skicka tillbaka den som hade fyllt 18 år. Det var inte syftet. Det var för att komma till rätta med att man hade ett system som gjorde att det kunde utnyttjas.

Jag upprepar vad min egen partiledare sa i partiledardebatten: "Vi håller oss alltid ödmjuka inför vår egen lagstiftning även när vi sitter i regeringsställning. Är det så att vi i nyanser har landat snett här – och grundintentionen har varit rätt – är vi från Kristdemokraternas sida beredda att se över lagstiftningen".

Anf. 46 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för ett väldigt engagerat anförande!

Det gäller inte minst det som rörde samhällsgemenskapen. Där tror jag att vi är väldigt mycket överens. Men samhällsgemenskapen byggs inte genom att, som i det här fallet, staten abdikerar och hoppas på att någon annan ska få vardagen att fungera. Samhällsgemenskapen byggs när skolan är stark där behoven är störst, när föräldrar kan lita på att barnen får studiero och när vägen till arbete är verklig och inte en löpsedel.

I våra utsatta områden ser vi familjer som bär ett tungt ansvar – ledamoten var väldigt mycket inne på familjer. De har ofta små marginaler, är ofta i trångboddhet och har ofta en oro för tryggheten. Där borde Kristdemokraterna vara det första partiet att säga: Vi ska stärka de institutioner som bär vardagen, inte försvaga dem.

När civilsamhället får kämpa med kortsiktiga projekt pengar, när kommuner lämnas ensamma och när arbetsmarknadsinsatsen inte räcker till blir gemenskapen en fras i stället för en verklighet. Och för de utrikes födda kvinnor som fastnar i isolering blir konsekvensen brutal. Det blir en ofrihet i vardagen och ett beroende av en partner, och barn växer upp med dessa konsekvenser.

Min fråga till ledamoten, utifrån ledamotens engagemang kring samhällsgemenskapen, är: Vilka konkreta reformer driver Kristdemokraterna i regeringen som stärker familjernas vardag vad gäller jobb, utbildning och trygghet?

Anf. 47 CAMILLA RINALDO MILLER (KD)
replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Köse, för frågan!

När jag träffade de två sfi-klasserna kom den här frågan upp. En kvinna hade fyra års utbildning i juridik med sig när hon kom hit. Hon försöker nu lära sig svenska. Hon har ett mål: att börja jobba så fort det är möjligt. Jag hoppas att hon ska få chans att validera en del av sina kunskaper i juridik så att hon inte behöver läsa om hela utbildningen. Det här är jätteviktigt.

Men det handlar också om något annat. Vi har pratat om grundläggande värderingar. Jag frågade en annan kvinna: Vad jobbade du med innan du kom till Sverige? Hon svarade: Jag jobbade hemma. Hon lagade mat, städade och tog hand om barnen. Man kan komma från en kultur där det anses vara ett jobb. Jag kan tycka att vi borde värdera det högre. Det är inte fult att vara hemma. Det är lika fint som att välja att gå till jobbet. Men om man tror att det är ett arbete måste vi börja med att säga: I Sverige har också kvinnor möjlighet att arbeta så att de får en egen inkomst och blir självförsörjande.

Jag tror att det är något som vi behöver ta med oss. Jag tror att vi behöver tänka om när vi hjälper invandrarkvinnor in på arbetsmarknaden.

I budgetpropositionen för 2026 har vi – Kristdemokraterna står bakom detta – bland annat gett uppdrag till Arbetsförmedlingen att förbättra matchningen och kontrollen av arbetssökande. Det är ett sätt. Nu vet vi att de här kvinnorna kanske inte står till arbetsmarknadens förfogande. De kanske inte ens har anmält sig hos Arbetsförmedlingen. Etableringsjobben var tänkta att fungera som en integrationsåtgärd, men det har inte fungerat. Här får Arbetsförmedlingen mer krav på sig när det gäller att öka kännedomen om etableringsjobben. Det tror jag är viktigt.

Anf. 48 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaret.

Kristdemokraterna har helt rätt i att värderingar spelar roll. Men värderingar utan materiell grund blir någonstans en predikan över människor som redan kämpar.

Föräldrar i trångboddhet behöver en fungerande skola till sina barn, en fungerande arbetsmarknad, en fungerande bostadsmarknad och en stat som är närvarande. Samhällsgemenskapen prövas i det konkreta. Jag tänker på en mamma som saknar nätverk och som söker jobb. Hennes svenska räcker inte till för första anställningen. Barnet går i en skola med för få behöriga lärare, och tryggheten sviktar på gården. Det är där politiken antingen bygger broar eller lämnar människor åt sig själva.

Kristdemokraterna säger ofta att man vill stärka det som håller ihop Sverige – jag delar den uppfattningen. Men då måste Kristdemokraterna också våga säga att neddragningar och passivitet inte är en neutral handling. Det är ett val man gör, och det valet får konsekvenser i dag för barnens livschanser.

Frågan kvarstår: Är Kristdemokraterna beredda att stå upp mot sitt eget regeringsunderlag och kräva mer resurser till tidiga insatser, till skolan och till en aktiv arbetsmarknadspolitik i de här områdena, eller kommer Kristdemokraterna att fortsätta kalla det gemenskap samtidigt som verktygslådan är tom?

Anf. 49 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för en bra fråga! Det är en viktig fråga för mig.

När vi nu har antagit den nya socialtjänstlagen, som i stora delar bygger på det förebyggande arbetet, blir jag som kristdemokrat väldigt, väldigt glad. Vi har nämligen under en lång tid sagt att om man inte arbetar förebyggande kommer de problem som ledamoten har räknat upp. De blir en följd av att man inte får de insatser man behöver, att man inte får den skolgång som man har rätt till och att man inte får omsorg eller stöd för att bli en del av samhället.

Civilsamhället har en avgörande roll. Vi känner till alla de föreningar och kyrkor som har ordnat språkkafé och som har lärt människor att tala svenska. Människorna har också fått bli en del av en gemenskap. Kristdemokraterna har i alla tider stöttat civilsamhället. Det är därför vi också har avsatt extra pengar för civilsamhället och åtgärderna när det gäller integration.

Vi ser också fritidskortet som en stark uppgift. Nu vet jag att Socialdemokraterna faktiskt tycker att fritidskortet har blivit bra. Det är en bra integrationsåtgärd. Här har vi barn och unga som nu kanske får en möjlighet att gå på en fritidsaktivitet. Det är ett sätt att kunna komma in i samhället. De ser då inte bara sina klasskompisar gå och spela fotboll utan har själva råd att betala medlemsavgiften och kan bli en del av en gemenskap. På så sätt får de komma ut och växa in i samhället.

Kristdemokraterna fortsätter att driva sin politik för ett mer integrerat samhälle, som är byggt på gemensamma värderingar och där man ser varje människa som en resurs och en unik, okränkbar individ.

Anf. 50 NIELS PAARUP-PETERSEN (C):

Fru talman! Jag fick ett mejl medan det var repliker här. Jag citerar: Men prata saktare, eller så lär du dig prata svenska ordentligt, din ...

Jag ska försöka, Bernt.

Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 5.

Fru talman! Jonathan och Silvia Perez kom till Sverige 2017 från El Salvador för att komma bort från gängkriminaliteten och otryggheten i sitt hemland. I dag jobbar båda två – Jonathan som städare, Silvia som planerare inom hemtjänsten. De har byggt ett liv. De har blivit människors grannar och vänner, och de har skaffat en dotter som har levt hela sitt liv i Sverige – Gabriella, åtta år.

Nu har de fått besked om att de ska utvisas för att Jonathan inte tjänar tillräckligt mycket för regeringens lönegolv – detta trots att han har fast anställning och kollektivavtalsenlig lön. Silvia jobbar också och har kollektivavtalsenlig lön, inom hemtjänsten.

Regeringens lönegolv gör alltså att en hel familj – där båda föräldrarna jobbar, får kollektivavtalsenlig lön, betalar skatt och bidrar – utvisas helt i onödan. Samtidigt går Sverige miste om skatteintäkter. Velfärden förlorar kompetens, och arbetsgivare ska hitta nya anställda igen – helt i onödan.

Det här är regeringens integrationspolitik.

Det är utvisningar av tonåringar som Ayla, som sitter uppe på läktaren här och lyssnar på debatten – Ayla vars hela familj har permanenta uppehållstillstånd eller

medborgarskap här i Sverige, Ayla som har pojkvän här i Sverige, Ayla som har klarat gymnasiet här i Sverige trots att hon växte upp utan svenska språket, Ayla som jobbar på ett LSS-boende. Ayla som ska utvisas. Det här är regeringens integrationspolitik.

Det är utvisningar av ett fyraårigt barn som är fött här. Det är utvisningar av dem som aldrig har bott i ett annat land, utvisningar av dem som arbetar och tjänar enligt kollektivavtal, utvisningar av dem som har följt alla lagar och regler. Det är utvisningar med hjälp av lagar som verkar retroaktivt, där man straffas för något som var lagligt när man gjorde det men som blev olagligt när en migrationsminister plötsligt fick den tanken.

Det här är regeringens integrationspolitik, gång på gång genomförd med dålig kvalitet och utan att man har lyssnat på remissinstanserna. Det är faktiskt inte seriöst, fru talman.

Fru talman! Ja – migrationen ska vara hållbar. Men det betyder inte att migrationslagstiftningen måste vara ett hastverk. Det är två olika saker. Centerpartiet vill utvisa våldtäktsmannen som inte är svensk medborgare. Men Centerpartiet vill lika självklart behålla vårdbiträdet som inte är svensk medborgare. Det är det som är en hållbar grund för integration: att utvisa dem som kommer hit och förstör och belöna och uppskatta dem som kommer hit och sköter sig och bidrar till vårt land. De är många, många fler, men dem har Moderaterna glömt, dem har Kristdemokraterna glömt och dem har Liberalerna glömt. Även Socialdemokraterna har ganska ofta glömt dem.

Det är väl bara att gratulera Sverigedemokraterna till att de inte bara har vunnit sakpolitiken i Tidöavtalet; de har också vunnit andra partiers själ. Det är nämligen det som har hänt. Det är inte det ena förslaget till eller från. Det är själva synen på ”de andra” som ändrats, från att skilja mellan dem som sköter sig och dem som inte gör det till att skära alla över en kam. Det är den stora förändringen.

Fru talman! Det här handlar inte om att Centerpartiet inte vill ställa krav – tvärtom. För Centerpartiet handlar integration både om att ställa krav och att erbjuda en väg framåt. Att som regeringen ha utvisning som enda framtidsutsikt för människor som är här kommer inte att främja integrationen och viljan att göra rätt för sig. När det enda politiska projektet är att göra alla invandrare osäkra på vad som kommer härnäst och att skapa en vardag där invandrare aldrig kan få känna sig trygga och känna att de har ett hem skadas integrationen, och då skadas också Sverige.

Det är det som jag tror att regeringen helt och hållet har missat. Om inte en enda människa kan känna sig säker och välkommen här, oavsett hur man sköter sig och bidrar, försvinner det incitament som är grunden för samhällets erbjudande till dem som kommer hit. Det är det som är det nya.

Centerpartiet har alltid haft vad många till vänster anser vara en hård integrationspolitik, för vi tror på de människor som kommer hit. Vi tror på att de kan bidra. Vi tror på att de ska möjlighet och plikt att jobba och

bidra och att de som konsekvens av det, när de levererar, faktiskt är välkomna att stanna.

Därför, fru talman, har vi jobbat för att man måste kvalificera sig in i delar av välfärden. Därför anser vi även att nyanlända i högre grad borde bidra till den långsiktiga finansieringen av sin försörjning. Precis som studenter försörjer sig med hjälp av studielån bör nyanlända kunna försörja sig med hjälp av lån under sin första tid i Sverige. Att regeringen inte är för detta och på riktigt vill återupprätta arbetslinjen också för nyanlända är synd.

Fru talman! Centerpartiet tror på enskildas ansvar och möjligheter om de får chansen. Samhället måste ju också göra den investering som krävs för att få ny arbetskraft in på svenska arbetsmarknaden. När regeringen gör det dyrare att anställa, vägrar att låta den som har haft det svårt i skolan komma in på yrkesprogrammen och säger nej till intensivsvenska för den som inte har språket med sig hemifrån, då förlorar både individen och Sverige. Arbetslösheten ökar och integrationen försämras. Det blir konsekvensen, och de enda som vinner på det är gängen, som får nya rekryter, och såklart Sverigedemokraterna, som kan fortsätta att låtsas som att alla invandrare är ett problem.

Det är de inte. Verkligheten är att regeringen står handfallen när det kommer till att skapa bättre integration. Man vill inte göra det som krävs för att ge invandrade ungdomar en positiv väg framåt. Man vill bara utvisa när det går snett. Det är en vårdslös och värdelös politik att bygga ett land på. Vi behöver både och – både hårda krav och stora möjligheter.

Fru talman! Medan Tidöpartierna bygger sin integrationspolitik på utvisningar och misstro mot invandrare bygger Centerpartiet sin integrationspolitik på utbildning och tro på individen. Det är en jättestor skillnad, och vi ser att det som gör den absolut största skillnaden för integrationen och för vägen in i samhället och arbetsmarknaden är skolan. Det är skolan som är grunden för språket, det är skolan som är grunden för den egna försörjningen och det är skolan som är grunden för att lära sig de värderingar som det svenska samhället bygger på. Det säger forskningen, det säger polisen och det säger regeringens partier faktiskt också rätt ofta, ska sägas. Men de levererar inte på det. Det är skillnaden.

När Centerpartiet vill ha fler lärare till de skolor som har de svåraste eleverna, inte minst i utanförskapsområdena, säger regeringen nej. När Centerpartiet vill öka skolans finansiering säger regeringen nej. När Centerpartiet vill ge den som har ett godkänt betygsgenomsnitt från grundskolan rätt att komma in på yrkesprogrammen så att de får ett yrke i stället för en plats i kön hos Arbetsförmedlingen – eller i värsta fall hos gängen – säger regeringen nej.

Men när SD vill utvisa den som utbildar sig säger regeringen ja. När SD vill utvisa den som jobbar och bidrar säger regeringen ja. När SD vill utvisa den som är född och uppväxt här säger regeringen ja.

Fru talman! På det sättet blir det ingen integration.

I detta anförande instämde Ulrika Heie (C).

Anf. 51 CAMILLA RINALDO MILLER (KD)
replik:

Fru talman! För att kunna påverka så mycket som möjligt när det gäller beslut och lagändringar i Sverige är det en klar fördel att vara med i regeringen och i regeringsunderlaget. Det betyder såklart att man får förhandla och kanske till och med fatta beslut som man inte hade önskat. Än så länge har Kristdemokraterna inte 51 procent av antalet röster i Sveriges riksdag, annars hade vi kunnat ändra många beslut själva.

Min fråga till Centerpartiet och ledamoten Niels Paarup-Petersen: Vill Centern vara med och påverka? Vem vill man i så fall regera tillsammans med?

Vi har tidigare hört att Socialdemokraterna står bakom den stramare migrationspolitiken och röstade för de här förändringarna. Därför undrar jag om ledamoten och Centerpartiet vill ingå i en regering där Socialdemokraterna ingår.

Anf. 52 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)
replik:

Fru talman! Det är många som inte tycker det, men jag tror ändå att vi har varit ganska tydliga med att det i verkligheten finns två statsministerkandidater i Sverige: Ulf Kristersson och Magdalena Andersson. Jag skulle såklart helst vilja ha en statsminister från Centerpartiet, men sannolikheten för det är väl inte så stor, precis som Ebba Busch inte ser ut att kunna få den möjligheten även om Camilla Rinaldo Miller skulle vilja det.

Vi är öppna för båda kandidaterna, och vi är inte emot en stram migrationspolitik. Vi är emot en korkad migrationspolitik, och det är vad det här är. Det är det som är skillnaden. Det är inte stramt att säga att ungdomar som är födda här, eller de som är uppväxta här, har gått i skolan här och vars föräldrar har permanent uppehållstillstånd och medborgarskap, ska utvisas när de blir 18 år. Att skicka ut dem är inte stramt. Det handlar inte ens om migrationspolitik, för de är redan här, utan det handlar om vilken syn vi har på dem som är här och bidrar.

Vi är otroligt strama och hårda i att vi faktiskt vill ge dem en chans. Vi vill ge dem en utbildning och möjlighet att komma in i samhället. Det är vi väldigt tydliga med, och därför står Centerpartiet bakom att vi måste få tillbaka särskilt ömmande skäl. Vi står också bakom att vi måste få en lösning för dem som just nu utvisas när de blir 18 år och ge dem möjlighet att vara kvar på grund av anknytning till sin familj fram till att de är 21 år.

Anf. 53 CAMILLA RINALDO MILLER (KD)
replik:

Fru talman! Jag instämmer helt och hållet, och det tror jag att de flesta som bor i Sverige gör. Vi behöver ha en kontrollerad och strukturerad invandring, men vi ska hjälpa människor som har problem.

Jag tror inte att det finns någon som ser något bekymmer med att utvisa en person som inte har hållit sig till svenska lagar, som inte följer våra regelverk eller inte uppfyller de krav som vi har ställt upp. Jag tror också att lika många tycker att det känns fel att utvisa någon som gör allt det som vi har sagt att man ska göra. Jag har själv redan talat om att jag tycker det.

Problemet kvarstår ändå när det gäller regeringsbildningen. Jag hade önskat att våra två partier kunde ha egen majoritet. Det kanske hade gjort stor skillnad för de politiska besluten i vårt land. Men Socialdemokraterna står fast. De har heller inte stängt dörren för att Vänsterpartiet ska ingå i ett regeringsunderlag.

Jag tror inte att Centerpartiet vill ha helt öppna gränser. En kontrollerad migrationspolitik behövs för att vi vill att människor som kommer hit ska få ett värdigt mottagande och bli omhändertagna och inte, som jag sa innan, hamna i förvar. Kan Centerpartiet tänka sig att ingå i en regering där Vänsterpartiet ingår?

Anf. 54 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)
replik:

Fru talman! Jag kan börja med några snabba svar. När det kommer till den strama och reglerade migrationspolitiken vill vi ta emot 5 000 kvotflyktingar. Regeringen vill ha 900, om jag minns rätt. Det är den stora skillnaden. Vi säger också att barn och föräldrar ska kunna vara tillsammans. Där är regeringen inte alltid tydlig. Det är de två stora skillnaderna på migrationspolitiken. Den som tycker att det innebär totalöppna gränser får gärna ringa och få veta lite mer om hur det faktiskt förhåller sig.

Jag tror inte att någon utöver Vänsterpartiet vill ha Vänsterpartiet i regering – om ens de vill det. Det har i alla fall vi i Centerpartiet och min partiledare sagt.

En sak jag tycker är värd att ta upp är att mitt och Centerpartiets arbete här i kammaren och i riksdagen över huvud taget inte handlar om *någon*. Det handlar om *något*. Det är skillnaden. Det är jättemånga som gärna vill diskutera *någon*. Jag vill hellre diskutera *något*.

Det handlar om hur vi ska få fler människor i arbete och hur de 20 000 elever som just nu inte klarar skolan varje år ska göra det. Det är regeringens politik som gör att det slås rekord. Under denna mandatperiod har det största antalet elever någonsin i svensk historia inte klarat skolan. Det är *något* för mig.

Något – och *några* – är även människorna som har gjort allting rätt, som bidrar, som går utbildningar et cetera men som ändå utvisas. Sådant är regelverket. Det är verkligheten. Det tar jag vilken debatt som helst om vilken dag som helst. Jag tycker att det är underbart att diskutera detta med Camilla Rinaldo Miller. Jag uppfattar samma sak där.

Diskussionerna om *någon* kan de politiska reportrarna ta hand om. De kommer säkert inte att prata om någonting annat fram till valet. De har tydligen inte mycket annat att prata om. Jag tror att Sverige skulle gynnas av mer prat om sakfrågor. Jag kommer att prata om *något*, inte om *någon*.

Anf. 55 HELENE ODENJUNG (L):

Fru talman! Det går inte att inleda den här dagen utan att tänka på det fruktansvärda dåd som skedde på Risbergska för precis ett år sedan och det trauma som det massmordet orsakade och som vi kommer att bära med oss. Risbergska skolan är på många sätt ett centrum där integration i praktiken blir möjlig. Därför är mina tankar i Örebro i dag med respekt för anhöriga och offer och med beslutsamhet om att inte vika ned sig.

Fru talman! När jag förberedde mig för den här debatten, som handlar om integration, valde jag att läsa i den nationella samordnaren Gulan Avci's utredning och kunde konstatera samma sak som gjorts många gånger förut: "Utanförskapet är vår tids största samhällsutmaning, som påverkar oss alla på olika sätt. Det splittrar vårt land och hotar, inte bara vår trygghet, utan de institutioner och de värderingar som ligger till grund för vår samhällsgemenskap. Att bekämpa utanförskapet är därför en nationell angelägenhet."

När Liberalerna, eller Folkpartiet som vi hette då, 2002 föreslog språkrav för medborgarskap möttes vi förutom av ett kompakt motstånd också av tillmälen som att vi var rasister för att vi poängterade att svenska språket behövs för att bryta utanförskapet.

När vi sedan fortsatte att prata om utanförskapets karta handlade diskussionen om att det var dåligt att peka ut områden och kalla dem utanförskapsområden – som de de facto är. Där är utbildningsnivån låg, arbetslösheten hög, skolresultaten svaga, bostadssegregationen omfattande och det hedersrelaterade våldet och förtrycket utbrett.

Det är särskilt allvarligt att utanförskap riskerar att gå i arv. När vi sa allt detta möttes vi av ett kompakt motstånd mot att titta på fakta och statistik och ovilja att ha konkret politik för att möta det.

Den generation som växer upp i utanförskapsområden är en viktig del av Sveriges framtid. De behöver också rätt förutsättningar för en bra start i livet. Jag vill citera Gulan Avci, som var nationell samordnare: "I samhällen där barn växer upp utan framtidstro, flyttar kriminella nätverk, islamistiska rörelser och främmande makter fram sina positioner och utnyttjar sårbarheten i marginaliserade miljöer."

För mig handlar integration ytterst om att få fler människor att känna att de både får tillhöra och kan tillföra. Att tillhöra är att känna sig hemma i det samhälle man lever i. Det handlar om att få använda sin kompetens, sin kraft och sina idéer. Det ena utesluter inte det andra, utan de samverkar. Det är när människor får både tillhöra och tillföra som såväl individen som Sverige som samhälle växer.

I det betänkande som vi skulle ha diskuterat i dag fanns 49 motioner. Utskottet har valt att yrka avslag på samtliga. Det hänvisas till att regeringen redan bereder flera reformer om bosättning, etablering, samhällsorientering och arbete mot parallella strukturer. Det finns en poäng med att inte föregripa det arbetet, men det innebär också ett ansvar att säkerställa att reformerna blir effektiva, rättsäkra och långsiktiga.

För oss liberaler handlar det inte om varifrån du kommer utan om vart du är på väg. Det behövs en tydlig politik där man ställer tydliga krav. Men det behövs också möjligheter, och de behövs lika mycket. Den kombinationen skapar egenmakt.

Språk och jobb brukar vara nyckeln till integration. Det är många överens om numera. Jag ska även säga att nu använder vi rätt ord och pratar om utanförskap och om tydliga krav gentemot dem som kommer hit och vill leva i vårt land. Vi pratar också om hur viktigt det är att tillsammans bidra till det.

Arbetet kring hedersförtryck är inte ämnet för dagens debatt – det kommer senare – men det har varit ensamt på den arenan. Numera finns en samsyn. Jag välkomnar det.

En sak som jag inte riktigt förstår är hur vissa partier, särskilt Centerpartiet, kan tycka att det är viktigare med etableringslån än möjligheter att på andra sätt bidra till en egen försörjning. Man riskerar alltså både skuldsättning och otrygghet. Vi tror att egenmakt byggs genom språk, utbildning och arbete – inte lån.

Nyanlända kvinnors etablering har varit lite av integrationens blindas fläck. Jag har jobbat länge som kommunpolitiker och först det senaste året som riksdagsledamot. Under lång tid hade man synen att det var viktigast att det fanns en familjeförsörjare som hade arbete. Det var inte viktigt att kvinnan lärde sig svenska. Vi har sett vad det har fått för betydelse. I dag skulle jag vilja vända på begreppet och säga att integreras en kvinna integreras en hel familj. Det behöver alltså finnas mycket större flexibilitet kring när man kan läsa sfi.

När jag ifrågasatte varför föräldralediga kvinnor i Göteborg inte fick möjlighet att läsa sfi fick jag till svar att man ju inte erbjöd barnomsorg. Var det ett problem man inte kunde lösa i kommunen, eller ville man bara inte att kvinnor skulle lära sig svenska? Jag kan tala om att det löste sig.

Det här är viktiga frågor som förtjänar stor respekt – vi behöver tillsammans skapa ett samhälle där vi håller ihop. Många pekar på civilsamhället och menar att det ofta är där man får möjligheten och förmågan att prata och träna svenska. Genom att man till exempel spelar fotboll samtidigt kan man också vara delaktig i en förening och den gemenskap det innebär. Jag tror att det behövs långsiktiga partnerskap, inte kortsiktiga projektbidrag.

Fru talman! För att avsluta den här integrationsdebatten, som vi nu har haft i ett par timmar, tror jag att det är väsentligt att vi tillsammans försöker få till stånd möjligheter att skapa ett Sverige där fler får tillhöra och tillföra och där fler går från beroende till egenmakt. Det är en framtidspolitik som håller ihop. När människor får chansen att göra det får vi också ett samhälle som håller ihop.

Anf. 56 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)
replik:

Fru talman! Tack till Helene Odenjung för ett på många sätt utmärkt anförande! Om det är något vi

verkligen är överens om är det att för en god integration är språket viktigt. Utbildningen är viktig, och ett arbete är viktigt.

När det gäller utbildning slås i dagsläget 20 000 elever ut varje år, först och främst i glesbygd och i våra utanförskapsområden. Aldrig någonsin i svensk historia har så många elever lämnat skolan utan att kunna gå vidare till gymnasiet som just nu, under denna mandatperiod, när Liberalerna har ansvaret för skolpolitiken. Ingenting som regeringen har gjort kommer att ändra på detta de närmaste fem åren. Det är ytterligare 100 000 elever från våra utanförskapsområden – eller inte bara från våra utanförskapsområden, men en väldigt stor andel av dem finns där – som inte kommer att få möjlighet att lära sig ett yrke och därmed få ett jobb.

Språket – ja. Vi föreslår att alla som kommer in i skolan, oavsett om de är födda här eller inte, och som har svårt med det svenska språket ska få intensivsvenska så snart de kommer in. Regeringen har inte sagt ja till det förslaget.

När det gäller arbete lägger vi fram förslag på förslag om att sänka kostnaderna för att anställa, särskilt ungdomar och särskilt på det första jobbet. Vi vill se skattefrihet så att det blir billigare för små företag som anställer den första. Men regeringen säger nej.

När det gäller dessa bitar lägger vi fram konkret politik som regeringen säger nej till. Medan regeringens politik har gjort att fler inte klarar skolan skulle vår politik se till att fler klarar den. Vi skulle se till att barnen får språket med sig, oavsett var de är födda, om de inte har det med sig när de kommer in i skolan. Och vi skulle se till att det blir billigare att anställa. Det är detta som gör skillnad, men regeringen säger nej. Jag förstår därför inte riktigt kritiken av Centerpartiet på denna punkt.

Anf. 57 HELENE ODENJUNG (L) replik:

Fru talman! Tack till ledamoten för frågan!

Jag tror att det är otroligt viktigt att satsa på skolan redan från början. Det är inte i slutet av en skolperiod som man ska sätta in åtgärderna, utan de ska vidtas redan från allra första dagen. Vi ska ha höga positiva förväntningar på eleverna och ge lärarna förutsättningar att i klassrummet faktiskt vara lärare, det vill säga se till att rätt mycket av administrationen inte ligger på lärarna utan på andra i skolan så att lärarna får fokusera på sitt huvuduppdrag.

Det är inte ovanligt att lärare dessutom får ta hand om rätt mycket annat som inte heller är deras uppgift. Vi har föreslagit skolsociala team för att ta hand om den biten så att lärarna verkligen ska kunna fokusera på kunskapsuppdraget.

Att komma med det här förslaget i slutet av skolgången tycker jag är lite sent. Insatserna ska göras redan från allra första början. Rätt många behöver kanske, tror jag, gå om ett år eller två för att de inte har fått med sig det de behöver från början.

Gymnasieskolan är en annan fråga som vi inte heller har på dagordningen i dag. Men det handlar om att få förutsättningarna med sig från allra första början.

Det finns till exempel många yrkesutbildningar som man skulle kunna göra mycket enklare för att du lättare och fortare ska komma in i ett arbete även om du inte har med dig hela språkkatalogen.

Men när det gäller integrationsarbetet pratar jag om barn som är födda i Sverige men ändå inte klarar skolgången. Det tror jag beror på ett systemfel. Vi har haft för låga förväntningar på de eleverna. Lärarna har inte fått rätt förutsättningar i de aktuella områdena. Jag säger detta med erfarenheten att ha varit skolkommunalsråd i Göteborg.

Anf. 58 NIELS PAARUP-PETERSEN (C)
replik:

Fru talman! Jag instämmer helt i det sista som sades. Orsaken till att jag är engagerad i skolfrågor är att Värner Rydénsskolan i Malmö hade 32 procent behöriga lärare. Jag blev förbannad; den socialdemokratiska kommunen gjorde inte jobbet. Nu är det över 80 procent – mycket bättre. Man kan göra skillnad om man tror på de här eleverna, gör insatser och satsar på lärarna. Men regeringen satsar inte på lärarna. Regeringen vill utbilda 1 000 färre lärare varje år enligt den proposition som nu kommer på riksdagens bord. Det är verkligheten: Man satsar inte på skolan utan pratar bara om den.

Vi pratade om gymnasiet. Gymnasiet är en bra fråga att ta upp, för vi har ju de här eleverna här: Ayla, som precis har klarat gymnasiet, och Jomana, som precis beställt studentmössan när hon får veta att hon ska utvisas. Hennes enda brott är att fylla 18. Hon har inte gjort något fel över huvud taget – hon har snusat, eventuellt. Varför ska hon utvisas?

Varför röstade Liberalerna för de här reglerna, som gjorde att man med klinisk precision tog bort möjligheten för just 18–21-åringar att vara kvar trots att deras föräldrar har permanenta uppehållstillstånd eller är medborgare? Många gånger är det både och – den ena föräldern har det ena och den andra har det andra. Varför var det så viktigt för Liberalerna att rösta bort den möjligheten? Det är den stora frågan, som vi fortfarande inte har fått något svar på i dag.

Anf. 59 HELENE ODENJUNG (L) replik:

Fru talman! Jag tror inte att jag har fått den frågan förut, så jag har inte kunnat svara på den tidigare. Men jag ska försöka svara på den. Jag tror definitivt inte att det var med någon precision som man kom på att det var just så man skulle utforma den här lagstiftningen för att den här gruppen minsann inte skulle få stanna. Det känner jag absolut inte igen.

Om jag ska göra mig till tolk för dem som satt här då – det gjorde jag inte själv, så jag kan inte riktigt göra den bedömningen – är väl sanningen att man skulle ersätta det lapptäcke av system som funnits. Det fick den här effekten. Som jag också har tagit del av har även ministern på migrationsområdet, där det ärende vi diskuterar just nu inte ingår, svarat att det pågår ett arbete för att se till att det ska finnas en ventil för den här gruppen. Detta är kommunicerat. Det pågår ett sådant

arbete även i socialförsäkringsutskottet, vad jag förstår.

Anf. 60 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för ett engagerande anförande!

Det är sant som ledamoten påpekar att Liberalerna i många år har sagt att nyckeln till integration är språk och arbete. Det är en rimlig utgångspunkt. Men då måste man också leverera politik och inte bara en massa formuleringar.

Här finns ett av de tydligaste gapen i hela integrationspolitiken. Det handlar om utrikes födda kvinnor som vill arbeta men som fastnar i isolering, med brist på kontakter och en vardag där vägen till jobb aldrig ens börjar.

Mot denna bakgrund tillsatte den socialdemokratiska regeringen en utredning 2022, vars betänkande *Etablering för fler* bland annat hade särskilt fokus på kvinnor med utländsk bakgrund. Utredningen pekade på hur etableringen behöver bli mer ambitiös, mer individanpassad och mer parallell, med tydliga slutmål, tidiga insatser och möjlighet till längre programtid när det behövs. Det är denna typ av reformer som skulle kunna göra skillnad på riktigt. Utredningsbetänkandet presenterades 2023.

Jag har frågat väldigt många liberala statsråd, eftersom det är Liberalerna som styr över Arbetsmarknadsdepartementet: Var är den här propositionen? Vad har hänt med den? Det vi har hört hittills är att man bereder, följer och analyserar. Det har gått tre år, fru talman, och vi har väntat på att Liberalerna ska leverera konkreta förslag utifrån den utredning som presenterades. Jag vill gärna ge ledamoten en möjlighet att ge besked. När kommer den här propositionen?

Anf. 61 HELENE ODENJUNG (L) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för frågan och för tilltron till att jag skulle ha ett annat svar på den än de liberala ministrar som har svarat tidigare! Det har jag tyvärr inte. Jag kan bara stryka under hur viktigt det är för oss att kvinnor också får en reell chans på arbetsmarknaden. Det är otroligt viktigt att de, precis som många före dem, får en egen möjlighet till etablering, egen försörjning och möjlighet att skilja sig från sin partner för att skapa ett eget liv. Allt detta är otroligt viktigt för oss liberaler.

Om vi inte ännu har lyckats förhandla oss till insatser som går i den riktningen är det säkerligen ändå på gång, om man nu har svarat att det förbereds i Regeringskansliet.

Under tiden skulle jag vilja peka på att det redan görs rätt mycket med de förutsättningar som finns i partnerskapet mellan stat och kommun. Man etablerar reella nätverk och ser vad den egna regionen har för möjligheter och vad man behöver för arbetskraft, och man skapar vuxenutbildningsinsatser som riktar sig till människor som kanske inte står jättelångt ifrån arbetsmarknaden men definitivt får ett jobb när de har gått ut yrkesutbildningen.

Jag tror att det behövs mycket mer åtgärder av denna typ för att vi ska få en etablering och en integration på riktigt.

Anf. 62 SERKAN KÖSE (S) replik:

Fru talman! Jag tackar för svaret. Den här frågan har varit uppe flera gånger tidigare, då vi har ställt den till liberala statsråd. Det har varit några sådana på Arbetsmarknadsdepartementet. Gång på gång har vi fått svaret att frågan bereds i Regeringskansliet.

Det har gått tre år sedan utredningen presenterade sina förslag. Det är, som jag påpekade, väldigt bra förslag som visar att insatser behöver individanpassas. Det ska finnas tydliga slutmål, tidiga insatser och så vidare. Det finns alltså väldigt bra förslag i utredningen. Men det har gått tre år sedan maj 2023. Nu är det januari 2026. Jag vet inte hur länge en proposition ska beredas i Regeringskansliet. Det kanske behöver sina tre år.

Eller är det så att problemet inte ligger hos Liberalerna utan snarare i regeringsunderlaget? Det kanske ligger i det samarbete som Liberalerna har med ett parti som bromsar och inte vill leverera konkreta förslag för att få fler människor i arbete och kunna sätta in tidiga insatser?

Frågan kvarstår: Kommer vi någonsin att få se ett förslag från Liberalerna, som ju är det parti som styr över Arbetsmarknadsdepartementet?

Anf. 63 HELENE ODENJUNG (L) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för samma fråga igen! Jag har inget annat svar på den än jag hade förut, förutom att jag blir lite nyfiken på vilket regeringsalternativ det är Socialdemokraterna ser framför sig och vad ni ska åstadkomma gemensamt i de här frågorna som ni inte har lyckats enas om tidigare. Det är intressant.

Jag får erkänna att ni också har gjort en resa när det gäller hur ni ser på sakerna. Men fortfarande är det lite läskigt att ta fram statistik som kan peka på vilka åtgärder vi faktiskt behöver vidta.

Nu har vi infört integrationsmål, som vi har för avsikt att följa upp kontinuerligt. Det har ni tidigare, åtminstone i talarstolarna här, varit tveksamma och kritiska till.

Det ska bli intressant att följa hur Socialdemokraterna kommer att agera och med vilka ni kommer att samarbeta framöver. Det tror jag att även väljarna har ett stort intresse av.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 12.)

§ 6 Avvikande från bestämmelserna om tyst godkännande i EU:s förordning om gigabitinfrastruktur

Trafikutskottets betänkande 2025/26:TU11

Avvikande från bestämmelserna om tyst godkännande i EU:s förordning om gigabitinfrastruktur (prop. 2025/26:68)
föredrogs.

Anf. 64 AYLIN NOURI (S):

Fru talman! I dag behandlar vi regeringens proposition om avvikande från bestämmelsen om tyst godkännande i EU:s förordning om gigabitinfrastruktur. Vi socialdemokrater har valt att ställa oss bakom förslaget. Samtidigt har vi lämnat ett särskilt yttrande tillsammans med C, V och MP. Jag vill här redogöra kort för bakgrunden till detta.

Förslaget innebär att Sverige väljer att avvika från EU-förordningens bestämmelser om så kallat tyst godkännande när det är domstolar som prövar tillstånd. Det betyder att ett tillstånd inte automatiskt ska anses beviljat om en domstol inte hinner fatta beslut inom tidsfristen, utan en prövning ska ske i sak. Vi delar regeringens bedömning att detta i grunden är rimligt. Tillståndsprövning i domstol handlar ofta om komplexa avvägningar mellan miljö, hälsa och den enskildes rättigheter. Tillstånd bör inte beviljas per automatik på grund av tidsbrist.

Men, fru talman, vårt stöd till propositionen är inte villkorslöst. Utbyggnaden av bredband och 5G är en avgörande framtidsfråga för jobben, för klimatomställningen, för totalförsvaret och för möjligheten att leva och verka i hela landet. Det gäller särskilt i glesbygd och landsbygd, där marknaden inte alltid levererar av sig själv.

Regeringen konstaterar själv att avvikelser från principen om tyst godkännande kan påverka utbyggnadstakten negativt. Den risken tar vi på allvar: Den nya lagen får inte bli en ursäkt för långsamma processer eller ineffektiv handläggning. Domstolar och myndigheter måste ges förutsättningar att hålla tidsfristerna. Skadestånd i efterhand är inte ett fullgott substitut för ett fungerande och snabbt tillståndsförfarande.

Fru talman! Socialdemokraterna står bakom propositionen, för rättssäkerhet och kvalitet i tillståndsprövningen är avgörande. Men vi kommer att följa utvecklingen noga.

Om denna lagstiftning i praktiken bromsar utbyggnaden av bredband och 5G kommer vi kräva politiska åtgärder. Digital infrastruktur är inte ett särintresse. Den är en grundläggande samhällsfunktion, och den måste fungera i hela landet.
(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 12.)

§ 7 Trafiksäkerhet

Trafikutskottets betänkande 2025/26:TU6
trafiksäkerhet
föredrogs.

Anf. 65 THOMAS MORELL (SD):

Fru talman! Nu ska vi debattera trafikutskottets betänkande 6, *Trafiksäkerhet*. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag och avslag på motionerna.

Vad är trafiksäkerhet? Är det att montera upp automatiska hastighetskameror utmed våra vägar, eller är det att i lönnedom utföra pethprov på befolkningen? Svaret är nej. Trafiksäkerhet är så mycket mer.

Fru talman! Trafiksäkerhet är något vi skapar tillsammans som enskilda medborgare och myndigheter. Det bygger på respekt och förtroende för varandras roller.

För mig, som har ägnat nära nog hela mitt vuxna liv åt trafiksäkerhet, är den här frågan viktig. I mitt tidigare arbete var jag på åtskilliga olycksplatser och träffade människor som just upplevt det värsta ögonblicket i sitt liv. Närvaron av panik, chock, smärta och skräck var påtaglig. För några tog livet slut just där och då.

Jag har gjort cirka 300 tekniska undersökningar av fordon för att hitta orsaken till olyckan. Var det föraren, fordonet eller vägen som var orsaken till olyckan? Under en period då olyckorna avlöste varandra i tät följd kändes det som att vara handelsresande i människors sista två sekunder i livet. Det är i just de sista sekunderna man finner svaret på olyckans orsaker.

Fru talman! En av de värsta arbetsveckor jag har upplevt inträffade för cirka 20 år sedan. På en vecka omkom sju personer i trafiken, bara i Skaraborg. I samtliga av dessa olyckor skulle jag utreda orsaken. Varje dödsoffer har en stor krets av människor omkring sig – föräldrar, barn, syskon och övrig släkt och vänner. Varje dödsfall i trafiken påverkar många människor, inte minst dem som har att agera på olycksplatsen och i den utredning som sedan följer. Trafiksäkerhet är viktigt, och det är något som angår och berör oss alla.

Trafiksäkerhetskameror är långt ifrån lösningen. Inte heller pethtester i lönnedom på befolkningen är en lösning. Det krävs närvaro av trafikpoliser. De upptäcker påverkade förare, olovliga körningar och en mängd andra trafikbrott – och, inte minst, de hittar annan grov kriminell verksamhet i vårt samhälle, allvarliga brott som en ATK-kamera helt blundar för.

Fru talman! När det gäller pethtester har Transportstyrelsen fått omfattande kritik för sitt sätt att agera när de återkallar körkort för människor som inte har gjort sig skyldiga till rattfylleri. Även läkare har fått berättigad kritik för att de har tagit prover på patienter utan att meddela individen om detta, vilket är ett tydligt krav i lagstiftningen. Resultatet har blivit att ett stort antal människor fått körkortet återkallat på väldigt lösa grunder.

Stormen kring pethtesterna fick Transportstyrelsen att omedelbart ändra sina rutiner, vilket är ett kvitto på att något inte står rätt till. Transportstyrelsen trampade i klaveret ordentligt när de började använda pethtestet som grund för att återkalla körkort.

Låt mig vara tydlig i frågan om påverkade förare: De har inte på vägen att göra, punkt.

Att Transportstyrelsens skrivbordskontroller skulle minska antalet rattfyllor på vägarna är inget annat än en akademisk kullerbytta. Vi satt i utskottet häromdagen och lyssnade på MHF, som via Rättsmedicinalverket har kunnat konstatera att av dem som dör på vägarna är 40 procent påverkade av något, alkohol eller droger. Det är en synnerligen allvarlig situation.

Rattfyllerister på våra vägar saknar i regel körkort, för det är ju redan indraget. Att bekämpa rattfylleriet kräver polisiär närvaro på vägarna. Synliga poliser är ett effektivt sätt att öka trafiksäkerheten. En bonus är att de samtidigt strör grus i maskineriet för de kriminella nätverken.

Fru talman! Låt mig också ta upp frågan om underhållet av våra vintervägar. Våra yrkesförare ser dagligen till att vi får mat på bordet och kläder på kroppen. Yrkesförarna ombesörjer också transporter åt industri, sjukvård och jord- och skogsbruk. Yrkesförarna ser helt enkelt till att hela vårt samhälle fungerar i stort och smått. Just nu utför de sina arbetsuppgifter med livet som insats.

Jag har 50 års erfarenhet av det svenska vägnätet och kan bara konstatera att underhållet har varit på ett sluttande plan. Nu har vi tillsammans med regeringen sett till att tillföra pengar så att underhållet ska bli bättre. Det är en stor förändring jämfört med tidigare. Men när det gäller underhållet av vintervägar är det inte pengar som är problemet. Det är ett katastrofalt uselt upphandlingssystem och en övertro på digitala meteorologer i diket som har skapat den situationen. Här är vi sverigedemokrater tydliga: Gör om och gör rätt!

Fru talman! I vår strävan att öka trafiksäkerheten kan vi inte acceptera att myndigheter agerar förtroendeskadligt. Det får rakt motsatt verkan, och vi når inte ut till medborgarna. Förtroende är något man måste vårda. Och, som sagt, trafiksäkerhet bygger på förtroende.

(Applåder)

I detta anförande instämde Patrik Jönsson (SD)

Anf. 66 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag tackar Thomas Morell, som jag vet har ett stort engagemang i trafiksäkerhetsfrågor sedan lång tid tillbaka. Jag har ändå tre frågor till ledamoten.

Varför är ledamoten inte beredd att bredda nollvisionen? Vi ser i statistiken att antalet dödsfall minskar, men antalet allvarligt skadade ökar betydligt. Antalet döda minskar i ental, men antalet allvarligt skadade i trafiken ökar i hundratal. Det är bara en del där vi ser att utvecklingen går åt fel håll. Jag tänker att ledamoten också är medveten om att cirka 7 000 människor dör i förtid med anledning av partikelutsläpp och så vidare, så den frågan vill jag ställa till ledamoten.

Min andra fråga handlar om de pethtester som ledamoten tog upp i sitt anförande. Ledamoten sa att Transportstyrelsen omedelbart ändrade sina rutiner. Centerpartiet har krävt att en extern granskning ändå ska genomföras för att se på vilket sätt de människor

som råkade ut för den felaktiga hanteringen av indragna körkort faktiskt skulle kunna få upprättelse eller någon form av ersättning kopplad till att man kanske blev av med jobbet eller inte fick det jobb man hade sökt. Det påverkade ju människor i väldigt hög grad.

Min tredje fråga handlar om alkobommar. Ledamoten nämnde att vi hade MHF på besök i utskottet. MHF pekade på ett antal hinder. Som jag förstår det kom den förordningen 2022, och det fattades beslut alldeles före jul 2022 av den då nytilträdde Tidöregeringen. Vid den tiden hade man inte stöd från Sverigedemokraterna i just trafikfrågorna, utan man jobbade på ett annat sätt. Men på vilket sätt har ledamoten agerat för att också de frågorna ska lösas?

Anf. 67 THOMAS MORELL (SD) replik:

Fru talman! Jag börjar med den sista frågan, den om alkobommar. Där har vi legat på. Det har avsatts pengar för att investera i alkobommar i hamnarna. Vi tycker att det är viktigt. Tullverket har slagit larm om att de hittar i snitt två berusade förare i veckan vid sina stickprovskontroller. Då är ju frågan hur det ser ut totalt. Därför vill vi prioritera alkobommarna, och det är också någonting som vi för fram i resonemanget med departementet. Den frågan vill vi gärna få i land så snabbt som möjligt.

När det gäller pethtester var vi några stycken, även en partikamrat till Ulrika, som träffade representanter för dem som har råkat ut för de här testerna. Man kan konstatera att Transportstyrelsens sätt att hantera detta är i strid med gällande lagstiftning. Man har trampat i klaveret riktigt ordentligt. Man har tagit prover utan att informera patienten om att man tar de här proverna, vilket strider mot patientlagen och så vidare. Sedan har man använt sig av de här pethtesterna för att dra in körkort.

Det här är ett direkt rättshaveri. Jag kan säga att jag har varit väldigt tydlig i mina samtal med både ministern och statssekreteraren om att vi måste se till att få en bättre styrning på Transportstyrelsen, för det här duger inte. Det säger även Riksrevisionen. Transportstyrelsen har inte koll på sin verksamhet, och det slår igenom överallt. Pethtester är bara ett exempel på saker som inte fungerar på den myndigheten.

När det gäller att bredda nollvisionen kan jag säga att det finns mycket att göra där för att få bort de allvarliga skadorna. Men det får jag ta i mitt nästa inlägg.

Anf. 68 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Morell, för svaren på de frågor som hanns med!

Ledamoten säger att det har avsatts pengar för alkobommar. Men på vilket sätt har man följt upp det så att de har kunnat uppföras? Jag skulle gärna höra inte bara att man pratar om det med departementet utan också vad det har lett till i verkligheten.

Ledamoten säger när det gäller pethtesterna att de har skett i strid med gällande lagstiftning. Min fråga var varför inte ledamoten anser att en extern

granskning av Transportstyrelsen ska göras så att man också kan se om de som har råkat ut för detta behöver få en uppföljning och eventuellt upprättelse eller ersättning på något sätt. När det gäller att bredda nollvisionen så handlar det också om partikelutsläpp. Jag väntar med spänning på svaren också på dessa frågor.

Jag vill gärna ha ett förtydligande kopplat till de andra frågorna, eftersom jag upplever att ledamoten bara lyfte att detta står i strid med gällande lagstiftning. Sedan sa han inte något mer än att man skulle ha bättre styrning på myndigheten. Men om man skulle ta det de här människorna har råkat ut för på fullt allvar borde man väl också tillsätta en extern granskning av myndigheten.

Anf. 69 THOMAS MORELL (SD) replik:

Fru talman! Ett snabbt svar när det gäller alkobommar är att det faktiskt var polisen som satte stopp för att investera i sådana. Man ansåg att bommen var en våldshandling som polisen utförde gentemot de individer som var där. Det var ett synnerligen märkligt argument, men det var så man förde fram resonemanget. Jag tycker att det är väldigt konstigt, och det har vi fört fram i diskussioner kring detta.

När det gäller pethstesterna ska det självklart utredas varför det blev fel. En myndighet har begått allvarliga fel som strider mot lagstiftningen. Självklart måste det utredas och åtgärder vidtas. En oerhört viktig del i detta är att helt enkelt byta ut ledningen för Transportstyrelsen så att man tydligt markerar att detta inte duget och att det nu måste till en ny ordning.

Frågan om att bredda nollvisionen är sannolikt den sista jag hinner svara på. Svårt skadade är i regel människor som får men för resten av livet. Detta beror ofta på att man inte använt säkerhetsbälte, och konsekvensen av det är dessa skador. Om man använder bältet på rätt sätt och kör med förstånd, vilket en del kanske inte gör, blir skadeverkningarna i händelse av en olycka väldigt små. Man brukar säga att de flesta av oss överlever en kollisionshastighet på 70 kilometer i timmen om man har bälte på sig. Hastigheter däröver i själva kollisionsogonblicket får i regel konsekvensen att människor dör.

Vi har mycket att göra när det gäller att få ett anorlunda beteende i trafiken så att man respekterar de regelverk som finns. Bilarna har skapat en situation där dödstaten minskar, men det är fortfarande många som skadas.

Anf. 70 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Det här är det sista betänkandet gällande trafiksäkerhet för denna mandatperiod. Jag noterar att det också är det första tillfället då Sverigedemokraterna inte har en kommittémotion med särskilda yrkanden inom trafiksäkerhetsområdet.

Antalet omkomna i trafikolyckor minskar, men inte i den utsträckning som skulle behövas för att nå etappmålet till 2030. Mot den bakgrunden skulle jag gärna vilja höra vilka konkreta och tydliga förslag Sverigedemokraterna har för att vi ska nå detta mål.

Thomas Morell nämnde MHF, som besökte utskottet förra veckan, och vikten av att vi verkligen jobbar hårt med att minska både alkohol- och drograttfylla. Om man nu tycker att MHF, NTF och andra organisationer gör ett viktigt arbete när det gäller trafiksäkerhet skulle jag vilja höra ledamoten utveckla varför man skär ned Trafikverkets bidrag, som man använder för civilsamhällets organisationer, med mer än hälften. Man skalar bort 8 miljoner i Trafikverkets budget. Jag skulle gärna vilja höra en förklaring till detta.

Anf. 71 THOMAS MORELL (SD) replik:

Fru talman! Ja, hur ska vi nå målen? Nu låter jag som en gammal grammofonskiva som har hakat upp sig, men vi behöver få ut fler poliser på vägarna.

Jag pratar mycket om beteendet ute på vägarna med gamla kollegor inom polisen och med chaufförer som sitter och kör tunga fordon. De berättar att det hela tiden är vansinniga omkörningar, höga hastigheter och ett som annat. Detta gör att risken för både dödsfall och skador i trafiken ökar.

Det är ingen konst att köra fort. Det kan vi göra allihop. Problemet är att någon som kommer fort in i en miljö där det i övrigt går lagligt till kan bli överraskad, och då har man olyckan runt hörnet.

Man har haft en övertro på att kameror ska lösa den här situationen, men det gör de inte. Vi måste ha uniformerad personal ute som aktivt arbetar med hastighet, nykterhet, bältesanvändning och beteende i trafiken – som att man inte kör om vid möte.

Jag får dagligen vittnesmål från chaufförer som sitter i 60-tonsekipage och som har upplevt att personbilsförare kör om och kommer rakt emot dem. Var och en förstår vad som kommer att hända om det tar emot där.

Här har vi mycket att göra, men det är ändå så att vi för att nå målen måste ha fler kontroller på vägarna och fler aktiva poliser ute som arbetar.

Jag har i över 20 år arbetat i frivilligorganisationer för att utbilda speciellt förare av tunga fordon. Om jag själv hade fått bestämma hade det blivit mer pengar. I budgetförhandlingar får man dock ge och ta, och då får man också acceptera att det blir så här. Men jag ser också att man måste öka insatserna när det gäller exempelvis övervakning på vägarna för att komma åt det här.

Anf. 72 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Jag vet inte om jag har överskattat Sverigedemokraterna, men jag upplever ändå att Sverigedemokraterna har en väldigt stark ställning. Ni är ju förutsättningen för att vi i dag har en borgerlig regering. I och med beslutet att nu skära bort mer än hälften av det bidrag som går till civilsamhällesorganisationer som på ett väldigt konkret plan jobbar nära människor – barn och unga – med trafiksäkerhetsfrågor är detta uppenbart inte viktigt för Sverigedemokraterna eller för den borgerliga regeringen.

Thomas Morell pratar om att vi behöver fler kontroller på vägarna. Vi hade den här debatten och detta

replikskifte när vi debatterade trafiksäkerhet förra året. Jag ställde då en fråga till Thomas Morell som han tyvärr inte kunde svara på. Därför ställer jag den igen nu. Ledamoten sa då att det enda sättet att få bort de förare som absolut inte ska vara på vägarna är att ha uniformerad personal på asfalten. Han sa också att det inte finns några genvägar.

Nu när ledamoten tillsammans med övriga i Tidögänget har styrt i nästan fyra år skulle jag gärna vilja höra hur många poliser det har blivit ute på asfalten, när Sverigedemokraterna har fått bestämma. Det skulle jag gärna vilja få veta.
(Applåder)

Anf. 73 THOMAS MORELL (SD) replik:

Fru talman! Antalet poliser på vägarna har blivit fler, och det är viktigt för den allmänna brottsbekämpningen att vi får ut uniformerad personal på vägarna. Det jag skulle vilja göra är att få fler av dessa utbilda sig till trafikpoliser. Det har man inte haft möjlighet till, för vi har haft en situation i det här landet med enorm kriminalitet. Då har Polismyndigheten i stället fokuserat på att komma åt de problemen.

Jag reagerade själv på nyheten som kom i veckan om att januari var den första månaden på åtta år som vi inte hade en dödsskjutning. Det är skrämmande att vi har en nyhetsrapportering där man tycker att detta är en nyhet. Jag tycker att det skulle ha varit så alla månader.

Det här har gjort att Polismyndigheten har fokuserat på att komma åt den allvarliga kriminella verksamheten i samhället. Jag har påtalat för vår justitieminister att han också måste se till att få ut mer uniformerad personal som gör kontroller på väg. Skälet är att all logistik och all förflyttning som sker av vapen och narkotika sker på vägen.

Många inom Trafikverket lever i tron att vi behöver fler kameror, och det är vad de predikar. Men fler kameror kommer aldrig att göra att vi kommer åt de figurer som förser de kriminella nätverken med narkotika och vapen. Dem kommer man bara åt genom att på vägarna ställa ut uniformerad personal som aktivt arbetar med att söka igenom fordon. Det är så man kommer åt dem. Vi kommer inte att lösa detta förrän den dagen vi höjer garden i vägtrafiken.

Det kommer också att leda till att vi får färre döda och skadade i trafiken, för de flesta är faktiskt ögontjånare och lättar på gasen när de ser en polisbil. Så fungerar vi människor för det mesta.

Anf. 74 ULRIKA HEIE (C):

Fru talman! Centerpartiet står givetvis bakom alla sina reservationer. Jag ska göra ett avsteg från överenskommelsen om att yrka bifall enbart till en reservation och yrka bifall både till reservation 1, som är gemensam för alla de fyra partierna i oppositionen, och till reservation 9, som är Centerpartiets egen.

Trafiksäkerhet – att se till att den miljö som så många människor runt om i Sverige befinner sig i dagligen blir så säker som möjlig – är ett stort gemensamt

ansvar inte bara för trafikutskottet utan även för väldigt många andra aktörer. Men låt oss göra det vi kan göra från trafikutskottets sida för att öka säkerheten!

I betänkandet behandlas enbart motioner från allmänna motionstiden, och i utskottets ställningstagande står det att alla motioner avslås med hänsyn till planerade eller redan vidtagna åtgärder och pågående beredningsarbete. Det låter därmed som att Tidöpartierna ändå har ambitioner på det här området.

Vi måste dock säga som det är: Vi har en nollvision i det här landet som innebär att vi ska nå mål framöver, inte minst framåt 2030. I betänkandet är man ärlig med att det i dag inte finns tillräckliga resurser i den nationella planen för att bygga om vägarna i sådan utsträckning att etappmålet om trafiksäkerhet kan nås.

I den statistik som finns i betänkandet ser vi också att antalet döda i trafiken tack och lov minskar från år till år, även om det bara är med några få personer – under tio. Antalet allvarligt skadade i trafiken ökar dock i hundratal; enligt den senaste siffran för 2023 och 2024 var det cirka 400 fler människor som skadades allvarligt i trafiken. Inte ens nollvisionen, som den ser ut i dag, arbetar man alltså med på ett sådant sätt att det leder till att målen nås.

Vi har dessutom föreslagit att nollvisionen ska breddas så att hänsyn tas till alla dem som dödas av trafiken och inte bara till dem som dödas i trafiken. IVL Svenska Miljöinstitutet säger att cirka 7 000 personer per år dör i förtid på grund av dålig luftkvalitet. Ett stort antal människor får också ytterligare problem med hjärt-kärlsjukdomar och lungsjukdomar med anledning av trafiken.

Det är därför med förvåning jag ser att man så idogt håller fast vid den tidigare nollvisionen. Det började i och för sig ganska bra – enligt visionen från 1997 ska inte bara antalet döda utan även antalet allvarligt skadade i trafiken minska. Men det går åt alldeles fel håll. Jag tänker därför att retoriken om att nollvisionen inte ska ändras eftersom den har tjänat oss så väl inte stämmer, för det är ju bara halva visionen som har fungerat väl – eller fungerat, ska jag väl säga. Därför förvånar det mig när man tittar så enögt på den som Tidöpartierna gör.

Det pågår mycket bra arbete, och i ett tidigare replikskifte lyftes vad mer vi kan göra tillsammans. Vi vet att myndigheterna och kommunerna – offentlig sektor – har ett ansvar, men vi vet också att civilsamhället har en stor roll i trafiksäkerhetsarbetet. Jag kan se ett antal personer här i salen som jag tror fick klistra Säker cykel-klistermärket på bakskärm efter att ha gjort ett prov i skolan. Sedan fick man känna att man hade en trafiksäker cykel.

NTF har ganska mycket projektpengar men halverar budgeten för trafiksäkerhetsarbete, trots att Andreas Carlson säger här i talarstolarna – förmodligen i de främre, som används under frågestunder och interpellationsdebatter – att organisationerna är en viktig del av arbetet. Nu fick vi också höra från Sverigedemokraternas ledamot att det inte hade dragits ned på resurser till den civila sektorn om det hade varit upp

till dem. Då undrar man ju om det är Moderaterna, Kristdemokraterna eller Liberalerna som föreslog att bidraget till den sektorn skulle minskas. Vi kanske får möjlighet att höra det under debattens gång.

Fru talman! Nollvisionen och arbetet med den är en viktig del. Vi har ett trafiksäkerhetsarbete som pågår – det vet vi – och här är myndigheterna framåtblickande på olika sätt. År 2023 tog man fram den första krockdockan som tog hänsyn till kvinnokroppens fysik. Vi vet att det bland annat är dubbelt så många whiplash-skador hos kvinnor som skadas i trafiken jämfört med män som skadas i trafiken. Men krockdockan används inte i någon större utsträckning, trots att våra myndigheter sitter med i internationella sammanhang och driver de här frågorna.

Jag blir alltså lite förvånad över att man från Tidöpartiernas sida inte lyfter de här frågorna tydligare utan i betänkandet bara hänvisar till att det mesta är under beredning, att man redan har vidtagit åtgärder eller att åtgärder är planerade på något sätt. Det är mycket riktigt så att det pågår arbete, men när efterfrågas resultatet av arbetet? När får vi se något som gör verklig skillnad ute i trafiken? Jag beklagar att det dröjer så länge.

Riksdagsledamoten från Sverigedemokraterna sa också i ett tidigare replikskifte att det är självklart att den felaktiga användningen av pethtester ska utredas. Därför blir jag lite förvånad över att vi behöver skriva reservationer. Det borde ha funnits tydligare skrivningar om detta i utskottets ställningstagande, men jag hittar tyvärr inte dem. Hoppas att även det kan bli utrett under debattens gång.

Fru talman! Trafiksäkerhet är ett stort och viktigt område, och som jag har varit inne på har Centerpartiet lyft insatser mot alkohol och droger. Där har jag varit inte på pethtesterna. Vi lyfter också frågan om viltstängsel. Viltolyckorna kostar 3–4 miljarder kronor per år, och att göra de insatser som krävs är en viktig del. Här säger man också att man håller på och bygger ut i en viss takt, men det räcker ju inte.

En annan del handlar om syn, och den har i sig två olika delar i betänkandet. Den ena handlar om synkontroller för äldre, där man pekar på att insatsen inte är samhällsekonomiskt lönsam. MHF fick i förra veckan frågan hur ett människoliv värderas i trafiken och återkom med siffran 40,5 miljoner kronor. Vi ska inte räkna liv i pengar, men jag börjar ändå fundera när någon säger att det inte är samhällsekonomiskt lönsamt att göra insatser på det här området.

Centerpartiet lyfter också frågan om körkortsbehovigheter. Jag tänker dock att det viktigaste av allt – eller kanske inte det viktigaste av allt, men en viktig faktor – är att se diskrepansen mellan trafikutskottets ställningstagande att mycket är på gång och vad man hör när man lyssnar till ministern Andreas Carlson, som lyfter in organisationernas betydelse. Den gåtan är fortfarande obesvarad. Vem är det som tycker att organisationerna inte gör ett särskilt bra arbete och som väljer att dra ned deras resurser i budgeten?

Anf. 75 THOMAS MORELL (SD) replik:

Fru talman! Jag kände att jag var tvungen att gå upp och svara lite grann.

I 40 procent av dödsfallen har förarna varit påverkade på ett eller annat sätt, vilket MHF redovisade när de var hos oss i utskottet. Visst går det att via frivilligorganisationer informera människor om vikten av att inte använda droger eller alkohol när man kör bil, men en frivilligorganisation kan aldrig göra något åt problemet när det är ute på vägen. Vi måste ha polisiära resurser som kommer åt de förare som inte håller sig nyktra när de kör – om förarna i 40 procent av dödsfallen på ett eller annat sätt är påverkade av alkohol måste vi ju lägga fokus där.

Vi fick inte någon redovisning av detta, men om 40 procent av de döda var påverkade var även ett ganska stort antal av de skadade påverkade när de satt bakom ratten. Vi måste göra något för att komma åt dem som inte sköter sig i trafiken. Här kommer vi tillbaka till det jag talade om förut: Vi måste ha ut mer uniformerad personal på vägen.

Jag har som sagt själv varit aktiv inom frivilligorganisationer i många år och har utbildat yrkesförare i att köra när förhållandena är sådana att övrig trafik inte tar sig fram. Vi har jobbat intensivt för att öka kunskapen bland våra elever. När man drar undan pengar för sådan verksamhet får det förstås konsekvenser. Jag hade velat se att man lade mer pengar på detta, för det gör nytta i det allmänna trafiksäkerhetsarbetet. För att komma åt dem som kör påverkade finns det dock bara en väg, och det är uniformerad personal.

Anf. 76 ULRICA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Morell för frågan, eller snarare för svaret på frågan, även om ledamoten begärde replik.

Jag håller med om en hel del av det som ledamoten tog upp. Det är klart att det behövs fler kontroller och mer uniformerad polis. Dessa beslut ligger dock inte inom trafikutskottets ram, så jag får lämna dem till kollegorna i andra utskott.

Jag håller också med om att frivilligorganisationer inte kan agera på vägen. Vi vet dock – och det är fastställt genom forskning – att förebyggande arbete har en viktig roll att spela när det gäller trafiksäkerhet. Därför är det beklagligt att frivilligorganisationerna inte kan jobba på det kraftfulla sätt som de hittills gjort. Jag tror att man egentligen skulle kunna få ut mycket mer av det förebyggande arbetet. Man kan komma in tidigt och nå barn och unga.

Till exempel har organisationerna varit ute i skolorna med en liten cykelhjälm och ett ägg. Om man släpper ägget i golvet går det ju ganska fort sönder. Det vet ju alla; jag tror att alla har råkat ut för det. Om man lägger samma ägg i en friglithjälm och släpper det i backen förblir det helt.

Det finns olika förebyggande delar där barn och unga får möjlighet att se hur man kan skydda sitt eget huvud, som är lika skört i en trafiksituation. Det är

viktigt att mattan inte dras undan för dessa organisationer. De ska kunna fortsätta att utveckla ett sådant arbete.

Det här är ingenting som man gör på bara några år; det tror jag att ledamoten håller med om. Det finns ingen quickfix, utan man behöver göra ett antal olika saker. Vi kan inte bara ställa uniformerade människor på asfalten, utan det handlar också om ett stort förebyggande arbete.

Anf. 77 THOMAS MORELL (SD) replik:

Fru talman! Nu kommer en fråga från mig, så har vi löst den biten också.

Det är lite fascinerande att höra resonemanget som just nu kommer från oppositionssidan om att det inte görs tillräckligt fastän det görs väldigt mycket för att komma åt problemet med att människor dödas och skadas i trafiken. Varför gjorde man inte det under mandatperioden 2018–2022? Jag tror att jag hade 140 debatter här i kammaren om trafiksäkerhet på ett eller annat sätt, men det hände ingenting. Nu har det ändå tagits ett antal steg framåt för att komma åt det här.

Det Ulrika Heie sa om ägget är ganska belysande. Vi har ett annat bekymmer med de flesta. Det är bara att titta ut över salen här och ställa frågan: Hur många har vinterkläder på sig när de kör bil? Det har de allra flesta nu när det är vinter. Man måste knäppa upp dem för att lägga bältet dikt an mot kroppen. Det är betydelsefullt att kunna informera människor om vikten av att sätta bältet rätt när man tar på sig det. Om man har en vinterjacka mellan bältet och kroppen är det fullständigt tillräckligt för att hjärtat ska lossna i samband med en kollision. Hur många känner till det?

Under de utbildningar som jag själv har varit med om att hålla har vi många gånger tjatat om vikten av att lägga bältet rätt mot kroppen och rycka åt så att det stramar över höfterna. Då kan säkerhetssystemen i bilarna göra resten av jobbet. Man måste dock själv göra det första för att få hjälp av bilen. Det är jätteviktigt.

Det finns mycket att göra för att komma åt det här. Jag anser fortfarande att vi måste ha uniformerad personal för att komma åt dem som allvarligt bryter mot regelverket i trafiken och för att skydda oss andra.

Anf. 78 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag tackar Thomas Morell för frågan, även om jag inte riktigt uppfattade den.

Ledamoten sa att det händer fantastiskt mycket nu och att han inte riktigt förstår varför vi klagat eller varför vi från oppositionen lyfter fram olika saker. Jag tycker att det är högst ovetenskapligt att stå här i talarstolen och säga att det har hänt fantastiskt mycket på fyra år medan det inte hände någonting under fyra år dessförinnan. Det är ju inte med sanningen överensstämmande.

Om vi tittar på statistiken och på de siffror som finns ser vi att det har gjorts mycket. Det har inte gjorts riktigt lika mycket hela tiden, men det har gjorts olika insatser. Det finns en bred politisk enighet kring nollvisionen. Jag skulle säga att den inte beror på

regeringen, utan det är våra myndigheter, kommuner och så vidare som driver den.

Det har sakta men säkert gått i rätt riktning när det gäller de delarna. Tyvärr går utvecklingen åt fel håll när det gäller antalet svårt skadade i trafiken, oavsett regering. Det är oseriöst att säga att den ena gör så fantastiskt mycket och att den andra inte gjorde någonting.

Jag tackar så mycket för upplysningen om hur man ska sätta i bältet. Vi kan inte nog betona vikten av att köra på ett trafiksäkert sätt. Också här handlar det dock om stöd till frivilligorganisationerna. Vi vet att våra pensionärsorganisationer tillsammans med MHF och ett antal studieförbund just nu jobbar med att ta fram trafiksäkerhetsmaterial. Den äldre och skörare kroppen drabbas ännu hårdare av det våld som trafiken kan skapa.

Därför är det ännu mer förvånande att man inte ser till dessa delar. Vi kan få ut så mycket mer till så många fler människor för bara några få miljoner, men Tidöregeringen väljer att inte göra det man kan.

Anf. 79 ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i betänkandet.

Varje dag ger vi oss ut i trafiken. Vi ger oss ut till fots, på cykel eller i kollektivtrafiken eller sätter oss själva bakom ratten. För de flesta av oss är det en självklar del av vardagen – något vi gör nästan utan att tänka på det. Trafiken är dock inte bara ett transportsystem utan också en av de platser där våra val får allra störst konsekvenser.

Trafiksäkerhet är i grunden något mycket enkelt men samtidigt väldigt stort. Det handlar om rätten att komma fram levande. Det handlar om rätten för barn att gå till skolan utan att vara rädda och rätten för föräldrar att komma hem efter jobbet. Det handlar om rätten att inte förlora sitt liv på grund av en olycka som hade kunnat undvikas.

Trafiksäkerhetsarbetet förenar oss politiska partier i viljan att skapa så trygga förutsättningar som möjligt för att man ska kunna färdas tryggt ute i trafiken oavsett hur man tar sig fram. Sverige är ett av världens föregångsländer inom trafiksäkerhet, och vi står med bred uppslutning bakom nollvisionen, med målsättningen att ingen ska dö eller skadas allvarligt i trafiken. Statistiken går åt rätt håll när fler och fler åtgärder vidtas nationellt för att nå målet. Men vi är inte där.

Varje år skadas och omkommer människor i trafiken. Bakom varje siffra finns en människa, en familj, vänner, en skolklass, arbetskamrater, en hel by. Liv kan förändras på ett ögonblick, och därför får trafiksäkerhet aldrig reduceras till statistik eller regler på ett papper. Det handlar i grund och botten om ansvar, vårt ansvar för varandra.

Fru talman! Under mandatperioden har vi tagit beslut här i kammaren som bidrar till att fler ska kunna komma tryggt hem. Det handlar bland annat om en historisk satsning på vägunderhåll, med beprövade

metoder för att jobba av underhållsskulden – något som borde ha tagits tag i för länge sedan.

Vidare har vi äntligen fått en lag om bilbälte i A-traktorer. Det borde alltid ha varit självklart.

Dessutom har fler vägar fått mitträcke, vilket hindrar att fordon kommer över i fel köriktning. Det har också blivit fler stigningsfält runt om i landet, vilket underlättar ett smidigt trafikflöde och helt undanröjer risken för farliga omkörningar av exempelvis tung trafik. Det har även tillkommit rondeller på platser som har varit olycksdrabbade, och fler cykelvägar har separerats från gatan.

Vidare har kamerasystemet utökats på särskilt utvalda vägsträckor, och vi ser en utveckling med geofencing och fler viltstaket för att hålla viltet och trafiken isär.

Det har också blivit förbjudet att använda mobiltelefonen medan man kör.

Våra fordon blir allt säkrare att färdas i tack vare bland annat trötthetsvarnare och varning om man kör för nära mittlinjen.

Forskningen går äntligen framåt när det gäller olika bältesmodeller så att en manlig respektive en kvinnlig kropp kan skyddas på rätt sätt. Trepunktsbältet är annars den enskilt största bidragande orsaken till minskad dödlighet för dem som åker bil.

Jag hoppas att nästa stora insats, även för oskyddade trafikanter, blir självkörande fordon. Forskningen har ju tagit fart, och Nacka har sedan en tid tillbaka ett pilotprojekt för självkörande fordon. Jag ser verkligen fram emot att utvecklingen här bidrar till att drastiskt dra ned olyckstalen.

Fru talman! Mycket kan vi göra ur ett lagstiftande perspektiv, men en hel del landar sedan i kommunernas arbete med både befintligt vägnät och hur man planerar nybyggnation för att inte skapa faror och fientliga miljöer i onödan.

Till syvende och sist kokar ändå mycket ned till det personliga ansvaret och hur jag betar mig när jag är i trafiken, hur jag framför mitt fordon och vilka risker jag utsätter mig själv och mina medtrafikanter för.

Det handlar till exempel om att alkohol och droger inte hör hemma i trafiken vare sig på land eller sjö. Alkobommar, ett effektivt och enkelt användande av mer generellt alkoholås eller andra avläsningsmetoder som gör att man inte kan komma iväg om omdömet är grumlat av alkohol eller droger så att man själv inte fattar vilken idiotisk idé det vore att framföra ett fordon är insatser som är välkomna och gör skillnad. Här har även trafikpolisen ett viktigt jobb att göra för att hålla vägarna trygga.

Vi lever i en tid när mobiltelefonen har blivit en ständig följeslagare. Ett meddelande eller en notis får en att kasta en snabb blick på skärmen. Men tre sekunder utan uppmärksamhet i 90 kilometer i timmen innebär att bilen rullat 75 meter helt utan kontroll. Tänk er, en hel fotbollsplan, i blindo! Att använda mobilen i trafiken är inte ett litet misstag; det är ett medvetet risktagande. Inte kan det spela någon roll när ingen ser mig, tänker nog många svenskar.

Här är regelefterlevnaden avgörande, inte hur många spaltmeter vi skriver i dokument. Att tidigt prata med barn om trafikvett och att öva mycket i lugn och ro är därför viktigt. Trafiksäkerhet innebär bland annat att ställa sig frågorna: Hur betar jag mig i trafiken? Visar jag hänsyn? Är jag en förebild? Följer jag reglerna även när ingen ser mig? Tänker jag på hur mitt beteende påverkar andra?

Med barn i bilen gör vi ofta det självklara. Vi spänner fast dem, saktar ned och kör försiktigt. Men alltför ofta glömmer vi eller struntar i samma försiktighet när det gäller oss själva eller andra vuxna. Att köra säkert är inte ett tecken på svaghet eller osäkerhet. Tvärtom är det ett tecken på mognad, respekt och ansvar. Det är ett sätt att visa att vi värderar människoliv högre än bekvämlighet och några minuter hit eller dit.

Reflexväst på, annars syns du inte! Och visst är väl cykelhjälm bra mycket coolare än en krossad skalle när olyckan är framme.

Fru talman! Apropos när olyckan är framme har hela vårt avlånga land blåljuspersonal som rycker ut till en plats och en situation som de allra flesta gör sitt yttersta för att undvika. Men vi får nu rapport efter rapport om ett katastrofalt läge där brandmännen blir färre och färre – trots att vi borde hörsamma Carl-Oskar Bohlin, minister för civilt försvar, vad gäller vikten av att ta ansvar för uppbyggnaden av Sveriges civila beredskap.

I en interpellationsdebatt för någon vecka sedan kunde vi höra hur man ska rekrytera fler brandmän och göra yrket mer attraktivt. Det är viktigt, för tyvärr blir de som sagt bara färre – inte för att de inte längre drömmer om att få vara superhjältar utan för att SKR och Kommunal fortfarande inte har förstått att svenska brandmän likt sina kollegor i andra EU-länder vill ha möjlighet att jobba flexibla dygnspass med goda återhämtningsmöjligheter året om. Ja, jag menar året om, inte bara när arbetsgivaren tycker att det passar för att få ihop sommarsemestern.

Jag vet inte om det är överimplementeringar och felaktiga tolkningar som är värst eller avsaknaden av viljan att lösa det man har ställt till med. Moderaternas EU-parlamentariker Tomas Tobé med flera har sedan länge påvisat att detta inte är EU-regelverkets fel och att ingen heller kommer att tacka Sverige för att vi gör något andra inte gör bara för att vi tror att vi gör rätt och att det inte finns andra sätt. Men det gör det.

Jag får ont i magen på riktigt när Marcus Aronsson med flera engagerade brandmän från hela landet skickar artikel på artikel och mejl på mejl som visar läget i Sverige. Till exempel handlar lunchrundskussionen på Nyköpings brandstation om viljan att göra något annat, allt på grund av ett formaliafel. Detta gäller brandmän från hela landet. Peter, Stephanie, Emelie, Robert, Karin, Christer, Mattias, Robin och Magnus, ja, listan kan göras smärtsamt lång över dem som inte vill mer och som byter karriär. De slutar med något Sverige har brist på och som de är ruggigt skickliga på bara för att det finns folkvalda och fackliga företrädare som inte kan ta en prestigeförlust.

Ibland blir det inte som man har hoppats eller trott. Ibland blir det till och med fel. Men vet ni vad? Det är inte farligt. Då ber man om ursäkt och rättar till det så att det blir rätt. Jag skäms över att dessa beslutsfattare inte med gemensam kraft har löst problemet utan i stället uppvisar total tondövhets och arrogans. Det duger verkligen inte.

Den 13 september är det val, och trygghetsskaparna inom Blåjussverige har alla var sin röst. Tillsammans med sina anhängare och alla andra som påverkas är de många. Jag hoppas att de använder sin röst för att visa att Sverige ska vara ett frihetligt, trygghetsskapande land som tror på människor och kompetens där alla inte måste vara i samma fack eller vara lika och att man står upp för friheten. Då kanske det just nu S-styrda SKR och Kommunal kan vakna till, ta varandra i hand och äntligen lyssna till dem vars intressen de är valda att företräda. Den 13 september, here we go! Det är inte ord utan handling som räknas. (Applåder)

Anf. 80 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Lifvenhage, för inlägget, som jag tycker visar med tydlighet att det finns mycket vi är överens om här. Det är också vad trafiksäkerhetsarbete handlar om: Vi måste göra det tillsammans i politiken men också på alla nivåer i samhället i stort, där vi som individer självfallet har ett stort ansvar när vi rör oss i trafikmiljön.

Jag skulle vilja fråga ledamoten Lifvenhage något. Sverigedemokraterna säger nu tydligt att det inte skulle ha gjorts några neddragningar på bidragen till civilsamhällesorganisationer som jobbar med trafiksäkerhet om de hade fått vara med och bestämma. Då får jag ställa frågan till övriga partier. Är det Moderaterna som har hållit i taktipinnen i det här avseendet och inte prioriterat detta arbete? Som jag ser det är arbetet helt centralt. Att jobba nära människor och att utbilda barn, unga och äldre är en vital del i att skapa trafiksäkerhet, som vi hörde tidigare här. Tycker inte Moderaterna det?

Anf. 81 ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för frågan!

Jag tycker att det är skönt att detta i stora drag är ett område där vi står enade som svenskar. Det handlar om att vi ska rädda så många liv som möjligt och om att vi gemensamt ska prioritera åtgärder som får så stor effekt som möjligt.

När det kommer till budgetposten och hur många miljoner vi har lagt på olika möjliga anslagsfinansieringar har vi från regeringens sida för första gången gjort en enorm satsning. Vi har ökat budgetutrymmet för olika typer av åtgärder med totalt 28 procent. Där finns också en stor ökning för trafiksäkerhetsåtgärder.

När det gäller det som ledamoten undrade specifikt över – det som frivilligorganisationer kan ansöka om – tycker jag att dessa organisationer gör ett viktigt arbete. De har också möjlighet att få pengar från olika

typer av finansiering. Ytterligare ett sätt att få pengar är till exempel den skyltfond som finns. Alla som ansöker om en egen registreringsskylt betalar 6 250 kronor, varav den största delen går till just trafiksäkerhetsarbete.

Anf. 82 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Detta skickar väldigt konstiga signaler, tycker jag. Om jag har förstått rätt har Trafikverket tidigare haft 15 miljoner kronor till sitt förfogande att dela ut till civilsamhällesorganisationer. Nu skärs 8 miljoner bort. NTF och MHF, som vi träffade i förra veckan, uttrycker en stor oro för att detta kommer att innebära dramatiska förändringar i deras arbete med trafiksäkerhet. Jag tycker att detta är väldigt allvarligt och olyckligt, men det är uppenbarligen inte en prioriterad fråga för regeringen.

Jag vill passa på att ta upp något annat som rör civilsamhällesorganisationer och som jag kommer att ta upp i mitt inlägg, nämligen deras möjlighet att få tillgång till olycksdatabasen Strada. Vi hade en proposition som riksdagen beslutade om 2021, tror jag att det var. I dag är det svårt eller omöjligt, skulle jag kanske säga, för civilsamhällesorganisationer att ta del av olycksstatistik, med hänvisning till GDPR. Samtidigt var utskottet, när beslutet fattades, tydligt med att det inte skulle inskränka möjligheten för alla aktörer inom området som jobbar med trafiksäkerhet. Här har det, mig veterligt, inte hänt något under mandatperioden. Varför kan civilsamhällesorganisationerna inte få tillgång till den olycksstatistik som är relevant för dem?

Anf. 83 ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för frågorna! Jag ser över huvudet taget inte att det inte är en prioritering. Man kan självfallet välja att sätta en viss pott med pengar på ett konto och en annan pott med pengar på ett annat konto, men det är fortfarande möjligt att pengarna kommer till samma mottagare. Hur man väljer att lägga pengar i olika budgetpottar handlar inte om någon neddragning över huvudet taget. Det vi gör är en satsning där det kommer att finnas mer pengar som kan sökas, men på olika sätt.

Det här är inte det enda sättet att använda kunskapshöjande insatser för våra medborgare. Det handlar om möjligheter till mer polisiär information till våra skolor, för att tidigt ge kunskap till våra barn och elever om hur man beter sig och förflyttar sig i våra samhällen på ett trafiksäkert sätt. Det finns flera olika sätt att använda den typen av pengar. De måste inte alltid komma från en och samma pott.

När det gäller Strada håller jag helt och hållet med ledamoten. Jag tycker att det ska vara enkelt och smidigt att ta emot information som är GDPR-säkrad. Att vi inte har kommit längre med det beklagar jag. Jag hoppas verkligen att de får eld i baken.

Anf. 84 ULRICA HEIE (C) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Lifvenhage, för anförandet!

Jag uppskattar den långa uppräkningsen av olika delar som är viktiga för att vi alla ska känna en större säkerhet i trafiken. Samtidigt blandar man lite stort och smått. Mycket av det som handlar om ombyggnationer och så vidare är sådant som varit planerat sedan länge, såsom fler två-plus-ett-vägar, rondeller och så vidare.

All kredd ska absolut ges för bälteslagen för A-traktorer och att mobiler inte får användas. Det är jätteviktiga delar som jag tycker att man ska lyfta fram. Där tycker jag att ledamoten lyfte fram riskbeteenden på ett alldeles förtjänstfullt sätt.

Jag vill ställa tre frågor.

Den första handlar om den första reservationen i betänkandet, om en breddad nollvision. Jag har varit inne på att det tyvärr inte går åt rätt håll. Antalet döda i trafiken minskar sakta, men antalet allvarligt skadade ökar ganska rejält. Man behöver kanske koncentrera sig på nollvisionen då, men vi har ändå ett förslag. Flera tusen människor dör också av trafiken och de partikelutsläpp med mera som den ger. Varför finns det inte intresse av att lyfta in också de frågorna och ta chansen att arbeta sektorsövergripande? Det var min första fråga.

Min andra fråga handlar om pethtesterna och Transportstyrelsen och huruvida Ann-Sofie Lifvenhage och Moderaterna driver frågan om en extern granskning av Transportstyrelsen för att gå till botten med frågan så att man inte hamnar där man var igen. Ledamoten har ett bra anslag kopplat till individens möjligheter och rättigheter. Det handlar om att människor har behandlats orätt.

Min tredje fråga lyder: Varför minskar stödet på alla områden till organisationer som trafiksäkerhetsorganisationer och så vidare? Detta har jag delvis fått svar på, men jag vill ändå höra något ytterligare om det.

Anf. 85 ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Heie, för frågorna!

När det gäller den första frågan är det jätteviktigt att vi har en nollvision. Den har antagits i bred enighet, och vi har kunnat följa statistik långt tillbaka. Det har ett egenvärde att vi kan följa upp samma typer av frågeställningar och ha fokus på just det.

För mig är detta inget hinder för att man också inom andra områden eller andra parametrar sätter in utvärderingar av vad vi ser när det gäller olika typer av partiklar i in- och utandningsluften. Men jag vill att vi behåller precis den nollvision som vi antog från första början för att hela tiden enkelt kunna följa statistik och ha samma tydliga parametrar. Därmed inte sagt att jag ser något hinder för att också lyfta in och titta på hur vår in- och utandningsluft påverkas.

Den andra frågan gällde pethtesterna. Jag tycker att detta är ett totalt haveri; det är fruktansvärt. Att det görs en förändring när det gäller styret hos

Transportstyrelsen är för mig en tydlig markering av det ansvar man har när man arbetar med en viss typ av frågor. Man har också ett ansvar för att följa upp och se vilka resultaten blir av det arbete som man gör.

Jag ser fram emot att vi får ett annat, tydligare och mer uppföljande styre. Förhoppningsvis får vi också se ett resultat av en utvärdering av det arbete som har skett kring pethtesterna. Det är ett totalt haveri.

Anf. 86 ULRICA HEIE (C) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Lifvenhage, för svaren på frågorna!

Menar ledamoten att det kommer att göras en utvärdering så att man går till botten med pethtesterna? Det är ju en sak att byta ut en ledning eller att på något sätt markera mot en myndighet, men här handlar det om enskilda människor som verkligen har råkat i kläm både utifrån hur man blir betraktad som människa och utifrån vilka konsekvenserna blir på arbetsnivå, när det gäller möjlighet att försörja sig och så vidare. Även om det, som man säger, bara är drygt 40 människor som har råkat allra värst ut är detta ändå något som har använts för ganska många människor.

Jag skulle gärna vilja höra lite mer om detta. Är man beredd att på något sätt ersätta människor eller se till att ge dem upprättelse – det kanske är det viktigaste – när det gäller de här frågorna?

Jag hann aldrig ställa min tredje och sista fråga riktigt ordentligt. Även Carina Ödebrink, som frågade om detta tidigare, var förvånad över att stödet till trafiksäkerhetsorganisationerna mer än halveras på det här området.

Jag vet att ministern inte tillhör samma parti som Lifvenhage, men man tillhör ändå de tre regeringspartierna tillsammans. Ministern lyfte fram att också civilsamhällets organisationer har en viktig uppgift. Hur kommer det sig då att man i så stor utsträckning drar undan mattan för dem?

Man skulle i stället behöva ha en tillsatsbaserad finansiering som ger dem möjlighet att arbeta med att söka projekt, att söka medel från Skyldfonden eller vad det nu kan vara. Denna osäkerhet, där organisationerna inte vet hur det blir från år till år, skapar stora svårigheter när det gäller det frivilliga arbetet. Jag uppfattade att ledamoten skulle uppskatta detta.

Anf. 87 ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik:

Fru talman! Jag är av den meningen att detta är att bagatellisera det hela. Oavsett om det hade varit 40 eller 2 personer är det på tok för många. I Sverige ska man, med det rättssäkerhetsläge vi gemensamt kämpar för, över huvud taget inte kunna utsättas för det som de här människorna har utsatts för.

När det gäller på vilket sätt man går till botten med detta kan jag säga att det för mig handlar om ett symbolvärde, när vi har en ledning som inte tidigare och tydligare har satt stopp för att det här över huvud taget har kunnat hända. Vi har i samband med utskottet fått höra människor som berättar hur de själva har

påverkats. Jag berörs, och jag är helt övertygad om att även resten av församlingen gör det. Detta är ett ovärdigt sätt att arbeta på i Sverige.

Trafiksäkerhet är mångfasetterat. Den består av otroligt många olika viktiga bitar, och allting kommer till syvende och sist att vara en prioriteringsfråga. Vi måste se till vilka effekter som gör störst nytta och störst skillnad.

Precis som ledamoten tidigare tog upp handlar det här också om hur vi ska kunna nå nollvisionen. Hur ska vi se till att vi i ökad takt minskar antalet människor som blir allvarligt skadade eller dödade i trafiken? Då måste vi också kunna se att vi gör olika saker med pengarna. Om man får söka från flera olika typer av fonder, exempelvis Skylltfonden, som ledamoten tidigare tog upp i replikskiftet, är detta fortfarande pengar som kan användas i arbetet. Varje krona räknas!

Regeringen gör stora satsningar med 354 miljarder till vägunderhåll och 1 171 miljarder, vilket är en ökning med 27 procent från tidigare år, på investeringar i hela vårt nät. Det hoppas jag ska göra stor nytta och skillnad.

Anf. 88 CARINA ÖDEBRINK (S):

Fru talman! Låt mig inledningsvis säga att vi socialdemokrater står bakom samtliga våra reservationer i betänkandet, men för tids vinning yrkar jag bifall endast till reservation 12, som handlar om A-traktorer.

Mitt inlägg utgår i allt väsentligt från vad jag och vi socialdemokrater tidigare har fokuserat på när det gäller trafiksäkerhet. Det handlar inte om brist på fantasi, fru talman, utan snarare om att upprepa det vi anser vara väsentligast.

Nollvisionen är en av de mest framgångsrika idéerna i svensk trafikpolitik. Den har förändrat vårt sätt att tänka, från att olyckor sågs som en följd av mänskliga misstag till att transportsystemet ska utformas så att människor överlever även när de gör fel.

Sverige är i dag ett av världens mest trafiksäkra länder. Det ska vi vara stolta över. Det är bra, men det räcker inte. Vi ser att det fortfarande är alltför många som dödas och skadas på grund av sådant som vi skulle kunna åtgärda.

År 2025 miste 208 personer livet i vägtrafiken. Det är en minskning, men det är tyvärr inte tillräckligt för att vi ska ligga i fas med nollvisionens mål. Som vi hörde tidigare har antalet skadade och allvarligt skadade i trafiken ökat på ett oroväckande sätt. Etappmålet till 2030 är högst 133 döda i trafiken, och det innebär en halvering jämfört med mätperioden 2017–2019.

Vi socialdemokrater anser därför att tempot i trafiksäkerhetsarbetet måste öka. Det räcker inte med att hänvisa till pågående arbete, utan det krävs ytterligare konkreta åtgärder och tydligare politiskt ledarskap för att utvecklingen ska gå i den takt som krävs.

Fru talman! Vi har dessutom nya utmaningar. Antalet olyckor med A-traktorer har ökat kraftigt de senaste åren. Det är bra att kraven nu skärpts när det gäller bilbälte, vinterdäck och antal passagerare.

Det är relativt få som omkommer, men varje dödsfall är naturligtvis en tragedi. Det är desto fler som skadas allvarligt. Det är ett tydligt tecken på att vi inte har hängt med i utvecklingen när det gäller vad som behöver göras för att säkerheten ska följa med när fordonen blir fler.

A-traktorena är viktiga för våra unga, både som transportmedel och som ett intresse för unga att samlas kring. Detta är en unik kultur och en unik svensk företeelse, som nu har säkrats i det nya körkortsdirektivet. Det är bra.

Fru talman! Nollvisionen har varit framgångsrik, men den behöver utvecklas. Trafiken orsakar inte bara död och skador vid själva olyckan; den orsakar också död och sjukdom genom luftföroreningar, partiklar och buller. Barn, äldre och människor med hjärt- och lungsjukdomar drabbas hårdast. I dag är det långt fler människor som dör i förtid på grund av dålig luft än människor som dör i trafikolyckor. Om nollvisionen handlar om att rädda liv kan vi inte blunda för dem som dör av trafiken, för det handlar alltså inte bara om dem som dör i trafiken.

Trafiksäkerhet är ett delat ansvar. Det är ett ansvar för oss som individer, för civilsamhället, för kommuner, för regioner, för staten, för oss lagstiftare och för myndigheter på statlig nivå. Det är vidare ett ansvar för näringslivet när det handlar om att utforma mer trafiksäkra fordon.

Trafiksäkerhet skapas inte bara genom regler och kontroller. Den skapas i hur vi bygger, underhåller och utformar våra trafikmiljöer, utvecklar säkrare fordon och förändrar normer och beteenden. Det är därför systemansvaret är så avgörande.

Uppemot hälften av de trafikolyckor som sker handlar inte om beteende utan om brister i väg- och gatumiljön, till exempel dåligt skottade gång- och cykelbanor eller vägbanor.

Det handlar om att resurser måste finnas till drift och underhåll men också om att vi får ut mesta möjliga av de resurser vi avsätter. Det kan många gånger vara tufft för kommuner som med knappa resurser ska prioritera mellan å ena sidan vård, skola och omsorg och å andra sidan snöskottning och trafiksäkra gatumiljöer.

Fru talman! Svenskt trafiksäkerhetsarbete har varit framgångsrikt eftersom vi har gjort det tillsammans: myndigheter, forskning, näringsliv och civilsamhälle.

Ideella trafiksäkerhetsorganisationer når barn i skolor, unga i föreningar och lokala aktörer i hela landet på ett sätt som myndigheterna inte kan ersätta. Deras möjligheter att arbeta kunskapsbaserat har dock försvagats. De behöver åter få tillgång till anonymiserade data ur olycksfallsdatabasen Strada. Det är svårt att rädda liv utan fakta om var riskerna finns.

Som jag sa i ett tidigare replikskifte: När riksdagen behandlade propositionen om Transportstyrelsens olycksdatabas var vi i utskottet tydliga med att detta var en bra utveckling och att det inte skulle påverka de företag och intresseorganisationer för vilka tillgången till olycksfallsstatistik är viktig. Så har det inte blivit. Regeringen måste säkerställa att dessa organisationer

kan ta del av relevanta data för att kunna bidra till ökad trafiksäkerhet.

Det är ett underbetyg till regeringen att inget hänt under mandatperioden. Det behöver inte handla om ny lagstiftning. Det behöver handla om hur man säkerställer direktiven kring detta.

Regeringen minskar nu Trafikverkets anslag till bidrag för ideella organisationer med 8 miljoner kronor från och med 2026. Det innebär i praktiken en halvering jämfört med tidigare. Vi har i dag en regering som talar om en historisk satsning på infrastrukturen samtidigt som man tar bort drygt hälften av resurserna – som i sammanhanget får anses vara småpengar, fru talman – till våra viktiga civilsamhällesorganisationer som jobbar med trafiksäkerhet. Detta gör man i ett läge där vi ser att vi inte kommer att nå trafiksäkerhetsmålen med nuvarande arbete.

Det är svårt att förstå hur trafiksäkerhetsarbetet ska stärkas när stödet till de organisationer som arbetar närmast människor minskar så kraftigt. Vill man att civilsamhället ska vara en partner måste man ge dem både data och resurser.

En av de faktorer som är mest avgörande för trafiksäkerheten är nykterhet. Drograttfylleri är ett växande problem, och polisen måste ha reella möjligheter att upptäcka det i vardagen. Den försöksverksamhet som nu pågår med rutinemässiga ögonundersökningar för att upptäcka drograttfylla är bra. Den behöver tas vidare och användas mer systematiskt och frekvent, på samma självklara sätt som drogtestar när det gäller alkohol. Det handlar om att upptäcka påverkan i tid, innan olyckan sker.

Fru talman! Nollvisionen kräver tempo. Den kräver systemansvar. Den kräver att vi använder alla krafter i samhället. Därför behöver vi en breddad nollvision. Därför behöver civilsamhället få tillbaka både tillgång till Strada och rimliga resurser. Därför behöver polisens möjligheter att upptäcka drograttfylleri stärkas. Det är så vi räddar liv – både i trafiken och av trafiken. (Applåder)

Anf. 89 HELENA GELLERMAN (L) replik:

Fru talman! Vi har nu hört flera, bland andra Centerpartiet och Socialdemokraterna, ta upp frivilligorganisationerna. Jag välkomnar det stora intresse som finns för det frivilligorganisationerna gör. Vi har haft både MHF och NTF på besök i trafikutskottet där de berättat om sitt viktiga arbete. Vi har till exempel fått höra om NTF:s arbete i skolorna. Vi tittar ju mycket på olyckorna, men de jobbar förebyggande – för att det inte ska bli några olyckor.

Jag delar helt synen att frivilligorganisationernas arbete med att öka kunskapen är otroligt viktigt för att få ned antalet olyckor. Jag anser inte heller att det var rätt att dra ned dessa pengar. Jag blev uppmärksam på lite sent på att man hade halverat budgeten.

I ett tidigare replikskifte sa socialdemokraten att detta är en väldigt central del i hela Sveriges arbete för trafiksäkerhet. Jag gjorde en liten snabb koll, och jag kunde inte se att något av oppositionspartierna hade

återställt dessa 8 miljoner kronor. Jag kunde inte se att man i sitt eget budgetförslag hade sagt: De här 8 miljonerna till frivilligorganisationerna – eller eventuellt ännu mer pengar eftersom Socialdemokraterna säger att detta är en så central del – återställer vi.

Det blir min fråga: Varför har man inte gjort det?

Anf. 90 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten Gellerman för hennes ärlighet när det gäller att inte riktigt vara uppmärksam på bollen i fråga om dessa viktiga bidrag till civilsamhället.

Om vi hade suttit i majoritet hade vi gjort andra prioriteringar. Det är jag helt övertygad om. Sitter man i opposition har man inte samma förutsättningar som regeringspartierna har.

Det jag sa i det tidigare replikskiftet handlade om att granska regeringen och stödpartiet, i det här fallet, och ställa frågor. Det är mitt ansvar som ledamot i Sveriges riksdag. Om vi hade varit i regeringsställning är jag övertygad om att det hade sett helt annorlunda ut.

Anf. 91 HELENA GELLERMAN (L) replik:

Fru talman! Men Socialdemokraterna lade ju fram en egen budget. Man lade fram vad man ville göra inom området Kommunikationer, utgiftsområde 22. Där återställde man aldrig de här pengarna. Det handlar ju inte om att man i sin budget ska granska regeringens budget. Detta är faktiskt Socialdemokraternas budget som ni har lagt fram, och där har ni inte varit sig återställt pengarna eller lagt mer. Det har inte heller Centerpartiet gjort. Jag har inte sett att något av oppositionspartierna har gjort det. Därför faller lite grann den här kritiken platt, även om jag själv också gärna hade sett detta.

När det gäller budgetdiskussioner är det ge och ta. Som den moderata ledamoten tidigare tog upp gör vi väldigt mycket för trafiksäkerheten, men de här pengarna behövs för att dessa organisationer ska ha en grundstruktur, kunna söka projektpengar och så vidare. Jag har själv jobbat i de här strukturerna tidigare. Man kan inte framföra den här kritiken, tycker jag, om man inte själv har drivit frågan. Här tycker jag inte att jag har fått ett tillräckligt bra svar från socialdemokraten.

Jag vill också kort ta upp frågan om Strada. När vi gjorde förändringen var jag också rädd för att olika organisationer inte skulle få tillgång till tillräckligt mycket data. Problemet är inte att de inte kan få tillgång till anonymiserade data, utan problemet är att datan är för odetaljerad. Vi jobbar med frågan för att se vad vi kan förändra.

Framför allt vill jag veta varför ni inte lade in pengarna i er egen budget.

Anf. 92 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Jag tror att Helena Gellerman är väl medveten om att när man sitter i opposition har man inte förutsättningarna eller möjligheterna att gå in i varje budgetpost. Det handlar i stället om att se till helheten och skapa ett alternativ som vi tycker stämmer

överens med vår uppfattning. Det kan inte ha undgått Helena Gellerman att det är så.

Det är olyckligt att pengarna har försvunnit. Det inte bara försvårar för civilsamhällesorganisationerna, utan det riskerar faktiskt att omöjliggöra för dem att vara spelare i det viktiga arbetet som vi gör tillsammans. Jag välkomnar Helena Gellermans ärlighet. Vi kanske kan titta på frågan efter valet när vi åter samlas i kammaren och lägger fram förslag till budget.

Sedan var det frågan om Strada. Jag vet inte hur mycket regeringen jobbar med frågan, men det är inte raketforskning att säkerställa att civilsamhällesorganisationer kan få åtkomst till olycksfallsstatistik som är säkrad på ett sätt som gör att man inte avslöjar fakta om individer. Att det inte har hänt något på det området är lite magert.

Anf. 93 MAGNUS JACOBSSON (KD):

Fru talman! I dag hanterar vi alltså ett betänkande som handlar om trafiksäkerhet. Jag vill börja med att yrka avslag på alla motioner och yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Sverige är i många stycken ett fantastiskt land. Vi har med stor enighet i kammaren varit överens om nollvision, och det har gjort att Sverige på många sätt är ett föredöme när det gäller trafiksäkerhet. Det handlar om förebyggande åtgärder, regelverk, trafikkontroller och trafikteknik. Vi är duktiga på det vi jobbar med.

Samtidigt är nollvisionen en stark vision, och vi kommer att jobba vidare med visionen att nå noll oavsett färg på regering. Med tanke på att det är människor i bilarna, att landet är stort med mycket infrastruktur, att människan i sig själv är ofullkomlig och att även den teknik vi tar fram är ofullkomlig kommer det alltid att finnas förbättringspotential.

Det vi glädjande nog ser just nu är att dödstalen går ned – inte så mycket som man önskar, men de har legat runt 215–230. Förra året var dödstalet nere på 208, och det är positivt men givetvis inte tillräckligt bra. Å andra sidan ser vi, vilket har påpekats tidigare i kammaren, att mängden mer allvarliga skador går upp. De senaste två tre åren har det varit 300–500 individer. Varje enskild individ som drabbas är en tragedi, och det är därför vi jobbar vidare med frågorna.

Vilka åtgärder jobbar vi med för att försöka minska problemen med trafiksäkerheten och göra trafiken tryggare för oss alla? Det är givetvis säkrare vägar och ny teknik. Vi kan se hur moderna bilar har teknik som faktiskt gör det svårare att göra fel. Det är fortfarande fullt möjligt att göra fel, men tekniken i våra fordon varnar när vi är trötta och om vi inte håller i ratten. Det är en positiv utveckling.

Det som också fungerar starkt i Sverige, och det ska vi ta med oss, är att det i våra körskolor hela tiden finns en värderingsdiskussion. Hur uppför man sig i trafiken? Den diskussionen ska man inte underskatta därför att det är den typen av värderingar, tankar och reflektioner som kan göra att man när man har kört många mil bestämmer sig för att stanna bilen och sova tio

minuter innan man fortsätter. Det handlar om de mjuka värden som minskar risken för olyckor. För yrkestrafiken är det lagstadgat, men även om det inte är lagstadgat för oss som inte är ute i yrkestrafik är det fortfarande lika viktigt. Värderingsbiten skulle vi behöva prata mer om.

Fru talman! Sedan finns det intressekonflikter i trafiken, exempelvis bil och mc. Det är klart att det finns en intressekonflikt; det är billigare att bygga vajerräcken än att bygga så kalla släta räcken, men vajerräcken är farliga för den som kör motorcykel. De flesta av oss, Trafikverket och jag, är överens om att varefter man bygger ut och renoverar när ett räck går sönder ska man gå in med så många släta räcken som möjligt. Det ökar säkerheten för alla trafikanter, även de som kör på två hjul.

Jag hade förmånen att närvara vid mc-mässan i Jönköping. Ny teknik är de underglidningsskydd som kan sättas längre ned på räckena. Jag måste vara ärlig som politiker och säga att jag inte tror att vi klarar att sätta dessa skydd längs med alla sträckor i Sverige. Även om det i sig är en billig teknik är Sverige ett stort land, men vid högersvängar där det uppstår kapillärkrafter, tryck ut, och vid två-plus-ett-vägar som smalnar av, alltså vid strategiska punkter, är det fullt möjligt att jobba mer med den tekniken. Jag tror inte någon av oss har avsatt separata pengar för underglidningsskydd, men jag tror att vi alla är överens i samtal med Trafikverket att när de utvecklar, renoverar och tar hand om vägar ska dessa skydd komma med.

Det finns en annan fråga som vi ska debattera om någon vecka, nämligen gång- och cykelvägar, alltså att separera trafiken. Här har det pågått en längre debatt. Det har funnits en diskussion om huruvida man kan bygga en gång- och cykelväg som är friställd från den vanliga vägen. Då har Riksrevisionen landat i resonemanget att det inte finns någonting i lagstiftningen som säger hur nära en väg gång- och cykelvägen ska vara. Jag tycker att det är ett smart sätt att resonera på, och då kan vi få en större separering mellan den motorburna trafiken och dem som går och cyklar.

Jag är personligen inte främmande för att det kanske även behövs ett förtydligande. Jag vet att Riksrevisionen har pekat på det, men den debatten ska vi ha när vi ska prata om cyklar. Pratar man trafiksäkerhet framgår det klart att gående och cyklister är mindre skyddade än de som sitter i en bil. Om det kan bli mer separering i de strukturerna gynnar det säkerheten över tid.

Det finns också annat som händer. Här kanske jag sticker ut hakan. Smarta kameror har positiva sidor. Men det finns en annan sida av trafiksäkerheten, nämligen att medborgarna inte ska känna att de är övervakade. De ska känna att de är en del av systemet och ha förtroende för systemet. Det gör att åtminstone vi kristdemokrater har landat i att vi inte vill att det ska ske mätning mellan kameror. Det kan diskuteras utifrån ett trafiksäkerhetsperspektiv. Mätning mellan kameror kommer att resultera i att man kommer åt fler som kör för fort. Men det finns också risk för mindre tilltro till

trafiksystemet. Fler kommer att känna att vi är på väg in i ett övervakningssamhälle.

Det är en fråga som jag tror att man ska samtala ganska öppet och ärligt med varandra om. Var går gränsen för ansvar och så vidare?

Å andra sidan kan man jobba med annan teknik, såsom dynamiska skyltar. Med dem blir det lägre hastighet om det regnar, snöar, är kallt eller är halt, och det blir högre hastighet om det är torrt och fungerar väl.

Jag tror att den största åtgärden vi gör just nu är de 1 171 miljarderna, varav 564 är till underhåll och 607 miljarder är till utveckling. Att på tolv år kunna bygga bort och återställa trasiga och dåliga vägar ökar trafiksäkerheten.

Vi har också en budget där ungefär 607 miljarder är avsatta för att bygga nya vägar och ny infrastruktur. Det är klart att det är en del av vårt trafiksäkerhetsarbete.

Fru talman! Med de orden yrkar jag som sagt bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på motionerna.

(Applåder)

Anf. 94 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Det känns lite grann som katten på råttan, och råttan på repet. Men jag vill ändå ställa samma fråga till Magnus Jacobsson som jag har ställt till ledamöterna från de övriga partierna i SD-regeringen.

Om Sverigedemokraterna hade fått som de ville hade det inte skurits ned på bidraget till civilsamhällesorganisationerna. Helena Gellerman är ärlig och säger att hon inte var uppmärksam på detta. Och Moderaterna deklarerar att mindre resurser inte behöver vara ett uttryck för en prioritering. Jag ska inte lägga någon annans ord i Magnus Jacobssons mun, men jag tänker att då är det väl Kristdemokraterna som har tyckt att det är bra att skära ned på det här och använda de pengarna på något annat.

Jag har också frågat en del övriga om möjligheten för civilsamhällesorganisationer att få åtkomst till olycksfallsstatistiken. Det behöver inte innebära att man måste ändra lagen. Men man måste säkerställa att de kan få åtkomst, eftersom de kan få det inom ramen för den lagstiftning vi har. Jag vill gärna höra Magnus Jacobsson utveckla det.

Anf. 95 MAGNUS JACOBSSON (KD) replik:

Fru talman! Med tanke på inledningen i frågan funderade jag på om jag skulle gå och sätta mig, eftersom det inte finns någon SD-regering. Men jag uppfattar det mest som ett retoriskt knep och ska väl ta och svara på frågorna.

När det gäller den första frågan, om de 8 miljonerna, ska jag vara helt ärlig med att jag tror att jag uppmärksammades på dem på just mc-mässan. Jag måste erkänna att när jag tittade i och läste den stora budgeten, som vi fick ut för ett tag sedan, noterade jag inte just dessa 8 miljoner av alla de miljarder som vi hanterar.

Den ärliga följdfrågan, som jag hjälper ledamoten med, blir givetvis: Vad gör du då när du har upptäckt detta? Jag har börjat gräva i det och försöker ta reda på vad som hänt. Jag blir svaret skyldig.

Den tredje följdfrågan blir: Vad tänker du göra åt det? Jag tänker lyfta upp det med mina kollegor. Jag tycker personligen att civilsamhället är superviktigt. Man gör ett jättebra jobb. Men det raka och ärliga svaret om just de 8 miljonerna i den totala budgeten är att jag inte noterade dem innan jag var på mc-mässan och fick information om dem. Sedan fick vi en väldigt bra dragning även i utskottet, och där var den summan med. Jag ser helt enkelt framför mig ett fortsatt arbete där.

Jag delar Moderaternas uppfattning att om en organisation får mindre pengar – det händer alla organisationer ibland – blir man tvungen att söka i andra källor. Det tycker jag i och för sig att man alltid ska göra; jag är själv aktiv i civilsamhället, i en frikyrka med mera.

När det gäller den andra frågan, om att komma åt kunskap och källor, är min bestämda uppfattning att vi ska göra det så enkelt som möjligt oavsett om det gäller forskare eller civilsamhälle, så att man kan fortsätta att forska på det här. Jag tror att det gynnar trafiksäkerheten i stort.

Anf. 96 CARINA ÖDEBRINK (S) replik:

Fru talman! Jag uppskattar verkligen Magnus Jacobssons ärlighet.

Kanske kan vi hitta en väg framåt när det gäller stödet till civilsamhället. I mina öron skorrar det nämligen lite när man säger att hela satsningen på infrastruktur är en historisk satsning men samtidigt skär bort betydande summor. De är förvisso små i sammanhanget men är väldigt värdefulla för dem som skulle kunna göra mycket bra verksamhet för dem.

Jag tackar ledamoten Magnus Jacobsson för att han avser att ta detta vidare. Det kanske kan bli en fråga i kommande budgetar.

Detsamma gäller olycksfallsstatistiken. Intentionen och tanken var väldigt tydlig: Det skulle inte förändra möjligheten till åtkomst. Ändå har det blivit så. Jag vet att det under förra mandatperioden var interpellationsdebatter om det med dåvarande ministern. Han var inne på samma linje: att det inte skulle krävas en lagändring utan att det nog behövs viss tydlighet i det här avseendet. Det har jag saknat från nuvarande regering.

Anf. 97 MAGNUS JACOBSSON (KD) replik:

Fru talman! När det gäller den sista frågan verkar vi vara överens. Det är en grundläggande uppfattning att vi ska kunna ta del av den forskning, statistik och sådant som kommer in, oavsett om det är en förening, jag eller en forskare som efterfrågar den. Jag har inte grävt mycket mer i den frågan än så, utan det är min synnerligen grundläggande och bestämda uppfattning. Jag tror att det gynnar samhället i stort att vi har så många öppna källor som möjligt, oavsett om det handlar om trafiksäkerhet eller annan forskning.

När det gäller pengarna tycker jag ändå att Helena från Liberalerna lyfte fram det på ett fint sätt. Det verkar faktiskt som att ingen av oss har noterat detta riktigt. När jag har försökt fråga har jag inte riktigt kunnat landa i om det är helt givet att pengarna ligger hos trafikuskottet eller varifrån de har delats ut och så vidare. Jag har helt enkelt inte hittat dem.

Generellt tror jag att det är som våra vänner från civilsamhället lyfter fram; om de får minskade anslag kommer de givetvis att jobba mindre med den typen av utbildning och sådant som de har jobbat med. Det hänger ihop i någon mening.

Det enda löfte jag kan ge från den här talarstolen är att jag tänker fortsätta gräva efter de 8 miljonerna och titta på dels vad det var som hände, dels om det är något som vi kan åtgärda tillsammans.

Anf. 98 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Jacobsson, för anförandet!

Våra frågor går delvis i varandra. Det är nämligen ett antal områden som är av särskild angelägenhetsgrad. Det gäller givetvis att olycksstatistiken verkligen ska fortsätta att gå nedåt. Man ska inte beskylla någon för att inte ha ett stort intresse av det. Där känner jag att det finns en stor bredd.

Däremot är jag inte särskilt förvånad över att man ifrågasätter civilsamhällets organisationer. Man har skurit bort en halv miljard från studieförbunden. Där är det inte en halvering, som det är i det här fallet. Där gäller det miljarder. Nu gäller det miljoner. Men om jag förstår det rätt tror jag att det ligger en hel del i det som ledamoten sa: att det är en så pass liten summa inom Trafikverkets arbete, och den står inte som en egen budgetrad i vårt budgetbetänkande.

Oavsett om den gör det eller inte är det en nedskärning med drygt 50 procent. Det är väldigt mycket pengar, och det är som att man drar undan mattan för dem. Jag är lite förvånad över att Kristdemokraterna som parti inte står upp mer för civilsamhällets organisationer.

Jag vill också hinna ställa en annan fråga, och den handlar om Transportstyrelsens sätt att hantera pethtesterna. Man gick först i försvarsställning, men sedan förstod man att man hade gjort något fel. Man sa till och med: Vi har inte använt evidensbaserade metoder. Vi kan inte finna något stöd i forskningen för de delar som vi har använt. Därför drar vi nu tillbaka vissa delar men lyfter ut andra.

Jag har kunnat ana att andra ledamöter är beredda att kräva en extern granskning av detta, så att det inte blir något som återkommer. Framför allt behöver enskilda personer kunna få upprättelse. Är ledamoten Jacobsson beredd att kräva en sådan granskning?

Anf. 99 MAGNUS JACOBSSON (KD) replik:

Fru talman! Jag svarar på den sista frågan först. Jag är väl en av dem i utskottet som har varit lite försiktiga med att uttala sig. Jag var också med och bad om att vi

skulle få höra Socialstyrelsen. Nu senast hade vi MHF hos oss, och jag ställde frågan även till dem.

Anledningen till att jag har varit lite försiktig är att frågan inte är superenkel. Jag tror inte att någon av oss önskar ha människor i trafiken som har droger eller alkohol i kroppen. Eftersom jag av olika anledningar haft människor runt mig som haft problem med alkohol har jag valt att vara lite försiktig; jag vet att de här testerna har hjälpt enskilda människor.

Den minnesgode vet att jag begärde ut handlingar i samband med att vi hade Transportstyrelsen hos oss i utskottet. De får inte lämna ut handlingar hur som helst, men de får informera om sådant som är offentligt. Domar är offentliga. Alla vi i utskottet fick ta del av domar i de mest omdiskuterade fallen. Jag läste igenom de domarna. Det var inte Transportstyrelsen som hade fattat beslut, utan det var domstolen. Jag tycker att vi till viss del har politiserat den här frågan på ett osunt sätt. Jag vill inte se människor i trafiken som är alkoholpåverkade och därmed riskerar andra människors liv. Det är min grundläggande uppfattning.

Svaret på frågan är att jag absolut inte har några problem med ytterligare granskning där man tittar på det här ur ett säkerhetsperspektiv. När det gäller enskilda människor måste besluten alltid vara rättsäkra och grundade på evidens. Jag har inga problem alls med den typen av resonemang. Men jag tycker att debatten har varit politiserad, och jag är inte helt säker på att det som framförts alltid varit helt korrekt. Det tycker jag är beklagligt.

Anf. 100 ULRIKA HEIE (C) replik:

Fru talman! Jag tackar ledamoten för svaret på frågan. Man kan väl tycka att det är ganska många politiska debatter som är polariserade och där uppgifter som framförs inte överensstämmer helt med evidensbaserade fakta och så vidare.

I det här fallet upplever jag att människor har känt sig utsatta på ett sätt som inte bör förekomma från myndigheter. Därför bör man granska detta och få rättsida på vad som har skett och varför. Det kan vara så att de här människorna har rätt till någon form av upprättelse – i ord eller monetärt. Vi är angelägna om att det görs en extern granskning. Jag har svårt att känna att det är tillräckligt med en intern granskning i en myndighet som inte har levt upp till det vi kan förvänta oss av den. Jag tackar så mycket för svaret.

Jag går över till frågan om nollvisionen, som jag vet att ledamoten är väldigt engagerad i. Vi ser att vi inte når målet i nollvisionen. Vi yvs över den, tycker att den är bra och anser att vi tidigare har levt upp till den, men vi kommer inte att nå etappmålet. Planen rymmer inte heller medel till åtgärder för att nå det.

Man lägger nu över lite mer av två-plus-ett-vägar och regionala vägar på länsplanerna och säger att det nog kommer att bli effektivare om man använder resurserna på ett mer samlat sätt. Har man i diskussionerna om detta i ministrarnas parti kommit fram till att vi genom att göra den här förflyttningen kommer att få betydligt större effekt av det hela? Vilken effekt är det

man förväntar sig av att regionerna genom länsplanerna själva får ta större ansvar för att bygga bort de osäkerheter man ser?

Anf. 101 MAGNUS JACOBSSON (KD) replik:

Fru talman! Vi har de facto en myndighet som gör externa utredningar. Jag skulle inte alls vara vare sig ledsen eller kritisk om Riksrevisionen gjorde en granskning av pethtesterna. Det hade snarare varit sunt. Jag är däremot tveksam till att man ska lägga resurser på att någon annan ska göra det, när vi har en hel myndighet som just jobbar med att granska våra myndigheter. Återigen: Jag tycker generellt sett att det rent principiellt är jättebra när man granskar myndighetsbeslut och granskar om myndigheters agerande varit bra eller dåligt. Där har jag inga invändningar.

När det gäller den nationella planen och fördelningen mellan det nationella och det regionala blir jag väl lika tydlig eller otydlig som ministern hade varit om han stått här: Detta återkommer vi till när själva planen kommer. Men med min erfarenhet som både kommun- och regionpolitiker tror jag att det skulle vara effektivare om den nationella planen innehöll en större summa till det regionala. Jag tror helt enkelt att det är effektivt när regioner och kommuner samverkar, även i den meningen att de ofta ser var de lokala problemen finns och kan hantera dem.

När det gäller trafiksäkerheten skulle jag vilja falla tillbaka på mitt eget anförande. Vi avsätter nu mer pengar än någonsin. Vi får ofta kritik i den här kammaren för att vi framför allt lägger pengarna på vägar. Men det gör också att Trafikverket nu har möjlighet att se över till exempel vilken typ av räcken man använder och om man kan ha fler underglidningsskydd. Vi ger helt andra förutsättningar att jobba med trafiksäkerheten. Det är klart att jag hoppas att det på sikt ska leda till ökad säkerhet även för mc-förare.

Sedan har jag en sista liten kommentar som gäller jämförelsen med studieförbunden. Mig veterligen har MHF aldrig anklagats för grov kriminalitet. Jag vill vara tydlig med det. Men det var så med ett gäng av studieförbunden. Det fanns alltså ett skäl till att man såg över de regelverken.

Anf. 102 MALIN ÖSTH (V):

Fru talman! Vi i Vänsterpartiet har detta riksmöte väckt en motion om trafiksäkerhet som innehåller 23 yrkanden. Men bara 7 av dessa 23 yrkanden behandlas i det trafiksäkerhetsbetänkande som vi nu debatterar. Resten kommer att hanteras framöver sorterat under andra betänkanden. Att det ser ut så här beror på den struktur som riksdagen har för motionshanteringen. Man sorterar upp yrkanden. Sedan hamnar de under rubriker för olika sakfrågor. Så ser motionshanteringen ut i riksdagen – inga problem med det. Men själva frågan om trafiksäkerhet kan inte hanteras på det sättet i olika stuprör, utan den måste hanteras samlat. Vi behöver i Sverige en utökad och breddad syn på trafiksäkerhet, så att fler frågor lyfts in under trafiksäkerhetsparaplyet.

Det är tydligt att en av de frågor som måste in där är arbetsvillkoren i yrkestrafiken. Trafiksäkerhet handlar inte bara om vinterdäck, mitträcken och bilbälten utan också i allra högsta grad om arbetsmiljö. Vi har ett mörkt år bakom oss för busstrafiken, med flera allvarliga olyckor och dödsfall. Vi minns allihop den tragiska olyckan utanför Tekniska högskolan i november, men också olyckan som inträffade på Liljeholmen i mellandagarna, där 16 personer skadades. Det är tyvärr bara två av flera allvarliga olyckor som inträffat det senaste året.

Varje enskild olycka och dess orsaker utreds var för sig, som sig bör. Men vi vet att olycksrisken ökar när arbetsmiljön brister – när schemat är pressat, när det saknas marginaler, när det inte finns tillräckligt med tid för återhämtning och när föraren är trött, stressad och pressad. Vi vet också att det i flera branscher i dag läggs scheman som är så pressade att det är omöjligt att hinna det man ska göra och samtidigt följa trafikreglerna. Det finns branscher där förare tvingas köra 13 timmar om dagen sju dagar i veckan och ändå har svårt att få det att gå ihop. Vi vet att det inte är trafiksäkert.

Att både kräva och säkerställa att vi har goda arbetsvillkor i yrkestrafiken är jätteviktigt. Det stärker trafiksäkerheten. Det är också därför som vi från Vänsterpartiet kräver att plattformsbolagen tar arbetsgivaransvar. Vi säger nej till ensamarbete i pendeltågstrafiken men också nej till upphandlingskaruseller som med sina ständiga krav på pressade kostnader pressar all luft ur systemet och leder till att scheman försämrats, raster kortas och toalettpauser försvinner.

Låt den senaste tidens många allvarliga incidenter bli en väckarklocka. Förtydliga arbetsgivaransvaret, stärk det systematiska arbetsmiljöarbetet och säkerställ att trafiksäkerhetskrav ställs vid varje upphandling av transporter.

Fru talman! De preliminära siffrorna för 2025 visar att antalet som omkom i trafiken minskat jämfört med året innan. Det har vi också hört tidigare under debatten. Det var 208 personer 2025 mot 213 personer 2024. Det är bra att vi ser den minskningen, även om vi ännu inte har sett det trenderbrott som behövs för att klara etappmålet till 2030. Mer behöver göras.

Bakom de siffrorna döljer sig också ett annat problem. Det är att av de 208 personer som omkom i trafiken förra året var mer än en tredjedel, 42 procent, oskyddade trafikanter, trots att de står för en betydligt mindre del av trafikarbetet.

Så här har det sett ut under lång tid. Men att oskyddade trafikanter är överrepresenterade i olycksstatistiken år efter år är ingen naturlag. Det går att förändra genom att öka säkerheten för oskyddade trafikanter.

Vi har därför från Vänsterpartiet ett yrkande om att regeringen ska vidta åtgärder som innebär att de oskyddade trafikanterna ges ett större fokus i arbetet med nollvisionen.

Det hade inte bara satt ljuset på en utsatt grupp i trafiken. Det hade också kunnat bidra till att bryta

kurvan och öka möjligheten att faktiskt nå etappmålet till 2030. Men Tidöpartierna yrkar avslag på detta.

Jag tycker faktiskt att det är anmärkningsvärt. Det här borde inte vara en fråga där det råder politisk oenighet. Siffrorna talar sitt tydliga språk: Vi har misslyckats med att skydda oskyddade trafikanter. Vi kan och måste göra bättre.

Fru talman! Nollvisionen slår fast att det är oacceptabelt att trafiken kräver människoliv. Det är själva grundtanken med nollvisionen. Den utgångspunkten lägger sedan grunden för allt trafiksäkerhetsarbete i Sverige.

Men människor dör och skadas inte bara i trafiken, utan också av trafiken. Jag vill understryka detta. Vi har tidigare hört att utsläpp och luftföroreningar från trafiken beräknas leda till tusentals förtida dödsfall varje år.

För att uppnå nollvisionens mål om att ingen ska dö eller skadas allvarligt i trafiken är det hög tid att i nollvisionen också inkludera dem som dör eller skadas av trafiken.

Samtliga oppositionspartier står bakom en utökad nollvision. Det gör också Trafikverket, som 2019 antog ett mål om att ingen ska dödas eller skadas i eller av trafiken. Nu behöver också Tidöpartierna komma upp på banan.

Fru talman! Hastighetsbegränsningar är ett viktigt verktyg för ökad trafiksäkerhet, och där är också fartkameror en viktig del. De fartkameror som finns är utplacerade längs våra vägar där de gör mest nytta. De finns på vägar där man har uppmätt höga hastigheter och där risken för olyckor är stor.

De fartkamerorna har, enligt Trafikverket och polisen, inte bara ökat hastighetsefterlevnaden utan har också minskat de allvarliga trafikolyckorna med 20–30 procent. Det motsvarar 15–20 liv som räddas varje år.

Både polisen och Trafikverket vill införa möjligheten att mäta snitthastighet mellan fartkameror och ser det som en möjlighet att rädda ytterligare liv. Att mäta snitthastigheten skulle innebära sänkt hastighet och ökad hastighetsefterlevnad på betydligt längre vägavsnitt än i dag. Kamerorna kan placeras med ett avstånd på 2 mil och mäta snitthastigheten däremellan.

Sänkt hastighet räddar liv. Det vet vi. Det är ett faktum. Från Vänsterpartiet ser vi därför sträck-ATK, alltså att mäta snitthastighet mellan kameror, som en åtgärd som behövs för att öka säkerheten och minska dödligheten och olyckstalen i trafiken.

Med det yrkar jag bifall till reservation nummer 3.

Anf. 103 HELENA GELLERMAN (L):

Fru talman! I dag debatterar vi betänkandet om trafiksäkerhet.

Vi tar väl alla för givet att när vi reser så kommer vi fram oskadda. Möjligen tänker man till när väglaget är lite sämre, där det är snö och is eller kanske risk för vattenplaning. Vi pratar ofta i termerna av dödsfall och allvarligt skadade. Men även en mindre olycka, som inte ens tar sig in på första skadenivån för hur allvarlig

en olycka är, ger stora svallvågor och skapar trauman också hos dem som inte var med.

Jag har själv upplevt just en sådan olycka i februari 2008. Det är nästan 20 år sedan, men den lever fortfarande kvar på näthinnan. Vi var på väg hem från en fjällsemester och åkte på en tvåfilig väg i Norge med tät trafik i båda riktningarna. Det var en bergvägg på ena sidan och ett lodrätt hundrametersstup på andra sidan.

Där fick vi sladd. Efter att ha valsat fram och tillbaka mellan filerna slutade det i en frontalkollision med en Mercedesskåpbil. Familjen skadades på olika sätt, och min son och jag tillbringade natten på sjukhus. Föraren i den andra bilen stukade foten. Han kunde sedan åka vidare upp till sin fjällsemester. Bilen blev till skrot.

Denna olycka nådde inte ens lägsta nivån, som en lindrig skada, och är därmed inte med i statistiken. Men den skapade trauma för oss fem i familjen och sjukskrivning i två månader. Släkten påverkades, och grannar ställde in sin fjällsemester. Vi räddades av den svenska bilens inbyggda säkerhet.

Jag återkommer ofta till den olyckan när jag läser om till exempel ungdomar som skadats eller dött i en olycka med till exempel en A-traktor. En olycka påverkar så många fler människor än dem som är direkt inblandade. Det är familjen, kompisar, släkt, vänner, skola och arbetsplats.

Många i Sverige har på något sätt berörts av en trafikolycka. Förra året skadades över 50 000 personer enligt statistiken. Då räknas en olycka som den jag var med om, där bilen blev skrot, inte med i statistiken. Den typen av olycka räknas inte ens med. Ni kan tänka er hur många som känner någon som varit med om en sådan olycka.

Därför är trafiksäkerheten så enormt viktig. Fordonen måste vara säkra, vägarna ha en bra standard, järnvägsövergångarna fungera och platser där man byter färdväg måste vara säkra.

Sverige har under lång tid drivit ett framgångsrikt trafiksäkerhetsarbete och har bland de lägsta antal döda per invånare i trafiken i hela världen. Sverige skapade nollvisionen. Det är en vision som andra länder tagit efter. Vi forskar och utvecklar nya system i fordon och på vägen för att ingen ska dö eller skadas allvarligt i trafiken.

Det ger resultat. Det är verkligen positivt att vi 2025 hade det lägsta antalet dödsolyckor i vägtrafiken historiskt, 208 stycken, om man undantar 2020, då antalet resor på väg var dramatiskt mindre än under 2025. Det var lägre än 2024, trots att vägtrafiken ökade med 3 procent under 2025.

Allt detta är statistik. Men det är viktigt att se att en enda olycka drabbar så många, inte bara den skadade. Därför behöver vi systematiskt fortsätta att öka trafiksäkerheten i bilarna och på väg. Vi behöver samtidigt betydligt fler kontroller av fordon och av att förarna följer reglerna för hastighet, användning av alkohol och andra droger samt kör- och vilotider. De regler

som inte kontrolleras efterlevs inte i samma utsträckning som de som kontrolleras.

Liberalerna vill därför se fler trafikpoliser med fokus på det viktiga arbetet med trafikkontroller på väg. Här är arbetet med alkobommar i våra hamnar en viktig pusselbit. Vi har dessutom många fordon, inte minst utländska, på våra svenska vägar som inte skulle gå igenom en kontrollbesiktning och som kan utgöra en trafikfara. Trafiksäkerheten på våra vägar skulle förbättras avsevärt med fler kontroller på väg.

Tyvärr minskar inte antalet döda bland unga trafikanter och bland oskyddade trafikanter. Här måste vi göra mer. Vi behöver satsa mer på forskning om oskyddade trafikanter och om nya fordonskategorier, som elsparkcyklar, mopedbilar och A-traktorer, då de ökar i antal på våra vägar. Vi behöver förstå riskerna och orsakerna till olyckorna.

Mopedbilar och A-traktorer ökar ungdomars rörelsefrihet; det är väldigt positivt. Vi i Liberalerna är positiva till ny teknik och till att öka mobiliteten, men det får inte leda till ökade personskador. År 2023 infördes krav för A-traktorer på bälte, en person per plats och vinterdäck. I det nya körkortsdirektivet krävs utbildning och uppkörning för A-traktorkörkort. Det välkomnar vi liberaler – allt för att skapa kunskap och undvika olyckor. Vi liberaler vill samtidigt att de nya reglerna följs upp under åren efter införandet 2028 för att se om olycksstatistiken för dessa fordon förändras.

Vi liberaler vill också att det vid offentlig upphandling av transporttjänster ska ställas krav på hållbara hastigheter, det vill säga att leverantörens fordon ska hålla hastigheten. Det skulle ha en dämpande effekt på medelhastigheten på våra vägar och dessutom radikalt minska utsläppen.

Hastigheten är också kopplad till vägens utformning och tillstånd. På grund av för lite pengar till underhåll har Trafikverket sänkt hastigheten på vägar runt om i landet. Så kan vi inte ha det. Vi måste ha en vägstandard som gör att människor kan ta sig till arbetet säkert och på en rimlig tid. Trafiksäkerheten ska inte bero på var du bor. Liberalerna, tillsammans med sina samarbetspartier, satsar nu mer pengar än någonsin på underhåll av våra vägar, inte minst på landsbygden där de flesta hastighetsnedsättningar har skett.

Liberalerna tror som sagt på teknikens möjlighet när det gäller ökad trafiksäkerhet. Allt fler bilar är uppkopplade och kan dela sina trafiksäkerhetsdata för att till exempel identifiera isfläckar eller andra bilar vid skymd sikt. Jag var själv involverad i ett sådant forskningsprojekt 2009. Nu har Trafikverket antligen på allvar börjat använda dessa data för att öka trafiksäkerheten på väg.

En viktig del i trafiksäkerhetsarbetet är tillgången till en gedigen körutbildning. Här behöver vi komma åt de illegala körskolorna och öka andelen som klarar teori- och körprov. Annars riskerar vi att om fem tio år få ett ökat antal olyckor på väg på grund av att vi faktiskt får sämre bilförare där ute.

Här vill jag också nämna det viktiga arbete som organisationer som NTF och MHF gör för att öka

kunskapen om regler och öka trafiksäkerheten runt om i landet. De behöver ha stabila förutsättningar för sitt viktiga arbete.

Fru talman! Vi kan alla drabbas av sjukdomar som kan påverka vår körförmåga och ge upphov till indraget körkort. Därför är det viktigt att det finns ett enhetligt sätt att testa om en sjukdom eller nedsatt syn verkligen påverkar själva körförmågan. Liberalerna vill därför att man ser över om trafikmedicinska bedömningar görs på samma sätt i hela landet. Det är också viktigt att bedömningarna görs på ett rättssäkert sätt, med tillförlitliga metoder. Det är ett ämne som vi har hört om tidigare i debatten och som under året har varit aktuellt när det gäller pethtester i fråga om långvarig hög alkoholanvändning.

Fru talman! Jag vill också ta upp det tillkännagivande som Liberalerna tog initiativ till för fem år sedan. Det gäller de personer som testar synen och som visar sig ha syndefekter. Deras körkort återkallas direkt. De får inte en ärlig chans att visa om deras syndefekt faktiskt påverkar deras möjlighet att framföra bilen. Det är orimligt. Det berör cirka 1 000 personer varje år. Forskning visar att ungefär hälften av dem skulle kunna ha kvar sitt körkort. Därför är det positivt att Transportstyrelsens översyn gjort att nya regler, med mildare krav, när det gäller synfältsundersökning infördes i februari 2025.

Transportstyrelsen har också på regeringens uppdrag utrett förutsättningarna för körprov i trafik – det var just det som man pekade på i utskottsinitiativet – för att testa om man kan få fortsätta att köra bil även om man drabbats av synfältsbortfall, om det inte påverkar körförmågan.

Regeringskansliet går just nu igenom remissvaren, och nu driver Liberalerna på för att det ska ske ett snabbt genomförande.

Fru talman! Den mest spännande utvecklingen just nu inom trafiksäkerheten är vad som sker när det gäller självkörande fordon, då 90 procent av alla olyckor beror på människan. Vi liberaler är teknikoptimister. Och nu antligen verkar självkörande bilar kunna bli verklighet. Transportstyrelsen håller på att ta fram ett regelverk som ska vara klart 2027. De globala tekniska reglerna är på plats. Typgodkända bilar på EU-nivå kan komma redan 2027, alltså nästa år. Föregångaren Waymo kör 225 000 betalda resor i veckan i USA med självkörande fordon.

Tekniken är redo. Nu är det regelverk, ansvar och samhällsintegration som avgör takten. Här måste även vi politiker vara på tårna för att Sverige inte ska bli omsprunget. Vi har riktigt bra fordonstillverkare, och vi måste se till att de har en hemmamarknad och kan prova den nya tekniken.

Självkörande fordon är inte längre en framtidsvision. De närmaste åren kommer de successivt att införas. Jag tycker att det är riktigt spännande, då det var det jag jobbade med precis innan jag började här i riksdagen 2018. Detta är den teknik som kan göra att vi verkligen når nollvisionen.

Avslutningsvis: Trafiksäkerhet är ett område som Sverige har all anledning att vara stolt över samtidigt som mycket arbete kvarstår för att nå målet om max 133 döda i trafiken 2030, på vägen mot nollvisionen.

Jag yrkar bifall till utskottet förslag till beslut och avslag på alla motioner.

(Applåder)

Anf. 104 LINUS LAKSO (MP):

Fru talman! Det är ett allvarsam ämne som vi pratar om i dag. Det handlar om liv och död. Jag har själv faktiskt förlorat en nära vän, en av mina barndomsvänner, i en trafikolycka. Alla som har förlorat en nära vän eller anhörig vet vilken sorg det är. Varje person som dödas i eller av trafiken är en för mycket.

Vi har kommit en bit på vägen i Sverige när det gäller trafiksäkerhet, men vi är långtifrån i mål. Mer behöver göras. Det krävs ett ökat fokus på oskyddade trafikanter. Jag kan tyvärr konstatera att utvecklingen här har gått åt fel håll. Antalet allvarligt skadade i trafiken har ökat, och den största ökningen är just i gruppen oskyddade trafikanter, särskilt bland dem som går och cyklar.

Varje år skadas eller dödas fler än 3 000 fotgängare eller cyklister i kollisioner. Över en tredjedel av dem som omkommer i trafiken är oskyddade trafikanter, trots att de står för en betydligt mindre del av trafikarbetet. Det är alltså statistiskt sett farligare att gå eller cykla än att köra bil.

Sedan nollvisionen infördes har det varit ett starkt fokus på biltrafiken. Man har byggt två-plus-ett-vägar, infört mötesseparering, anlagt vajerräcken och byggt bort farliga korsningar till cirkulationsplatser. Det är väldigt bra.

Fokus har varit på att förbättra trafikmiljön för att minimera konsekvenserna av mänskliga misstag, medan trafiksäkerheten för cyklister tyvärr ofta reduceras till en beteendefråga där man uppmanas att använda cykelhjälm, reflexväst och så vidare. Det är naturligtvis inget fel i det; det är tvärtom väldigt bra. Men det blir en dubbelmoral när det gäller vad man lägger fokus på. Trafiksäkerhet handlar naturligtvis om både trafikmiljö och beteende, och vi behöver behandla trafikslagen lika. När en människa dör i trafiken är det en familj som förlorar en nära anhörig eller någon som förlorar en nära vän. Det visar på behovet av en uppdaterad nollvision där cykling behandlas som ett självständigt trafikslag, där cykel och gång får en plats mer än på ett hörn och prioriteras på riktigt både i trafiksystemet och i budgetprocessen.

Nollvisionen är en väldigt viktig del av den svenska trafikpolitiken, men den skulle verkligen behöva breddas och utvecklas. Vi har fokuserat väldigt mycket på dem som dör i trafiken. Nu behöver vi också lägga fokus på dem som dör av indirekta konsekvenser från trafiken via ökad dödlighet av sjukdomar och från partiklar, buller och utsläpp.

Nästan en tredjedel av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser orsakas i dag av inrikes transporter, huvuddelen från vägtrafiken. Det här får vidare

konsekvenser. Enligt IVL dör som sagt närmare 7 000 personer årligen till följd av luftkvaliteten. En stor del av detta är orsakat av trafiken som den ser ut i dag. Årligen är det 200–300 personer som omkommer i trafikolyckor. Vi menar därför att det är hög tid att uppdatera nollvisionen och fatta ett beslut i Sveriges riksdag om att nollvisionen ska inkludera både dem som dör i trafiken och dem som dör av trafiken.

Fru talman! Att hålla hastigheten är ett av de bästa sätten att minska antalet döda i trafiken. Därför välkomnar jag Trafikverkets förslag om att kunna övervaka hastigheten längs sträckor. Om alla höll hastigheten visar beräkningar att ungefär 50 liv per år skulle kunna sparas. Kom ihåg: Varje liv räknas!

Vi ser också att Sveriges kommuner skulle behöva få ökade befogenheter när det gäller regelefterlevnad i trafiken. En kommun har rätt att besluta om hastigheten på kommunala gator och vägar, men kommunen får sedan inte säkerställa att reglerna efterföljs. Det enda som står kommunen till buds är fysiska farthinder eller att invänta polis, som ju ofta kan vara upptagen med annan – grövre – brottslighet. Jag menar att det vore ett effektivt utnyttjande av resurser om kommunerna kunde göra mer. Därför behöver de få ökad befogenhet att sätta upp trafikövervakningskameror och integrera dem i polisens system.

Fru talman! Det här kan man läsa betydligt mer om i betänkandet och i vår motion. Avslutningsvis vill jag yrka bifall till reservation 1 om en nollvision och reservation 5 från Miljöpartiet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 12.)

§ 8 Åtgärder mot körkortsturism

Trafikutskottets betänkande 2025/26:TU7
Åtgärder mot körkortsturism (prop. 2025/26:37)
föredrogs.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades under § 12.)

§ 9 Riksdagens arbetsformer

Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU19
Riksdagens arbetsformer
föredrogs.

Anf. 105 ULRIK NILSSON (M):

Fru talman! Riksdagens arbetsformer handlar om någonting som är oerhört viktigt, nämligen hur vi organiserar arbetet här i riksdagen. Riksdagen är Sveriges viktigaste politiska arena. Här ska diskussioner föras, åsikter brytas mot varandra och tunga beslut fattas.

Den här arenan ska vara öppen. Vi ska ha fri debatt. Vi ska ha ett stort åsiktsutbyte. Men vi ska också ha en

anständig debattmiljö och en anständig hantering av varandra. Vi har ett ansvar för att debatten förs korrekt i Sverige. Det berör frågor om hur ledamöter ska få möjlighet att delta i det politiska arbetet, vilka villkor som ska gälla och hur vi ska kunna känna oss trygga i vår roll när vi deltar i debatter här i kammaren. Det handlar också om hur vi ska skydda oss från påverkan och otillbörliga ageranden. Hur ska vi till exempel säkerställa att vi har information som är pålitlig? Allt detta vävs samman till ett försvar för de demokratiska värden som vi alla står för.

Fru talman! Man kan väl säga att ett sådant här motionsbetänkande är mer av en idébank och mindre av ett beslutsunderlag. Vi måste tröska alla sådana här förslag som ska genomföras i andra organ. Vi har parallellt under det här året också en riksdagsutredning som kommer att presenteras och även den beröra den här typen av frågor. Det är en helhet.

I motionsbetänkandet finns ett stort antal motioner med en väldig bredd, alltifrån huruvida vi ska sitta valkretsvis eller partivis i kammaren till vilka flaggor som ska finnas längst fram i plenisalen. Det finns förslag både om att ta bort och lägga till flaggor, och det är klart att det inte finns någon riktigt enkel kompromiss mellan de bägge lösningarna. Det finns alltså anledning att välkomna att idéerna väcks, men det finns också anledning att ta det lite lugnt.

Det finns dock några punkter där jag skulle vilja göra nedslag i motionsfloden som vi behandlar. Den första gäller det ekonomiska registret. Jag träffade för ett par månader sedan parlamentet från Armenien, där man tyckte att det väl kunde vara bra att redovisa hur man använder pengar som man har fått från staten. Att någon skulle kunna lägga sig i vad jag har för ekonomiska tillgångar i övrigt ligger dock utanför det politiska uppdraget, tyckte man.

I Sverige tycker vi annorlunda. Vi tycker att det är viktigt att vi kan redovisa att vi står oberoende inför uppdraget, och därför har vi ett ekonomiskt register där vi ska ange våra tillgångar och våra kopplingar. En fråga är då om det ska vara direkt sökbar på webben. Jag kan tycka att det ibland blir lite svårhanterligt, och man kan fundera på om det verkligen är rätt väg. Men att det ska finnas tillgängligt och offentligt är vi helt överens om. Att ta ett beslut här i dag tror jag vore lite överilrat, och därför kommer vi att yrka avslag på den delen.

Det har väckts motioner om hur man säkerställer tillgängligheten för alla människor här i kammaren, alltifrån gällande dem som har olika funktionshinder till dem som på andra sätt har svårt att ta sig till debatten. Vi är överens om att vi måste göra så mycket vi bara någonsin kan för att öka tillgängligheten. Men hur kravet ska se ut kan vi fundera över i andra sammanhang.

Motioner om riksdagens säkerhet med allt från inpasseringskontroll till avskärmningar kan väcka idéer men kräver ytterligare utredning för ett beslut.

Slutligen frågan om arvodet. Dagens system utgörs av en nämnd som oberoende av ledamöternas åsikter

gör en självständig arvodesbedömning. Det tycker vi är en väldigt bra ordning. Då slipper vi – och kan heller aldrig anklagas för – att själva besluta om våra arvoden.

Fru talman! Betänkandet väcker många tankar, men för att bifalla motionerna behövs mer än bara det underlag en motion kan ge. Det krävs betydligt mer genomarbetade förslag. Därför yrkar vi i majoriteten i konstitutionsutskottet bifall till förslaget i vårt betänkande nummer 19 om riksdagens arbetsformer och därmed avslag på samtliga motioner från allmänna motionstiden. Det är inte detsamma som att alla idéer är helt felaktiga, men de måste i så fall hanteras i en annan ordning.

Anf. 106 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Fru talman! Riksdagens arbetsformer är av stor vikt för demokratin. Det som sker här i kammaren och alla de andra aktiviteter, möten och initiativ som varje ledamot har, tar eller involveras i bygger på öppenhet och utgår från det uppdrag var och en av oss 349 ledamöter har gentemot våra väljare. Den sakkunskap i form av ämbetsmän, experter och utredare som finns tillgänglig är en garant för att lagförslag som hanteras, motioner som väcks och andra initiativ som tas vilar på en god grund.

I regeringsformen slås som bekant fast att all offentlig makt utgår från folket. En viktig förutsättning för att den representativa demokratin ska fungera i praktiken är det arbete som sker här i riksdagen.

Fru talman! Riksdagens arbetsformer har särskilt aktualiserats i dagarna då vi nåtts av beskedet att regeringen, vad jag förstår, har gjort en hemställan till talmannen om att riksdagen ska behandla en rad sent inkomna propositioner i mandatperiodens yttersta slutskede i juli och augusti. Samtidigt kan vi konstatera att en rad voteringar under ordinarie arbetsplan redan ställts in. Jag har också träffat företrädare för en del utskott som haft enbart enstaka propositioner att behandla under hösten och vintern.

I normala fall är det propositionsstopp omkring den 20 mars, av respekt för all personal och inte minst för den praxis som normalt gäller. I krissituationer kan det däremot självklart vara motiverat med akuta propositionsbehandlingar. Jag förutsätter att behovet av den arbetsordning som ger riksdagen och utskotten möjlighet att göra ett gott jobb tillgodoses och att partiöverläggningarnas synpunkter beaktas i den begäran som jag förstår nu lämnats till talmannen.

För egen del – och jag tänker också på alla andra invalda i denna sal – är det självklart att det finns beredskap för att kallas in vid vilken tid som helst. Det ingår i uppdraget. Men jag kan tänka mig att ganska många ändå följer den mediala debatt som uppstått i detta ärende och ställer sig frågan om det inte är en ganska pressad regering som dragit ut på tiden med propositionsarbetet för att på det sättet utnyttja ett tillfälle att inför mandatperiodens sista skälvande veckor försöka uppehålla ledamöterna här i salen i stället för att oppositionen ska kunna vara ute i valrörelsen och

möta väljarna öga mot öga. Det är en taktisk piruett som jag tror genomskådas av de flesta medvetna medborgare.

Fru talman! I konstitutionsutskottets betänkande KU19 *Riksdagens arbetsformer* behandlas 52 yrkanden från allmänna motionstiden på detta ämnesområde. Motionerna gäller bland annat formerna för riksmötets öppnande, motionsrätten, översyn av förtroendevaldas villkor och Riksdagsförvaltningens verksamhet.

Öppenhet och insyn är i detta sammanhang utgångspunkter att ta fasta på. I en tid av ökade auktoritära inslag i det politiska ledarskapet internationellt och sviktande förtroende och respekt för demokratiska system och parlamentariskt arbete kan Sverige ta ytterligare steg framåt som fortsatt föredöme vad gäller just transparens. Jag vill därför yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen. Den tar fasta på att förslaget under punkt 10 bör ha lydelsen att riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för riksdagsstyrelsen.

I ställningstagandet anser vi från Socialdemokraterna att förtroendet mellan folkvalda och medborgare är avgörande i en demokrati. Transparens är det starkaste skyddet mot korruption, jäv och otillbörlig påverkan. Riksdagens ekonomiska register över ledamöternas aktieinnehav, styrelseuppdrag och andra ekonomiska intressen bör därför göras mer tillgängligt. Registret är förvisso redan offentligt och kan begäras ut, men trösklarna bör sänkas genom att uppgifterna skulle kunna publiceras på riksdagens webbplats i någon form. Så långt den socialdemokratiska reservationen i detta ärende. I övrigt står vi bakom betänkandet och yrkar avslag på motionsyrkandena.

Fru talman! De 52 yrkanden och motioner som lämnats in i detta ärende om riksdagens arbetsformer får ändå ses som ett kvitto på att detta är ett ämnesområde som väcker intresse. Låt mig resonera en del om avvägningarna kring några av de andra motionerna.

En motion vill återföra riksdagens högtidliga öppnande till Rikssalen på Kungliga slottet. En annan motion vill tidsbegränsa statsministerns regeringsförklaring. Motionen om att flytta öppnandet till Rikssalen har tidigare behandlats vid ett flertal tillfällen. Utskottet vidhåller tidigare ställningstagande och finner heller inte skäl att tidsbegränsa regeringsförklaringen. Vi påminner också om att det är talmannen som fastställer ordningen vid öppningsceremonin.

En annan motion vill avlägsna EU-flaggan från plenisalen och i stället synliggöra Natoflaggan i och kring riksdagen. Det ska sägas att det finns riktlinjer för när EU-flaggan respektive Natoflaggan ska hissas på Riksplän i rådande styrdokument för flaggning i riksdagen.

I sammanhanget kan, som jag ser det, också framhållas den särskilda ställning EU-medlemskapet har i det svenska samhället. Det handlar om frågor och förslag som ska kunna implementeras i svensk lagstiftning. I stort sett varje vecka behandlas ärenden som berör Europeiska unionens verksamhet. EU-flaggan i

plenisalen är onekligen väl motiverad, inte enbart som symbol utan som en god påminnelse för alla om att Sverige är en självklar del av det europeiska samarbetet.

Fru talman! En motion tar upp säkerheten i riksdagen, och en annan vill förbjuda demonstrationer i området mellan riksdagshusen. Frågorna om säkerhet är självklart viktiga att ta på största allvar. Det handlar dock om att hela tiden väga tänkbara restriktioner mot det som demokratin i sig bygger på: öppenhet och tillgänglighet gentemot folket.

I betänkandet hänvisar utskottet till gällande rätt i form av regeringsformen och Europakonventionen men också ordningslagen och polislagen, där polisen i nuläget får upplösa en allmän sammankomst om det uppkommer en svårare ordning vid själva sammankomsten eller som en direkt följd av den i dess omedelbara omgivning eller om den medför avsevärd fara för de närvarande eller allvarlig störning av trafiken.

Det arbete som redan pågår i fråga om säkerhet och där betänkanden bereds av riksdagsstyrelsen tas också upp i texten. Det är, framhåller vi i betänkandet, allvarligt när förtroendevalda utsätts för hot och trakasserier. Att upprätthålla säkerheten kring Riksdagshuset är viktigt för att skydda ledamöterna men även för att säkerställa att riksdagen är tillgänglig för allmänheten och att de som kommer hit är trygga.

Fru talman! En motion tar upp placeringen i kammaren och vill att partier ska sitta samlade och inte som nu när vi är placerade valkretsvis. Den motionen avslås också. Min uppfattning är att det finns all anledning att betona vikten av valkretsplaceringarna. Det i sig kan vara ett sätt att motverka ytterligare polarisering och kanske underlätta kontakter över partigränserna, som ju också är en del av det parlamentariska arbetet. Det är också mitt intryck när jag möter besöksgrupper här i riksdagen att den valkretsbaseade möbleringen uppskattas av allmänhet och väljare.

Tillåt mig till slut säga några ord med viss historisk reflektion och hänvisa till boken *Tvåkammarriksdagen 1867–1970*, som gavs ut för två år sedan med benäget bistånd av Riksbankens Jubileumsfond. Författare är historikerna Torbjörn Nilsson och Josefin Hägglund. Där beskrivs på de inledande sidorna vad som skedde strax efter halv fyra på eftermiddagen den 16 december 1970, när förstakammararens dåvarande talman slog klubban i bordet och avslutade en 104-årig historia för tvåkammarriksdagen, som då ersattes av den kammare vi har i dag. För första, och för förstakammararens del också sista, gången följde på klubbslaget en applåd från bänkraderna. Denna historiens första applåd i förstakammaren illustrerade att en ny tid var inne. I dagens riksdag förekommer som bekant applåder ganska ofta, inte minst när partiledare framträder. Men det hade, om man ska förstå historiken, varit otänkbart i den gamla och mer strikta förstakammaren.

Javisst, det kan vara trevligt och uppfriskande med en och annan applåd. Men beskrivningen från tvåkammarriksdagens sista dag kanske ändå ger anledning till viss reflektion.

(Applåder)

I detta anförande instämde Hans Ekström och Peter Hedberg (båda S).

Anf. 107 JESSICA WETTERLING (V):

Fru talman! Nu ska jag också försöka prata så att jag får lite applåder. Det skapar lite prestationsångest att komma efter föregående talare.

Men först och främst skulle jag vilja yrka bifall till reservation 2.

Fru talman! Det finns ett ordspråk: Är man med i leken får man leken tåla. Som riksdagsledamot, när man är lagstiftare och makthavare, ska man tåla en hel del. Man ska tåla att bli granskad, och man behöver kunna redovisa vilka ekonomiska intressen man har.

Det finns ett register för att ge insyn i till exempel vilka aktier en ledamot äger eller om man har uppdrag eller anställningar utöver uppdraget som riksdagsledamot. Registret har funnits länge, och uppgifterna är offentliga. Men det är inte särskilt lättillgängligt, vilket skapar onödiga hinder. I stället borde dessa uppgifter, precis som i exempelvis EU-parlamentet, finnas publicerade på en hemsida, förslagsvis riksdagens hemsida.

Man behöver också som riksdagsledamot tåla att vara i Stockholm mer än man kanske hade önskat, i alla fall om man inte bor här i huvudstaden. Man får också tåla att åka en hel del med tåg eller andra färdmedel, och man tvingas vara borta från nära och kära.

Allt detta får och behöver man tåla; det är en del av uppdraget och något man är medveten om när man kandiderar.

Men, fru talman, bara för att man är med i leken ska man faktiskt inte behöva tåla vad som helst. Jag representerade mitt parti i den utredning som såg över riksdagsledamöters villkor och på vilket sätt stödet till den parlamentariska beslutsprocessen kan stärkas. Just nu pågår ett arbete med att omhänderta de förslag som gavs av utredningen, och det är välkommet.

Men det vi diskuterade mest var frågor kopplade till hat och hot men också andra frågor kopplade till trygghet och säkerhet. I utredningen tog vi del av resultat från såväl riksdagens egna undersökningar som den undersökning som kallas PTU, politikernas trygghetsundersökning, som regelbundet görs av Brå och innefattar förtroendevalda politiker på samtliga politiska nivåer.

Den senaste undersökningen ger ett väldigt nedslående resultat. Jag vet att fru talmannen också känner till det eftersom det var ett seminarium i förstakamarsalen om detta tidigare i dag. Var fjärde politiker uppger sig ha blivit utsatt för någon form av hot, trakasserier, våld, skadegörelse eller stöld. Om man är ung, kvinna eller har en etnisk minoritetsbakgrund är man ännu mer utsatt. Mycket av hoten och hatet kommer ofta direkt och digitalt på ett sätt som kan göra det svårt att undvika dem, exempelvis genom att de ramlar ned i ens mejlkorg eller kommer som meddelanden på sociala plattformar. Trygghetsundersökningen visar även att så få som en femtedel av dessa händelser

polisanmäls, främst för att man inte tror att det kommer att leda till något eller för att man ser det som en del av uppdraget. Är man med i leken får man leken tåla, helt enkelt.

Men så är det naturligtvis inte. Hat, hot och andra former av brott är inget man ska tvingas tåla bara för att man har ett politiskt uppdrag. Men många med politiska uppdrag verkar anse att det till viss del ingår. Om det däremot skulle drabba ens familj, som inte valt att vara offentlig, passeras en röd linje.

Fru talman! För min egen del blev min pizzakväll med riksdagsgruppen för två år sedan avbruten av att polisen ringde. Någon hade skjutit ett antal skott in i mitt vardagsrum. Det går nog inte riktigt att beskriva alla de känslor och tankar som det väckte då. Det var såklart en chock. Men trots att tiden har gått kommer erfarenheten av den händelsen och konsekvenserna för mig att leva vidare.

Skälet till att jag känner mig fri att stå här i talarstolen och prata om just den händelsen är att det inte finns något som tyder på att den var kopplad till mitt uppdrag som riksdagsledamot eller till mig som person. Det verkar helt enkelt ha varit ett misstag, en så kallad felskjutning. Det är givetvis en lättnad, men om jag hade varit hemma hade det kanske inte haft så stor betydelse. Och framför allt hade jag, om det hade haft koppling till mitt politiska uppdrag, verkligen funderat på om det var värt att få sitt hem beskjutet för att ägna sig åt ett politiskt uppdrag. Antagligen hade jag inte tyckt det.

Fru talman! Vi är många som delar erfarenheter av att utsättas för hot och hat men också andra former av brott med koppling till vårt uppdrag. Även om just den här händelsen inte var kopplad till mitt uppdrag tog det tid att få klarhet i det. Även om jag tidvis också har fått ta emot hot och hat med koppling till mitt politiska uppdrag är jag relativt förskonad, tack och lov.

Men det är kanske detta som är mest slående när det gäller den utsatthet som politiker vittnar om när det gäller hat, hot och andra brott: Utöver att man inte anmäler de brott man utsätts för verkar särskilt kvinnor se hot och hat som något man ska tåla och en del av det politiska uppdraget. Konsekvenserna verkar i stället bli att man lägger ansvaret på sig själv – att man överväger att lämna alla eller vissa uppdrag, att man undviker att engagera sig i frågor där man tror att engagemanget kan få negativa konsekvenser och att man minskar sin aktivitet på sociala medier för att slippa utsättas för brott. Detta är naturligtvis i förlängningen ett hot mot vår demokrati och det demokratiska samtalet.

När det gäller säkerheten här i riksdagen kunde vi i den här utredningen konstatera att det är relativt enkelt att vidta åtgärder. Men vi som riksdagsledamöter och alla andra med politiska förtroendeuppdrag har ju också i uppdrag att möta väljare. Vi kan inte bara låsa in oss i ett rum för att känna oss skyddade. Om ingen är beredd att ta på sig politiska uppdrag kommer det tyvärr inte att spela någon roll vilka arbetsformer vi har i riksdagen. Då spelar det ingen roll vilka övriga

villkor som gäller för uppdraget, vilket arvode vi får eller hur tillgängliga riksdagens lokaler är.

Men alla de frågorna, om såväl tillgänglighet som arvoden, är naturligtvis väldigt viktiga att belysa. Det är också därför som Vänsterpartiet står bakom ett antal reservationer om det i detta betänkande.

Fru talman! Är man med i leken får man leken tåla, men inte till vilket pris som helst.

(Applåder)

Anf. 108 MUHARREM DEMIROK (C):

Fru talman! *Riksdagens arbetsformer* kan framstå som en lite tråkig titel – den kanske inte riktigt får det att pirra till i magen. Men låt mig ta i från tårna och säga att det i det här betänkandet nog ändå är hjärtat i vår demokrati som vi diskuterar, nämligen hur riksdagen fungerar och vilka förutsättningar vi ger dem som har fått folkets förtroende att sitta här. Det är en otrolig ynnest.

Precis som en tidigare talare sa har ämnet blivit väldigt aktuellt de senaste dagarna. I pressen har vi kunnat läsa om sådant som gäller just våra arbetsformer och eventuella plenifria veckor.

Jag vill inleda mitt anförande med att yrka bifall till Centerpartiets reservation 3, som rör översyn av de förtroendevaldas villkor.

Fru talman! Sveriges riksdag ska spegla det svenska folket. För att vi ska ha en levande demokrati krävs också att trösklarna in i politiken är så låga som möjligt. Men sanningen är att vi i dag har villkor som riskerar att stänga människor ute.

Att vara riksdagsledamot är ett av de absolut finaste uppdrag man kan ha. Men det är också ett uppdrag som ställer extremt höga krav. För många, inte minst småbarnsföräldrar, egenföretagare eller personer som bor långt från Stockholm, är ekvationen mellan uppdraget, yrkeslivet och familjelivet väldigt svår att få ihop.

Det går att argumentera för att nuvarande ordning är ändamålsenlig, att den översyn som sker är tillräcklig och att det inte får gå för fort. Men då väljer man också att blunda för verkligheten.

Vi i Centerpartiet anser inte att det är ändamålsenligt att kompetenta människor tvekar att kandidera för att priset för privatlivet blir för högt. Vi anser inte att det är ändamålsenligt att arbetsformerna i Sveriges högsta beslutande organ i vissa delar ser likadana ut som de gjorde för decennier sedan, trots att samhället runt oss har förändrats.

Fru talman! Som vi har hört här handlar det också om trygghet. Vi ser en oroande trend där förtroendevalda utsätts för hat och trakasserier och i allt större utsträckning också för hot. Om vi inte ser över villkoren och stödsystemen för våra folkvalda riskerar vi att skrämja bort de röster som vår demokrati så väl behöver.

Vi behöver en modern riksdag för en modern tid. Vi behöver göra en översyn som säkerställer att man kan kombinera politiskt engagemang med ett normalt liv. Det är bara så som vi kan säkra återväxten till de

demokratiska uppdragen och se till att riksdagen även i framtiden består av människor med olika bakgrunder och med olika erfarenheter som representerar Sveriges alla delar.

(Applåder)

Anf. 109 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Det är egentligen ett särskilt ärende jag vill prata om här, men jag tänkte först säga tack till de tidigare talarna. Jag hade en liten föraning om vad ni skulle säga.

Jag har redan gått igenom en del av de ärenden som finns i betänkandet. Precis som Jessica Wetterling hade jag också möjlighet att delta i den så kallade ledamotsutredningen och är naturligtvis väldigt glad över att en del av de förslag som vi hade med där nu är under beredning och också omnämns i motionerna.

Jag har ett ärende som är baserat på en motion som är undertecknad av ledamöter för samtliga partier i riksdagen – alla åtta partierna. De har gemensamt undertecknat en motion om tillgängligheten i våra byggnader.

Om nu vi som har förmånen att få vara här är folkets främsta företrädare är ju Riksdagshuset – eller rättare sagt riksdagshusen – folkets främsta byggnader. De ska naturligtvis i så stor utsträckning det bara är möjligt också vara tillgängliga för alla som arbetar här, för dem som besöker oss och för oss som ledamöter.

Sedan några år tillbaka finns det återigen ett funktionsrättspolitiskt nätverk i riksdagen. Nätverket har arbetat aktivt med att bland annat arrangera funktionsrättsriksdagen och hålla rundabordsamtal med civilsamhällesorganisationer inom området. Till dessa arrangemang kommer personer med olika funktionsnedsättningar, och det finns naturligtvis också riksdagsledamöter som har motsvarande funktionsnedsättningar.

De ledamöter från samtliga partier som skrivit under denna motion har tyvärr kunnat konstatera att tillgängligheten i riksdagen inte alltid är den bästa. Bland annat förekommer det regelbundet att hissar är ur funktion eller att information om tillgängligheten, till exempel gällande hörslingor i olika rum, inte stämmer. Det skapar frustration, tidsbrist och merarbete.

Det är avgörande för riksdagens trovärdighet i funktionsrättsfrågor att våra egna lokaler är tillgängliga för alla oavsett funktionalitet. Det måste vara möjligt att genomföra arrangemang där många deltagare har funktionsnedsättningar utan att detta leder till orimliga förseningar på grund av att insläppet inte har bemannats på ett adekvat sätt. Deltagare i riksdagens arrangemang får helt enkelt aldrig känna det som att de är till besvär.

Ledamöterna, som alltså representerar samtliga partier, menar också att det vore önskvärt att fler debatter i kammaren teckentolkades och att det bör finnas möjlighet att på riksdagens bekostnad anlita teckentolk vid stora arrangemang, till exempel den återkommande funktionsrättsriksdagen.

Vi är medvetna om att riksdagens hus är gamla och att det inte alltid är möjligt att åstadkomma en total

tillgänglighet för alla på alla platser, inklusive ingångar och transportsträckor inne i byggnaderna. Men ambitionen måste vara hög. Detta ska säkerställas så långt det är möjligt, och informationen om tillgängligheten ska stämma. Varje gång ett mötesrum bokas ska korrekt information om rummets tillgänglighet vara lättillgänglig, och den ska framgå av bekräftelsen.

I detta syfte föreslår motionärerna att det införs en rutin som innebär att riksdagens lokalansvariga regelbundet genomför en översyn av tillgängligheten, till exempel en gång om året, och föreslår förbättringar och tillgängliggör information om det aktuella läget i samtliga lokaler.

Ledamöterna begär alltså i sin motion ett tillkännagivande – inte till regeringen utan till riksdagsstyrelsen – om att regelbundet se över tillgängligheten i riksdagens lokaler. Detta är också innehållet i reservation 4, som jag härmed yrkar bifall till.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 12.)

§ 10 Minoritetsfrågor

Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU22
Minoritetsfrågor
föredrogs.

Anf. 110 MICHAEL RUBBESTAD (SD):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut.

Sverige har fem erkända nationella minoriteter. Det är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Därtill har vi fem nationella minoritetsspråk: jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli. Det är levande kulturer, språk och identiteter som har vuxit fram under mycket lång tid och utgör en viktig del av Sveriges historiska och kulturella fundament. Deras särställning vilar på djupa rötter, dokumenterad historisk närvaro och ett ansvar från statens sida att värna kulturer och språk som annars riskerar att gå förlorade.

Ett tillgängligt kulturarv är avgörande för identitet både på individuell nivå och på samhällsnivå. Rätten till språk, kultur och identitet är grundläggande i en demokrati, oavsett om man tillhör majoritetsbefolkningen eller en nationell minoritet.

Samtidigt är det viktigt att understryka individens frihet. Ingen ska tvingas in i en kollektiv identitet, och ingen ska ifrågasättas för att man identifierar sig både med minoritetskultur och majoritetskultur eller med endast den ena. Just därför behöver vi tänka mer långsiktigt kring hur minoriteternas kulturarv kan tillgängliggöras och bevaras utan att politisera eller låsa fast människor i kategorier.

Samerna erhöll status som urfolk 1977. Utredningen som föregick detta hade dock inte till uppgift att utreda om det kunde finnas andra grupper som uppfyller kriterierna för att anses vara ett urfolk.

Utredningen konstaterade bland annat att ”samerna utgör en ursprunglig befolkning som torde vara lika gammal som eller äldre än landets majoritetsbefolkning. Samerna är således inga invandrare i modern mening.”

Svenska Tornedalingars Riksförbund har flera gånger tillskrivit regeringen med önskemål om att utreda huruvida även tornedalingar, kväner och lantalaiset uppfyller kraven för att anses vara ett urfolk. En utredning avfärdades av den dåvarande socialdemokratiska regeringen.

Vi i Sverigedemokraterna vill se en bred utredning för att se över om det kan finnas andra grupper i Sverige som likt samerna uppfyller kraven för att anses utgöra urfolk.

Fru talman! Språket är ofta nyckeln till en kulturell överlevnad. I dag finns så kallade förvaltningsområden för finska, samiska och meänkieli, vilket ger särskilda rättigheter inom exempelvis förskola, äldreomsorg och myndighetskontakt. Jag bor själv i en kommun som utgör ett finskt förvaltningsområde. När jag ringer till kommunens kontaktcenter kan jag trycka på knappval 1 i min telefon om jag vill prata med någon på finska. Men utanför de här områdena är tillgången till minoritetsspråk inom välfärden ofta mycket begränsad. Det innebär i praktiken att en människas rätt till sitt språk blir beroende av var i landet hon bor, vilket inte är rimligt. Vi behöver helt enkelt utreda alternativa sätt att möjliggöra användning av minoritetsspråk inom välfärdssektorn, även utanför dagens förvaltningsområden, men inte genom tvång utan genom flexibla och praktiska lösningar.

Populärkultur och medier spelar i dag en avgörande roll för språkens synlighet. När en stor internationell produktion som Disneys *Frost 2* dubbas till nordsamiska och tillgängliggörs över hela världen visar det vilken potential som finns. Inom strömmande medier erbjuds redan i dag undertexter på ett stort antal språk. Att inkludera även våra minoritetsspråk skulle kunna bidra till språkbevarande och ökat intresse bland yngre generationer. Möjligheterna att underlätta sådana satsningar bör utredas. Sveriges Television, som är statligt finansierat, bör också ges i uppdrag att i större utsträckning erbjuda undertexter på minoritetsspråk i produktioner där det redan i dag finns svenska eller engelska undertexter.

Jag vill också särskilt beröra den judiska minoritetens situation. Antisemitismen i Sverige har ökat kraftigt, inte minst efter Hamas terrorattack den 7 oktober 2023. Judar i Sverige vittnar om hot, hat och en vardag där det blir allt svårare att leva öppet som jude. I synnerhet i Malmö har detta fått mycket konkreta konsekvenser. När människor lämnar sina hem av rädsla har samhället misslyckats. Det är därför avgörande att staten fortsätter och förstärker arbetet för att trygga och underlätta judiskt liv i hela Sverige.

Avslutningsvis vill jag nämna två språkfrågor som ofta hamnar i skymundan.

Svenskt teckenspråk är ett fullvärdigt språk med egen grammatik och en lång historia i Sverige. Det är

många människors första språk. Trots det saknar teckenspråk det skydd som minoritetslagen ger, vilket bör ändras.

Även älvdalskan förtjänar att uppmärksammas. Det är ett språk med anor ända från järnåldern som enligt språkforskare tydligt skiljer sig från svenskan. Enligt språkforskare och Europarådets expertkommitté och ministerråd är älvdalskan att betrakta som ett eget språk och inte en formell dialekt. Även den amerikanska lingvistorganisationen SIL klassade älvdalskan som ett eget språk redan 2016. Intresset växer, inte minst bland unga, men även här behövs åtgärder för att säkerställa att språket inte går förlorat. Givet det faktum att älvdalskan är att betrakta som ett eget språk som både talas i dag och har urgamla anor menar Sverigedemokraterna att vi borde utreda möjligheten att erkänna älvdalskan som ett minoritetsspråk för att säkra språkets fortlevnad även inför kommande generationer.

Anf. 111 JESSICA WETTERLING (V) replik:

Fru talman! Tack till ledamoten för anförandet! Jag instämmer i mycket av det, men det gör mig också lite frågande.

Om det nu är så att Sverigedemokraterna håller med S, V, MP och C och vill utreda älvdalskans status, varför har man då inte anslutit sig till reservation 25 om att göra just det? Då skulle ju den här riksdagen kunna fatta beslut om ett tillkännagivande om älvdalskan till regeringen.

Jag lyssnade särskilt noga på det Michael Rubbestad sa i sitt anförande om att man borde utreda frågan om urfolksstatus för minoriteten tornedalingar, lantalaiset och kväner. Jag håller verkligen med. Det är också därför Vänsterpartiet tillsammans med Miljöpartiet har en reservation om det, reservation nummer 4.

Jag blev lite nyfiken på hur Sverigedemokraterna kommer att rösta när det är votering senare i dag. Kommer ni att ansluta er till de här reservationerna? Det skulle vara fantastiskt. Det verkar finnas bred uppslutning kring detta i riksdagen, särskilt när det gäller älvdalskan. Jag tror att även Kristdemokraterna tycker att det finns skäl att utreda frågan om älvdalskan – i alla fall tyckte man det i opposition. Jag tycker att det är väldigt välkommet, så jag vill gärna tacka för anförandet.

Vi är ju ganska trevliga i det här utskottet när vi tar replik på varandra, men jag blev väldigt nyfiken på hur det kommer sig att Sverigedemokraterna inte har ställt sig bakom de reservationer som säger precis det som ledamoten säger i talarstolen att han vill göra. Det är ju bara att rösta för de reservationer, nummer 4 och nummer 25, som redan finns i betänkandet.

Anf. 112 MICHAEL RUBBESTAD (SD) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Jessica Wetterling, för frågan! Det är lite ovanligt med ett replikskifte i konstitutionsutskottet, men jag tycker att det är lite roligt.

De här frågorna är båda två frågor som Sverigedemokraterna har drivit ganska länge och varit ganska tydliga med. De har funnits med i våra kommittémotioner ganska länge.

Reservation 25 om älvdalskan, den gemensamma från den samlade oppositionen, vet jag har funnits med tidigare. Däremot är jag osäker på om reservation 4 är ny eller inte.

Det här är en fråga som vi tycker är viktig. Jag vet att det finns andra partier på vår sida som också tycker att den är viktig – bland annat Kristdemokraterna, som har brunnit ganska mycket för den här frågan. Det är en fråga som vi diskuterar inom det regeringssamarbete som finns. Jag har fått till mig att det här är en fråga som man anser är viktig och avser att jobba vidare med, så i någon mening är den frågan redan på gång.

Således finns det ingen anledning att ställa sig bakom en specifik reservation, som kanske låser in sig i hur en utredning bör se ut eller vara formulerad. Såvitt jag förstår finns det redan ett pågående arbete, och det är jag ganska nöjd med som det ser ut i dag.

Anf. 113 JESSICA WETTERLING (V) replik:

Fru talman! Det är lite ny information. Men det vore ju fantastiskt ifall Kulturdepartementet skulle börja jobba med de här frågorna, för därifrån kommer det en proposition och en skrivelse detta riksdagsår. Det är ganska tråkigt att det inte kommer mer, skulle jag säga.

Ansvarig minister har också, i alla fall vad det verkar, gjort det till sin grej att göra sig ovän med alla som är berörda av hennes ansvarsområden. Men hon är inte här och kan försvara sig.

Det är väl jättepositivt ifall det här är på gång, men jag ställer mig ändå frågande till att man inte stöder de förslag som finns i det här betänkandet. Det kunde ha sänt en ännu tydligare signal om att det finns ett gemensamt och brett stöd i Sveriges riksdag för att regeringen ska rappa på sitt arbete lite grann.

Anf. 114 MICHAEL RUBBESTAD (SD) replik:

Fru talman! Jag blir glad av att vi är överens. Som jag förstått det och redan har nämnt pågår en dialog, och jag har blivit försäkrad att det här är frågor som man kommer att satsa på.

Nu är det ganska länge sedan jag läste reservation 25, ska jag erkänna. Jag tittade nog på den så sent som förra året. När vi lyfte den för intern diskussion såg vi flera delar i den reservationen som gör att vi tyvärr inte riktigt kan ställa oss bakom den, för det öppnar upp för mycket bredare utredningar än det som vi specifikt vill titta på.

Jag önskar att jag hade tittat igenom reservationen på nytt i år, för då hade jag kunnat ge ett betydligt bättre svar. Jag får faktiskt be om ursäkt för det. Men givet att de här frågorna är på gång får vi väl hoppas att den nuvarande regeringen får nytt förtroende och att vi har en ny regering där också Sverigedemokraterna ingår när den här propositionen väl läggs på

bordet. Då hoppas jag att vi kan få en bred enighet över hela kammaren, för i de här frågorna tror jag att vi är överens.

Anf. 115 MIRJA RÄIHÄ (S):

Fru talman! Målet för minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Lagen fyllde 25 år förra året, och detta uppmärksammade riksdagen med ett stort seminarium tillsammans med samtliga grupper.

Konstitutionsutskottets betänkande innehåller många motioner som har till syfte att stärka minoritetspolitiken i Sverige. Samtidigt skiljer sig behoven hos de olika nationella minoriteterna åt. Motionerna handlar om stöd till organisationer och om urfolksstatus, språksatsningar och ytterligare sanningskommissioner.

Jag vill medan jag kommer ihåg det yrka bifall till reservation 14, punkt 11, men vi socialdemokrater ställer oss självklart bakom samtliga reservationer som Socialdemokraterna har i detta ärende.

Under 2025 firades 250 år av judiskt liv i Sverige. Förra veckan uppmärksammade riksdagen Förintelsens minnesdag. Vi tycker att det är bra att regeringen förstärker arbetet med att skydda judiskt liv i Sverige. Denna förstärkning är nödvändig utifrån att antisemitismen både i Europa och i Sverige verkar vara omöjlig att utrota.

Målet för vårt gemensamma uppdrag i konstitutionsutskottet måste vara att antisemitismen inte får frodas och fortsätta växa i vårt land. Den judiska minoriteten är på ett särskilt sätt utsatt för hat och hot från extrema grupper av olika slag. Ett fortsatt arbete för att förstärka säkerheten kring judiska institutioner och för att öka tryggheten för judar i Sverige är nödvändigt. Polisen bör därför få ett särskilt uppdrag att stärka säkerheten kring utsatta arrangemang och institutioner.

I somras var jag i Kungsträdgården på 5 Folk Festival. Den enda grupp som inte var i tältet var den judiska gruppen. Alla andra var där. Anledningen kan vara att man känner sig otrygg och känner att man inte kan vara på plats där alla andra är.

Vi anser att det är bra att hågkomstresorna får fortsätta även i framtiden. De är en viktig del av riksdagens arbete.

Fru talman! Det finns dock ytterligare fyra nationella minoriteter som under mandatperioden faktiskt har fått minskade resurser för att fortsätta med sitt viktiga arbete. Institutet för språk och folkminnen respektive Sametinget har i uppdrag att driva språkcentrum för de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. De nationella språkcentrumen ska ge stöd och kunskap som underlättar för språkbärare i hela landet att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk.

Jag tror att jag har sagt detta i varje debatt: Vi har tredje generationens språkdöd i Sverige i dag. Detta behöver åtgärdas.

Det långsiktiga målet med åtgärderna är att öka användningen av språken både på individnivå och i samhället i stort samt att främja en fungerande överföring av de nationella minoriteternas språk och kultur till nästa generation. Syftet är att de nationella minoritetsspråken ska leva vidare i Sverige.

Vi vill också understryka vikten av att de nationella minoritetsspråken och minoriteternas kultur bevaras, utvecklas och förs över till framtida generationer. De har länge varit en viktig del av vårt lands kulturella och språkliga mångfald.

De språkcentrum som stöds av staten har visat sig vara centrala aktörer i att bevara och utveckla språken och kulturarvet hos dessa minoriteter. Genom att ge språkcentrumen möjlighet att arbeta långsiktigt och stabilt säkerställs att deras värdefulla arbete kan fortsätta.

När det för övrigt gäller språkcentrumen och deras arbete för att revitalisera och bevara minoritetsspråk är detta inte ett projektarbete under några år. Riksrevisionen har kritiserat arbetet med språk och anser att tillfälliga projekt inte är tillräckligt. Regeringen har nu antligen valt att permanenta medel till språkcentrumen. Vi socialdemokrater tycker förstås att detta är bra, och det är något vi har krävt under hela mandatperioden.

Sanningen är dock att resurserna i budgeten för 2025 har minskat från 38 miljoner till 28 miljoner. De 10 miljoner som fattas skulle man ha kunnat göra mycket med.

Fru talman! En sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset lämnade i slutet av 2023 över sitt slutbetänkande till regeringen. Det är ett gediget arbete som tydligt visar på det tryck som den svenska staten satte på tornedalingar för språklig, religiös och kulturell assimilation. Försvenskningsspolitiken innebar att minoritetens språk, kultur och identitet nedvärderades, skambelagdes och osynliggjordes.

Remissvaren skulle komma in i april 2024, vilket också har skett. Väldigt lite har dock beslutats av regeringen om hur arbetet ska tas vidare, och det står fortfarande på regeringens hemsida att man fortsätter att behandla kommissionens förslag.

Konsekvensen har blivit att meänkieli har minskat i användning och inte förts vidare till nästa generation annat än i mycket begränsad utsträckning. I kommissionens slutbetänkande konstateras att staten och kyrkan har ett moraliskt ansvar att gottgöra minoriteten för den skada som blivit konsekvensen av assimileringsspolitiken och att denna gottgörelse och försoning behöver ta avstamp i minoritetens behov i dag.

Regeringen har gett Forum för levande historia i uppdrag att ta fram en populärversion av sannings- och försoningskommissionens arbete. Det är något vi välkomnar.

Fru talman! Regeringen behöver fortsätta att ta till sig kommissionens förslag och i första hand erkänna de historiska kränkningar som begåtts mot minoriteten

men också överväga andra förslag från utredningen. Ett exempel är att utreda urfolksstatus.

Nu har kulturministern varit i Karungi kyrka och sagt att regeringen ska ta ansvar för de kränkningar som har pågått. Vi vet dock varken när eller hur, och det är anledningen till det yrkande som jag har lagt – att de ska ta ansvar. Det blir spännande att se om hela riksdagen nu tycker att det är viktigt att ta ansvar.

Nu pågår arbetet med Sanningskommissionen för det samiska folket. Jag väntar med spänning på resultatet och vilka åtgärder som föreslås till följd av kommissionens arbete.

Konstitutionsutskottet konstaterade när regeringen under våren 2025 lade ned renmarksutredningen att regeringen inte har fullföljt konsultationslagen i dess riktiga bemärkelse. Samtidigt gick regeringen faktiskt ut med att en ny utredning skulle tillsättas, men än så länge har ingenting hänt. Jag tror att samerna förväntar sig att den utredningen kommer på plats.

Konsultationslagen för samråd med samer är viktig och behöver användas på det sätt som beskrivs i förarbetena till lagen. Samråd ska alltså genomföras i god tid innan regeringen fattar beslut, och det ska genomföras i god anda präglad av uppriktighet och ärlighet.

En långsiktig strategi för romsk inkludering löper från 2013 till 2030. Det övergripande målet med strategin är att en rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. Strategin handlar om åtgärder inom områdena styrning och kunskapsuppbyggnad, utbildning, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt romers organisering och deltagande i det civila samhället. Nu har MUCF, som är ny uppföljande myndighet, anställt ytterligare handläggare just för att jobba med den romska gruppen, så det finns en stor förhoppning om att det kan bli bättre.

Fru talman! Jag vill slutligen säga något om älvdalskans roll, som konstitutionsutskottet har pratat väldigt länge om. Den behöver utredas. Det är lite synd att en samlad riksdag inte kan fatta beslut om älvdalskans ställning i Sverige. Vi får väl se hur det går när Sverigedemokraterna har fått sin vilja igenom hos regeringen.

Det är därtill viktigt att resursbiblioteken får fortsätta att finnas till för minoritetsspråken. De gör ett fantastiskt arbete med att serva kommuner, skolor och andra institutioner med både bokpaket och litteratur för läsecirklar i hela landet.

Avslutningsvis gäller det samråd även med de andra minoritetsgrupperna. Jag blir lite ledsen när jag får höra från medier att regeringen bara avskriver en utredning om minoritetsspråk utan att förklara varför och utan att samråda med minoritetsgrupperna.

Det har alltså blivit några förbättringar, men mycket mer behöver göras på det här området. Och skärpning, regeringen, när det gäller samråd både med samerna och med övriga minoritetsgrupper!
(Applåder)

I detta anförande instämde Hans Ekström och Peter Hedberg (båda S).

Anf. 116 SUSANNE NORDSTRÖM (M) replik:

Fru talman! Jag tänkte förstås prata om minoriteter. I mitt manus finns exakt samma ordalydelse som i Michael Rubbestads anförande när han talade om vilka fem minoriteter som finns i Sverige, så jag hoppar över den delen. I stället säger jag att dessa fem minoriteter är en självklar del av vårt land och vårt gemensamma kulturarv. Deras rättigheter skyddas genom minoritetslagen och internationella konventioner, och tillhörigheten bygger på självidentifikation och frivillighet.

En ansvarsfull minoritetspolitik handlar ytterst om demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens trovärdighet. Men den handlar också om långsiktighet, tydliga strukturer och ett statligt ansvar som håller över tid. En fungerande minoritetspolitik förutsätter även stabila myndighetsstrukturer. Därför har Institutet för språk och folkminnets instruktion kompletterats med ett ansvar för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Det stärker arbetet med att fler ska kunna använda, återta och föra vidare sina minoritetsspråk. Det är också ett tydligt svar på Riksrevisionens kritik om tidigare kortsiktighet.

I samma anda flyttas det nationella ansvaret för minoritetspolitiken från Länsstyrelsen i Stockholms län till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Syftet är att stärka efterlevnaden av minoriteternas rättigheter och samla det nationella uppdraget hos en myndighet med tydlig inriktning på delaktighet och civilsamhälle. Regeringen är medveten om den kritik som har framförts och har därför säkerställt erfarenhetsöverföring och fortsatt dialog. Inflytande och samråd är inte ett tillval i minoritetspolitiken; det är en förutsättning.

Jag vill också beröra Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Kommissionens arbete visar tydligt hur statens assimileringspolitik fått långtgående konsekvenser, bland annat genom språkförlust och kulturell utarmning. Regeringen erkänner sitt ansvar för dessa kränkningar och de effekter de har fått och fortsätter nu försoningsarbetet i nära dialog med minoriteten. Det handlar om att ta historien på allvar men också om att skapa förutsättningar för framtidstro.

Herr talman! Jag ska även prata om samerna. Samerna är Sveriges urfolk och har i århundraden levt, verkat och burit sin kultur i de områden som i dag utgör vårt land. De är ett folk vars språk, kultur och levnadssätt är en levande del av vårt lands historia och samtid. En modern samepolitik måste förena respekt för samiska rättigheter med förmågan att hantera svåra målkonflikter och komplexa samhällsutmaningar.

Regeringen stärker nu stödet till samisk kultur och samiska språk. Enligt budgetpropositionen för 2026 förstärks bidraget till samisk kultur med 5 miljoner kronor per år under 2026–2028. Det ger Sametinget bättre förutsättningar att själva prioritera insatser för språk, kultur och identitet.

Samtidigt befinner sig Sverige mitt i en nödvändig grön omställning. Som vi alla vet innebär den ökade markanspråk från kanske gruvnäringen, kanske skogsbruket, kanske vindkraften och kanske infrastrukturen. När intressekonflikter uppstår måste de hanteras rätts-säkert.

Samernas rätt till renskötsel är skyddad i lag, och tillståndsgivande myndigheter ska göra noggranna av-vägningar, ofta med villkor och anpassningsåtgärder. Dialogen har därför blivit allt viktigare. Konsultations-ordningen, som infördes 2022, stärker rennäringens möjligheter till inflytande i beslutsprocesser och bidrar till bättre beslut och – förhoppningsvis – ökat förtro-ende.

Det gäller också att ta ansvar för att öka kunskapen om statens historiska politik gentemot samerna. Sanningskommissionen för det samiska folket har fått för-längd tid och resurser för att slutföra sitt uppdrag. Ar-betet är avgörande för att förstå historien, synliggöra övergrepp och bidra till försoning, inte minst eftersom okunskap fortfarande påverkar relationen mellan sta-ten och samerna.

En viktig del av detta ansvar gäller återlämnandet av samiska mänskliga kvarlevor och orättfärdigt inför-skaffade kulturföremål. Detta är en fråga om värdighet och respekt. Därför har Sametinget tillförts särskilda medel, och Riksantikvarieämbetet har fått ett tydligt uppdrag att stödja rättssäkra och transparenta återläm-nandeprocesser.

Herr talman! I vår tid är det särskilt viktigt att kun-skapen om Förintelsen inte försvagas utan tvärtom hålls levande och förs vidare. Förintelsen ska ha en sär-skild plats i vårt kollektiva minne. Att hedra de miljon-tals människor som mördats är också ett sätt att rusta samhället mot vår tids antisemitism, antiziganism och intolerans. Hatets uttryck förändras. Vi har sett det på nära håll, och det kan aldrig accepteras.

Regeringen har därför förstärkt och permanentat stödet till hågkomstresor till Förintelsens minnesplat-ser med 8 miljoner kronor per år från och med 2026. Fler ska få möjlighet att delta, inte minst skolelever. Forum för levande historia spelar här en central roll, både genom resorna och genom det fortsatta arbetet med att utveckla budskapet i kunskapsmaterialet *Om detta må ni berätta*.

Vi behöver arbeta långsiktigt för att stärka judiskt liv i Sverige och motverka antisemitism. Den judiska kulturen är en värdefull och självklar del av det svenska samhället. Ändå upplever många judar i dag ökad otrygghet. Därför har regeringen antagit en na-tionell strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism för perioden 2025–2034. Strategin sam-lar myndigheter, civilsamhälle och akademi i ett ge-mensamt ansvar, med tydliga uppdrag och resurser. En nationell samordnare har tillsatts för att säkerställa ge-nomförande, uppföljning och resultat.

Sammanfattningsvis, herr talman, bygger regering-ens minoritetspolitik på tre grundpelare: respekt för rättigheter, ordning och reda i statens ansvar och

långsiktighet i genomförandet. Det är så vi stärker mi-noriteterna, demokratin och sammanhållningen i Sve-rige.

(Applåder)

Anf. 117 JESSICA WETTERLING (V):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 17.

De här frågorna borde vi faktiskt kunna vara över-ens om i den här kammaren, men som tidigare talare har varit inne på verkar det vara huruvida man sitter i opposition eller i majoritet och regeringsställning som avgör om man tycker att saker ska utredas eller inte och vad som ska erkännas när det gäller våra nationella minoriteter. Jag tycker att det är ganska olyckligt.

Om det nu finns ett väldigt brett stöd i kammaren för att exempelvis erkänna älvdalskan, eller i alla fall utreda älvdalskans status, känns det lite märkligt att samtliga oppositionspartier har en egen reservation medan andra partier står i talarstolen och säger att de vill samma sak – men inte är med på reservationen. Det gäller särskilt när man råkar veta att samma partier motionerade om frågan under den förra mandatperi-oden, när de var i opposition, och då fick nej från dem som numera har en reservation och tycker att frågan ska utredas. Det blir lite bakvänt.

Så är det ganska ofta i riksdagen, inte bara när det gäller nationella minoriteter. Men man skulle kunna tycka att vissa områden – till exempel detta – lite grann borde stå över det politiska tjafset, som man kanske skulle kunna kalla det.

Precis som tidigare talare har varit inne på är detta ett betänkande som rör alla våra fem nationella mino-riteter såväl som urfolket samer. Jag tänker inte rabbla de nationella minoriteterna – jag kan dem absolut, men tidigare talare har redan nämnt dem. Det är väldigt brett, och eftersom Vänsterpartiet har många förslag på detta område kommer jag inte att kunna prata om alla förslag från mitt parti. Av 26 reservationer är 13 un-dertecknade av mitt parti, så det blir en del.

Det är väl ganska tydligt att mitt parti till skillnad från regeringen har ambitioner på detta område som syftar till att stärka minoriteterna och uppfylla den lag-stiftning som redan i dag gäller.

När riksdagen år 2000 beslutade att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets konvention om skydd för nationella minoriteter och till den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk var det på riktigt. Det var ett viktigt erkännande av de fem nationella mi-noriteterna och urfolket samerna. Detta förpliktar. Sta-ten erkände genom det beslutet också att vi har sär-skilda skyldigheter gentemot våra nationella minorige-ter, särskilt när det gäller att skydda och utveckla mi-noriteternas språk och kultur. Det borde vara ganska uppenbart för alla i kammaren som debatterar detta ärende att den svåra situation som råder för våra mino-ritetsspråk kräver ordentliga insatser från staten.

Herr talman! Statens assimileringspolitik har histo-riskt varit oerhört framgångsrik. Förtryck av nationella minoriteter och tvångsassimilering är en väldigt mörk

del av Sveriges historia som på många sätt fortfarande är obearbetad och som lever kvar och har konsekvenser även i vår tid. Människor har osynliggjorts och kartlagts på ett diskriminerande sätt enbart för att de tillhört en minoritet. Den tidigare assimileringsspolitiken medförde också att människor var tvungna att förneka sitt ursprung och sluta tala sitt språk för att inte bli uteslagna ur majoritetssamhället.

Några av Vänsterpartiets förslag rör sanningskommissioner. Den samiska sanningskommissionens arbete pågår just nu. Sanningskommissionen för tornedalningar, lantalaiset och kväner har avslutat sitt arbete och lämnat sitt betänkande, men det finns fortfarande jättemycket att jobba med. Det finns en rad rekommendationer och åtgärder som behöver tas till vara av regeringen, men det har tyvärr inte hänt så mycket hittills. Jag hoppas att regeringen ökar farten i det arbetet och att man offentligt ber om ursäkt för de övergrepp som skett.

Herr talman! Finsktalande har bott i Sverige sedan 1200-talet. Antalet personer i Sverige med finsk bakgrund uppskattas till cirka 700 000. Detta är den största av våra nationella minoriteter. Precis som andra nationella minoriteter har sverigefinnarna utsatts för rasism, diskriminering och oförrätter.

Sverigefinlänternas delegation är en paraplyorganisation för den sverigefinska minoriteten. Man har uppmanat den svenska staten att genom en sanningskommission erkänna de övergrepp och den assimilering som den sverigefinska minoriteten har utsatts för. I samband med detta ansökte organisationen om pengar till en förstudie, men i mars 2025 avlog regeringen sverigefinlänternas ansökan. Skälet som angavs var att man först ville utvärdera de pågående sannings- och försoningskommissionerna.

Enligt mig och Vänsterpartiet är det en väldigt märklig motivering. Alla minoritetsgrupper har rätt att få upprättelse och ett erkännande från staten, oavsett vad en utvärdering av de pågående processerna kommer fram till. Vi anser därför att en oberoende sanningskommission bör tillsättas.

Herr talman! Tyvärr kan man inte påstå att den här regeringen håller fanan särskilt högt när det gäller de nationella minoriteterna, särskilt inte när det gäller språkfrågan.

Våra nationella språkcentrum ska ge stöd och kunskap som underlättar för språkbärare i hela landet att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk. Det långsiktiga målet med dessa åtgärder är att öka användningen av språken, både på individnivå och i samhället i stort, och att främja en fungerande överföring från en generation till nästa, så att språken lever vidare i Sverige och så att man undviker en språkdöd i kommande generationer, som Mirja Räihä var inne på tidigare.

Tyvärr är i stort sett alla våra nationella minoritetsspråk allvarligt hotade, även om det absolut finns gradskillnader. Jag tror inte att det går att nog understryka vikten av att de nationella minoritetsspråken och minoriteternas kulturer bevaras, utvecklas och förs vidare till framtida generationer. De har länge varit en viktig

del av vårt lands kulturella och språkliga mångfald, och de språkcentrum som stöds av staten har varit oerhört viktiga och centrala aktörer just när det gäller att bevara och utveckla språken. Därför anser vi i Vänsterpartiet att deras finansiering behöver permanentas, ökas och bli mer stabil.

Självklart kan det här inte fortsätta att vara hotat, herr talman. Målet måste vara att alla som lever i Sverige, oavsett om de tillhör en nationell minoritet eller är av annan härkomst, ska kunna bevara sin kultur och sitt språk och känna sig trygga och inkluderade i ett samhälle där mångfald och skillnader ses som en stärkande rikedom. I dag vittnar i stället alla minoriteter om att de utsatts för rasism på olika sätt.

Herr talman! Jag inser att jag kommer att dra över min anmälda talartid ganska mycket. Jag ber om ursäkt, men så blir det när man har mycket att prata om.

Jag tänker ganska ofta på hur det känns för de personer i vår närhet, som vi möter i vår vardag, som lever i en otrygghet och utsatthet som vi som kanske mer betecknas som majoritetssamhället inte alls upplever på samma sätt.

För bara något år sedan var samerna speciellt inbjudna gäster till Bokmässan i Göteborg. Det brukar ses som särskilt hedersamt att få vara särskild gäst där. Dock arrangerades ett seminarium som handlade om huruvida samer var en privilegierad minoritet eller ett utsatt urfolk. De flesta som deltog i samtalet hade inte ens någon egen erfarenhet av den utsatthet som det innebär att vara en del av en minoritet. Jag tror att detta är någonting som majoritetssamhället har väldigt svårt att relatera till. Därför blir det så beklagligt när man genomför arrangemang på det sättet.

Något särskilt minnesvärt hände när jag i samband med Bokmässan åt middag med en samisk företrädare. När vi skulle skiljas åt vid en spårvagnshållplats i Göteborg – staden som jag älskar och känner mig trygg i – knöt hon sin kappa extra hårt och frågade mig om kolten syntes. Jag blev väldigt frågande. Vi befann oss i en stad som jag tycker är en av de bästa i Sverige – framsidan, ni vet. Hur kunde hon känna oro för att det skulle ske någonting på grund av att hon visade ett attribut som avslöjade vilken minoritet hon tillhörde?

Herr talman! Senast Sverige granskades av FN påstod regeringen att man arbetade aktivt med att ratificera ILO 169. Då, för något år sedan, tyckte jag att det var väldigt intressant och positivt, men det stämmer inte – i så fall hade jag inte behövt ha med reservation 1 i detta betänkande. Jag ska dock inte yrka bifall till den; jag yrkar som sagt bifall till reservation 17.

Det som är mest nedslående är att det framstår som att regeringen ljugar. Man påstod en sak inför FN, men när min kollega Jan Riise ställde en skriftlig fråga om hur det går med att ratificera ILO 169 blev svaret i stället att man inte har något pågående arbete och att man inte heller har någon tidsplan. Det är väl så det är i denna kammare ibland.

Avslutningsvis skulle jag vilja beröra något som skedde förra året. Då firades nämligen 250 år av judiskt liv i Sverige. Det finns en bred samsyn i

kammaren om att stärka judiskt liv, och det finns också en utredning som är väldigt välkommen.

Särskilt minnesvärt, kopplat till detta, var när vi i utskottet hade förmånen att besöka synagogan här i Stockholm och träffa judiska företrädare. Det var viktigt, särskilt med tanke på den ökande antisemitismen i samhället.

Det är något som är ganska sjukt i vårt samhälle när man avkrävs ansvar och ställningstagande för något man inte själv rör över. Den kritik som finns mot Israel som stat och dess krigsföring ska givetvis riktas mot Israels regering, inte mot svenska judar som lever i Sverige.

Något annat jag tog med mig från mötet med de judiska företrädarna var att det givetvis är viktigt att värna Förintelsens minnesdag och påminna varandra om vad som skedde under Förintelsen men att den judiska minoriteten är så mycket mer än Förintelsen.

Anf. 118 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD):

Herr talman! För en vecka sedan högtidlighölls här i riksdagen minnesdagen över Förintelsen. Det var en värdig stund för åminnelsen av några av de mest ohyggliga händelser vi har sett i modern tid.

Piotr Zettinger fördes som tvååring med sin familj till gettot i Warszawa, och han har ännu efter alla år minnesbilder av döda människor på gatorna. När han var fyra år fick han hjälp att fly genom kloakerna ut ur staden till ett nunnekloster. Dit kom flera år senare, jag tror att det var tre år senare, en kvinna som tog med honom till några släktingar. Umbärandena hade dock förändrat henne så mycket att det tog tid för honom att inse att kvinnan var hans mor. Jag tror att alla som var med blev djupt berörda av både hans berättelse och de berättelser Katherine Hauptman och Helena Lindahl återgav om sina respektive morföräldrars upplevelser.

Själv lever jag med starka minnen av konstnärinnan Lotte Lasersteins berättelser. Jag lärde känna henne när jag var 14 år, och vi stod varandra så nära under ett antal år att jag kallade henne min låtsasmormor. Under de somrar jag tillbringade med henne fick jag lära mig mycket om hur den framväxande antisemitismen i Tyskland på 1930-talet påverkade den väl integrerade judiska befolkningen.

Lotte Lasersteins mest berömda verk, *Kväll över Potsdam*, från 1930, skildrar en grupp allvarsamma vänner på en terrass efter en måltid. De samtalar om vad de sett, hört och läst och hur de skulle tolka det. De hade alla läst *Mein Kampf* och visste vad som väntade. Men hur skulle de hantera det? Några av dem flydde medan tid var.

Lotte själv fick 1938 en inbjudan att ställa ut sina konstverk i Stockholm och lämnade Tyskland den sista månaden Sveriges gräns var öppen för judar. För att kunna stanna här ingick hon ett skenäktenskap och slapp återvända till Tyskland. Den turen hade inte hennes mor. Hon mördades i Ravensbrück. Lottes syster lyckades hålla sig vid liv i Berlin, men Lotte beskrev henne som ett nervvrak efter kriget. Förutom system

fanns en enda överlevande från Lottes stora släkt, en kusin i Schweiz.

Men det var verkligen inte bara dessa dystra minnen som var samtalsämnen under vår samvaro utan också mycket glädje. Det var berättelser om intressanta människor hon mött, judisk humor, litteratur, traditioner, maträtter och andra kulturella yttringar. Hon lärde mig bland annat att laga ungersk gulasch efter sin mormors recept.

När vi i dag debatterar KU:s betänkande om de nationella minoriteterna är det viktigt att komma ihåg att vårt främsta fokus när det gäller den judiska minoriteten måste vara att stödja judiskt liv i Sverige, inte bara hågkomsten av Förintelsen. Förra året firade vi 250 år av judiskt liv i Sverige. Vid en tillbakablick kan man konstatera att detta har inneburit att även svenskt liv har berikats genom judars bidrag inom konst, vetenskap, handel och politik.

Jag kan inte neka till att jag känner stor oro för hur det kommer att se ut i framtiden. Kommer det att finnas några judar kvar i Sverige om 250 år? Oron är berättigad med tanke på hur antisemitismen breder ut sig inom vissa grupperingar och hur även framträdande företrädare för åtminstone ett parti som finns representerat i Sveriges riksdag kan fara ut med antisemitiska uttalanden och framställningar utan att partiledningen griper in.

Den nuvarande situationen är ohållbar. Allt fler personer av judisk härkomst ifrågasätter på allvar om det finns en framtid och ett liv för dem i vårt land. De känner sig inte trygga och avstår från att visa uttryck för judisk identitet offentligt. En judisk man jag känner beskriver hur han vid skolbesök utsätts för rent antisemitiska uttryck och som enskild svensk jude ställs till svars för hur Israels regering agerar.

Det är stor skillnad på att kritisera Israels regering och dess agerande och på att önska livet ur alla judar som bor i Israel. När judar som bor i Sverige utsätts för hat och trakasserier bara för att de är judar har ytterligare en allvarlig gräns passerats.

Regeringen antog förra våren en nationell strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism. Den syftar till att skapa en struktur för det nationella arbetet mot antisemitism under en tioårsperiod. Tre fokusområden har definierats:

- kunskap, utbildning och forskning om judiskt liv
- judisk kultur och svensk-judisk kulturarv
- trygghet och öppenhet – arbetet mot antisemitism.

Forum för levande historia har fått ett uppdrag från regeringen att genomföra kunskapshöjande insatser mot antisemitism riktade till lärare och annan personal inom utbildningsväsendet. Alla behöver känna igen antisemitism och veta hur man hanterar den.

Herr talman! Politiken för det samiska folket och de nationella minoriteterna ska stärka deras möjligheter att behålla och utveckla sina etniska, språkliga och religiösa samfundsliv och stödja deras språk så att de hålls levande. Det senare har visat sig vara en

utmaning, vilket inte minst en färsk granskning av Riksrevisionen har visat. Det är viktigt att steg nu tas för att möjliggöra att alla de fem nationella minoritetsspråken både kan fortleva och revitaliseras och att lärare och förskollärare utbildas i språken så att de i sin tur kan undervisa barn med samisk, tornedalsfinsk, finsk, romsk eller jiddischtalande bakgrund så att dessa får ett fullödigt språk.

Tidigare talare, inte minst Susanne Nordström, har redogjort väl för regeringens politik på minoritetsområdet, så jag avstår från vidare djupdykningar i denna.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis säga några ord om älvdalskan. Jag har ju själv i många år drivit frågan om att utreda dess status för att kunna erkänna det som språk, vilket det också finns ett kristdemokratiskt rikstingsbeslut om. Europarådets språkliga råd bedömer älvdalska som ett eget språk, skilt från svenska genom både grammatik, syntax och uttal. Så sent som i förra veckan lades det fram en bacheloruppsats om älvdalska vid det italienska universitetet i Perugia.

Under flera år har man i Älvdalens kommun arbetat för att bevara språket. Med stöd från Allmänna arvsfonden och språkforskare har man undervisat elever på fritiden, finansierat böcker, spel och musikinspelningar och till och med dubbat Pelle Svanslös-filmen till älvdalska.

Ett erkännande av älvdalska som minoritetsspråk skulle dock få omfattande konsekvenser eftersom den svenska lagstiftningen innebär att ett minoritetsspråks talare ska ha tillgång till översättning och tolkning i officiella sammanhang, exempelvis vid kontakter med kommun, region och stat. Det är inget som älvdalingarna kräver eller ens förväntar sig.

Att separera den nuvarande svenska minoritetslagstiftningen och införa det som många länder har – kategorin landsdelsspråk – skulle innebära en väldigt omfattande lagstiftningshistoria. Men även utan ett officiellt erkännande av älvdalskan som språk är det viktigt att stötta revitaliseringen av språket med tanke på det starka och levande intresse som finns bland den yngre generationen i Älvdalen. Det är en kulturhistorisk gärning att stödja detta. Ett strukturerat språkvetenskapligt stöd till revitaliseringen av älvdalska borde kunna förmedlas exempelvis genom Institutet för språk och folkminnen, Isof.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till förslaget i betänkandet och avslag på motionerna.
(Applåder)

Anf. 119 MUHARREM DEMIROK (C):

Herr talman! Jag tror att vi ska se de få minuter med vilka talartiderna har överskridits här som ett bevis för ett stort engagemang. Jag vill tacka de tidigare talarna, och säkert de efterföljande också, för det enorma engagemang som finns i dessa frågor. Det bådär gott för svensk minoritetspolitik. Det är en otrolig ynnest att få lyssna inte bara till det engagemang som finns utan även den enorma kompetens som ledamöterna besitter i dessa frågor.

Med detta sagt, herr talman, vill jag börja med att säga att vi lever i en tid där samtalet om vilka vi är och var vi kommer ifrån har blivit allt viktigare. För många av oss är identiteten inte bara en fråga om vilket pass vi bär i fickan, utan det handlar också om de traditioner, den kultur och det språk som vi bär i hjärtat.

Sveriges nationella minoriteter är en omistlig del av Sverige och vårt gemensamma kulturarv, men deras historia är också en påminnelse om tider då svenska staten inte alltid har stått på mångfaldens sida. Vi bär på en historia av försvenskning, tvång och marginalisering. Därför är minoritetspolitiken inte bara en rad administrativa punkter i ett betänkande, utan det är ett pågående arbete för att läka sår, för att stärka rättigheter och för att säkra att Sverige är ett land där man kan vara både hundra procent svensk och hundra procent bärare av sin minoritetskultur.

Herr talman! I dag ser vi tyvärr att minoriteter i Sverige möter nya och gamla utmaningar. Vi ser hur hat och hot mot judiska men också romska grupper ökar i skuggan av polariseringen. Vi ser hur de samiska rättigheterna prövas. Och vi ser – kanske mest akut – hur minoritetsspråken kämpar för sin överlevnad.

När ett språk tystnar försvinner inte bara ord, utan det är en hel världsbild, ett sätt att förstå historien och en koppling mellan generationer som går förlorade. Centerpartiet tror på ett Sverige som håller samman genom att bejaka olikheter, inte genom att radera dem. Vi tror på individens rätt att äga sin egen historia. Mot denna bakgrund vill jag i dag yrka bifall till Centerpartiets reservation 26.

Herr talman! Jag vill börja med det som flera här har varit inne på, nämligen älvdalskans ställning. Jag måste säga att jag förundras över den stora enighet som finns här utan att det faktiskt lyckas bli en enighet. För dem där ute som lyssnar måste det framstå som rätt udda att vi inte lyckas komma framåt trots att det finns en bred samsyn och stor enighet.

I årtionden har boende i Älvdalen kämpat för att deras språk ska erkännas för vad det faktiskt är: ett eget språk, inte en dialekt. Den som har hört älvdalska vet att det bär på en unik språklig rikedom som skiljer sig markant från standardsvenskan. Internationella lingvister är eniga, och Europarådet har upprepade gånger uppmanat Sverige att ompröva sin hållning.

Men här hemma har vi inte riktigt lyckats komma framåt. Vi gömmer oss bakom gamla definitioner och administrativa hinder. Centerpartiet menar att det nu är hög tid att lyssna på expertisen och framför allt på dem som själva talar älvdalska. Genom att ge älvdalskan status som ett nationellt minoritetsspråk ger vi det verktyg som behövs för att språket ska kunna leva vidare, i skolan, i det offentliga samtalet och i hemmen. Det handlar om respekt för lokal kultur och om att bevara en unik del av det europeiska språkarvet.

Herr talman! Jag tänkte nu gå över till reservation 26, som rör det svenska teckenspråkets ställning.

I dag befinner sig det svenska teckenspråket i något man kan kalla en juridisk paradox. Det erkänns som ett språk i språklagen, men det omfattas inte av lagen om

nationella minoriteter. Det innebär att teckenspråkiga inte har samma lagstadgade rättigheter till service och stöd på sitt modersmål som andra minoriteter har.

För en döv person är teckenspråket inte ett komplement eller ett hjälpmedel, utan det är det första språket. Det är den kulturella identifikationspunkten. Att nekas rätten att fullt ut likställas med de nationella minoriteterna kan sända en signal om att teckenspråkiga personers behov är mindre värda eller mer krångliga att hantera.

Centerpartiet vill se en lagändring där det svenska teckenspråket erkänns som ett nationellt minoritetsspråk. Vi vill säkerställa att rätten till utbildning, kultur och myndighetskontakt på teckenspråk inte bara är en vacker ambition på ett papper utan en juridisk rättighet som går att utkräva. Det handlar om grundläggande tillgänglighet och om allas rätt till delaktighet i demokratin.

Herr talman! Demokrati mäts bäst i hur vi behandlar våra minoriteter. Det handlar om att våga vara en stat som inte bara tolererar olikhet utan som aktivt främjar den.

Genom att erkänna äldvaskan och teckenspråkets ställning visar vi att Sverige är ett land som värdesätter mångfald på riktigt. Vi visar att vi tar vårt ansvar för de internationella konventioner vi har skrivit under, men framför allt visar vi respekt för de människor som varje dag kämpar för att hålla sina språk och sina kulturer levande.

Anf. 120 MAURICIO ROJAS (L):

Herr talman! För drygt 250 år sedan – i maj 1774 – reste en judisk man från Stralsund till Ystad i syfte att bosätta sig permanent i Sverige. Hans familj och vänner ansåg att det var rena galenskapen att företa en sådan resa.

Carl Grimberg beskrev avfärdsscenen i *Svenska folkets underbara öden* på följande sätt: ”Men hans trosförvanter tyckte, att han var galen, som vågade sig in i sådana faror. Så länge fartyget, som han reste över med från Stralsund, var i sikte, stodo de på stranden och läste välsignelser över honom.”

Denne äventyrslystne man hette Aaron Isaac och var en skicklig sigillgravör. Det som gjorde hans seglats så vågad var dock inte i första hand att han var jude utan att han inte var beredd att konvertera till den lutherska läran för att få slå sig ned i Sverige.

Det märkliga, och för framtiden betydelsefulla, i denna historia är att Aaron Isaac ändå fick göra just detta år 1775 genom ett banbrytande beslut av kung Gustav III.

Samma år grundade Isaac den judiska församlingen i Stockholm. Nathan Shachar beskrev reaktionerna inför detta på följande sätt i Dagens Nyheter den 5 maj 2025: Nyheten slog ned som en bomb i Stockholm. Isaacs glädje kom av sig. Han skymfades på gatorna och höll sig inomhus. Pressens rapportering var ett vilt hopkok av passioner och fantasier. En dyster framtid, varnade pamfletter och flygblad, väntade nu svenskarna.

Men Aaron Isaac stod fast. Med tiden blev han ansedd, förmögen och inflytelserik. Han fick viktiga uppdrag, bland annat som hovleverantör, och hans son Natanael utnämndes till kungens juvelerare.

Herr talman! Så börjar historien om den judiska minoriteten i vårt land – en historia som rymmer tusentals livsöden och mycket betydelsefulla bidrag till Sveriges utveckling på alla plan. Denna historia har många ljusa sidor, men också mörkare episoder kopplade till de antisemitiska föreställningar som tyvärr har präglat alla kristna samhällen.

I Sverige har antisemitismen inte varit lika framträdande eller våldsam som i många andra europeiska länder, men den har ändå funnits här, som en skamfläck i vår historia.

Stämningarna i slutet av 1930-talet, när den nazistiska förföljelsen hårdnade i Centraleuropa och många judar desperat behövde en fristad, ger oss några sorgliga exempel på detta.

Tage Erlander skriver följande om de judiska flyktingar som sökte sig till vårt land i det första bandet av sina memoarer: Jag har tidigare berättat om vilken besvikelse det var för Gustav Möller att konstatera hur fientlig den övervägande delen av den svenska opinionen var mot tanken att vi skulle ta emot och bereda fristad för flyktingar. Särskilt inom den akademiska världen pågick en våldsam agitation. Jag trodde i det längsta att dessa strömningar gick på ytan och saknade verkligt grepp över akademikerna. Jag fick lära mig annat.

Tage Erlander fortsätter: Men akademikerna var inte ensamma. Vi fick mängder av uttalanden präglade av samma mentalitet. Det kändes förödmjukande. Så känns det fortfarande. Allt detta tilldrog sig före kriget. Sverige var ett fritt land. Vi kunde själva bestämma över hur vi behandlade flyktingarna. Vi hade ingen att skylla på. Vi kunde se oss i spegeln. Det var ingen vacker bild vi mötte. Men det är nyttigt att se hurdana vi är när vi formar våra åsikter utan tryck utifrån.

Det är onekligen hårda ord av Erlander. Men så var det, och vi har en plikt att minnas dessa mörka stunder i vår historia.

Samtidigt finns det, glädjande nog, också många ljusa ögonblick att minnas: mottagandet av de överlevande norska judarna hösten och vintern 1942, räddningen av omkring 8 000 danska judar under de första dagarna av oktober 1943, Raoul Wallenbergs hjältemodiga insatser i Budapest under andra hälften av 1944 samt Folke Bernadottes vita bussar våren 1945.

Herr talman! Tyvärr lever vi i dag i en mörk tid när det gäller den judiska minoritetens liv i Sverige, kanske den mörkaste i dess långa historia. Efter Hamas brutala terrorangrepp på oskyldiga civila i Israel den 7 oktober 2023, den värsta massakern riktad mot judar sedan Förintelsen, har en våg av judehat sköljt över vårt land. Vem kan glömma de jublande bilkaravaner som fyllde Malmös gator den dagen för att fira att drygt 1 200 judar kallblodigt mördats och hundratals tagits som gisslan?

Det var skrämmande nog, men det var bara början. I en rapport från Brottsförebyggande rådet publicerad våren 2024 konstateras en femdubbling av polisanmälda hatbrott med antisemitiska motiv mellan den 7 oktober och den 31 december 2023 jämfört med motsvarande period året innan – en femdubbling, herr talman!

Den fortsatta utvecklingen har gjort det befogat att, som Susanna Birgersson i Göteborgs-Posten den 4 augusti 2024, ställa följande sorgliga frågor: ”Hur länge till kommer det finnas judiskt liv i Sverige? Den där lilla men väldigt mångfacetterade minoriteten, hur länge kommer de att stå ut? Hur många kommer fortsätta våga skicka sina barn till judiska skolor med armerade fönster och beväpnade vakter? Hur många kommer fortsätta att försöka ingjuta kunskap och stolthet över den judiska identiteten hos sina barn – när just den identiteten gör dem till måltavlor för trakasserier på svenska skolgårdar och i svenska klassrum? Hur många kommer låta identiteten blekna? Hur många kommer lämna landet?”

Herr talman! Hatet och hotet mot judarna kommer från flera håll, från högerextrema, vänsterradikala och islamistiska miljöer. Fler judar uppger att de överväger att lämna landet på grund av hot och trakasserier.

Samtidigt erkänner regeringsformen den judiska gruppen som en av Sveriges nationella minoriteter. Om staten inte skyddar denna minoritet riskerar vi att bryta mot grundlagens intentioner. Den judiska minoritetens rätt att leva trygga och fria liv i Sverige är därför en prioriterad uppgift för regeringen.

Detta kommer till uttryck bland annat i regeringens beslut den 15 maj 2025 om en nationell strategi för att stärka judiskt liv och motverka antisemitism. Strategin ska skapa en struktur för det nationella arbetet under perioden 2025–2034.

Detta är bra och viktigt. Men vi i Liberalerna skulle gärna se att mer görs i syfte att skydda judiskt liv i vårt land, exempelvis genom att, som det står i motionen *Skydd för den judiska minoriteten* av den liberala riksdagsledamoten Joar Forssell, klassificera synagogor, judiska skolor och andra judiska objekt som skyddsobjekt och därmed möjliggöra permanent beväpnad bevakning, fotoförbud och andra säkerhetsåtgärder.

Det är också viktigt, som anges i samma motion, att kunskap om antisemitism, inklusive dess nutida uttryck, skrivs in som obligatoriskt moment i grund- och gymnasieskolan samt på lärarprogrammet.

Likaså är det viktigt att kommuner och statliga myndigheter åläggs att säkerställa att inga offentliga medel går till organisationer som sprider antisemitism och förnekar Förintelsen.

Herr talman! Dessa och andra liknande åtgärder är viktiga. Men det allra viktigaste är att var och en av oss, på ett påtagligt och personligt sätt, manifesterar sin solidaritet med judarna i Sverige.

Därför deltog jag den 16 december förra året i chanukkafirandet, ljusets fest, som blev särskilt betydelsefull i en mörk tid som vår. Två dagar tidigare, den 14 december, hade 15 personer mördats i samband med

chanukkas inledning i Sydney. Det var skakande att stå där, på Stockholms Norrmalmstorg, och se hur ljusen tändes och hur dansen tog vid – trots allt.

Ministern för civilt försvar, Carl-Oskar Bohlin, riktade den kvällen följande ord till de församlade:

”Oljan i lampan kommer aldrig att ta slut, och ljuset kommer att övervinna mörkret. Chanukka handlar om det judiska folkets okuvlighet. Ni bär detta inom er och ska känna stolthet över detta varje dag.”

Herr talman! Låt oss hörsamma dessa ord och tillsammans se till att oljan i den judiska minoritetens lampa aldrig tar slut.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

(Applåder)

(forts. § 13)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.50 på förslag av förste vice talmannen att ajournera sammanträdet till kl. 16.00, då votering skulle äga rum.

Återupptaget sammanträde

Sammanträdet återupptogs kl. 16.00.

§ 11 Beslut om ärenden som slutdebatterats den 28 januari

SoU12 Folkhälsa

Punkt 1 (Prioriteringar i folkhälsoarbetet)

1. utskottet

2. res. 1 (V)

Votering:

262 för utskottet

21 för res. 1

13 avstod

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 S, 62 SD, 58 M, 21 C, 14 KD, 14 L, 2 -

För res. 1: 19 V, 2 -

Avstod: 12 MP, 1 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD, 6 MP, 2 L

Punkt 6 (Statligt ansvar för vacciner)

1. utskottet

2. res. 7 (V, C)

Votering:

253 för utskottet

42 för res. 7

1 avstod

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 S, 62 SD, 58 M, 14 KD, 12 MP,
14 L, 2 -

För res. 7: 21 C, 19 V, 2 -

Avstod: 1 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 8 (Vaccinationsprogram för äldre och riskgrup-
per)

1. utskottet

2. res. 9 (S, V)

Votering:

181 för utskottet

114 för res. 9

1 avstod

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 SD, 58 M, 20 C, 14 KD, 12 MP,
14 L, 1 -

För res. 9: 91 S, 1 C, 19 V, 3 -

Avstod: 1 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Ulrika Liljeberg (C) anmälde att hon avsett att rösta ja
men markerats ha röstat nej.

Punkt 13 (Handlingsplan för psykisk hälsa och suicid-
prevention)

1. utskottet

2. res. 14 (S, V, MP)

Votering:

171 för utskottet

125 för res. 14

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 SD, 58 M, 21 C, 14 KD, 14 L, 2 -

För res. 14: 91 S, 19 V, 12 MP, 3 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

UbU11 Vuxenutbildning

Punkt 4 (Utveckling av yrkeshögskolan)

1. utskottet

2. res. 5 (C)

Votering:

274 för utskottet

22 för res. 5

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 90 S, 62 SD, 58 M, 19 V, 14 KD,
12 MP, 14 L, 5 -

För res. 5: 1 S, 21 C

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Heléne Björklund (S) anmälde att hon avsett att rösta
ja men markerats ha röstat nej.

Punkt 5 (Tillsyn och kontroll)

1. utskottet

2. res. 6 (V)

Votering:

275 för utskottet

21 för res. 6

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 S, 62 SD, 58 M, 21 C, 14 KD,
12 MP, 14 L, 3 -

För res. 6: 19 V, 2 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 8 (Komvux som anpassad utbildning)

1. utskottet

2. res. 10 (S)

Votering:

199 för utskottet

94 för res. 10

56 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 61 SD, 58 M, 21 C, 19 V, 14 KD,
11 MP, 13 L, 2 -

För res. 10: 91 S, 3 -

Frånvarande: 15 S, 10 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
7 MP, 3 L

Jacob Risberg (MP) och Lina Nordquist (L) anmälde
att de avsett att rösta ja men markerats som frånva-
rande.

Punkt 9 (Utbildning i svenska för invandrare)

1. utskottet

2. res. 12 (V, MP)

Votering:

150 för utskottet

34 för res. 12

112 avstod

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 62 SD, 58 M, 14 KD, 14 L, 2 -

För res. 12: 19 V, 12 MP, 3 -

Avstod: 91 S, 21 C

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

MJU8 Jordbrukspolitik

Punkt 1 (Den gemensamma jordbrukspolitiken)

1. utskottet

2. res. 2 (C)
Votering:
168 för utskottet
21 för res. 2
107 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 19 V, 14 KD, 14 L, 1 -
För res. 2: 21 C
Avstod: 91 S, 12 MP, 4 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 2 (Jordbrukets konkurrenskraft)

1. utskottet
2. res. 4 (S)
Votering:
183 för utskottet
92 för res. 4
21 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 19 V, 14 KD, 12 MP,
14 L, 4 -
För res. 4: 91 S, 1 -
Avstod: 21 C
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 6 (Jordbrukets klimatomställning och klimatanpassning)

1. utskottet
2. res. 13 (V)
3. res. 14 (MP)
Förberedande votering:
21 för res. 13
12 för res. 14
262 avstod
54 frånvarande
Kammaren biträdde res. 13.
Huvudvotering:
170 för utskottet
21 för res. 13
105 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 21 C, 14 KD, 14 L, 1 -
För res. 13: 19 V, 2 -
Avstod: 91 S, 12 MP, 2 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

§ 12 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

AU8 Integration

Punkt 1 (Nyanländas bosättning)

1. utskottet
2. res. 1 (S)
Votering:
181 för utskottet
92 för res. 1
23 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 19 V, 14 KD, 12 MP,
14 L, 2 -
För res. 1: 91 S, 1 -
Avstod: 21 C, 2 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 2 (Etableringsinsatserna)

1. utskottet
2. res. 4 (V)
3. res. 5 (C)
Förberedande votering:
21 för res. 4
21 för res. 5
254 avstod
53 frånvarande
Förste vice talmannen konstaterade att lika röstetal uppkommit. Utgången skulle avgöras genom lottning. Förste vice talmannen anmodade David Josefsson (M) och Fredrik Malm (L) att fungera som kontrollanter vid lottningen samt Jennie Nilsson (S) att förrätta lottningen.
Den upptagna lottsedeln visade ett nej och kammaren hade således antagit res 5.
Huvudvotering:
161 för utskottet
21 för res. 5
114 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 14 KD, 11 MP, 14 L,
2 -
För res. 5: 21 C
Avstod: 91 S, 19 V, 1 MP, 3 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L
Ulf Holm (MP) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Punkt 4 (Nyanlända kvinnors etablering)

1. utskottet
2. res. 7 (S, MP)
Votering:
190 för utskottet
104 för res. 7

2 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 21 C, 19 V, 14 KD,
14 L, 2 -
För res. 7: 91 S, 12 MP, 1 -
Avstod: 2 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Övriga punkter
Kammaren biföll utskottets förslag.

TU11 Avvikande från bestämmelserna om tyst godkännande i EU:s förordning om gigabitinfrastuktur

Kammaren biföll utskottets förslag.

TU6 Trafiksäkerhet

Punkt 1 (Nollvisionen)

1. utskottet
2. res. 1 (S, V, C, MP)
Votering:
150 för utskottet
146 för res. 1
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 14 KD, 14 L, 2 -
För res. 1: 91 S, 21 C, 19 V, 12 MP, 3 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 2 (Trafiksäkerhetsarbetet)

1. utskottet
2. res. 3 (V)
3. res. 5 (MP)
Förberedande votering:
20 för res. 3
14 för res. 5
262 avstod
53 frånvarande
Kammaren biträdde res. 3.
Huvudvotering:
151 för utskottet
19 för res. 3
126 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 1 C, 14 KD, 14 L, 2 -
För res. 3: 19 V
Avstod: 91 S, 20 C, 12 MP, 3 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 4 (Insatser mot alkohol och droger i trafiken)

1. utskottet
2. res. 9 (C)

Votering:
181 för utskottet
21 för res. 9
94 avstod
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 19 V, 14 KD, 12 MP,
14 L, 2 -
För res. 9: 21 C
Avstod: 91 S, 3 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 8 (Trafiksäkerhet för mopedbilar och A-traktorer)

1. utskottet
2. res. 12 (S)
Votering:
202 för utskottet
94 för res. 12
53 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 21 C, 19 V, 14 KD,
12 MP, 14 L, 2 -
För res. 12: 91 S, 3 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Övriga punkter
Kammaren biföll utskottets förslag.

TU7 Åtgärder mot körkortsturism

Kammaren biföll utskottets förslag.

KU19 Riksdagens arbetsformer

Punkt 10 (Insyn i registret över riksdagsledamöternas ekonomiska intressen)

1. utskottet
2. res. 1 (S, V)
Votering:
182 för utskottet
113 för res. 1
54 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 62 SD, 58 M, 20 C, 1 V, 14 KD,
11 MP, 14 L, 2 -
För res. 1: 91 S, 1 C, 18 V, 3 -
Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
7 MP, 2 L

Gudrun Nordborg (V) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.
Daniel Helldén (MP) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Punkt 11 (Riksdagsledamöternas ekonomiska villkor)

1. utskottet
2. res. 2 (V)

Votering:

275 för utskottet

21 för res. 2

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 S, 62 SD, 58 M, 21 C, 14 KD,
12 MP, 14 L, 3 -

För res. 2: 19 V, 2 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 12 (Översyn av förtroendevaldas villkor m.m.)

1. utskottet

2. res. 3 (C)

Votering:

273 för utskottet

23 för res. 3

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 S, 62 SD, 58 M, 19 V, 14 KD,
12 MP, 14 L, 3 -

För res. 3: 21 C, 2 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Punkt 13 (Tillgänglighet i riksdagen)

1. utskottet

2. res. 4 (V, MP)

Votering:

263 för utskottet

33 för res. 4

53 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 S, 62 SD, 58 M, 21 C, 14 KD,
14 L, 3 -

För res. 4: 19 V, 12 MP, 2 -

Frånvarande: 15 S, 9 SD, 10 M, 3 C, 3 V, 5 KD,
6 MP, 2 L

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

§ 13 (forts. från § 10) **Minoritetsfrågor** (forts.
KU22)

Anf. 121 JAN RIISE (MP):

Herr talman! Jag vill gärna börja med att tala om markanvändning i Sápmi. Samernas rätt och möjligheter att använda mark och vatten inom renskötselområdet har minskat i takt med nya krav på mark för exempelvis nya gruvor eller ett mer intensivt skogsbruk. Omställningen till ett förnybart energisystem har liksom ökad turism också bidragit till nya utmaningar.

Samebyarna har rätt att använda mark och vatten inom renskötselområdet för renbete, jakt och fiske. Men denna rätt måste såvitt jag kan förstå säkras och

stärkas ytterligare. Det finns alltså goda skäl att överväga och utreda hur sådana kumulativa och ständigt pågående förändringar av markanvändningen påverkar den samiska rätten att bibehålla och utveckla sin kultur.

Det innebär att nya tillståndprocesser på traditionella samiska marker måste vägas in. I Miljöpartiet menar vi också att intäkter från naturresurser i högre grad måste bidra till lokal utveckling. Statligt ägda bolag som hämtar sina intäkter i Sápmis naturresurser bör årligen avsätta en andel av intäkterna till att finansiera utvecklingen av samiskt samhällsliv, språk och kultur. Även andra bolag vars verksamheter kraftigt påverkar Sápmis naturresurser bör bidra. Detta, herr talman, behövs utredas.

Gruvor behövs i den gröna omställningen, men i en avvägning mellan motstående intressen måste samers rättigheter och berörda samebyars synpunkter värnas och respekteras i större utsträckning än i dag. Att bevilja tillstånd till nickelgruvan i Rönnbäcken innebär, menar bland annat FN:s rasdiskrimineringskommitté, att Sverige brutit mot rätten till egendom och juridisk prövning och gjort sig skyldig till diskriminering. Tillståndet behöver alltså revideras och inkludera en process med samiskt fritt informerat förhandssamtycke.

I mars 2025 presenterades ett antal strategiska projekt inom EU:s förordning om kritiska råmaterial, Critical Raw Materials Act, varav flera inom Sápmi, ägda av bland annat LKAB och Talga AB. Projekten kommer att få stöd från EU för bland annat förenkling och förkortade tider för tillståndsprövning. Det är angeläget och nödvändigt att samernas rättigheter inte åsidosätts i dessa processer och att kraven på samtycke och konsultation upprätthålls.

Enligt minerallagen har samiska företrädare rätt att begära exempelvis undersökningstillstånd i prospekteringsfasen.

Jag menar att det skulle kunna vara den omvända ordningen, att den som söker undersökningstillstånd faktiskt är skyldig att söka samråd och konsultation med åtminstone den eller de samebyar som berörs och den eller de som representerar samer i området, exempelvis genom myndigheten Sametinget.

Herr talman! I dag är samerna den enda folkgrupp i Sverige som formellt erkänns som urfolk. Det är emellertid väl belagt att den nationella minoriteten torne-dalingar, som också innefattar kväner och lantalaiset, har levt och verkat i Sveriges nordligaste delar under en mycket lång tid.

Det är en grupp som skiljer sig från den svenska majoritetsbefolkningen genom språk, kultur och en tydlig geografisk förankring historiskt såväl som i nutid. Sannings- och försoningskommissionen för torne-dalingar, lantalaiset och kväner publicerade sin rapport i slutet av 2023, och där rekommenderas att en utredning ska tillsättas för att utreda minoritetens status som urfolk. Det är viktigt för att försoningsprocessen över huvud taget ska kunna fullföljas. Från vår sida instämmer vi i detta.

Enligt rapporten, som för övrigt heter *Som om vi aldrig funnits*, har försvenskningsspolitiken inneburit att minoritetens språk, kultur och identitet har nedvärderats, skambelagts och osynliggjorts. Kommissionen lämnar flera viktiga förslag för att Sverige ska kunna förverkliga och utöka de särskilda rättigheter som gäller tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Vi behöver ta fram en handlingsplan för genomförandet och uppföljningen av kommissionens förslag till insatser. Därutöver bör regeringen skyndsamt erkänna statens ansvar i de kränkningar som har begåtts mot tornedalingar, kväner och lantalaiset och inleda en dialog om förutsättningarna och formerna för en offtentlig ursäkt.

Herr talman! Minoritetsspolitiken bygger på två självständiga och likvärdiga Europarådskonventioner – den europeiska språkstadgan för landsdels- och minoritetsspråk och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. De ratificerades var för sig av Sverige år 2000 efter ett riksdagsbeslut i december 1999. Då erkändes också fem historiska minoritetsspråk och fem nationella minoriteter, likaså var för sig.

Det är lite viktigt att komma ihåg det. Det är inte nödvändigtvis så att samer och samiska hänger ihop eller tornedalingar och meänkieli. Det kan finnas glapp. Likaså är det med den judiska minoriteten. Långtifrån alla har jiddisch som huvudspråk, men det kan vara ett stort kulturellt intresse. Det är alltså två olika konventioner vi talar om.

När Sverige år 2000 erkände judar som en av Sveriges fem nationella minoriteter och jiddisch som ett nationellt minoritetsspråk – var för sig – innebar det samtidigt ett erkännande av det judiska bidraget till vårt svenska gemensamma kulturarv.

Trots det finns det flera hinder som begränsar möjligheterna att leva som jude i Sverige. Det är angeläget att dessa hinder kan övervinnas. Mer måste göras för att synliggöra och främja den särskilda kultur som tillhör judar och stärka dessa gruppers egenmakt och frihet från diskriminering.

Det är dessvärre så att den utbredda antisemitismen i samhället tillsammans med den bristande tryggheten och säkerheten som finns kring judiska institutioner utgör det största hindret mot judiskt liv i Sverige. Hat och hot begränsar många judars möjligheter att leva ett judiskt vardagsliv och leva öppet med sin judiska identitet.

I dag är dessvärre allmänhetens kunskap om judisk kultur, traditioner och historia låg, vilket påverkar minoritetens upplevelse av att kunna inkluderas i samhället och möjlighet att leva öppet med sin judiska identitet.

Det medför svårigheter för judiska organisationer att verka och utvecklas i Sverige och gör det svårare att utöva kulturen. De säkerhetsarrangemang som de judiska institutionerna själva behöver ombesörja är kostsamma och tar resurser från annan verksamhet.

Herr talman! Sverige är skyldigt genom både nationell rätt och folkrätt att vidta åtgärder för att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som

tillhör den romska minoriteten. Likafullt kritiserar den svenska staten återkommande för att inte leva upp till sina folkrättsliga förpliktelser gentemot minoriteten.

Sverige har också fått kritik av FN för att romer än i dag utsätts för diskriminering på offentliga platser, och vi har uppmanats att vidta kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med den utbredda diskrimineringen av romer.

Regeringen behöver göra mer för att synliggöra och främja den särskilda kultur som tillhör romer, stärka deras egenmakt och revitalisera språket romani chib. Som ett led i detta arbete måste strategin för romsk inkludering ges långsiktig och tillräcklig finansiering, bland annat för att främja romskt föreningsliv.

I Sverige finns ett stort antal organisationer och föreningar som på olika sätt representerar romer och romers intressen, till exempel för att motverka antiziganism och stärka romers sociala och politiska rättigheter. Samtidigt saknas en central struktur, och resursbristen är stor.

Antiziganismen påverkar många romers möjligheter att vara en del av befintliga strukturer, och diskrimineringen påverkar romers tillgång till bostad, utbildning, arbetsmarknad, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Situationen synliggör att de åtgärder som hittills har vidtagits inte har varit tillräckliga för att komma till rätta med den diskriminering och de kränkningar som alltjämt drabbar romer.

Regeringen behöver göra mer för att bekämpa antiziganism och diskriminering. En del i detta skulle kunna vara att synliggöra romers historia i större utsträckning, att anmälningar om diskriminering och hatbrott utreds och prövas i domstol i större utsträckning och att det finns utbildningar och information i rättighetsfrågor. Regeringen bör verka i linje med det som anförts.

Herr talman! Sverige är på samma sätt skyldigt genom både nationell rätt och folkrätt att vidta åtgärder för att bevara, skydda och utveckla de särskilda rättigheter som tillhör minoriteten sverigefinnar. Trots detta har den svenska staten på samma sätt återkommande kritiserats för att inte leva upp till sina förpliktelser enligt minoritetsrätten. En återkommande kritik handlar om osynliggörandet och förminskningen av minoritetens kultur och historia samt statens exkludering av minoriteten i frågor som berör dem.

Språkfrågan är också viktig. Det saknas i dag ett arbete inom skola, utbildning och äldreomsorg för att finskan ska ha förutsättningar att leva. Vi behöver göra ytterligare satsningar för att synliggöra och främja den särskilda kultur som tillhör sverigefinnar, stärka minoritetens egenmakt och revitalisera det finska språket.

Slutligen, herr talman: Älvdalskan har en lång historia i Sverige och bär uråldriga särdrag som nästan inte längre går att återfinna i någon annan del av det nordiska språkområdet. Att älvdalskan bär spår från fornnordiskan gör den till en levande del av vår språkhistoria, och den är en viktig del av Sveriges språkliga och kulturella mångfald.

Trots det klassas älvdalskan som dialekt. Älvdalskan talas i dag av uppemot 3 000 personer, framför allt i Älvdalens socken i norra Dalarna. Representanter för Ulum Dalska och Älvdalens kommun har under lång tid framfört att älvdalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige.

Det är flera experter som uttalat att älvdalskan är att betrakta som ett eget språk, och Europarådets expertkommitté har uppmanat den svenska regeringen att se över älvdalskans status. Regeringen bör därför få i uppdrag att utreda älvdalskans status och se över möjligheten att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige.

Med det ska jag försöka att antligen yrka bifall till reservation 25 som handlar om just älvdalskan. Vi inbjuder naturligtvis även partier som inte tillhör oppositionen att rösta med oss när ärendet kommer upp för votering om två veckor, får vi väl tro.

Jag vill också gärna yrka bifall till reservation 6. Jag står självklart bakom alla Miljöpartiets reservationer. Det ska inte ses som någon prioritering i något fall. Men i valet mellan dem alla blir det nummer 6. (Applåder)

I detta anförande instämde Janine Alm Ericson, Katarina Luhr och Nils Seye Larsen (alla MP).

Anf. 122 GULAN AVCI (L):

Herr talman! Nu är det kanske en och annan som ställer sig frågan varför jag som till vardags ägnar mig åt försvarsfrågor och är i kammaren för att debattera försvarsfrågor helt plötsligt dyker upp i konstitutionsutskottets kammardebatt som handlar om minoritetspolitik.

Svaret är enkelt. Judiskt liv är satt under hård press. Det är en nationell minoritetsgrupp som inte längre kan känna att man kan leva öppet, tryggt och fritt i Sverige. Då krävs det fler röster i debatten, inte färre. När många känner så måste vi erkänna att det är ett brett samhällsproblem. Det är ett misslyckande för rättsstaten.

I ett liberalt och demokratiskt samhälle, herr talman, ska varje människa ha rätten att leva sitt liv utan rädsla. Den rätten gäller också judar. Det handlar om rättigheter som aldrig ska behöva förhandlas bort, relativiseras eller villkoras av hot, hat eller våld.

Judiskt liv har funnits i Sverige i över 250 år. Det är varken något främmande eller något tillfälligt, utan det är en självklar del av vårt samhälle. Ändå, herr talman, ser vi hur judar tvingas väga sin frihet mot sin säkerhet, dölja sin identitet och ta av sig Magen David-stjärnan. Det är fler familjer som börjat ställa sig frågan: Finns det en framtid för oss i Sverige?

Herr talman! Förra hösten skulle en bekant komma och äta lunch med mig här i riksdagen. Kvällen innan hörde hon av sig och avbokade vår lunch, inte för att hon var rädd för riksdagen utan för att hon är judinna och för att den aggressivitet som följt av Palestinarörelsens återkommande demonstrationer utanför riksdagens entréer hade skrämmt henne.

Att en judisk kvinna som bott hela sitt liv i Sverige inte vågar komma till riksdagen är inte bara ett svek mot våra judiska medborgare. Det är faktiskt ett frontalangrepp mot demokratin.

Antisemitismen är inte bara historia. Den är närvarande. Den är påtaglig och i vissa delar växande. Vi ser den i hot, i hatbrott, i attacker mot synagogor och i en hatisk retorik på våra gator och torg. Hotet kommer från flera håll – från högerextrema miljöer, från islamistiska rörelser och – ja – från vissa delar av vänsterrörelsen.

Antisemitismen har i dag nya uttryck och nya källor. Den är modern. Den är gränsöverskridande och ofta importerad från regioner i delar av världen där judehatet är en del av samhällsnormen och inbäddat i kulturen, i det sociala livet, i det religiösa livet och i politiken. Detta måste vi kunna tala klarspråk om.

Vi måste också kunna tala klarspråk om att med den stora invandringen har internationella konflikter flyttat in i Sverige. Men låt mig vara tydlig: Det är inte konflikterna i sig som är problemet. Problemet är när de används som ursäkt för hat mot judar.

Efter Hamas barbariska terrorattack mot Israel den 7 oktober 2023 har vi sett demonstrationer där judehatet har tillåtits att frodas öppet. Judar har kollektivt blivit skuldbelagda. Judiska symboler har attackerats. Och kritik mot Israel har ofta glidit över i hat mot judar i Sverige, vilket alltför ofta tyvärr har mötts av tystnad, ursäkter och ibland också applåder från delar av vänsterrörelsen men framför allt från stora delar av Palestinarörelsen.

Samtidigt har det varit märkligt tyst, herr talman, när människor har demonstrerat mot den islamistiska regimen i Teheran. Det har varit tyst när kurder i Rojava i de kurdiska delarna av Syrien i flera år har sett till att svenska IS-terrorister inte ska kunna komma tillbaka till svensk mark och utföra terroråd här i Sverige. Det är tyst när den värsta humanitära katastrofen äger rum i Sydsudan.

För mig blir det tydligt att det inte alltid handlar om att stå upp för rättvisa utan om en selektiv indignation, där Israel och judar alltid hamnar i skottlinjen och islamistiska regimer och terrorsektorer tyvärr alltför ofta möts av tystnad. Detta är inte solidaritet, herr talman. Det är ideologisk blindhet, och i dess spår växer judehatet i Sverige.

Låt mig vara kristallklar, för nu kommer nog en och annan att tänka: Man ska väl kunna kritisera Israel. Självklart ska man kunna kritisera den regering som styr i Israel och dess politik. Det gör även jag. Men när kritik övergår i demonisering och judar hålls ansvariga för en över 78 år gammal konflikt i Mellanöstern har vi lämnat den demokratiska debatten bakom oss.

Herr talman! Jag vill belysa ett möte jag hade med judiska ungdomar i somras. Jag besökte ett ungdomsläger. Jag var där för att tala om politik. Men framför allt var jag där för att lyssna. Det jag hörde var jag burit med mig ända fram till i dag. Unga människor berättade för mig om rädsla, om utanförskap, om att inte längre våga bära sin Magen David-stjärna, om gläpord

i skolan, om att förlora vänner och om att hållas ansvariga för ett krig bara för att de är judar. Lägre kunde äga rum tack vare, eller på grund av, en stark polisiär närvaro för att skydda och skapa säkerhet för de här ungdomarna.

Herr talman! Många har sagt att vi förra året firade 250 år av judiskt liv i Sverige. Det är en historia fylld av stolthet. Ändå lever unga judar i dag i rädsla. Som svensk politiker skäms jag över att vi har låtit det gå så här långt. Att skydda judiskt liv handlar inte bara om trygghet. Det handlar om vår grundlag. Judar är en av våra fem nationella minoritetsgrupper. Det innebär inte bara rättigheter. Det innebär också skyldigheter för staten. Därför vill jag tala om skolan och vilken viktig roll skolan har.

Min partikollega Mauricio Rojas har på ett väldigt bra sätt redan redogjort för alla de viktiga satsningar som den här regeringen har drivit igenom och driver igenom för att stärka judiskt liv och med kraft motarbeta antisemitismen och skapa trygghet för den judiska gruppen.

Men jag vill alltså prata om skolan. Självklart ska skolan fortsätta att undervisa om Förintelsen, så att Europas mörka historia aldrig faller i glömska. Men det räcker inte att bara tala om antisemitismen som något som hände då. Vi måste också tala om antisemitismen som någonting som händer nu och som drabbar levande judar i vårt land i dag. Därför vill vi liberaler att kunskap om antisemitism ska skrivas in i läroplanen. Är det något som är viktigt så är det att säkerställa att unga människor tar del av historien men också får en insikt om hur viktigt det är att vi upprätthåller judiskt liv i Sverige, och det gör man genom att sprida kunskapen.

Herr talman! Jag var i Stockholms stora synagoga förra tisdagen på Förintelsens minnesdag. Ordföranden, Richard Mühlrad, skickade ett väldigt tydligt budskap till alla oss som var närvarande där. Han sa: Nu krävs Tsalach – nu krävs handling.

Det måste vara slut på ursäkter och bortförklaringar. Antisemitismen kan aldrig ursäktas, och demokratin kan aldrig kompromissas bort. Ett Sverige där judar inte kan leva öppet, tryggt och fritt är inte ett Sverige som vi kan acceptera. Därför krävs det handling nu – mot judehatet – för att judiskt liv ska kunna blomstra under de kommande, minst, 250 åren.
(Applåder)

I detta anförande instämde Mauricio Rojas (L).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 14 Trossamfund och begravningsfrågor

Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU23
Trossamfund och begravningsfrågor
föredrogs.

Anf. 123 PER-ARNE HÅKANSSON (S):

Herr talman! Jag vill inleda med att lyfta fram orden värdighet och respekt, två glosor som för min del har varit vägledande i beredningsarbetet med det betänkande som ligger framför oss, konstitutionsutskottets betänkande 23, *Trossamfund och begravningsfrågor*.

En stor del av innehållet präglas av frågor som handlar om hur människor blir bemötta och behandlade såväl utifrån olika tro och religion som i olika skeden av tillvaron och även som avlidna. I betänkandet behandlar utskottet sju motionsyrkanden från allmänna motionstiden. De handlar om statlig hjälp med kyrkoavgiften, ett statligt försäkringsskydd för trossamfund, begravningsavgiften, begravningsplatser för olika religiösa grupper, begravningsombudens föresattnings- och även tidsgräns för kremering. Jag vill härmed yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och därmed avslag på motionerna.

Jag vill ta tillfället i akt att redogöra för bakgrunden till några av ställningstagandena. Det ena gäller statligt försäkringsskydd till trossamfund. I en motion föreslås ett tillkännagivande om ett statligt försäkringsskydd för trossamfund som nekas försäkring av privata bolag på grund av att det finns en hotbild eller annan säkerhetsrisk. Enligt motionären förekommer det att försäkringspremier höjs kraftigt eller att en försäkring helt nekas när lokaler tidigare har utsatts för hot eller skadegörelse. Detta leder i sin tur till att en del församlingar och samfund av rädsla för att ytterligare försvara sina försäkringsvillkor tvekar att polisanmäla incidenter.

Jag har för egen del mött liknande resonemang i möten med företrädare för religiösa samfund, senast i samband med ett besök ganska nyligen i Helsingborgs nyöppnade moské i närheten av den norra infarten. Det är, som jag ser det, ett samhällsproblem att ta på allvar och bevaka. Människor ska kunna utöva sin tro i trygghet.

Ytterst handlar det om samfundens möjligheter att bedriva en långsiktigt inriktad verksamhet. Av tidigare behandling av en liknande motion har jag förstått att Myndigheten för stöd till trossamfund bevakade frågan. Den myndigheten har nu överförs till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor som fortsatt hanterar frågorna. Med hänvisning till att det pågår ett arbete har vi i utskottet inte drivit på och sett skäl att ställa oss bakom ett tillkännagivande. Det finns dock anledning att följa upp och ha en fortsatt kontinuerlig bevakning av dessa frågor.

Herr talman! En motion från Centerpartiet tar upp frågan om en översyn av konkurrens inom begravningsväsendet. Svenska kyrkan är som bekant huvudman för begravningsväsendet, med undantag av två kommuner i Sverige – Stockholm och Tranås. Detta har inte med skilsmässan mellan kyrka och stat för 25 år sedan att göra, utan det ligger längre tillbaka i tiden.

Motionen tar fasta på om Svenska kyrkan på vissa platser åsidosätter konkurrensen när enskilda församlingar startar egna affärsdrivna begravningsbyråer,

vilket förekommer i vissa delar av landet. Den här frågan har tagits upp av Konkurrensverket som också har lämnat en del rekommendationer och förslag. Utskottet noterar att kyrkomötet nyligen behandlat frågan om kyrkliga begravningsbyråer och att Konkurrensverket i en skrivelse till regeringen har föreslagit att man borde utreda utformningen av en reglering för bedrivandet av sådana begravningsbyråer.

En annan fråga som har uppmärksamats och som har med begravingar att göra är den utdragna tiden från dödsfall till begraving i Sverige jämfört med andra länder. I en interpellationsdebatt med kyrkominister Jakob Forssmed tog jag upp frågan att det kanske är dags för en ny, bred utredning kring begravningsväsendet. Den senaste genomfördes för 18–20 år sedan, och mycket har hänt på området sedan dess.

Utifrån de resonemang som jag har fört med företrädare inom såväl religiösa samfund som begravningsbranschen och frivilligorganisationerna lyfts tanken och framförs det att man kanske borde fundera över möjligheterna till en utredning framöver. Det är ett budskap till regeringen. I en sådan här långsiktig fråga som på ett eller annat sätt berör alla människor i livets skeden är det av vikt med enighet över partigränserna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 15 Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel

Socialutskottets betänkande 2025/26:SoU13
Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel
föredrogs.

Anf. 124 LEONID YURKOVSKIY (SD):

Herr talman! Vi ska debattera ANDTS, och som ni förstår ryms många ämnen inom denna förkortning och i betänkandet. Låt mig därför börja med någonting positivt, nämligen Socialstyrelsens framtidsprognos som vi nåddes av i går. Den visar att lungcancerfallen bland kvinnor, som tidigare har ökat under en väldigt lång tid, nu förväntas vända nedåt för varje år. Enligt prognosen förväntas även risken att dö i lungcancer minska.

Detta nämner jag såklart med anledning av tobaksdelen i betänkandet. Det finns förstås flera anledningar till att Sverige nästan är rökfritt, eller till och med redan är rökfritt enligt WHO:s standard, och till att vi har bland de lägsta lungcancernivåerna i hela världen. Det beror dels på att vi har legat i framkant vad gäller att sprida information om riskerna och begränsa produkterna – här kan vi tänka på reklamen och uteserveringarna – dels på att ett inte hälsosamt men betydligt mindre skadligt alternativ har funnits tillgängligt och varit populärt. Mig veterligen finns det inget parti i den här församlingen som vill förbjuda tobak och nikotin för vuxna människor, och så länge det är fallet vill vi

inte se någon politik som skulle försvåra för människor att göra ett mindre skadligt val.

Varje år får tusentals människor cancer till följd av rökning. Det är bland det värsta man kan få. Många dör. Mig veterligen finns det inga snusrelaterade dödsfall. Detta är också väldigt viktigt att ta med sig när man utvärderar den här politiken. Samtidigt ser vi ett klart problem i att fler unga börjar bruka nikotinprodukter. Vi vill förstås att färre överlag ska bruka nikotinprodukter, men det ska inte ske på bekostnad av ökad rökning.

Det som gäller de unga får vi såklart inte ignorera, och det är heller inget som mitt parti förnekar. Men vi måste hitta sätt att jobba med båda målgrupperna samtidigt, alltså både mot de vuxna som har full rätt att bruka de här nikotinprodukterna och välja ett mindre skadligt alternativ och mot de unga som inte ska bruka de här produkterna alls. Vi ställer oss därför positiva till tidigare förslag om langningsförbud och en nikotinfri skoltid. Vi är öppna för att se över reglerna kring marknadsföring, och vi höjer också skatten på cigaretter som är de farligaste av de här produkterna.

Herr talman! Ett annat positivt besked är att alla partier i bred enighet tillsammans har lyckats tackla den skadliga lustgasanvändningen. Från och med förra året är det 18-årsgräns som gäller, och det finns rimliga begränsningar gällande hur mycket lustgas man kan köpa åt gången. Detaljhandel med lustgas ska anmälas till Folkhälsomyndigheten. Det finns också rimliga straff på plats som kan leda till böter och fängelse om man säljer illegalt.

Jag förväntade mig såklart att vi i den här kammaren skulle vara positiva till det. Jag förväntade mig även att föräldrarna, som nu kan känna sig lite mindre oroliga för sina barn, skulle vara positiva. Men jag blev själv överraskad av bemötandet från de unga och deras reaktion på den nya lagen, herr talman. Även de tycker nämligen att det här är bra, och förhoppningsvis kan dessa ungdomar nu också känna sig lite tryggare när de går på fest.

Herr talman! När det gäller de tyngre delarna av narkotikapolitiken vill vi att regeringen gör en grundläggande översyn av såväl tidigare som nuvarande politik. Vi menar att framtidens narkotikapolitik ska baseras på den senaste forskningen mer än enbart på politisk vilja. Vi uppmanar regeringen att agera utifrån Narkotikautredningens uppmaningar. Sverigedemokraterna tillstyrker i synnerhet de förslag på åtgärder som syftar till förebyggande arbete, skademinimering och sammanställning av aktuell vetenskap.

Viss koppling till detta har Samsjuklighetsutredningen. Redan i Tidöavtalet står det att beroendevården ska stärkas, och regeringen har aviserat att man avser att gå vidare med ett lagstiftningsarbete utifrån Samsjuklighetsutredningen. Det är inget nytt i sig. Tanken var att reformerna skulle rullas fram under en femårsperiod efter det att det här aviserades. Man måste ändå anse att leveransfasen börjar närma sig nu. Man får såklart inte hasta fram någonting, men varje försening påverkar människors liv. Vi

sverigedemokrater är mycket angelägna om att det här kommer på plats så snart som möjligt.

Fru talman! Något mer lättsamma är frågorna om serveringstillstånd och gårdsförsäljning. Förra året pratade vi om gårdsförsäljning. Vi sverigedemokrater var positiva, med några mindre reservationer beträffande begränsningarna.

En enligt mig betydligt lättare fråga är den om serveringstillståndet, som nu är ute på remiss. Som folkhälsopolitiker förordar jag såklart att man dricker så lite alkohol som möjligt. Men det är ändå positivt att vi ser ett kulturellt skifte från fokus på berusning till fokus på smak, upplevelse, hantverk, umgänge och så vidare. Vår ståndpunkt är att ingen vinner på att serveringsställen måste erbjuda tråkig mat i samband med alkoholservering. Sverigedemokraterna välkomnar därför regelförenklingar på området. Det är lite som med nikotinet. Vi är överens om att man ska få konsumera alkohol på uteserveringar. Så länge vi är det borde det inte finnas onödigt krångel som bara försämrar upplevelsen för alla inblandade.

Fru talman! Hur trevligt det än kan vara med uteserveringar och gårdsförsäljning kvarstår faktum att alkohol är bland de farligaste lagliga substanserna avsedda för mänsklig konsumtion. Listan över alkoholens skadeverkningar är omfattande. Det är angeläget att vi inom folkhälsopolitiken upplyser om detta och försöker minska den totala konsumtionen i Sverige. Här tror jag att vi är överens.

Något konkret som vi sverigedemokrater vill lyfta fram är att det i dag råder en diskrepans mellan varningstexter på förpackningar mellan exempelvis alkoholprodukter och tobaksprodukter. Införandet av varningstexter har visat sig vara en väldigt tydlig och ganska kostnadseffektiv form av hälsoinformation och en insats som minskar bruket. Den positiva effekten har också fastställts internationellt.

Med hänsyn till alkoholens skadeverkan finns det anledning att överväga ett mer enhetligt förhållningssätt till varningstexter. Sverigedemokraterna anser att regeringen bör utreda de potentiella effekterna av att implementera krav om hälsoriskupplysning på alkoholprodukter. Det kommer vi att driva internt inom rådande regeringssamarbete.

Anf. 125 KARIN SUNDIN (S) replik:

Fru talman! Jag hörde ledamoten lyfta fram att snuset skulle vara mindre skadligt och att han inte har hört att någon har dött till följd av snusning. Jag vill framhålla att forskningen tydligt visar att snus ökar risken för typ 2-diabetes och cancer. Snus är även dåligt för blodkärlens funktion. Det höjer pulsen och blodtrycket, vilket i förlängningen kan leda till hjärt-kärlsjukdomar. Nikotin är farligt vid graviditet eftersom det påverkar tillströmningen till fostret. Det ökar risken för tidig förlösning och spädbarnsdöd.

Vi vet att alla dessa sjukdomar i förlängningen leder till ökad risk för tidig död. Jag undrar hur ledamoten ser på den tydliga bilden av snusets skadeverkningar.

Anf. 126 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Tack så mycket för frågan, ledamoten! Vi kanske behöver anordna ett gemensamt kunskapsseminarium för våra partier. Det kanske hade varit bra.

Jag är medveten om snusets – primärt nikotinets – effekt på hjärta och kärl och riskerna under graviditet, men att nikotin i sig skulle vara cancerframkallande är mig veterligen inte belagt. Vår poäng från Sverigedemokraterna är att det finns skillnader i riskerna med och skadegraderna hos de olika nikotinprodukterna – främst mellan tobak som röks och det enligt oss mindre skadliga alternativet snus.

Vi ser ett tydligt samband. Sverige har som sagt legat i framkant med diverse restriktiva åtgärder, men vi är inte ensamma om det. Det finns andra länder som jobbar på det sättet också, men unikt för Sverige är snusets status som nikotinprodukt. Det är en bidragande faktor till att färre dör i lungcancer i Sverige.

Anf. 127 KARIN SUNDIN (S) replik:

Fru talman! Jag skulle gärna se den forskning som stöder ledamotens teori om att snuset har bidragit till att dödligheten i lungcancer minskar. Sanningen är ju att tobaksrökningen har gått ned, men frågan om snuset ligger bakom eller inte återstår att besvara.

Jag kan inte annat än konstatera att företrädarna för Tidöpartierna allt som oftast låter som ett eko från tobaksindustrin i sin iver att framhålla att snusande är mindre skadligt än att röka. Frågan är varför man ska jämföra det ena med det andra. Även om det inte har gjorts lika många forskningsstudier på snus – och i synnerhet inte på vitt snus – som på cigaretter vet vi att nikotinet är skadligt för hälsan.

Vi vet att det bästa alternativet till att röka eller snusa tobak är att inte röka eller snusa. Man ska inte ersätta ett beroendeframkallande medel med ett annat. De enda som tjänar på att fler använder och blir beroende av vitt eller brunt snus är de som säljer snus.

Anf. 128 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Jag uppfattade inte riktigt någon följdfråga, men jag tackar ändå för möjligheten att vidareutveckla resonemanget.

Man ska jämföra de olika nikotinprodukterna för att de är olika skadliga, precis som jag sa. Alla partier i riksdagen är överens om att nikotinprodukter ska vara lagligt.

Det är lagligt för vuxna att bruka nikotinprodukter. Då blir följdfrågan: Vilka nikotinprodukter ska de bruka, de som nu vill göra det? Det är såklart bättre om ingen gör det alls. De som inte brukar någon nikotinprodukt ska helst inte börja. Men för de människor som väljer att bruka nikotinprodukter, som redan gör det eller väljer att göra det i framtiden, ska det finnas ett mindre skadligt alternativ.

Det är helt enkelt så att med snus inhalerar personen ingen rök, med allt vad det innebär. Det är den stora skillnaden. Visst kan man bli något slags multi-nikotinist, men i regel finns det en total dos som en person konsumerar. Konsumerar man sitt nikotin

genom snuset tränger det undan att man konsumerar ytterligare nikotin genom rökning. Det är därför det här är bra ur folkhälsosynpunkt.

Anf. 129 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Fru talman! Det gläder mig att ledamoten lyfte fram att man ska lyssna på forskningen när det gäller narkotikapolitiken. Det gör mig lite glad så här sent på eftermiddagen.

En annan fråga jag tänkte ta upp är tobaksindustrins enorma impact på oss. Jag har fått väldigt många inbjudningar om att gå på diverse saker med dem. Men det gör jag inte, för det är med tobaksindustrin precis som med alkoholindustrin; jag går inte på deras event och så vidare heller.

Men jag undrar en sak. Från tobaksindustrins sida är man oerhört duktig på att kränga saker – det har man alltid varit. Nu röker vi väldigt mycket mindre, vilket förstås är superbra, men det finns andra produkter man vill langa in, och langa ut.

Det handlar exempelvis om snuset, som Karin Sundin nämnde – jag kommer att prata om det vita snuset. Man har fångat upp en stor ungdomsgrupp genom tillsatser i det här tobaksfria snuset. Det är smaker som hallon och blåbär. Jag vet inte riktigt, men jag har sett listan över kul smaker. Det kanske inte riktigt är vuxensmaker, utan detta är, anser jag, riktat till barn och unga så att de ska bli lite sugna. Vad det leder till har man faktiskt noll koll på.

Jag undrar: Ska vi inte göra något åt detta? Ska vi verkligen ha smaker på det här tobaksfria snuset? Är det bra?

Anf. 130 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för en angelägen fråga!

Först vill jag kommentera detta med vuxensmaker. Jag är inte säker på att det finns vuxen- och barnsmaker när det gäller vare sig godis eller nikotinprodukter. Men jag förstår givetvis vad ledamoten är ute efter: att tobaksbolagen specifikt anpassar sin produkt för att den ska tilltala barn och unga. Det är i alla fall tesen – det begriper jag.

Mitt svar på detta är att vi, så länge vi är överens om att vuxna ska få bruka nikotinprodukter, måste fråga oss vilka produkter de ska få bruka. Ska det vara lagligt att bruka nikotinprodukter men bara om de smakar illa? Det är för mig inte det bästa sättet att resonera kring detta. Är man okej med att vuxna får bruka nikotinprodukter ska det finnas alternativ och – återigen – alternativ som lockar bort från rökning.

Den rätta frågan, fru talman och ledamoten, är enligt mig hur vi stoppar de unga från att konsumera dessa produkter. Det är det som är problemet. När det gäller den statistik som visar att fler unga brukar snus handlar det om unga som inte ens ska kunna köpa snus till att börja med. Följdfrågorna blir alltså: Hur kan vi skärpa kontrollerna på försäljningsställena? Hur kan vi stoppa langningen? Hur kan vi åstadkomma en

nikotinfri skoltid? De frågorna besvarar jag gärna tillsammans med övriga partier.

Anf. 131 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Fru talman! Det är väldigt lätt att se hur tobaksindustrin vänder sig till olika grupperingar. När snus nu av vissa partier framställs nästan som en hälsoprodukt – det låter som att man skulle kunna gå till apoteket och köpa snus för att det är så himla bra – blir jag lite tveksam. Då har man köpt in något. Man har köpt in en idé från tobaksindustrin, helt enkelt. Det blir geschwint; folk röker mindre och snusar mer. Men vad leder det till? Det blir inte alltid jättebra.

Vi vet väldigt lite om hur detta påverkar exempelvis ungdomar. Jag känner många vuxna som använder det tobaksfria snuset, men det är väldigt få av dem som springer benen av sig efter just hallonsmak. Det är väldigt inriktat mot just barn och ungdomar. Det ska man kanske fundera lite på. Vad ligger bakom det här? Vad blir nästa produkt de här barnen och ungdomarna kommer att använda sig av? Jag tänker även på till exempel vejpanDET. Vad leder det till?

En annan fråga så här på slutet är att alkohol även från Sverigedemokraternas sida blir mer en näringsfråga än en folkhälsofråga. När det gäller gårdsförsäljning, serveringstillstånd och så vidare låter det inte bara från högersidan utan faktiskt också från Centerpartiet – jag återkommer till det – som att det på ett sätt är bra med alkohol. Man nämner inte konsekvenserna i form av de extremt många barn och unga som far illa i hem där det finns alkoholproblem. Det stora problemet i Sverige är ju ändå att vi har ett ganska stort alkoholmissbruk. Jag undrar hur ledamoten ser på det. Det kanske blev en lite flummig fråga, men jag hoppas att ledamoten kan svara.

Anf. 132 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är en jättebra fråga.

Jag kan börja med att bara snabbt kommentera detta med snuset. Jag håller med om att det inte på något sätt är något slags hälsoprodukt. Men frågan som kvarstår är: Hur hindrar vi de unga från att börja snusa mer? Om vi inte kommer överens om smakerna kanske vi kan se en väg framåt när det gäller marknadsföringen. Hur når man ut till ungdomarna? Hur får man dem att bli intresserade av detta till att börja med? Det är en fråga vi kanske kan gå vidare med.

När det gäller alkoholen handlar det precis som när det gäller nikotinet om ett ramverk som vi får arbeta utifrån. Ramverket innebär, återigen, att alla partier är överens om att man ska få konsumera alkohol. Man ska få göra det på uteserveringarna, och man ska få göra det hemma.

Då blir återigen följdfrågan: Utifrån detta ramverk, vilka regler är rimliga? Blir det på något sätt bättre av att det ställe man går till för att dricka en öl tvingas servera mat, till exempel? Det handlar ofta om mat lagad utan kärlek. Det kanske av den anledningen till och med blir en sämre upplevelse än om ölen skulle serveras utan mat. Detta är frågan.

Ska man tackla alkoholproblematiken? Ja, det anser Sverigedemokraterna att man ska göra. Men ska man göra det genom att försämla för näringsidkare eller restauranger när de helt enligt lagen ska servera alkohol, som vi är överens om att de ska få göra? Då är svaret från oss nej.

Anf. 133 NILS SEYE LARSEN (MP) replik:

Fru talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära replik, men jag blev lite sugen på att vara med i tobaksdebatten. Några andra kommer också att lyfta detta.

Jag vill börja med att vara ärlig, för jag har sagt att man ska vara det. Jag är själv tyvärr en av dem som är snusberoende. Jag har försökt sluta, men det har inte gått särskilt bra – på tal om beroendeproblematik.

Med detta sagt har jag bara tre korta frågor jag vill ha svar på.

Den första fråga jag har är: Vi är alla överens om att minska tobaksanvändningen när det gäller rökning, men anser ledamoten och Sverigedemokraterna att målet med vår politik bör vara att också minska snusanvändningen i samhället, alltså att minska nikotinanvändningen totalt sett?

Den andra frågan är om ledamoten anser att vi bör införa ett högre gränsvärde för nikotinhalten, i synnerhet i de vita snusprodukterna.

Den tredje fråga jag har är: Vad var målet med att sänka snusskatten?

Anf. 134 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Tack så mycket, ledamoten, för frågorna!

Jag kan också som en personlig upplysning berätta att jag lyckligtvis inte är nikotinberoende, men jag blir inte attraherad av de här smakerna. Då har jag fått in det argumentet också.

Så till de tre frågorna, först frågan om vi vill minska nikotinanvändningen totalt sett. Svaret är att vi primärt vill minska den nikotinanvändning som är mest skadlig, vilket är rökningen. Utöver det har vi ett nytt tobakspolitiskt mål, nämligen att minska skadorna av nikotinet. I den mån till exempel tobaksfritt, vitt snus är skadligt vill vi minska även de skadorna. Men skillnaden mellan hur vi tycker i dag och hur man tyckte tidigare är att vi väger dessa mot varandra, hämtar in kunskap och tittar på vad skillnaderna mellan produkterna är och hur mycket man kan skademinimera.

Detta är intressant, för Miljöpartiet och även Socialdemokraterna, tror jag, förordar skademinimeringsperspektiv i andra delar av betänkandet, till exempel när det gäller narkotika. Jag välkomnar ledamoten att applicera samma logik på det här området.

När det gäller gränsvärdet finns det ett förslaget värde från den så kallade Askersjöutredningen på tolv milligram per gram. Vi är inte emot ett tak i sig, men frågan är var det ska ligga. Vi föreslår att det läggs lite högre än vad som föreslagits, dels baserat på att det redan finns snus som överstiger det värdet, dels för att gränsvärdet uttrycks i milligram per gram, vilket enligt

oss är fel mått att använda. Det borde uttryckas i milligram per portion för att undvika att man bara ändrar storleken på portionerna eller att användarna tar fler portioner.

När det gäller skatten handlar det om en skatteväxling för folkhälsan, kan man säga. Meningen med skatten är just att det ska vara lättare att välja snuset framför cigaretterna, inte framför att avstå helt.

Anf. 135 NILS SEYE LARSEN (MP) replik:

Fru talman! Vi kan börja med det sista. Vi har redan i dag en väldigt låg andel rökare. Den stora nikotinanvändningen i Sverige utgörs av snuset. Sänkningen av snusskatten torde rimligtvis i det stora hela leda till fler nikotinanvändare. Framför allt är det en belöning för oss som har denna ohälsosamma vana. Jag skulle inte ha något emot att inte få denna skattesänkning.

Låt mig också säga att gränsvärdena ändå är viktiga. Det är egentligen vansinnigt att vi här i Sverige kan sälja nikotinprodukter med upp till 50 milligrams nikotinvärde. Det är skadligt till den grad att det blev storskandal i Frankrike när sådana produkter smugglades in. Ungdomar blev medvetlösa här och var. Man bestämde sig för att förbjuda det rakt av.

Faktum är att Frankrike är ett intressant exempel när det gäller att minska rökningen. Man har framgångsrikt jobbat med det. Cigaretter är till och med dyrare i Frankrike än här i Sverige. Man har fått ned siffrorna till en rekordlåg nivå. Den utvecklingen fortsätter väldigt starkt, och man har inte behövt ersätta cigaretterna med någon annan nikotinprodukt.

Jag fick nog inget riktigt svar på om ni skulle vilja minska hela nikotinanvändandet, inklusive snuset.

Avslutningsvis: Det är också vice versa. Vi ser gärna att ni tittar skademinimering när det gäller narkotika. Men man ska tillägga att målet med den politik vi för när det gäller narkotika ju är att folk ska kunna minska och så småningom göra sig fria från dessa missbruksproblem. Det handlar alltså inte om att bara minska skadeverkningarna. Det finns ett mål i det hela, bara så att jag är tydlig med det.

Anf. 136 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Tack, Nils Seye Larsen, för många intressanta synpunkter och kommentarer! Jag vill börja med att säga att vi är helt överens om till exempel detta med portioner med 50 milligram per portion. Det är ju helt gallet, och där är vi överens.

Men var ska då gränsen ligga? Sverigedemokraterna vill ju att gränsen ska ligga på en nivå som ändå är normal för en normal brukare, kanske en brukare som till och med gillar lite starkare snus. Man ska inte behöva ha två portioner i munnen av den anledningen. Det kan handla om en fullvuxen man som har snusat länge och gjort ett välavvägt beslut genom åren, förhoppningsvis. Där ska man inte krångla till det – förutsatt, naturligtvis, att vi är överens om att man ska få snusa.

Skatten på snus sänks ju inte, utan den indexerar upp, men vi höjer skatten extra för cigaretter. Vi ska alltså inte göra snuset billigare och billigare, så att det till sist blir gratis och så många som möjligt snusar. Poängen är ju – och den knyter an också till ledamotens huvudfråga – att vi vill minska nikotinbruket, men inte på bekostnad av ökad rökning. Det är därför politiken ser ut som den gör. Det handlar om att styra bort rökarna, för rökning är enligt oss det överlägset farligaste.

Anf. 137 CHRISTOFER BERGENBLOCK (C) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten Leonid Yurkovskiy, för anförandet!

En av de delar som ledamoten tog upp handlade om den svenska narkotikapolitiken. Jag noterar att ledamoten nämner att det är viktigt att vi nu tar nästa steg i den politiken och går från det nuvarande perspektivet till ett perspektiv som handlar om skadereducering och skademinimering för dem som har ett skadligt bruk av narkotika.

Detta är frågor som tas upp både i Samsjuklighetsutredningen från januari 2023 och i Narkotikautredningen från oktober samma år. Där lägger man fram en lång rad förslag. Det har också skett saker under mandatperioden, och det absolut viktigaste har varit att naloxon nu går att kvittera ut på apotek. Bara detta har bidragit till en minskad dödlighet.

Men vi har en hög narkotikarelaterad dödlighet i Sverige jämfört med många andra länder. Många av de förslag som behöver genomföras finns i de två utredningar jag nämnde. Från oppositionens sida drev vi på hårt för att få regeringen att över huvud taget ta tag i Samsjuklighetsutredningen, som nu håller på att så sakteliga implementeras under flera års tid. Narkotikautredningens förslag har vi dock inte sett skymten av.

Min fråga är därför: Var står de övriga partier som Sverigedemokraterna samarbetar med i den här frågan? Och får Sverigedemokraterna något genomslag för den politik som de pratar om här, alltså med skadereducering och skademinimering i fokus?

Anf. 138 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Tack, Christofer Bergenblock, för den viktiga frågan! Här verkar vi vara tämligen överens. Jag tror också att vi är överens över blockgränserna här också.

Jag var ju tydlig i mitt anförande om att vi skulle vilja se att fler saker nu ros i land. Vi lyfte givetvis frågan i vårt möte med departementet, men samtidigt är ju detta inte något som går att forcera fram från den här kammaren.

Vi var också positiva till delen om Naloxon. Det är ännu ett bevis på att vi är ganska enade i de här frågorna.

Jag hoppas att detta kommer att innebära att våra ståndpunkter får stärkt genomslag när propositionerna väl kommer på plats. Men jag kan tyvärr inte ge något

besked om när saker kommer fram eller hur fort det kan gå.

När det gäller Samsjuklighetsutredningen fanns det en prognos om att förslagen skulle rullas fram över fem år. I år är det år då det ska börja komma konkreta förslag på vårt bord. Det ser vi fram emot.

Anf. 139 CHRISTOFER BERGENBLOCK (C) replik:

Fru talman! Jag noterar att det går väldigt sakta här. Det man kan ana när det går sakta är att det inte finns någon enighet bland regeringspartierna eller samarbetspartierna om vägen framåt. Det var väl därför det tog sådan tid att över huvud taget komma fram till arbetsgruppen rörande Samsjuklighetsutredningen och implementeringen av utredningens förslag. Nu är detta ändå på gång.

Det är en oerhört viktig reform att flytta över ansvaret för de vårdande insatserna från kommunernas socialtjänst till hälso- och sjukvården i regionerna. Det är väldigt bra. Där kommer vi förstås att trycka på ytterligare, inte minst från Centerpartiets sida, för att det hela ska bli verklighet.

Men i övrigt har det ju saknats förslag ifrån Tidöpartierna. En av de saker som man hade väntat sig ett beslut om var detta med sprututbytesprogram. Nu har som väl var regionerna hunnit före där, så att det finns i alla Sveriges regioner, även om det kanske bara finns på ett enda ställe i många regioner.

En annan sak som man borde utreda och titta mer på är möjligheten till differentierade påföljder för den som brukar narkotika. I dag är påföljden i huvudsak bötesbelopp, men personen borde egentligen få möjlighet till vård i stället.

En annan sak som man borde titta på är brukarrum. Det tas inte upp i Narkotikautredningen, men det skulle ändå vara intressant att höra var Sverigedemokraterna står i den frågan. Där ser vi positiva exempel från våra närmaste grannländer, där vi ser att det medför minskade skador och minskad dödlighet av narkotika.

Anf. 140 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Låt mig börja med frågan om brukarrum. Som ledamoten är inne på är det ett förslag i Narkotikautredningen där utredarna själva menar att ytterligare utredning krävs. Av den anledningen tar Sverigedemokraterna inte ställning i frågan än, men vi följer givetvis utvecklingen och observerar hur det funkar på annat håll. Vi återkommer gärna till frågan när det blir aktuellt.

Prioriteringen borde vara att implementera de befintliga och färdigutredda delarna av Narkotikautredningen.

Precis som ledamoten säger är det mycket som vi lär på regionerna. Det är positivt att man tar sitt ansvar där, men Sverigedemokraterna vill generellt se ett större statligt ansvar. Där har vi ännu inte riktigt fått genomslag än.

När det gäller Tidöregeringsunderlaget vill jag säga att jag inte har upplevt någon som helst oenighet. Läser man betänkandet märker man också att alla våra partier är tämligen överens om riktningen. Jag tvivlar alltså starkt på att något sådant skulle ligga till grund.

Det är väldigt mycket arbete som ligger på Socialdepartementets bord, och jag tror att det är den enkla förklaringen. Det är väldigt många reformer som ska genomföras på relativt kort tid, en mandatperiod.

Anf. 141 KARIN SUNDIN (S):

Fru talman! Debatten handlar om folkhälsa. Det är en debatt som behövs, för Sverige har långt kvar till att vara ett samhälle där alla har den bästa möjliga hälsan. Men det är en debatt som har kommit att handla om annat än just folkhälsa; den handlar alltmör om det som är bra för företagen, bra för bryggerierna och bra för besöksnäringen och om vad som är trevligt.

Jag tänker att vi i den här debatten behöver hålla fokus på det som är dagens kärnfråga, det vill säga hur vi på politisk väg bäst skyddar vår befolkning, och framför allt våra barn och ungdomar, från de skador som kan uppstå när man använder alkohol, narkotika och tobak.

Vi rör oss, trots det man ibland hör, på ett relativt väl beforskat område. Vi vet att det finns tydliga samband mellan alkohol och allvarliga sjukdomar som cancer, hjärt-kärlsjukdomar och depressioner. Det är sjukdomar som innebär ett stort lidande för dem som drabbas och stora kostnader för samhället.

Vi vet att närstående, inte minst barnen, drabbas negativt när någon dricker. Hur vi än räknar är det flera hundra tusen svenska barn som växer upp i hem med alkoholmissbruk. Vi vet också att alkoholkonsumtionen ökar förekomsten av våld i nära relation.

Eftersom vi vet allt det här finns det all anledning för Sverige att fortsätta ha en restriktiv hållning till alkohol. Vi ska fortsätta att använda de verktyg som forskningen har lärt oss fungerar. Vi ska begränsa tillgången till alkohol genom åldersgränser och tydliga regler för servering och försäljning. Vi ska värna Systembolagets detaljhandelsmonopol och folkhälsouppdrag.

Som socialdemokrat tycker jag inte att enskilda företags intressen eller besöksnäringens behov ska väga tyngre än folkhälsan i alkoholpolitiken. Det gäller i frågan om gårdsförsäljning. Det gäller i frågan om att ta bort kravet på matservering på krogen. Det gäller kravet på att det ska finnas sittplatser till gästerna där det serveras alkohol.

Jag förvånas över hur vi de senaste åren har sett en ren svartmålning från branschorganisationer och från Tidöregeringens partier om hur en restriktiv alkohollagstiftning gör Sverige till ett tråkigt land. Det talas om hur fantastiskt trevligt det kommer att bli när Stockholms mest framstående krögare får möjlighet att öppna lyxiga cocktailbarer.

Vi socialdemokrater tror inte att det blir riktigt så fantastiskt eftersom samma lagstiftning kommer att tillämpas överallt. Det blir inte självklart trevligare när

pizzerian på torget i Småköping får servera alkohol utan att behöva servera någon pizza, och det är svårt att se på vilket sätt det skulle gynna folkhälsan.

Vi socialdemokrater beklagar att den alkoholpolitiska debatten alltmör fokuserar på förutsättningarna för dem som vill göra vinst på alkohol och allt mindre på alkoholens skadeverkningar.

Fru talman! Jag ska nu prata om nikotin och tobak. Vi vet med all säkerhet att tobaksrökning är en av de största riskfaktorerna för sjukdom och tidig död. Sett över tid har det skett en positiv utveckling, och andelen som röker dagligen har minskat kraftigt i Sverige. Men vi har de senaste åren också åter sett en oroande ökning bland ungdomar i årskurs 2 på gymnasiet. Det är samma grupp som man nu säger slutar röka eftersom de använder vitt snus. Sanningen är att de unga svenskarna inte har rökt på många år, men nu ökar rökningen i denna åldersgrupp på gymnasiet.

De senaste åren har vi sett en kraftig ökning av e-cigarettor och vitt snus. Det är det vi kallar tobaksfria nikotinprodukter, även om nikotinet i regel kommer från just tobak. Ökningen sker framför allt bland ungdomar.

Eftersom det här är relativt nya produkter finns det inte samma forskning om de långsiktiga effekterna som det finns när det gäller andra tobaksprodukter, som ju har använts under väldigt lång tid. Men vi vet att det inte finns någonting som talar för att det här skulle vara hälsosamt.

Nikotin i sig är ett akuttoxiskt och starkt beroendeframkallande ämne. Vi vet att nikotin är dåligt för blodkärlens funktion. Vi vet att det höjer pulsen och blodtrycket, vilket i förlängningen ökar risken för hjärt-kärlsjukdomar. Vi vet att nikotin är skadligt vid graviditet eftersom det minskar blodflödet och syretillförseln till fostret. Vi vet att det ökar risken för missfall, för tidig födsel och för plötslig spädbarnsdöd. Det här är fakta.

Vi vet att det har kommit flera larmrapporter om att vitt snus kan ge allvarliga skador i munnen och inflammation i tandköttet. Vi har hört, också här i debatten i dag, hur svårt det är att sluta snusa. Vi vet att samtal till Sluta-röka-linjen från snusare som ber om professionell hjälp för att sluta snusa har ökat kraftigt.

Som lagstiftare med ansvar för folkhälsan och därmed ansvar för barns och ungas uppväxtvillkor menar vi socialdemokrater att vi borde följa försiktighetsprincipen. Vi borde göra allt vi kan för att förhindra användningen av vitt snus bland barn och ungdomar. Vi borde införa nikotinfri skoltid. Vi borde förbjuda smaktillsatser som lockar unga att prova, och vi borde sätta en gräns för hur mycket nikotin vitt snus får innehålla.

Fru talman! Jag ska säga några ord om narkotikapolitiken. Vi ser med stor oro på hur narkotikabruket breder ut sig i samhället och hur det i vissa kretsar tycks vara mer accepterat än i andra.

Vi vet på samma sätt att personer som brukar narkotika har ökad risk för att utveckla allvarlig psykisk ohälsa och psykisk sjukdom. Vi vet att Sverige har en

hög narkotikarelaterad dödlighet till följd av både överdoser och suicid. Vi vet också att narkotikahandeln göder den organiserade brottsligheten och därmed undergräver säkerheten och tryggheten för alla i samhället. Det är ett stort folkhälsopolitiskt problem.

Vi socialdemokrater är emot alla förslag om att legalisera eller avkriminalisera narkotika. Det finns, tack och lov, en bred enighet om detta. Men vi är också otåliga, för vi behöver bli betydligt bättre på att motverka narkotikaanvändningen, och vi behöver bli betydligt bättre på att hjälpa dem som är narkotikaberoende.

Det var den tidigare socialdemokratiska regeringen som tillsatte Samsjuklighetsutredningen och Narkotikautredningen, som de kallas. Båda utredningarna presenterades 2023, och de mottogs väl. Men tre år senare är vi fortfarande långt ifrån några stora reformer för vård och behandling av personer med narkotikamissbruk och samsjuklighet.

Var är politiken i det här? Vi har hört att det är en kort tid, men det har alltså gått tre år. Regeringen har tillsatt en särskild samsjuklighetsdelegation som ska ta fram en plan. Det är bra, och vi ser fram emot den delrapport som ska komma nu under våren. Men delrapporter förändrar inte världen, utan det krävs politiska beslut.

Vi socialdemokrater hade önskat oss åtgärder för en bättre och mer likvärdig tillgång till vård och behandling i hela landet. Vi hade önskat oss tydligare insatser för ett snabbare stopp för nya substanser, och vi hade önskat att man enligt Narkotikautredningens förslag skulle utreda frågan om brukarrum, för att nämna några saker.

Med allt detta sagt, fru talman, vill jag avrunda med att säga att jag står bakom alla Socialdemokraternas yrkanden, men i sammanhanget vill jag yrka bifall endast till reservation 1.
(Applåder)

Anf. 142 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Tack så mycket, ledamoten, för anförandet!

Jag ska inte förlänga debatten mer än nödvändigt, men det är några frågor som jag gärna vill klargöra lite grann.

Låt oss börja med Socialdemokraternas reservation, som delvis berör ett nikotintak för snus och vitt snus. Som jag ser det i reservationen går man rakt av på Askersjöutredningens förslag. Jag problematiserade ju i mitt tidigare replikskifte att tolv milligram kan vara tämligen lågt, inte minst när det är per gram, liksom just detta att man sätter en gräns med milligram per gram.

Jag vill bara höra om Socialdemokraterna tycker att detta är helt genomtänkt. Vill man begränsa intaget per gång borde man ju sätta en gräns utifrån milligram per portion.

Jag undrar också hur man ser på risken att folk bara tar fler portioner åt gången med det här förslaget.

Anf. 143 KARIN SUNDIN (S) replik:

Fru talman! Jag tackar så mycket för frågan.

Vi anser att det är helt orimligt att Sverige i dag har en närapå oreglerad marknad för så kallade tobaksfria nikotinprodukter. Detta är produkter som innehåller nikotin utvunnen ur tobak och som i stora delar har samma effekter på kroppen som tobaksprodukter.

Vi tycker därför att det är rimligt att jämställa nikotinhalten i brunt snus med nikotinhalten i vitt snus. Det är inte rimligt att det vita snuset faller under livsmedelslagstiftningen. Det vill vi ändra på.

När det gäller huruvida det ska vara nödvändigt att använda flera påsar vitt snus är mitt svar att vår uppgift som lagstiftare är att se till att begränsa skadeverkningarna av dessa produkter. Vår målsättning är att folk inte ska använda någon nikotinpåse alls. Det är nämligen det bästa för folkhälsan. Det finns ingenting som talar för att dessa produkter på något sätt skulle vara hälsosamma, så vårt mål är att ingen ska lägga en prilla under läppen.

Anf. 144 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik:

Fru talman! Jag tackar så mycket för klargörandet.

Vi håller med om att det ska finnas något slags tak för detta. Det kan inte vara hur högt som helst. Men då tolkar jag det som att Socialdemokraterna ändå är okej med att det ska vara just tolv milligram per gram, som man skriver i sin reservation. Det beskedet får man gärna ge klart och tydligt även till sina snusande väljare.

Det jag blir nästan förvånad över är att man inte föreslår att förbjuda nikotinprodukter rakt av. Så som jag hör argumentationen från ledamoten är ju den enda rimliga slutsatsen att bara förbjuda nikotinprodukter rakt av. Jag skulle faktiskt vilja veta varför Socialdemokraterna inte föreslår det, om man nu tycker att detta är prioriteringen här – inte att skademinimera så att folk ska bli så lite skadade som möjligt, kanske gå över från rökning till snusning. Målet är att så få som möjligt ska snusa. Man ska inte få göra det med en god smak. Vi ska ha nikotintak. Varför inte bara förbjuda det rakt av?

Jag har också en annan fråga. Man beskriver att den här sortens begränsningar och smakförbud ska rädda ungdomarna, som snusar i hög utsträckning. Sverigedemokraterna håller med om att det är ett problem att fler unga snusar. Vi menar att man ska hindra dem att få tag i snuset, till att börja med. Men vi ser också att det nästan är en större andel i den åldern som dricker alkohol, som är betydligt skadligare. Alkohol är det också åldersgräns och hårda regleringar på, men det får de tag i. En alarmerande andel får tag i narkotika, som är helt förbjudet i samhället.

Då menar Socialdemokraterna att nikotintak och smakförbud skulle rädda situationen. Det ställer jag mig väldigt skeptisk till.

Jag vill gärna höra Socialdemokraternas reflektion kring det jag sa just nu men också varför man inte bara förbjuder snus rakt av.

Anf. 145 KARIN SUNDIN (S) replik:

Fru talman! Frågan om snuset är lite svår. Vi har i Sverige under lång tid använt tobak och snus. Att göra en tydlig gränsdragning och förbjuda är svårt, men vi ser som vår uppgift att begränsa skadeverkningarna och ha ett tydligt fokus på barn och ungdomar. Därför vill vi att man ser över förutsättningarna att förbjuda smaker i vitt snus och därmed få bort dess attraktivitet.

Jag kan inte låta bli att förvånas över hur tydligt det är när företrädare för Sverigedemokraterna uttalar sig i dessa frågor att det låter som ett eko från tobaksindustrin.

Jag tar mig friheten att referera till Jan Hirsch, som är käkkirurg, övertandläkare och professor emeritus vid Uppsala universitet. Han är en av Sveriges absolut mest kunniga i frågor som rör skador till följd av tobak och nikotin. Han ställer sig frågande till varför somliga svenska politiker, precis som ledamoten just nu, är så ivriga att lyfta fram och försvara det vita snuset. I en artikel i en tidskrift från yrkesföreningen Tandvård mot tobak ställer han frågan om detta beror på okunighet eller om man får bra betalt från tobaksindustrin.

Jag kan inte låta bli att ställa mig själv den frågan när det så tydligt, gång på gång, lyfts fram hur dessa produkter på något sätt skulle kunna vara bra för folkhälsan. Det är de inte. Därför ska vi göra vårt yttersta för att förhindra att barn och ungdomar använder dem.

Anf. 146 CECILIA GUSTAFSSON (M):

Fru talman! Vi debatterar i dag socialutskottets betänkande om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. Det är frågor som går rakt in i några av samhällets allra viktigaste uppgifter: att skydda barn och unga, att förebygga ohälsa och att skapa trygghet för människor som befinner sig i utsatta livssituationer.

För mig handlar ANDTS-politiken ytterst om ansvar – om att förebygga i tid innan problemen växer sig stora, om att ingripa när riskerna blir tydliga och om att se till att vård, stöd och tillsyn faktiskt fungerar när människor behöver samhället som mest.

För mig handlar det i grunden om vilket samhälle vi vill vara. Jag vill att vi ska ta problemen tidigt, innan de växer sig stora. Jag vill också att barn och unga alltid ska komma först, även när frågorna är komplexa och ibland politiskt obekväma.

Utskottet gör bedömningen att inriktningen i politiken ska ligga fast och att fokus nu ska ligga på genomförande av redan beslutade reformer snarare än nya tillkännagivanden. Mot den bakgrunden vill jag inledningsvis yrka bifall till utskottets förslag.

Fru talman! A, N, D, T och S är var för sig fem bokstäver, men när vi sätter dem i ett sammanhang kopplat till barn, unga och förebyggande arbete får de mening och innebörd. Det är utifrån dessa fem områden som jag kommer att strukturera mitt anförande.

Fru talman! Alkoholpolitiken måste präglas av ansvar, balans och långsiktighet. Utskottet konstaterar att de grundläggande alkoholpolitiska verktygen ska ligga fast och att det i nuläget inte finns skäl för nya tillkännagivanden.

En stabil och förutsägbar alkoholpolitik har stor betydelse för folkhälsan, inte minst för barn och unga som påverkas av vuxnas alkoholkonsumtion och samhällets normer kring alkohol. Just därför gör utskottet bedömningen att flera av de motionsförslag som nu väckts inte bör bifallas. Att värna stabilitet innebär också att inte göra ryckvisa förändringar som riskerar att få oönskade effekter.

Samtidigt har regeringen redan genomfört och arbetar med vissa avgränsade och kontrollerade förändringar inom ramen för den befintliga alkoholpolitiken. Gårdsförsäljning har införts i strikt reglerad form, och regeringen har presenterat förslag om att förändra matkravet vid serveringstillstånd. Förslaget är nu ute på remiss, med inriktningen att nya regler ska kunna träda i kraft under sommaren 2026.

Detta förändrar inte alkoholpolitikens grundläggande inriktning. Tvärtom visar det att reformer kan genomföras med ordning och ansvar och utan att tumma på folkhälsomålen.

Mot den bakgrunden är utskottets slutsats tydlig: Fokus ska ligga på tillsyn, efterlevnad och trygghet, inte på nya tillkännagivanden som riskerar att underminera en sammanhållen alkoholpolitik.

Fru talman! Narkotikapolitiken är den tydligaste konfliktlinjen i betänkandet. Utskottet står fast vid målet om ett samhälle fritt från narkotika och dopning. Det är ett mål som sätter en tydlig norm, särskilt för barn och unga. Därför säger utskottet nej till motioner som vill ta politiken i en annan riktning, till exempel genom avkriminalisering av eget bruk, brukarrum och drug checking.

Avkriminalisering av eget bruk skulle försvaga möjligheten till tidiga ingripanden, inte minst när unga befinner sig i riskzon. Det riskerar att sända signaler om att samhället accepterar bruk av narkotika, trots att vi vet hur snabbt ett experimenterande kan övergå i ett beroende.

Brukarrum och så kallad drug checking beskrivs ofta som skadereducerande åtgärder. Men för oss handlar den invändningen inte om att blunda för problemen utan om vilken roll samhället ska ta. Dessa förslag riskerar att flytta fokus från att förebygga och behandla beroende till att i praktiken organisera och underlätta narkotikamissbruk. Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten har dessutom pekat på att evidensen för långsiktigt minskat bruk är svag samtidigt som risken för normalisering är reell. Utskottets nej är därför ett uttryck för ansvar, inte passivitet.

Utskottet gör också bedömningen att riksdagen inte bör föregripa den pågående beredningen av Narkotika-utredningen genom att redan nu ändra målformuleringen. Samtidigt är det viktigt att vara tydlig med att arbetet för att stärka vård och stöd måste fortsätta. Samsjuklighetsreformen är ett viktigt steg för människor med både beroende och psykisk ohälsa. Moderaternas linje är tydlig. Ja till vård, behandling och förebyggande arbete, men nej till åtgärder som riskerar att normalisera narkotikabruk.

Fru talman! Dopning är den ibland bortglömda bokstaven i ANDTS, men det är ett allvarligt samhällsproblem. Dopning förekommer i samma miljöer som narkotika och bidrar till den organiserade brottsligheten. Den ökar också risken för aggressivitet, våld och psykisk ohälsa, vilket gör detta till en tydlig trygghetsfråga.

I Trollhättan där jag bor arbetar vi med den nationella metoden 100 % Ren Hårdträning. Kommun, gym och polis arbetar tillsammans med tillsyn, utbildningsinsatser och narkotikasök med hund. Det visar hur det förebyggande arbetet tillsammans med kontroll och samarbete faktiskt kan fungera i praktiken.

Fru talman! Tobak och nikotin medför som vi har hört i kammaren i dag betydande hälsorisker, särskilt för barn och unga. Tidig exponering ökar risken för livslångt beroende och sämre hälsa. Riksdagen har nyligen beslutat att målformuleringen för tobaks- och nikotinpolitiken ska handla om minskade medicinska och sociala skador, inte enbart minskat bruk. Det gör att politiken bättre kan hantera de faktiska riskerna kopplade till olika produkter och leva upp till det övergripande folkhälsouppdraget.

Mot den bakgrunden avstyrker utskottet motioner om nikotintak och smakförbud, inte därför att riskerna förringas utan för att politiken måste vara långsiktig och sammanhållen och bygga på hur olika styrmedel faktiskt påverkar barns och ungas beteenden. Även lagstiftningen om tobak och nikotin har nyligen skärpts, särskilt när det gäller åldersgränser, tillsyn och skyddet för just barn och unga. Fokus nu måste ligga på genomförande och efterlevnad så att skyddet för barn och unga fungerar i vardagen.

Fru talman! Spel om pengar är ett växande problem bland barn och unga. CAN:s skolundersökningar visar att riskabelt spelande ökar, särskilt bland pojkar. För många unga leder spelberoende till skuldsättning, psykisk ohälsa och problem i familjen. Och i vissa fall finns också kopplingar till kriminalitet. Utskottet föreslår inga nya tillkännagivanden, men skyddet av barn och unga måste vara centralt även här genom förebyggande arbete, ett starkt konsumentskydd och tillgång till stöd och vård för dem som drabbas.

Avslutningsvis, fru talman, säger man i detta betänkande nej till snabba kursändringar men ja till ansvar, genomförande och långsiktighet. Det är så vi skyddar barn och unga, det är så vi stärker folkhälsan och det är därför Moderaterna står bakom utskottets förslag.
(Applåder)

Anf. 147 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Fru talman! Det är ingen som vill direkt – pang på rödbetan, så att säga – ta bort kriminaliseringen, utan i stället vill man utreda. Ursäkta! Får jag tala till punkt?

Regeringen bör tillsätta en utredning av hur lagen om kriminalisering av eget bruk har inverkat på antalet missbrukare och brukare och på deras livskvalitet, hälsa och drogfrihet. Så lyder förslaget. Varför säger vi så? Det är inte bara vi, utan en mängd forskare, SKR

och Socialstyrelsen vill titta på frågan. Har det blivit bättre sedan lagen infördes?

Man kan mäta antalet anmälda narkotikabrott, och antalet har gått upp enormt. De är nu 130 000 per år. 90 procent av de anmälda narkotikabrotten handlar om innehav av eget bruk. Det kan man fundera över.

Sedan kan man spana, precis som forskarna har gjort. Vi förlitar oss på forskningen. Är det färre öppna drogscener med den nuvarande lagstiftningen? Är det minskat bruk i befolkningen? Färre människor med problematiskt narkotikabruk och minskat vårdbehov? Hur ser läget ut? Hur ser det ut med dödsfallen? Den typen av frågor ska man utreda. Jag är för utredningar. Om en utredning visar att lagen är fantastiskt bra, att det är bra med kriminalisering – yes, då köper vi det.

Flera partier har en rädsla för att inte orka utreda. Det är tråkigt. Jag säger en gång till att vi vill utreda. Jag är förvånad över att det i så många fall är ett antal partier som är emot att utreda, när så många forskare säger något annat. SKR och myndigheterna säger något annat. Vänsterpartiet driver inte dessa frågor från källaren.

Anf. 148 CECILIA GUSTAFSSON (M) replik:

Fru talman! Jag tackar för ledamotens reflektioner.

För Moderaterna är barn och unga alltid utgångspunkten i narkotikapolitiken. Vi vet att normer spelar roll, särskilt för unga. Att sänka samhällets ribba genom att avkriminalisera riskerar att skicka ut signaler om att narkotikabruk är acceptabelt, trots att vi vet hur snabbt man kan gå från ett experimenterande och testande till att hamna i ett beroende.

Det finns i dag inga entydiga vetenskapliga belägg för att avkriminalisering minskar narkotikabruk bland unga. Däremot vet vi att tidiga ingripanden ofta är helt avgörande för att människor ska kunna få hjälp i tid.

Anf. 149 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Fru talman! Då vill jag veta vilken forskning och vilka referenser ledamoten lutar sig mot. Jag kan nämna bland annat Tham och 20 000 andra forskare som menar att frågan ska utredas. Narkotikasituationen i Sverige ser inte bra ut. Varför gör den inte det?

Fru talman! Jag har en annan fråga om alkoholen. Många barn och unga växer upp med föräldrar som har ett allvarligt alkoholberoende. 20 procent av alla barn i Sverige, 430 000 barn, upplever någon gång under uppväxten att minst en förälder har ett problematiskt drickande. Hur ska man se på alkoholfrågan?

Just Moderaterna har en gläddig syn på alkohol. Så här säger Moderaterna i Stockholms stad: Systembolaget ska ha öppet söndagar, och matbutiker ska få sälja öl och vin. Det är två förslag som Moderaterna i Stockholms stad tycker att regeringen ska förverkliga.

Hur ser ledamoten på den typen av utspel, det vill säga populism till varje pris? Det blir märkligt, med tanke på att det är så många barn och unga i Sverige som far illa av just alkohol. Man gör dessvärre inte speciellt mycket för barnen, och det finns inte så många självhjälpsgrupper.

Det allvarliga är glidningen hos Moderaterna i sät-
tet att se på alkohol. Kommer Systembolaget att finnas
kvar? Kommer vi att kunna köpa vin på tisdag i en van-
lig Ica-affär? Jag har ingen aning när jag läser i era
motioner.

Anf. 150 CECILIA GUSTAFSSON (M) replik:

Fru talman! Jag kan inte uttala mig om vad Mode-
raterna i Stockholms stad säger. Men såvitt jag vet
finns det inga sådana förslag på riksdagens bord om att
stänga Systembolaget, ha öppet på söndagar eller sälja
brännvin på Ica. Det är inget jag känner till. Om jag
ensam hade fått bestämma ska vi inte heller lägga fram
några sådana förslag.

Men nu är vi inte i det läget att fatta några sådana
beslut, utan jag kan bara stå för vad jag tycker. Jag står
bakom förslaget; jag gillar Systembolaget.

Anf. 151 KARIN RÅGSJÖ (V):

Fru talman! Vad ska politiker utgå från när man ska
stifta lagar och titta på politiken? Är det forskning, evi-
dens eller moralism? Eller är det rädslan för att väl-
jarna ska gå bananas när vi säger något annat än hår-
dare tag?

Diskussionen om Sveriges narkotikapolitik har för-
ändrats. Det är mycket tack vare att medier och myn-
digheter har tittat på forskningen. De har slängt bort
den moralism som länge har funnits för hur vi kan se
på problemen med narkotika.

Jag har jobbat med narkotikapolitik länge och var
en av dem som gjorde så att sprututbyte genomfördes
i Stockholm. Även då ven moralismen genom rum-
men. Då, ungefär 2010, sa de stora partierna: Sprutut-
byte kommer att innebära att fler kommer att börja
knarka. Det sa de på riktigt då. Nu har det gått ett antal
år, och de säger förstås inte det längre. Men vi har en
narkotikapolitik som vi borde reformera och titta på.

ESO-rapporten *Bruk och straff* visar att dagens be-
roendepolitik inte motsvarar den kunskapsutveckling
som skett på området eller samhällets behov. Allt fler
far illa, och de metoder som används inom socialtjänst
och beroendevård är inte alltid relevanta.

Dessutom har det under decennier varit väldigt
stora nedskärningar i både kommuner och regioner.
Många har nekats vård och stöd. Grundstenen för att
möta beroende är en välutbyggd välfärd som är solida-
riskt finansierad och utan privata vinstintressen. Det
behövs ett kraftfullt arbete mot narkotika samtidigt
som beroende inte ska stigmatiseras. Det behövs boen-
den, avgiftning, vårdplatser och sammanhållna vård-
kedjor.

Ett ofta eftersatt område är stöd i återhämtningen
och integrering i samhället. För att nå dit krävs det yt-
terligare ett nytt mål för narkotikapolitiken. Vänster-
partiet anser att målet för den svenska narkotikapoliti-
ken bör ändras från ett samhälle fritt från narkotika till
ett samhälle med minskade skador av narkotika utifrån
en restriktiv syn på narkotika. Vi vill att regeringen till-
sätter en utredning av hur lagen om kriminalisering av

eget bruk har inverkat på antalet beroende och brukare
och deras livskvalitet, hälsa och drogfrihet.

Under åren 1993–2024 har antalet anmälda narko-
tikabrott gått från drygt 40 000 till över 130 000 per år.
I dag gäller 90 procent av de anmälda narkotikabrotten
innehav för eget bruk. Då kan man tänka sig att polisen
kanske skulle gå högre upp i hierarkin av brottslighet,
men det gör de inte.

Man kan fundera på om det har blivit bättre sedan
lagen infördes, om utbudet av narkotika har minskat
och om det har blivit högre priser, färre öppna drog-
scener, minskat bruk i befolkningen, färre människor
med problematiskt narkotikabruk och minskat vårdbe-
hov. Ser vi det?

Det har i stället gått i helt motsatt riktning. Särskilt
allvarligt av alla tillgängliga mått är dödligheten. Den
har nu gått ned en aning på grund av naloxon. Det är
jättebra. Men vi har haft en extrem dödlighet i Sverige.
Inte många i de här salarna har brytt sig jättemycket
om det. Det tycker jag är lite tragiskt. Men nu har man
gjort det.

Vi vill se att man tillsätter en utredning av hur la-
gen om kriminalisering av eget bruk har inverkat på
antalet missbrukare och brukare samt deras livskvali-
tet, hälsa och drogfrihet. Jag yrkar här bifall till reser-
vation 13.

I mars 2022 tillsatte den dåvarande regeringen ut-
redningen En svensk narkotikapolitik anpassad till nu-
tidens och framtidens utmaningar, ofta kallad narko-
tikautredningen. Där har man rekommenderat rege-
ringen att ”anta ett program för att minska dödsfall till
följd av narkotika- och läkemedelsförgiftningar samt
komplettera regeringens vision med en konkret mål-
sättning om att dödligheten ska ha minskat med minst
20 procent från 2022”. Det finns också flera förslag in-
riktade på ungdomar.

Vi välkomnade det. Men nu undrar vi: Vad händer?
När kommer det? Är detta en av de propositioner som
vi ska behandla i juli? Vad kommer att hända? Det
undrar vi oroligt.

Fru talman! Tobaksindustrin är duktig på att hitta
nya marknader för sina produkter. Vad kan inte gå fel
när tobaksfritt snus blir barnvänligt genom smaker
som tilltalar just barn? Eller vill vuxna känna smaken
av hallon i munnen? Jag har ingen aning.

Vänsterpartiet anser att det inte ska vara tillåtet att
använda tillsatser av smakämnen som gör tobaksfritt
snus attraktivt för barn, unga och icke-rökare genom
en tydlig, märkbar doft eller smak av något annat än
tobak.

Det tobaksfria smaksatta nikotinsnuset lanserades
2016 och är den vanligast förekommande produkten
bland de tobaksfria nikotinprodukterna. Är det inte bra
att ha både hängslen och livrem när man inför nya sa-
ker och att fundera på vad vi ska göra med det? Är det
här bra? Det är kanske inte bara bra.

Tobaksindustrin går efter pengar. Det är inte något
slags folkhälsoinstitut. De vill tjäna pengar, och det gör
de fortsatt på den typen av produkter.

Fru talman! Det finns i dag en glättigare syn på alkohol bland politiker i riksdagen. I en del motioner går det att avläsa att man ifrågasätter monopol, alltså Systembolaget.

Väldigt få talar om barn till alkoholberoende. I Sverige är det 330 000 personer som har ett alkoholberoende. Drygt 20 procent av alla barn i Sverige, alltså 430 000 barn, upplever någon gång under uppväxten att minst en förälder har alkoholproblem. Det är mycket. Det är alltså inte ovanligt att växa upp med föräldrar som har alkoholproblem. De barnen får väldigt illa.

Det här är just folkhälsofrågor. Men ibland tenderar frågan om alkohol att bli en näringsfråga. Vi pratar inte så mycket om problematik. Det är mer hej och hå, vad kul! Det finns helt enkelt väldigt lite konsekvenstänk, vilket jag skulle vilja se.

Jag återkopplar också här till Moderaterna i Stockholm, som vill att Systembolaget ska ha öppet på söndagar och att matbutiker ska få sälja öl och vin. De förslagen kunde vi se för ungefär ett halvår sedan. Jag tycker att Centerpartiet också har en tendens att ibland glida iväg i de här frågorna och se det mer utifrån ett näringsperspektiv i stället för ett folkhälsoperspektiv. Det funderar jag på ibland under sådana här kulna vinterdagar.

Anf. 152 DAN HOVSKÄR (KD):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Kristdemokraterna står för en solidarisk, folkhälso-baserad och restriktiv alkohol- och narkotikapolitik. Alla människor ska kunna växa upp och leva utan att skadas av eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopning, tobak, nikotin eller spel om pengar. Därför värnar vi Systembolagets monopol och en aktiv prispolitik, för att förebygga skador och sociala konsekvenser.

Kristdemokraterna utgår från människovärdet, familjen och gemenskapen. Det är i trygga sammanhang i hemmet, i föreningslivet och i civilsamhället som det förebyggande arbetet får verklig kraft.

Fru talman! Regeringen har gett nio myndigheter i uppdrag att ta fram en gemensam nationell plan för en bättre beroendevård och stärkt förebyggande arbete. Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten leder arbetet, som ska redovisas den 1 juni 2026. För detta arbete har regeringen avsatt 18 miljoner kronor.

För oss kristdemokrater är barn och unga en särskilt prioriterad grupp i ANDTS-arbetet. Utvecklingen visar både en ljus och en mörk bild. Alkoholkonsumtionen minskar, liksom den dagliga rökningen och riskkonsumtionen. Samtidigt ser vi en oroande utveckling när det gäller narkotika och särskilt nikotinprodukter. Användningen av snus, inklusive vitt snus, och e-cigaretter har ökat kraftigt, inte minst bland unga. Målet om ett rökfritt Sverige nås i vissa grupper, men långt ifrån alla.

Alkohol kan vara en källa till glädje och social gemenskap, men vi får inte blunda för de omfattande

ekonomiska konsekvenserna av skador relaterade till ANDTS-bruk för både individen och samhället i stort. Kostnaderna omfattar såväl vård, rättsväsen och sociala insatser som produktionsbortfall, vilket flera myndigheter har pekat på som ett starkt skäl att satsa på förebyggande arbete.

Fru talman! Den narkotikarelaterade dödligheten ligger fortsatt på en hög nivå, även om den minskat sedan 2015. Under 2024 avled 725 personer till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar – en minskning jämfört med året innan. Minskningen gäller främst oavsiktliga överdoser och män. De narkotikarelaterade suiciden har däremot ökat.

Kristdemokraterna och regeringen har vidtagit flera viktiga åtgärder.

På initiativ av socialminister Jakob Forssmed blev naloxon som nässprej receptfritt under 2024. Det räddar liv vid opioidöverdoser. Läkemedelsverket, Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten arbetar nu med att sprida kunskap och säkerställa jämlik användning.

Läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende, LARO, är en del i arbetet. Rätt utformad, med både medicinsk behandling och psykosocialt stöd, minskar den återfall, smittspridning och dödlighet. Men det finns också flera andra behandlingsmetoder för att stödja människor i beroendeproblematik och deras familjer. Det kan ske genom rehabilitering och förebyggande insatser, även ihop med civilsamhället.

I budgeten för 2026 avsätts 50 miljoner kronor till förberedelser inför den kommande samsjuklighetsreformen. För åren 2027–2031 planeras 400 miljoner kronor per år till regioner och kommuner. Reformen innebär att regionernas ansvar för beroendevården ska stärkas och att ansvarsfördelningen mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska tydliggöras.

Regionerna har ansvaret för all behandling av personer med skadligt bruk eller beroende. Ansvaret gäller alla vårdnivåer och åldrar och avser såväl medicinska som psykosociala och psykologiska behandlingsinsatser. Socialtjänsten behåller sitt ansvar för stöd i vardagen, till exempel stöd med boende och sysselsättning och hjälp till personer att utveckla sina egna resurser.

Fru talman! Även spel om pengar är en del av ANDTS-politiken. Regeringen stärker det förebyggande arbetet och har lagt fram förslag om ett nytt förbud mot spel på kredit för att minska risken för överskuldssättning och skydda konsumenter. Riksrevisionens granskning av det spelpreventiva arbetet presenteras inom kort.

När det gäller alkohol vill jag också nämna att gårdsförsäljning varit tillåten sedan den 1 juni 2025. Regeringen avser att utvärdera regelverket. Förslaget om förenklingar av alkohollagen bereds nu efter avslutad remiss.

Fru talman! Den tidigare ANDTS-strategin löpte ut vid årsskiftet. Regeringen har beslutat om ett nytt övergripande mål för ANDTS-politiken som bättre tar hänsyn till olika produkters skadeverkningar. Frågan om en ny strategi bereds fortsatt, men politiken ligger fast.

Den höga användningen av tobaks- och nikotinprodukter bland unga är särskilt oroande. Sverige har ett EU-undantag för snus, men det vita snuset omfattas inte av EU:s tobakslagstiftning. EU-kommissionen väntas under 2026 lägga fram förslag i samband med revideringen av tobaksproduktsdirektivet. Det finns ingen information om vilken reglering kommissionen förväntas föreslå. Andra medlemsstater har dock framfört att de ser ett behov av harmonisering av regleringen av nikotinprodukter.

Kristdemokraterna kommer fortsatt att driva en ANDTS-politik som sätter människovärdet i centrum, stärker familjen och civilsamhället, prioriterar förebyggande arbete och står fast mot drogliberalisering.

Anf. 153 CHRISTOFER BERGENBLOCK (C):

Fru talman! Vi debatterar nu ANDTS-frågor. Jag tänker ta upp två olika områden i mitt anförande, dels behovet av en moderniserad alkohollagstiftning, dels behovet av en moderniserad narkotikapolitik.

Låt mig börja med alkoholpolitiken. Syftet med den svenska alkoholpolitiken är, precis som vi hört tidigare, att främja folkhälsan och minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Det målet delar vi i Centerpartiet fullt ut. Vi kan också konstatera att alkoholkonsumtionen i Sverige stadigt minskat under de senaste 20 åren. Framför allt har det skett en kraftig nedgång bland ungdomar och unga vuxna. Dryckesvanorna i Sverige har också förändrats markant under den här tiden. Det har däremot inte lagstiftningen gjort. Av den anledningen vill Centerpartiet göra en större översyn av lagen. Vi lägger redan nu fram förslag på förändringar i de delar där vi ser behov av det.

Fru talman! I somras införde Sverige äntligen gårdsförsäljning av öl, vin, cider och spritdrycker. Det var en förändring som Centerpartiet hade arbetat för i 20 års tid och som äntligen kunde bli verklighet tack vare den utredning som vi i Centerpartiet initierade och lät genomföra under förra mandatperioden och tack vare att vi äntligen hade en majoritet för detta i Sveriges riksdag efter att även Kristdemokraterna och Liberalerna anslutit sig. Redan samma dag som lagen trädde i kraft, den 1 juni förra året, kunde de första ställena öppna upp för försäljning. Andra anslöt sig under veckorna och månaderna efter.

Jag har själv besökt flera av dessa försäljningsställen. Min bild är att man överlag är nöjd med att det här nu har blivit verklighet. Men samtidigt finns det saker att slipa på i lagstiftningen. Detta lyfte vi från Centerpartiets sida redan när lagen antogs, och vi upprepar det nu i vår kommittémotion. Sammantaget handlar det om att göra lagen mer frihetlig och företagervänlig, exempelvis genom att höja volymproduktionstaken, minska kravställningen vid besöksarrangemangen och ta bort kravet på att informera om alkoholens skadeverkningar. Det sistnämnda lyftes in precis på slutet av regeringen, trots att det inte ens fanns med i utredningen.

Fru talman! En annan fråga som vi har drivit hårt från Centerpartiets sida är den om att avskaffa det så kallade matkravet, som man i dag är tvungen att uppfylla för att få ett serveringstillstånd. Kravet innebär dels att det måste finnas ett varierat utbud av lagad mat att tillgå ända fram till klockan 23 på kvällarna, dels att maten måste vara tillagad i ett eget kök som ligger i anslutning till serveringslokalen.

Det här ett typexempel på ett lagkrav som gått ur tiden och som det nu är dags att avskaffa. Nu ser det äntligen ut som om vi skulle kunna genomföra den förändringen, i bästa fall från den 1 juli i år. Då kommer vi förhoppningsvis även att kunna förtydliga att det inte ska ställas krav på serveringsplatser inomhus utan att det funkar alldeles utmärkt även med takterrasser, uteserveringar och gatuserveringar.

Leder då gårdsförsäljning och ett borttaget matkrav till ett ökat drickande och ökade skadeverkningar? Tittar vi på vårt grannland Finland, som har haft båda de delarna under många års tid, finns det ingenting som tyder på att så skulle vara fallet. Tvärtom kan man se att när Finland tog bort matkravet år 2018 har drickandet därefter minskat med ytterligare 10 procent i den finska befolkningen. Det finns alltså ingen koppling däremellan.

Moderniseringen av alkohollagstiftningen står alltså inte i konflikt med en restriktiv alkoholpolitik, för den som nu trodde det. Därför vill vi från Centerpartiets sida göra en översyn av hela den svenska alkohollagstiftningen, som i många delar har blivit helt otidsenlig.

Fru talman! Det andra området som jag vill prata om i dag är narkotikapolitiken. Även där behövs det en modernisering, inte minst i synen på missbruk och missbrukare. Såväl Narkotikautredningen som Samsjuklighetsutredningen apostroferar de här frågorna och lägger fram förslag på nödvändiga förändringar, men förändringen går väldigt sakta i Tidöpartiernas Sverige.

Först och främst handlar det om hur vi ser på personer som befinner sig i ett skadligt bruk eller beroende. Där behöver vi på allvar komma bort ifrån bilden av att det handlar om ett självvalt asocialt beteende och konstatera att det handlar om en sjukdom.

Det är också därför som Centerpartiet varit pådrivande i att genomföra innehålllet i Samsjuklighetsutredningen, där ansvaret för vården ska flyttas över ifrån socialtjänsten i kommunerna till hälso- och sjukvården i regionerna. Det är en helt nödvändig förändring, som tyvärr tar alldeles för lång tid att genomföra.

Centerpartiet har också drivit på för införandet av sprutbytesprogram, vilket nu finns i samtliga regioner. Däremot kan vi inte nöja oss med att det i många regioner bara finns en enda plats för sprutbyte trots väldigt stora ytor. Man behöver naturligtvis gå vidare här och titta på att ha det även på fler platser i sin region. Vi menar också att det nu är lämpligt att börja utreda frågan om brukarrum på samma sätt som finns i våra grannländer för att minska skador och med närhet till medicinskt kompetent personal.

Ifrån Centerpartiets sida säger vi bestämt nej till alla tankar på legalisering av narkotika. Däremot menar vi att polisens resurser i första hand inte ska gå till att jaga enskilda missbrukare, som sällan blir hjälpta av att lämna ytterligare ett urinprov, att ännu en gång få böter som man inte kan betala eller ytterligare en prick i belastningsregistret.

I stället ska resurserna gå till att jaga langarna och den organiserade brottsligheten som ligger bakom den hänsynslösa försäljningen av narkotika. Beroendessjuka ska framför allt få hjälp och stöd att komma ur sitt beroende, inte ytterligare ett strafföreläggande.

Fru talman! Sammantaget behöver vi gå mot en narkotikapolitik som handlar om skademinimering och skadereduktion. Att Sverige sticker ut i Europa vad gäller antalet narkotikarelaterade dödsfall står i direkt relation till den narkotikapolitik som dominerat sedan slutet av 80-talet. Intentionen var god, men nu vet vi bättre. Det finns gott om bra förslag både i Narkotikautredningen och i Samsjuklighetsutredningen. Men det räcker inte att bara prata om det, utan förändringarna behöver genomföras på riktigt.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till Centerpartiets reservation 8 under punkt 5 om att genomföra innehåll i Narkotikautredningen.

Anf. 154 JAKOB OLOFSGÅRD (L):

Fru talman! I dag behandlar vi frågor som går rakt in i människors liv och vardag. De går ofta rakt in i kanske det mest utsatta ögonblicket i människors liv. Det handlar om alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. Men ytterst handlar det om vår hälsa, vår trygghet och vårt människovärde.

För bakom varje punkt i statistiken finns det en människa. Det är ett barn som far illa, en förälder som kämpar eller en ung människa som fastnat i ett beroende. Politikens uppgift är inte bara att sätta gränser utan också att öppna dörrar, hjälpa och stötta.

I oktober 2023 avslutade Narkotikautredningen sitt omfattande uppdrag. Den har haft att visa hur en fortsatt restriktiv narkotikapolitik kan förenas med effektiv prevention, en fungerande missbruks- och beroendevård, skademinimerande insatser och ett tydligt mål: Att absolut ingen ska behöva dö till följd av läkemedels- eller narkotikaförgiftningar.

Utredningen konstaterar att dagens lagstiftning inte ger det utrymme som behövs för vissa skadereducerande åtgärder, till exempel brukarrum. Samtidigt rekommenderar man att regeringen initierar en översyn av just narkotikalagstiftningen, där även värdet av sådana insatser ska vägas in.

Det är en viktig slutsats. De vi pratar om här är människor i vårt samhälle som alla har gett upp om: familjen har gett upp, vännerna har gett upp och precis alla har gett upp. Det handlar om människor som lämnas åt sitt beroende och sitt missbruk och åt att hålla till på en bakgata eller i en undanskymd trappuppgång.

Då måste samhället kliva in. En socialliberal politik handlar om både hjärta och hjärna. Det handlar om att stå upp för en restriktiv linje mot droger, men också

om att våga sig på att justera verktygen när verkligheten förändras.

När människor dör av överdoser och förgiftningar kan vi inte bara nöja oss med att säga att systemet är konsekvent. Då behöver vi fråga oss om det är tillräckligt mänskligt eller tillräckligt effektivt. Att se över regelverket är inte att ge upp. Det är att ta ansvar.

Fru talman! Minst lika viktigt är det förebyggande arbetet bland barn och unga. Här har Narkotikautredningen föreslagit att regeringen ska komplettera ANDTS-strategin med ett särskilt program för att förebygga narkotikaanvändning hos barn och unga, att senarelägga debuten och att minska skadligt bruk och beteende.

Detta är helt avgörande. Det är när man är ung som allting börjar. Det är där grunden läggs för hela våra liv. Det sker oftast i skollåldern. Vi vet att tidig debut kraftigt ökar risken för livslånga problem. Därför måste preventionen vara långsiktig, kunskapsbaserad och samordnad.

Socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård och civilsamhälle behöver arbeta tillsammans, inte i stuprör utan gränsöverskridande. Ett särskilt program här kan skapa struktur, sprida evidensbaserade metoder och bidra till att barn och unga får likvärdiga förutsättningar, oavsett var de växer upp i landet. Det är socialliberal politik i praktiken: att stärka individen tidigt, innan problemen blir stora.

En annan central del är beroendevården. Där har regeringen tillsatt Samsjuklighetsdelegationen, som har nämnts flera gånger här i dag och som är så viktig. Det handlar om att genomföra den omfattande och gedigna reformen om samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser för personer med samsjuklighet, alltså skadligt bruk eller beroende i kombination med psykisk ohälsa. Delegationen har redovisat sitt arbete för oss i socialutskottet, och nio myndigheter har fått i uppdrag att ta fram en gemensam nationell plan för en bättre beroendevård i hela landet. Det är ett enormt viktigt steg.

Alltför länge har människor med samsjuklighet fallit mellan stolarna – mellan regioner och kommuner, mellan psykiatri och beroendevård. En socialliberal utgångspunkt är enkel: Vården ska organiseras utifrån varje människas behov, inte utifrån myndigheters gränser. En sammanhållen vårdstruktur är avgörande om vi menar allvar med att ge människor en verklig chans till återhämtning, arbete och delaktighet.

När det gäller alkoholpolitiken ligger fokus på fortsatt folkhälsa och på det tydliga sambandet mellan tillgänglighet, konsumtion och skador. Samtidigt behöver regelverken vara begripliga och ändamålsenliga. Därför ses delar av alkohollagen över, bland annat när det gäller serveringstillstånd. Det bereds i Regeringskansliet.

Reglerna om gårdsförsäljning, som trädde i kraft den 1 juni 2025, är ett exempel på hur vi kan kombinera ansvar med frihet. Småskaliga producenter får nu begränsade möjligheter att sälja sina produkter, och den lokala besöksnäringen stärks. Samtidigt värnar

man Systembolagets monopol och folkhälsoperspektivet. Försäljningen blir nu tydligt knuten till den lokala produktionen och besöksverksamheten. Reformen är tidsbegränsad, och den ska utvärderas. Det här är ett pragmatiskt och evidensbaserat sätt att utveckla politiken steg för steg. Det finns vissa indikationer på otålighet när det gäller att genomföra reformer, men vi har sett att det här behöver ta tid för att det ska bli riktigt bra, vilket det nu är.

Fru talman! Sammantaget visar både Narkotikautredningen och arbetet med ANDTS-politiken att de här frågorna kräver just långsiktighet, kunskap och balans mellan restriktivitet och medmänsklighet, mellan förebyggande arbete och kvalificerad vård med tydliga gränser och öppna dörrar. Målet behöver vara tydligt: färre i missbruk, färre unga som fastnar i beroende och färre liv som går förlorade. Det är mot detta mål som denna regering fortsätter att arbeta och hela tiden behöver mätas – för varje ung människa som fastnar i missbruk, för varje förälder där ute som kämpar, för varje unges skull.

Anf. 155 NILS SEYE LARSEN (MP):

Fru talman! Jag minns när jag som 22-åring fick en fråga av en god vän till mig om att följa med till Stadsmissionen i Malmö och vara volontär. På helgen hade de nämligen en yta där de bjöd på mackor och tog emot människor, de allra flesta med svåra missbruksproblem.

Det var en väldigt kall vinter i Malmö just då. Det var minus 15 när vi satt och jobbade. In i salen kom det ett femtiotal personer som levtt ett långt liv med missbruk och problematik. Det fanns tre duschar som det var kö till, för det var chansen för dem att kunna göra sig lite rena. Det fanns ett litet ställe där de kunde hämta vinterkläder, som behövdes. Och man kunde skriva sitt namn på en lapp och stoppa den i en i låda som fanns där. Det handlade om att ansöka om att få en av de 14 akutbäddar som fanns. På kvällen innan vi skulle stänga var det ett lotteri – det mest absurda lotteriet jag hade varit med om i livet. 50 personer stod och väntade på vilka som skulle bli de 14 lyckliga vinnarna, som skulle få chansen att sova i en varm bädd. När namnen på de 14 lyckliga ropats upp var det vår roll att se till att jaga ut de resterande, som skulle hitta någonstans att sova ute i Malmö, i minus 15 grader. Det var verkligen en ögonöppnare. Många av dem hade gått så långt i missbruksproblematiken att alla livlinor hade brutits – alla livlinor gentemot anhöriga, vänner och annat.

Sedan dess har mycket hänt. Tyvärr har narkotika-problemen ökat i omfång. Det har blivit ett större och mer utmanande samhällsproblem i Sverige. Det får förödande konsekvenser, inte bara för dem som fastnat i missbruk utan även för de anhöriga, oavsett om det är föräldrar, syskon eller rent av barn. Och det är ett problem som finns i hela landet.

Jag minns när vi för några år sedan vaknade upp till chocknyheterna i Västerbotten att två personer dött av överdos i Vilhelmina och fem andra låg på sjukhus.

Det här är ett stort problem som vi har och som vi måste ta tag i och jobba med. Just därför är det så angeläget att vi går vidare. Det är därför vi i Miljöpartiet trycker på, tillsammans med flera andra, för att vi nu ska gå vidare från den gedigna Narkotikautredningen och se till att försöka implementera de förslag som finns. Men det gäller också Samsjuklighetsutredningen. Många gånger hänger problematikerna ihop. Personer med missbruk kan också ha problem med psykisk ohälsa, och personer med psykisk ohälsa tenderar i större utsträckning att i desperation vända sig till drogerna för att självmedicinera.

Jag vill göra ett medskick om en viktig sak. I vår kamp mot narkotikan, som göder de kriminella gäng som vi så gärna vill få bort från våra gator och vårt samhälle, får vi inte låsa oss vid ideologiska barriärer. Vi måste ha en öppenhet för empiri och forskning och för de förslag som kommer till oss.

Jag har tidigare berättat om arbetet med sprututbytesprogrammet, som jag besökt. Det var så himla intressant att vara där. Något som slog mig var att många av de personer som de hjälper är i svåra livssituationer, och de ses som och är i dag kriminella. De begår kriminella handlingar varje dag. Jag är lite besviken över att vi inte har kommit vidare med att titta på vilka möjligheter som finns, precis som andra ledamöter varit inne på. 90 procent av alla narkotikabrott rör personer som åtalas för eget bruk. Finns det möjligheter att döma på andra sätt? Narkotikapolitiskt Center har varit inne på det, till exempel. Skulle man kunna utreda och lägga fram förslag om att personer med beroendesjukdom i framtiden skulle kunna få en annan påföljd, såsom stöd eller behandling?

Vi skulle behöva komma vidare med dessa förslag, och vi skulle verkligen behöva titta objektivt och lyssna för att försöka minska problematiken med missbruk och narkotika. Därför är det också viktigt att vi gör det här skiftet, som det ändå finns en väldigt stark empirisk grund för. Det handlar om att vi skiftar fokus från ett samhälle fritt från narkotika – vi är en bit därifrån i dag – till att framför allt börja med att minska skador och negativa verkningar. Detta tycker jag exemplifierades när jag såg sprututbytesprogrammet. När det gäller många av dem som fick hjälp kunde det första steget många gånger vara att minska skador, harm reduction. Sakta men säkert kunde de komma till det stadium där de kanske till slut kunde göra sig fria från sitt drogmissbruk.

Jag tänkte att jag skulle lyfta fram en annan sak, och det är ideella organisationer och deras ovärderliga arbete.

I Umeå har jag på nära håll fått följa till exempel Spelberoendegruppens arbete när de hjälper människor med spelproblematik. En stor utmaning som många med olika typer av beroendeproblematik har är att det är svårt att komma till vården. Det tar lång tid innan man får hjälp, och när man sitter fast i ett beroende och känner att nu vill jag verkligen få stopp på det behöver man få hjälp nu.

Det sorgliga är att många som söker hjälp hänvisas av vårdn till de ideella rörelserna, som gör ett fantastiskt jobb. Det är eldsjälar med egna erfarenheter som brinner för att hjälpa människor att bli kvitt sina beroenden. De behöver dock få betydligt bättre förutsättningar för att kunna göra det arbetet. De behöver mer resurser för att jobba med detta ovärderliga arbete, oavsett om det handlar om föreningar mot spelberoende, Anonyma Alkoholister eller andra organisationer som jobbar med att hjälpa människor bort från beroende.

Dessa organisationer kan också vara en värdefull resurs när det kommer till det förebyggande arbetet. Jag har fått höra från flera av dem att de gärna vill komma ut och prata med skolungdomar och berättat om sina egna erfarenheter. Jag tror att det hade varit ovärderligt att få med dem där.

Jag avslutar med att yrka bifall till reservation 3.

Anf. 156 JAKOB OLOFSGÅRD (L) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för ett viktigt och bra anförande som jag instämmer i! Jag tänkte inte att jag skulle förlänga debatten; vi har ytterligare en debatt på gång här i kväll. Men jag tycker att vi lite mindre partier behöver ha lite mer tid.

Jag lyssnade efter ordet brukarrum i anförandet. Jag tror inte att det nämdes i anförandet. Jag har själv varit nära de utsatta människor som finns på härbärgen och annat. I Jönköping där jag själv bor finns Hela Människan som arbetar med människor som slits itu av ett livslångt beroende, som sitter fast och som inte ser någon som helst möjlighet att ta sig ur det. De försöker bara överleva.

Fru talman! Jag undrar om Miljöpartiet ställer sig bakom att utreda och införa just brukarrum. Det vore bra att få ett svar på det.

Anf. 157 NILS SEYE LARSEN (MP) replik:

Fru talman! Tack så mycket för frågan! Jag ska vara helt ärlig och säga att jag faktiskt inte vet exakt var vi står när det gäller just brukarrum. Det är en sådan sak som jag kommer att fördjupa mig i, och då lovar jag att återkomma till frågan.

Rent generellt kan jag säga att vi är öppna för alla förslag som kan hjälpa. Vi vill lyssna till vad som kommer fram från forskning och positiva erfarenheter och sedan implementera det utan ideologiska skygglappar.

Anf. 158 JAKOB OLOFSGÅRD (L) replik:

Fru talman! Tack, ledamoten, för det positiva svaret om att se över det här!

Vi i Liberalerna har drivit detta länge både här i riksdagen och i Region Stockholm, där Liberalerna lade fram ett förslag om att införa ett brukarrum som ett provprojekt utifrån en forskningsstudie, vilket ger lagutrymme för att göra undantag. Det röstades dock ned av Miljöpartiet. Senare, kan jag informera ledamoten om, har man själva lagt fram ett förslag i Region Stockholm om att man vill se detta.

Det här går inte riktigt ihop för mig, så jag vill bara få ett tydligt svar: Om Liberalerna lägger fram ett förslag om brukarrum på riksdagens bord eller i någon region, kommer då Miljöpartiet att stödja det förslaget eller kommer man att rösta ned det?

Narkotikautredningen kom fram till att det behövs fler studier och mer evidens kring hur brukarrum kan hjälpa människor som dem jag tror att ledamoten mötte den där kalla natten. Deras omänskliga lidande måste få ett slut. De ska inte vara förpassade till en bakgata eller en trappuppgång, utan de behöver komma in i värmen där människor inte har gett upp om dem, där människor bryr sig när ingen annan bryr sig.

Anf. 159 NILS SEYE LARSEN (MP) replik:

Fru talman! Jag satt och försökte i all hast se om jag kunde hitta något så att ledamoten kunde få ett svar redan nu. Men jag lovar att jag återkommer i den frågan.

Jag kan inte gå in på varför man i Stockholm har gjort de avvägningar som man har gjort, men jag är helt övertygad om att man har sina legitima skäl till det.

Nu fick jag faktiskt precis bekräftat det jag hoppades: Vi är generellt för brukarrum, men vi ser att det måste till en lagändring. Det är där man i så fall får börja.

Tack så mycket! Det som är så bra med sådana här debatter är att man lär sig saker!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 16 Läkemedel och tandvård

Socialutskottets betänkande 2025/26:SoU14

Läkemedel och tandvård

föredrogs.

Anf. 160 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag till beslut.

Den 1 januari i år trädde vår stora tandvårdsreform, tiotandvården, i kraft. Det är en reform som Sverigedemokraterna och Tidöregeringen har tagit fram tillsammans.

Reformen innebär att du som är 67 år eller äldre och behöver laga eller åtgärda dina tänder endast betalar 10 procent av referenspriset. Referenspriset är framtaget av branschen tillsammans med TLV. För behandlingar som inte omfattas gäller det ordinarie högkostnadsskyddet. Alla tandläkare som är anslutna till Försäkringskassan är skyldiga att ta emot dessa patienter.

Jag är stolt över att vi genomför denna reform. Vi talar om en grupp människor som har slitit hela livet. Många har låga pensioner och ibland bristande munhälsa. Nu får de en verklig möjlighet att prioritera sin tandvård. Alltför många har levt med oro, värk och skam. Dålig tandhälsa kan leda till ensamhet och

psykisk ohälsa. Ingen ska behöva ställa sig frågan: Har jag råd att äta nästa månad, eller ska jag gå till tandläkaren? Nu får fler råd att gå till tandläkaren.

Låt mig ta ett exempel. Kent, 67 år, pensionär från Vendelsö, har väntat på denna reform. När han nyligen behövde göra en rotfyllning betalade han 410 kronor i stället för 4 100 kronor. Det är en enorm skillnad – pengar som nu kan gå till annat i livet, kanske till veteran-Saaben eller ett årskort till AIK Hockey.

Fru talman! Det har förekommit kritik mot reformen, bland annat från tandläkarhåll. Man menar att referenspriserna är för låga. Men då måste man också ställa frågan: Varför har inte branschen i större utsträckning bidragit med bättre och mer heltäckande underlag till TLV för att säkerställa rätt prisnivåer på olika behandlingar?

Tandvårdspriserna har ökat kraftigt de senaste åren. Riskkapitalbolag har köpt upp kliniker, och marknaden rör sig mot allt större kedjor. När konkurrensen minskar riskerar priserna att pressas upp. Ett vanligt klagomål från patienter är att de inte vet vad behandlingen kommer att kosta. De får otydliga besked, och slutnotan blir betydligt högre än väntat. Här måste informationen bli bättre. Fler behöver känna till Tandpriskollen och jämföra priser. Är det för dyrt – byt tandläkare! Konsumentmakten måste stärkas.

Fru talman! En annan stor utmaning är kompetensbristen inom tandvården. I storstadsregionerna är situationen relativt stabil, men utanför dessa – särskilt i glesbygden – är det svårt att rekrytera personal inom både privat och offentlig sektor. Bristen på tandhygienister är särskilt allvarlig. De utför ett förebyggande arbete som är nödvändigt för en god munhälsa på lång sikt.

Det är positivt att man ökar antalet antagna till tandläkarutbildningarna och gör överintag för att fler ska utbildas, men utbildning räcker inte – vi måste också säkerställa att personalen arbetar där behoven är som störst. I andra länder arbetar man med att skriva av delar av studielånen för den som tjänstgör i glesbygd under ett antal år. Man kan även reservera vissa utbildningsplatser för lokalt sökande för att stärka den regionala kompetensförsörjningen. Det är åtgärder vi bör överväga.

Fru talman! I Sverige ska vi vara stolta över medborgarnas goda munhälsa. Den bygger på ett långsiktigt och framgångsrikt arbete inom barntandvården med kallelser och regelbundna kontroller. Det är också ett ansvar för vårdnadshavare att se till att barn och ungdomar går på sina bokade besök. Här behöver även den privata tandvården ta större ansvar och bidra till att avlasta så att inte hela ansvaret hamnar på Folk tandvården.

Tandläkare behöver varierande arbetsuppgifter. Det är viktigt för att de ska vilja stanna kvar i yrket. Att enbart arbeta med till exempel barn begränsar erfarenheten medan en bredare patientgrupp ger större kompetens och utvecklingsmöjligheter.

Med tiotandvården tar vi ett stort steg framåt. Detta är en reform som behöver utvidgas till större delar av

befolkningen på sikt. Vi stärker tryggheten för äldre, förbättrar tillgängligheten och visar att tandhälsa är en del av den generella välfärden och att tänderna är en del av kroppen.

Fru talman! Utvecklingen inom läkemedelsbranschen går i en rasande takt. För bara några år sedan hade få kunnat föreställa sig att vi skulle ha effektiva läkemedel mot obesitas, som förändrar livet för många människor. Frågan är vad som kommer härnäst. Vilka genombrott ser vi om fem eller tio år?

Sverige är en ledande life science-nation. Det ska vi fortsätta att vara. Forskning och läkemedelsproduktion är avgörande för vår konkurrenskraft, för jobben och för vår bnp. Men det handlar också om trygghet. Pandemin och oron i omvärlden visar hur sårbara vi är när produktion ligger långt bort. Därför är det ett mycket viktigt besked att staten nu säkrar antibiotika-produktion i Sverige genom att köpa en fabrik i Strängnäs. I dessa tider av osäkerhet måste vi kunna garantera tillgången till livsviktiga läkemedel.

Fru talman! I dag lever tusentals människor i Sverige med sällsynta diagnoser. De är beroende av särskilda läkemedel och behandlingar som ofta redan finns men inte alltid når patienterna i tid. Här halkar vi efter flera av våra grannländer. Problemet är inte brist på innovation. Problemet är systemet. På den ena sidan har vi TLV och på den andra sidan regionerna och NT-rådet. När två aktörer ska fatta beslut uppstår långa processer. Ibland bromsas införanden med hänvisning till kostnader.

Vi måste våga se helheten. Är det billigast att en människa är sjukskriven, att Försäkringskassan betalar eller att kommunen får ökade kostnader för assistans? Det är ju samma skattepengar, men olika konton. När människor får rätt behandling i tid är det inte bara en kostnad. Det är en investering i livskvalitet, arbetsförmåga och samhällsekonomi.

Det ska inte spela någon roll var i Sverige man bor. Vården ska vara jämlik. Vårdansvarskommittén har föreslagit att staten ska ta större ansvar för läkemedel. Det är ett steg i rätt riktning, men vi är inte där än. Stuprörstänkandet måste få ett slut.

Fru talman! Ett annat område som kräver vår uppmärksamhet är de kliniska prövningarna. Under flera år har de minskat i Sverige. Glädjande nog ser vi nu en försiktig ökning, men vi behöver göra mer. Med bättre samordning, förenklade regelverk och tydligare ansvar kan vi stärka Sveriges position. Det ger patienter tidig tillgång till nya behandlingar och stärker oss som innovationsnation. Detta är också en ekonomisk fråga. En stark forskningssektor skapar tillväxt och framtids-tro.

Fru talman! I höstas besökte vi i socialutskottet Skottland för att studera deras modell Pharmacy First. I stället för att först boka läkartid, sedan få recept och därefter hämta ut läkemedlet kan patienten gå direkt till apoteket. Där gör en farmaceut en bedömning och ger rätt behandling och rådgivning. Det frigör läkartid för dem med mer komplexa behov.

Vi har högutbildade farmaceuter. Vi har apotek med generösa öppettider. Vi har kompetensen. Det finns en bred enighet om att detta är en klok reform, men den bromsas fortfarande av vissa aktörer. Den skulle gynna patienter, avlasta vården och stärka effektiviteten.

Fru talman! Under året höjdes högkostnadsskyddet. Det var ett svårt men nödvändigt beslut för att värna systemets långsiktiga hållbarhet. Sedan 2012 har statens läkemedelskostnader ökat med 55 procent. Patienternas kostnader har under samma tid ökat med 21 procent. Den utvecklingen är inte hållbar. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att de sjukaste, som snabbt når frikortsnivån, inte påverkas när de väl nått taket. För dem kvarstår högkostnadsskyddet på 7 117 kronor. Många slår i taket redan vid första uttaget. Det är solidaritet i praktiken. De med störst behov får mest stöd.

Avslutningsvis: En frisk och välmående befolkning är grunden för ett starkt samhälle. Därför måste vi fortsätta utveckla läkemedelspolitiken med både hjärta och helhetssyn.

Anf. 161 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Tack så mycket, ledamoten, för anförandet! Mycket av det ledamoten sa i talarstolen kan jag skriva under på. Det som gör mig lite fundersam eller förvånad är varför Sverigedemokraterna inte genomdriver det de tycker. Ni tillhör ju ändå regeringsunderlaget.

Nu till några saker jag skulle vilja fråga ledamoten om. Socialdemokraterna står också bakom reformen tiotandvården. Den är bra. Men däremot förstår jag inte varför man ska ge med den ena handen och ta med den andra. För att kunna genomföra den här reformen tog regeringen med SD:s stöd bort den fria tandvården för unga.

Det var fri tandvård upp till 23 års ålder tidigare, och nu har gränsen sänkts till 19 år. Samtidigt tog man bort det dubbla tandvårdsbidraget upp till 27 år, om jag minns rätt. Det skapar trösklar för den här gruppen att få tandvård, kanske speciellt när man är fattig student eller i början av arbetslivet. Min fråga är hur Sverigedemokraterna motiverar införandet av en sådan här reform samtidigt som ni ställer två grupper mot varandra. Varför var ni inte mer generösa och prioriterade att ha kvar ungdomarna i stället för att göra skattesänkningar för höginkomsttagare?

Anf. 162 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik:

Fru talman! Tack för frågan, Mikael Dahlqvist!

Jag kan börja med att säga så här: Har du inte lyssnat på tandvårdsbranschen, alltså både privattandläkarna och folktandvården? Många ungdomar går inte till tandläkaren på sina bokade besök. Det är en sak. De har inget vårdbehov. Visst, du kan alltid hitta en människa som har druckit energidryck hela livet och inte borstat tänderna. Men ungdomar har god tandhälsa. De går bara till tandläkaren på regelbundna kontroller.

Den grupp som du pratar om, de äldre, har stort tandvårdsbehov. Vi flyttar resurser till den gruppen. Jag tycker inte att vi ställer grupper mot varandra. Det är ni som gör det. Med ert förslag kommer grupperna med störst behov inte att få tider. De kommer att få sitta och vänta på ungdomar som ska gå före. Om en ungdom i dag har gjort regelbundna besök, gått när de blivit kallade och skött och borstat sina tänder två gånger om dagen ska inte de ha behov av vård. Om de har behov av till exempel tandställning och upptäcker det när de är 15 år ställer de sig i kö.

Någon som inte har gått till tandläkaren och börjar gå dit först när de är 20 år kanske får en chock. Men jag ser inga problem med det här. Jag tycker att ni ställer grupper mot varandra. Den grupp som har störst behov kommer att få vänta längst på tandvård.

Jag har själv fått höra av folk från tandläkarbranschen att tiotandvården har blivit en succé. Många äldre har väntat på att det här skulle komma. Det ni gör är verkligen att ställa grupper mot varandra.

Anf. 163 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill bara påminna om att använda namn eller ordet ledamot och att inte säga du.

Anf. 164 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Tack så mycket, ledamoten, för svaret!

Politik handlar om att vilja. Politik handlar om att prioritera. Tidöpartierna har under mandatperioden varit tydliga med att man prioriterar att människor som har mycket ska få mer.

Vi står bakom den här tandvårdsreformen. Ledamoten får inte missuppfatta mitt budskap. Vi står bakom att kostnaderna för tandvård måste vara lägre. Men Sverigedemokraterna har valt att ge skattesänkningar till människor som tjänar över 66 000 kronor i månaden och som inte behöver de pengarna. Det handlar om pengapåsen. Man hade kunnat ge de pengarna till barn och ungdomar.

Sedan håller jag med ledamoten om att de kanske inte som grupp generellt är prioriterade. Men i denna grupp finns det många som har hemskt dålig tandstatus, bland annat på grund av ett växande problem med energidrycker – man varnar mer och mer för konsekvenser i form av karies. Det tror jag att även ledamoten är fullt medveten om.

Det är väl egentligen detta som är min angreppspunkt när det gäller Sverigedemokraterna: Jag tycker helt enkelt att man prioriterar konstigt.

I ditt anförande nämnde du också höjningen av högkostnadsskyddet för läkemedel. Ja, det är klart att om man har valt andra prioriteringar för grupper som kanske inte behöver dem måste man höja för dem som är fattiga. Det är speciellt anmärkningsvärt att man gjorde denna höjning av högkostnadsskyddet just nu, när människor går på knäna på grund av ränteshock, inflationschock och hyreshock.

För mig bevisar detta att det rör sig om ett aktivt val – kanske inte det val som vi socialdemokrater

skulle ha gjort. Egentligen kvarstår min fråga: Kunde ni ha gjort en annan prioritering med facit i hand?

Anf. 165 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD)
replik:

Fru talman och ledamoten Mikael Dahlgqvist! Jag tror inte att vi skulle ha gjort någon annan prioritering. Vi har gjort en bra prioritering. Vi har inlett steget mot tiotandvården i och med detta.

Vi höjde högkostnadsskyddet. Personligen hade jag tyckt att man skulle indexera lite mer varje år. Det hade varit bättre. Det är nödvändigt, för kostnaderna för läkemedel har ökat. Det går inte att ha ett system där det bara rullar på. Till sist kommer vi inte att ha råd; vi måste hålla i pengarna.

Ni tjuvar om skattesänkningarna för rika. Problemet är att skattesänkningarna är för alla, hela svenska folket. Med era skattehöjningar kan ni lova de här sakerna, tandvård till ungdomar och allt det. Samtidigt kommer ni att höja skatten för alla, så det blir ett nollsummespel i slutändan.

Anf. 166 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Herr talman! Jag har lite frågor med utgångspunkt i de ganska spretiga ämnen vi behandlar i dag.

Som nämnts tidigare valde ni att förändra högkostnadsskyddet. Det var ett ganska hårt slag mot väldigt många människor i Sverige. I remissvaren sa väldigt många att detta inte kommer att bli bra – det var nästan alla från Cancerfonden till Apoteksföreningen.

I politik kan man prioritera. När det gäller skattesänkningarna lyfter ledamoten att det rör sig om 25 miljarder under de här tre åren. Det handlar om inkomstskatterna och har främst riktats till dem som har det absolut bäst; det kan man se i vilken tabell som helst. De pengarna hade behövts inom välfärden och kanske för att skydda dem i Sverige som lever och har levt under en extrem ekonomisk press när det gäller priser, hyror och det mesta. Vi har också en ganska hög arbetslöshet.

En fråga till ledamoten är, herr talman: Hur tänkte ni? Hur detta över huvud taget kan bli bra fördelningspolitiskt är för mig en gåta, herr talman.

Anf. 167 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD)
replik:

Herr talman! Tack så mycket, ledamoten Rågsjö, för dina frågor och din replik!

Som jag sa: För den grupp som har störst behov av högkostnadsskyddet, de 20 procent som slår i taket, rörde vi inte taket. Det är detta jag menar. För den grupp som har störst behov är det inte någon jättehöjning vi pratar om.

Jag håller med om att det kan vara grupper som tjänar väldigt mycket pengar. Men vi måste fortfarande ha ett system som håller efter. Det kan inte skena åt båda hållen med så mycket pengar.

Sedan kan jag tycka att vi kanske skulle behöva indexera högkostnadsskyddet lite mer varje år så att vi slipper den här kraftiga höjningen. Om vi ser att

priserna enligt KPI går upp måste vi höja lite mer. Det är en lösning.

Anf. 168 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:
Herr talman! Jag tackar för svaret.

Jag går vidare till nästa fråga: tandvårdsreformen, som delvis är bra. Det som är dåligt är att man ska betala sina egna undersökningar och så vidare, men vi släpper det.

Socialstyrelsen har tittat lite på det här. Det handlar om de socioekonomiska skillnaderna i tandhälsa. De har gjort det väldigt bra, tycker jag. Skillnaderna är störst bland dem som är födda på 60-, 70- och 80-talet och minst bland födda på 40- och 50-talet, säger Socialstyrelsen. Då kan man fundera på om det kanske hade varit bättre att satsa långsiktigt på en tandvårdsreform för hela befolkningen. Det kan jag tycka måste vara målet. Ungefär på samma sätt som hela kroppen borde tänderna räknas in för alla.

Samtidigt drog man bort den avgiftsfria barn- och ungdomstandvården. Ni gjorde så att fler unga får betala själva, helt enkelt. Man har i efterhand tittat på vad som händer med de här ungdomarna. Bland unga människor råder också en väldig arbetslöshet. Det här är människor med studielån och så vidare. Det är 66 procent färre i åldersgruppen som har gått till tandläkaren på grund av att det blir för dyrt för dem. De kanske prioriterar att köpa böcker till sina studier i stället, eller betala sin hyra.

I dag lever människor i extremt pressade situationer, på olika sätt. Det gäller också unga människor. Alla unga människor har inte föräldrar som kan hosta upp några tusen för en undersökning. Den här gruppen var värd att värna, tycker vi. Vad tycker ledamoten?

Anf. 169 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD)
replik:

Herr talman! Tack, ledamoten Rågsjö, för ytterligare frågor!

Jag tycker faktiskt att man har ett egenansvar om man har blivit så gammal. Du får ett allmänt tandvårdsbidrag. Du kan spara det i två år. Undersökningen kostar kanske en tusenlapp. Då kan du faktiskt gå till tandläkaren. Det krävs att du sköter dig också – borstar dina tänder två gånger om dagen och följer rekommendationerna.

Det handlar faktiskt om egenansvar. Jag tycker att den som har passerat 20 år är vuxen och måste ta ansvar för sitt liv. Man kan inte curla med folk hela livet. Dessa ungdomar har ett ansvar. Jag fick tidigt lära mig att det bara är att ta ansvar. Du kan boka en tid och gå till en tandläkare. Om det skulle bli fruktansvärt dyrt går det också att få en avbetalningsplan.

Anf. 170 CHRISTOFER BERGENBLOCK (C)
replik:

Herr talman! Tack, ledamoten Christian Lindefjärd, för anförandet!

Jag noterade särskilt att ledamoten tryckte på hur viktigt det är att vi har en jämlik vård i hela landet. Men

jag kan samtidigt konstatera att det under den här mandatperioden inte har gjorts något arbete för att nå dit.

I dag är det stora skillnader i både tandvård och sjukvård beroende på var i landet du bor. Vi kan se att det på landsbygden är en femtedel som har fast läkar-kontakt. Totalt i landet är det en tredjedel. Vi kan se att dubbelt så många dör i åtgärdbara tillstånd på landsbygden jämfört med i stadsområden. Och vi kan se att tandstatusen skiljer sig markant beroende på om du bor på landsbygd eller i stad, där det bland 79-åringar är 75 procent som har fler än 20 tänder kvar i munnen. Bland boende i våra glesbygder är det bara 56 procent. Det är en enorm skillnad.

Det här handlar om vilken politik man bedriver för att nå en jämlik vård över hela landet. Där saknar jag förslag och förändringar från Tidöpartierna, för det har inte blivit bättre under mandatperioden. Det handlar inte minst om tillgången till tandläkarkliniker och vårdcentraler för att få den här jämlika vården.

Så min fråga är: Varför har Sverigedemokraterna inte gjort något för att sluta dessa klyftor under den mandatperiod som har varit?

Anf. 171 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD)
replik:

Herr talman! Tack, ledamoten Christofer Bergenblock, för frågorna och anförandet!

Det positiva är att tiotandvårdens kommundypstillägg kommer att införas de närmaste veckorna. Det kommer en proposition från regeringen. Bor man i Varberg och är över 67 kommer man att få 10 procent extra, och bor man i glesbygd i Sorsele kommer man att få 20 procent. Detta kommer nu, och det är ett incitament för att folk i glesbygd ska få extra tandläkarhjälp. Ledamoten borde hålla med om att detta är bra.

Det spelar heller ingen roll om man vill åka från glesbygden till Stockholm för tandläkarkontroller eller lagningar. Är man bara 67-plus kommer tandläkaren att få kommundypstillägget ändå.

Detta kommer att införas de närmaste veckorna. Det är en grej på vägen.

Som jag sa behöver man kanske också ändra lite på utbildningarna och skapa riktade platser. Det är exempelvis ett problem att det under förra året bara var en enda person från hela Östergötland som kom in på tandläkarutbildningen. Det är en brist för Östergötland. Många vill ju gärna flytta tillbaka till sin hemort.

Vi kanske måste ha ett riktat intag, så att en plats riktas så att en person från ett speciellt område ska kunna komma in.

Anf. 172 CHRISTOFER BERGENBLOCK (C)
replik:

Herr talman! Det är ju väldigt bra att kommundypstillägget äntligen kommer. Det är sorgligt att vi inte kunde vara med i reformen från start, trots att det var en så viktig del för att ge bättre förutsättningar till våra gles- och landsbygder – vilken form av kommun man nu tillhör. De allra flesta kommuner i Sverige kommer

ju nu, om detta genomförs, att kunna få del av kommundypstillägget.

Det ger bättre förutsättningar för tandvården att bedriva sin verksamhet. Men den viktigaste förutsättningen för tandvården, sjukvården och välfärden i stort är ju tillgången till personal runt om i hela landet. Det har ju inte skett något arbete från regeringens sida för att öka den tillgängligheten.

Från Centerpartiets sida vill vi exempelvis vad gäller tandvården införa ett bastjänstgöringsår som kan förläggas även till våra gles- och landsbygder, så att människor får möjlighet att etablera sig där. Vi vill också se över möjligheten att inrätta flyttbidrag för den som vill flytta ut till välfärdens tjänster i våra landsbygder, och vi vill också titta på frågan om att avskryva studieskulder.

Samtidigt driver regeringen och Sverigedemokraterna en politik som handlar om återvändningsbidrag. Man lägger 2,5 miljarder kronor på att få människor att lämna Sverige. Det är människor som behövs i vård och omsorg. Vi har nu sett ett antal uppmärksammade exempel där personer har tvingats bort från Sverige trots att de redan har fasta arbeten inom vård och omsorg. Detta är en sorglig utveckling, naturligtvis.

Men varför har Sverigedemokraterna inte gjort mer för att få människor att flytta dit där välfärden behöver dem, runt om i våra gles- och landsbygder i Sverige?

Anf. 173 CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD)
replik:

Herr talman! Tack, ledamoten Bergenblock, för ytterligare frågor!

Kommundypstillägget är till för att gynna tandvårdsbranschen i glesbygden. Ledamoten håller väl själv med om att det är jättebra. Alla kommer att få del av det – till och med jag som bor utanför Stockholm kommer att få 10 procent extra när jag blir äldre.

Detta är en grej vi gör, men vi kan inte göra allt. Vi gör mycket, och jag vet att det är saker på gång. Men det kommer att kunna hända saker längre fram också. Det gäller bara att vi får fyra år till.

Anf. 174 MIKAEL DAHLQVIST (S):

Herr talman! I dag debatterar vi som sagt läkemedel och tandhälsa. Jag ska börja med läkemedel.

Läkemedel är den är ingen vanlig konsumtionsvara. Den är livsviktig för patienter, speciellt för dem med kronisk sjukdom, för barn och äldre och framför allt för personer med sällsynta diagnoser. Det är en förutsättning för hälsa, funktion och i många fall överlevnad. Just därför kräver läkemedelspolitiken långsiktighet, tydlig styrning och ett konsekvent jämlikhetsperspektiv. Men i dag ser vi tyvärr motsatsen.

Herr talman! Det finns skäl att se över den allmänna förskrivningsrätten. När regelverket missbrukas av vissa förskrivare riskeras både patientsäkerheten och förtroendet för systemet. Därför har vi socialdemokrater i vår budgetmotion tryckt på att detta ska ses över.

Regeringen hänvisar till en pågående utredning. Direktiven är dock inte skrivna, och tidsplanen är osäker. Denna fråga är så viktig, anser vi, att man behöver vidta snabbare åtgärder.

Detsamma gäller den nationella läkemedelsstrategin för 2024–2026. Den är bra: Ambitionsnivån är hög, och det är tydliga mål och så vidare. Men det är väldigt svårt att se några konkreta effekter. Patienter möter fortfarande brist på läkemedel. Det är bristande tillgänglighet. Det är stora regionala skillnader och långsam introduktion av nya läkemedel.

Herr talman! Sedan 2022 har regeringen i omgångar gett Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, TLV, i uppdrag att utreda tillgången till läkemedel för sällsynta sjukdomar. Men det har hela tiden skett på ett tydligt villkor: Statens kostnader får inte öka. Det är ett politiskt vägval med konsekvenser för patienterna.

Det som är anmärkningsvärt är att man i opposition under förra mandatperioden tagit initiativ till flera tillkännagivanden, där man krävde att detta skyndsamt skulle lösas och att man skulle skicka med pengar. Men nu, i regeringsställning och med stöd av Sverigedemokraterna, blundar man helt för frågan.

Sverige hör till de länder i Europa där nya läkemedel introduceras långsammast, eller inte alls, bland annat till följd av våra system och kriterier för hur man ska kunna komma med i förmånssystemet. Detta är allvarligt för patienter med diagnoser. Det betyder att de kanske inte alls får tillgång till läkemedel som finns eller att det dröjer. Det strider egentligen mot principen om lika vård.

Herr talman! Läkemedelsbrist och restnoteringar har varit ett återkommande problem under flera år. Här ska ärligt sägas att detta i många delar är en global utmaning. Samtidigt hade jag också här önskat ett större engagemang från regeringen när det gäller att lösa denna svåra fråga.

Socialdemokraterna anser att vi behöver en bättre nationell samordning och introduktion av läkemedel och behandlingar. Vi socialdemokrater såg redan för flera år sedan behovet av att reformera både beslutsnivåerna och kriterierna för att godkänna nya läkemedel inom subventionssystemet, liksom behovet av en långsiktig och hållbar finansiering.

Eftersom så lång tid har gått menar vi nu att det krävs en ny läkemedelsutredning. Det är dock viktigt att man bygger vidare på den utredning vi tog fram för att få ett samlat grepp och genomarbetade förslag.

Herr talman! I stället har dock Tidöpartierna prioriterat åtgärder som försvagar patienternas ekonomiska skydd. Höjningen av högkostnadsskyddet från 2 900 till 3 800 kronor är ett tydligt exempel. Beslutet fattades trots tydliga signaler om att apoteksanställda regelbundet möter patienter som avstår från att hämta ut sina receptbelagda läkemedel av kostnadsskäl.

Detta är ingen oförutsedd konsekvens, utan det är ett utfall av ett medvetet beslut.

Herr talman! Även apoteksmarknaden visar behovet av förändring. Avregleringen från 2009 har lett till ökad kommersialisering och sämre tillgång i delar av

landet. Vi menar att patientnytta måste väga tyngre än marknadslogik.

Därför har vi ett antal förslag, bland annat ökade befogenheter för farmaceuter, bättre förutsättningar för apotek på distans och ett tydligt avståndstagande från korsägande mellan vårdgivare och apotek.

Jag går nu över till att tala om tandvård. En god tandhälsa är en central del av människors hälsa och välbefinnande. En dålig tandhälsa är inte bara stigmatiserande; den kan också leda till allvarliga följsjukdomar. Trots att tandhälsan generellt har förbättrats kvarstår skillnader mellan olika grupper, och i tandvården är de ekonomiska hindren tydligare än i övrig hälso- och sjukvård.

Detta är oacceptabelt. Tandvården är i dag ojämlik. Vi socialdemokrater står bakom ambitionen i reformen tiotandvården. Att stärka skyddet för dem med stora och långvariga tandvårdsbehov är i grunden rätt väg att gå, men reformen får inte byggas genom att man samtidigt försämrar för andra grupper.

Regeringen och Sverigedemokraterna har valt att finansiera reformen genom besparingar som slår mot unga. Fri tandvård upp till 23 år har tagits bort, och det dubbla tandvårdsstödet har tagits bort. Vi motsätter oss detta. Resultatet riskerar att bli högre trösklar till tandvården just i en ålder då man är känslig ekonomiskt, speciellt om man är student eller är utan arbete.

Herr talman! Redan 2021 lade Socialdemokraterna fram en tandvårdsutredning för att generellt sänka de ekonomiska trösklarna till tandvården. Vår inriktning ligger fast: Vi vill se ett stegvis utvecklat högkostnadsskydd, med start för äldre, och särskilda satsningar för unga. Vi vill inte heller att tandvården för våldsutsatta ska kosta mer än ett vanligt läkarbesök.

Vi anser att regeringen ger med den ena handen och tar med den andra. Vi socialdemokrater vill i stället se en sammanhållen reform för en jämlik tandvård i hela landet och genom hela livet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 18, som handlar om högkostnadsskydd i tandvården, och till reservation 7 om frågor om statligt ansvar för läkemedel.

Anf. 175 NORIA MANOUCHI (M):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att berätta om en kampanj jag var på häromveckan. Det var visserligen väldigt kallt ute, men i slutet av kampanjen kom en äldre herre fram som gjorde det hela värt besväret.

Han hade varit på Stadsbiblioteket och skrivit ut ett A4-blad som beskrev den tandvårdsreform som vi nu har genomfört. Han pekade på pappret och förklarade vilka möjligheter detta nu har skapat för honom att få tandvård, och han ville bara tacka för detta. Innan han gick därifrån log han ett stort leende, med en del gluggar i munnen, och sa: Nu ska jag bli ännu snyggare! Så gick han därifrån.

Vi skrattade men insåg samtidigt allvaret i vad politik betyder ute i verkligheten och vilken enorm skillnad den här typen av reformer kan göra i människors

liv. Till den här mannen och till andra pensionärer vill jag bara säga: Tack själva – tack för att ni har byggt upp ett av världens absolut bästa länder att leva i!

Herr talman! Svensk hälso- och sjukvård lider inte av brist på idéer. Den lider däremot av fragmenteringar, stuprör och ett lapptäcke av system som inte hänger ihop. Därför har den moderatledda regeringen fokuserat på långsiktiga reformer som stärker systemet i grunden.

En central del i detta är uppbyggnaden av en nationell digital infrastruktur för hälso- och sjukvården. Hälso- och sjukvårdens data ska vara tillgänglig i hela vårdkedjan, i kommunal vård, i regional vård och i tandvård, oavsett huvudman. Detta är viktigt för patientsäkerheten, för kontinuiteten i vården och för att vårdens resurser ska kunna användas mer effektivt.

Det handlar inte bara om effektivitet, utan det handlar också om kvalitet. När data kan följas över tid och mellan vårdnivåer skapas helt nya möjligheter till uppföljning, forskning och innovation. Vi kommer att kunna följa långtidseffekterna av behandlingar på ett bättre sätt, både medicinskt och ekonomiskt, och därmed kunna fatta klokare beslut för framtiden.

Herr talman! Svensk läkemedelspolitik står inför nya utmaningar. Den internationella marknaden förändras snabbt, och tillgången till läkemedel påverkas av geopolitik, handelspolitik och globala värdekedjor. Samtidigt ökar behovet av innovation, kliniska prövningar och precisionsmedicin.

Regeringen har därför gett TLV i uppdrag att analysera prissättningssystemet i ljuset av den nya globala situationen. Det handlar delvis om att säkra tillgången till kostnadseffektiva läkemedel men också om att Sverige fortsatt ska vara ett attraktivt lanseringsland. Det kommer att vara avgörande för patienterna, för vården och för forskningen.

Samtidigt stärker vi Sveriges position inom kliniska prövningar genom etableringen av Swetrial, ett nationellt partnerskap som ska stärka Sveriges roll inom kliniska prövningar och life science, och genom uppdrag till Läkemedelsverket och Etikprövningsmyndigheten att effektivisera tillståndsprocesserna.

Vårt mål är tydligt: fler kliniska prövningar i Sverige, kortare ledtider och bättre samverkan mellan myndigheter, regioner, akademi och näringsliv.

Regeringen har dessutom uppdaterat den nationella läkemedelsstrategin och stärkt myndigheternas uppdrag genom regleringsbrev. E-hälsomyndigheten utreder en nationell struktur för läkemedelsavtal, vilket kommer att minska administrationen för regionerna och skapa en mer likvärdig hantering över hela landet.

Herr talman! Cirka 500 000 svenskar lider av ett sällsynt hälsotillstånd. Det tar i snitt sju år att få en diagnos, och även om man har fått en diagnos finns det många som inte får behandling eller medicin i detta land.

Därför har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram ett förslag till en nationell strategi för sällsynta hälsotillstånd. Samtidigt fick TLV i uppdrag att analysera förutsättningarna och föreslå verktyg för att stärka

tillgången till läkemedel för sällsynta hälsotillstånd. Min förhoppning är att detta kommer att förbättra livet för många av de 500 000 svenskar som berörs. Det är på tiden.

En annan viktig reform blir införandet av ett farmaceutiskt sortiment. Det kommer att stärka apotekens och farmaceuternas roll. Sortimentet kommer att göra det möjligt för apotek att tillhandahålla vissa läkemedel och produkter med tydlig koppling till farmaceutisk kompetens och rådgivning för patienten. Detta kommer att avlasta andra delar av vården och samtidigt öka tillgängligheten för patienter och öka effektiviteten. På detta sätt kommer vi att kunna använda vårdkedjans samlade kompetens bättre.

Herr talman! Sverige ska bli ett land där patienter snabbare får tillgång till nya och effektiva läkemedel. Sverige ska vara ett konkurrenskraftigt land, där forskning och kliniska prövningar sker på plats i stället för på andra sidan jorden och där professionernas kompetens används fullt ut på ett sätt som stärker både patientsäkerheten och tillgängligheten.

Detta är den riktning som regeringen har slagit fast. Det är så vi bygger ett modernt, robust och långsiktigt hållbart läkemedelssystem.

Anf. 176 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Herr talman! Tack så mycket för anförandet, ledamoten!

Jag håller i stora delar med om det som sades i anförandet om mål och visioner. Problemet med nuvarande regering med stöd av Sverigedemokraterna är dock just att det bara är vackra ord och mål. Man är väldigt beslutsam och genomför skarp politik när det gäller skattesänkningar för rika. På det här området utreder man sig till döds, herr talman.

Redan 2022 började regeringspartierna ge TLV i uppdrag att utreda hur man kan säkerställa att människor med sällsynta diagnoser eller sjukdomar får tillgång till ny, innovativ medicin. Det fanns redan ett antal utredningsrapporter. Vad hände med dem? I stället beställer man nya utredningar.

Den andra problematiken är att när vi satt i regeringsställning – då talar vi alltså om tiden för fem, sex eller sju år sedan – fick vi hela tiden höra från Tidögänget i opposition att vi var för långsamma och för senfärdiga. Ni tog fram utskottsinitiativ på utskottsinitiativ inom det här området.

Nu har snart hela mandatperioden gått, ledamoten, och ingenting händer. Nu målar ni upp en ny bild av visioner och idéer. Trovärdigheten blir inte särskilt stor, tycker jag.

Min konkreta fråga till ledamoten är: Varför har ni inte tidigare genomfört en politik som säkerställer att man får tillgång till läkemedel? Det finns konkreta förslag. Det finns en bild av vad problemen beror på. Och framför allt: Varför har ni inte finansierat kostnaden?

Anf. 177 NORIA MANOUCHI (M) replik:

Herr talman! Jag tackar ledamoten Dahlqvist för frågan men också för redogörelsen av Socialdemokraternas eget regeringsmisslyckande.

Ledamoten nämner att Socialdemokraterna hade styrt landet i åtta år innan Ulf Kristersson blev statsminister, och det stämmer. Åtta år hade man på sig, och ändå klarade man inte av att genomföra någonting av det som ledamoten nämner.

Utredningar tillsattes, menar ledamoten. Ja, de tillsattes, men resultaten var inte tillräckligt goda. Detta är ett mönster vi har sett övergripande på politikområdet. Även på exempelvis utbildningsområdet – jag representerade tidigare Moderaterna i utbildningsutskottet – var det tydligt att utredning efter utredning inte gick att göra politik av eftersom de var för dåliga.

Den här regeringen agerar inte på samma sätt, tvärtom. Vi har gett Socialstyrelsen i uppdrag inte att utreda en fråga utan att ta fram ett konkret förslag på en nationell strategi. Sverige är ett av få länder i EU som saknar en nationell strategi. Trots att Socialdemokraterna satt i regeringsställning i åtta år klarade man inte att få en sådan på plats. Vi kommer att få den på plats innan den här mandatperioden är över.

Samtidigt vill jag påminna om att vi dessutom har gett TLV i uppdrag att föreslå konkreta verktyg för att säkra tillgången till läkemedel för sällsynta hälsotillstånd.

Under de här tre åren, skulle jag vilja påstå, har den här regeringen fått betydligt mer gjort på detta område än vad Socialdemokraterna fick under de åtta år de slösade bort.

Anf. 178 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Herr talman! Tack för ditt svar, ledamoten!

Nu talar vi om den regeringsperiod vi befinner oss i. Men er kritik var otroligt tydlig under den förra mandatperioden. De här problemen dök nämligen inte upp för åtta år sedan, måste vi ärligt erkänna. De dök upp för fyra fem år sedan. Vad gjorde den socialdemokratiska regeringen då? Jo, den tillsatte en jättestor läkemedelsutredning för att se över hela strukturen med subvention av läkemedel och olika beslutsnivåer. Var ligger den utredningens betänkande? Ja, det ligger säkert och skräpar i något skåp hos regeringen. I stället funderar regeringen på att tillsätta en ny utredning.

Det blir lite av en retorisk fråga här. Ledamoten säger att vi bara utredde och utredde och att det blev kassa utredningar, men de flesta utredningar som vi tog fram på slutet har ni ju genomfört reformer på. Ta bara den skyddade yrkestiteln för undersköterskor. Det var en socialdemokratisk utredning. På juridikområdet kom nästan alla era reformer de första tre åren från Socialdemokraterna. Här får man nog granska lite grann vad som är sant och inte sant.

Faktum kvarstår dock: Ett av grundproblemen för att genomföra de mål och visioner som vi är helt överens om när det gäller läkemedel för sällsynta diagnoser, och framför allt när det gäller att få fler läkemedel

till Sverige på ett snabbare sätt, stavas pengar. Jag ser inte en bokstav om pengar i regeringens dokument.

Det har snarare varit tvärtom: I varje utredningsuppdrag som TLV har fått av regeringen har det stått att inte får kosta mer. TLV har varje gång svarat att det inte går att genomföra detta om man inte får mer pengar, bland annat för att lösa ut dyra läkemedelskostnader.

Min fråga kvarstår: Var är den skarpa politiken på området?

Anf. 179 NORIA MANOUCHI (M) replik:

Herr talman! Jag måste ge ledamoten rätt i två saker.

Det stämmer att Tidöpartierna riktade skarp kritik mot den socialdemokratiska regeringen under de åtta år man inte fick en nationell strategi för sällsynta hälsotillstånd på plats. Vi riktade skarp kritik, och helt ärligt förtjänade ni den. Många europeiska länder är nu inne på sin fjärde, femte eller sjätte version av den här nationella strategin. Vi är den regering som nu kommer att se till att Sverige får sin första nationella strategi på området på plats. I det får ledamoten rätt. Vi riktade kritik, och nu när vi styr handlar vi.

Det andra avseende där jag vill ge ledamoten rätt är att många utredningar på justitieområdet kom från den socialdemokratiska regeringen. Det stämmer. När ni saknade egen majoritet fattade den här kammaren majoritetsbeslut om att tvinga er regering att gå vidare med en hel del av dessa förslag, och ni blev då tvungna att tillsätta utredningar. Det stämmer. Ni satt i regering men saknade majoritet i denna kammare, och vi tvingade er att tillsätta de här utredningarna på det justitiepolitiska området. Sedan kunde vi genomföra den politik som vi påbörjade i denna kammare, följde i regeringsställning och avslutade i denna kammare.

I båda dessa avseenden har ledamoten rätt.

Sammanfattningsvis kan jag säga så här: Det betyder med andra ord att Socialdemokraterna är bra på att prata och att Moderaterna är bra på att göra.
(Applåder)

Anf. 180 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Herr talman! Jag har några frågor till ledamoten.

Vi är i dag totalt beroende av USA, Indien och Kina för att få in läkemedel, eller delar av produktionen, till Sverige. USA har redan strypt några läkemedel till Europa och Sverige. Detta är direkt livsfarligt. Min första fråga till ledamoten är hur vi ska jobba upp förutsättningar för Europa – och detta måste ske väldigt snabbt – att få hem mer av tillverkningen till Europa och Sverige. Vi måste ha möjlighet att ta fram livsnödvändiga läkemedel om det kommer en kris. Vi kan inte lita på USA i det hänseendet, dessvärre.

Min andra fråga gäller de kliniska prövningarna. Jag tycker att det är jättebra med kliniska prövningar. Det har vi pratat om länge. Problemet har varit att personalen inte har kunnat göra kliniska prövningar i någon större utsträckning, helt enkelt för att det har saknats personal. Hur har ni löst det?

De kliniska provningar som sker inom hälso- och sjukvården har varit svåra att genomföra. Det har läkemedelsbolagen talat om länge, och det har berott på brist på personal.

Min tredje fråga gäller Vårdansvarskommittén. Det fanns ett antal punkter som handlade om statens förutsättningar att jobba med läkemedel på olika sätt. Den fråga skulle utredas. Utredningen överlämnades i juni 2025. Vårdansvarskommittén har gjort en bra utredning, och det finns mycket att ta av.

Vad har hänt med utredningen?

Anf. 181 NORIA MANOUCHI (M) replik:

Herr talman! Ledamoten Rågsjö tar upp viktiga frågor. Jag delar ledamotens oro över den internationella situation vi befinner oss i när det kommer till läkemedel, leveranskedjor och beredskap. Det är oroväckande att det inte går att lita på USA i den här situationen.

Det är därför det har varit så viktigt för TLV att analysera prissättningssystemet i ljuset av den nya globala situationen. Vi behöver såklart titta betydligt mycket mer på vad vi kan göra i förhållande till europeiskt samarbete för att komma längre i att säkerställa produktion av livsviktiga läkemedel, inte minst i fråga om antibiotika.

När det gäller kliniska provningar gör regeringen en hel del på området. Min förhoppning är att detta kommer att öka attraktiviteten att vilja genomföra kliniska provningar i Sverige, att attrahera både näringsliv och aktörer på området.

Genom etableringen av Swetrial, detta nationella partnerskap, hoppas jag att vi kommer att höja attraktiviteten. Det gäller också genom den enorma satsning vi gjorde i forskningspropositionen på 600 miljoner på life science. Det kommer att göra skillnad i förhållandena.

Vårt mål är att vi ska få fler kliniska provningar i Sverige. En av de vanligaste åsikterna vi möter är att processerna är för långa. Det är därför som exempelvis Läkemedelsverket och Etikprövningsmyndigheten har fått i uppdrag att effektivisera tillståndprocesserna.

Anf. 182 KARIN RÅGSJÖ (V) replik:

Herr talman! Det problem vi står inför när det gäller läkemedel, USA, Indien och Kina, hela kedjan av produktion, är att Sverige blir skört som land. Även EU blir skört.

Det känns som att detta har varit urgent länge, men nu är det extra viktigt att jobba snabbt. Vi måste själva kunna tillverka vissa läkemedel. Vänsterpartiet väckte en motion redan under pandemin om hur vi kan införa förutsättningar att tillverka exempelvis antibiotika, antivirala läkemedel och cancerläkemedel – läkemedel som inte kan anstå. Vi måste titta vidare på detta.

Sedan var det frågan om kliniska provningar. Jag har haft många kontakter med olika företag i läkemedelsbranschen och hälso- och sjukvården. Problemet är inte att provningarna inte är attraktiva, utan problemet är att det inte har funnits personal på plats att göra dessa provningar. Det har inte funnits förutsättningar.

När personalen springer för att de har så bråttom i det praktiska arbetet och de är för få på avdelningarna har det inte blivit så mycket tid över för kliniska provningar. Det är ett problem.

Sedan kommer vi till Vårdansvarskommittén. Det var en bra kommitté. Åtta partier var helt överens om vilka frågor som skulle drivas framåt och tas om hand nationellt. Vi var inte eniga om den statliga vården utan mer om frågorna. Där har jag inte hört ett ljud från den SD-beroende regeringen om vad som har hänt med de stora paketen, och det är lite tragiskt.

Anf. 183 NORIA MANOUCHI (M) replik:

Herr talman! Det är en prioriterad fråga för regeringen att stärka svensk robusthet i sjukvårdssystemen och att höja vår beredskap. Det ska delvis ske genom ett utökat europeiskt samarbete och delvis genom en högre inhemsk produktion. Jag tror att jag och ledamoten är överens om att arbetet behöver påskyndas och att arbetet blir mer och mer högaktuellt för varje rubrik vi läser om den internationella situationen.

Att vara fullständigt beroende av länder långt bort som vi inte kan lita på i fråga om livsviktiga läkemedel är inte rimligt. Jag är helt övertygad om att det arbete som regeringen nu genomför med flera uppdrag till myndigheter och andra aktörer för att se till att Sverige blir ett mer attraktivt land för kliniska provningar, för forskning och för innovation kommer att stärka vårt land i denna mycket svåra tid.

(Applåder)

Anf. 184 KARIN RÅGSJÖ (V):

Herr talman! Vårt beroende av USA, Indien och Kina är totalt. Det är livsfarligt för läkemedelstillgången i Sverige. Europa måste få hem mer av tillverkningen av läkemedel, och Sverige måste kunna tillverka livsnödvändiga läkemedel självt om krisen kommer. Det är den övergripande frågan.

Det är bra att vi i dag är restriktiva när det gäller antibiotikarecept. Det skyddar mot resistens. Men det finns andra läkemedel som samhället har tappat greppet om. Självklart är det bra med läkemedel som lindrar ångest och oro samt gör att depressionen hålls i schack. Men Socialstyrelsens statistik för 2023 visar att 1,2 miljoner patienter hämtade ut antidepressiva läkemedel under 2023. Det är alltså 11 procent av befolkningen. Den största ökningen har varit bland barn och unga.

Vi vill tillsätta en granskning av hur uppföljningen av medicineringen inom psykiatri kan förbättras och öka patientsäkerheten. Ansvaret faller på politiken att ge bästa möjliga förutsättningar att få hjälp och vård.

Vi vill att regeringen granskar hur medicineringen av depression har utvecklats under en tioårsperiod, om medicineringen har bidragit till en bättre psykisk hälsa i befolkningen. För vuxna sker förskrivningen av antidepressiva läkemedel framför allt inom primärvården. Tillgången till andra behandlingsterapier inom primärvården är inte på topp. Det kan alltså inte uteslutas att primärvården, som följaktligen står för 60–70 procent

av nyförskrivningen av antidepressiva läkemedel, har mycket omfattande förskrivning, delvis på grund av att det inte finns samtalsterapeuter på plats.

Förskrivningen av psykofarmaka, i synnerhet ångestdämpande och antidepressiva medel till barn och unga, har ökat markant i Sverige. Det är särskilt problematiskt eftersom forskningen inte på något sätt kan visa hur det har hjälpt eller inte hjälpt.

Det är en allvarlig situation när man ger minderriga så pass mycket läkemedel på det flagranta sättet. Vi anser att regeringen omedelbart behöver göra en översyn av förskrivningarna till barn och unga och säkerställa att de farmakologiska behandlingarna inte sker på grund av resursbrist inom barn- och ungdomspsykiatri eller andra överväganden.

Vi vill att regeringen granskar dessa frågor och även tittar på hur de psykiska diagnoserna har utvecklats över tid med koppling till läkemedel. Jag yrkar bifall till reservation 9.

Det finns i Vårdansvarskommitténs slutförslag ett avsnitt om att statens ansvar för läkemedel bör öka väsentligt. Det ska utredas. Det finns bra material i Vårdansvarskommitténs utredning. Det saknas i dag fungerande kostnadsmodeller för dyra och specialdesignade läkemedel och långvariga behandlingar riktade mot små patientgrupper. Därmed riskerar människor med svår och allvarlig sjukdom att bli utan behandling när de inte anses vara tillräckligt kostnadseffektiva. Det är jätteviktigt att dessa frågor resulterar i en jämlik och bra sjukvård.

Vi vill att regeringen i väntan på att man tittar på utredningen från Vårdansvarskommittén ska utreda förutsättningarna för att staten ska ha ett särskilt stöd till regionerna för de behandlingsmetoder och mediciner som är extra kostsamma.

Den 1 juli 2025 förändrades högkostnadsskyddet på läkemedelsområdet så att patienterna nu betalar en högre egenavgift. Det var ytterligare en käftsmäll – det är kanske osäkert om jag får uttrycka mig så, herr talman – från den SD-beroende regeringen mot dem som har det ekonomiskt knappt. Højningen mötte väldig kritik från en lång rad remissinstanser. Den gjordes också samtidigt med de stora skattesänkningarna för ganska många väldigt rika människor. Vi röstade emot förslaget i riksdagen och anser att højningen bör dras tillbaka. I vår budgetmotion för 2025/26 avsatte vi resurser till detta.

Tänderna är en del av kroppen, och tandvården bör på sikt ingå i sjukvården. Alla, inte bara de under 67 år som kan betala för dyra behandlingar, ska ha råd att ha bra tänder. Sedan tandvårdsmarknaden avreglerades har priserna stigit kraftigt. Det är förstås en klassfråga.

Vi står bakom tiotandvården. Den är inte problemet. Man måste också ha en plan framåt. Vi har gjort en genomgång av hur mycket den sortens tandvårdsreform skulle kosta och kommer att stå bakom det.

Samtidigt måste jag återigen säga att Socialstyrelsens statistik från 2024 visar att de socioekonomiska skillnaderna i fråga om tandhälsa är störst bland dem som är födda på 80-, 70- och 60-talen och lägst bland

dem som är födda på 40- och 50-talen. Det är alltså Socialstyrelsen som säger det och inte jag som står och sprider myter. Det är bra att veta.

Någon här i salen sa att man inte ska curla de unga för mycket. Det var ett fantastiskt uttryck: att vi curlar de unga för mycket. Vi curlar dem med 24 procents arbetslöshet. Vi curlar de unga genom att inte kunna erbjuda dem sjysta hyreslägenheter när de inte har råd med annat. Curlar vi de unga? Kan det vara möjligt? Det var fint uttryckt. Jag kommer att använda det i alla mina sociala medier omgående.

Jag tycker att man ska värna om människor. Inte alla unga människor i dag har föräldrar som kan hosta upp pengar för exempelvis tandläkarbesök. Det ska man tänka på. Jag tycker inte att vi curlar de unga i Sverige i dag.

Det är knappast troligt att många unga tittar på denna debatt. Det är snarare de äldre som gör det. Jag tycker att vi i stället ska fundera på vad som händer när unga inte kan gå till tandläkaren, eftersom man har höjt åldersgränsen för det statliga tandvårdsstödet.

I den åldersgruppen var det 66 procent färre som gick till tandläkaren. Man kan fundera på varför de inte gjorde det. Använde de rackarna pengarna till att gå och köpa öl i stället? Vad hände på vägen? Jag tror att de ungdomarna helt enkelt har ganska ont om pengar. Jag kan inte se att vi har curlat specifikt unga människor i Sverige.

Vi vill ha ett verkligt högkostnadsskydd inom tandvården, ett robust system som man kan få fram genom ett antal investeringar under ett antal år. Vi tänker att det ska ingå i den universella välfärdsmodellen.

Vi vill också ha en god fördelningseffekt. Då behövs det tandläkare och tandvårdspersonal. Det har vi skrivit om i andra motioner. En bra början vore att inte utvisa tandläkare eller deras familjer.

Vi vill verkligen se ett högkostnadsskydd inom tandvården, vilket vi tar upp i reservation 19.

Anf. 185 DAN HOVSKÄR (KD):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Läkemedel och medicintekniska produkter är en självklar och integrerad del av hälso- och sjukvården och omsorgen. När människor blir sjuka måste vården vara nära, tillgänglig och trygg. Det ska gå snabbt att få en medicinsk bedömning. Klarar jag av det med hjälp av egenvård, eller behöver jag primärvårdens eller slutenvårdens insatser?

När egenvård är rätt väg framåt är apoteken en avgörande del av vårdkedjan. De tillhandahåller godkända läkemedel och medicintekniska produkter och bidrar med farmaceutisk kompetens som stärker patientsäkerheten. För oss kristdemokrater är helheten central. Varje länk i kedjan måste fungera.

Herr talman! I dag ser vi allt oftare rest- och brist-situationer för läkemedel, både i Sverige och globalt. Det skapar oro för patienter och stora utmaningar för vården. Därför arbetar regeringen målmedvetet för att

stärka läkemedelsberedskapen, minska sårbarheten och mildra konsekvenserna när brist ändå uppstår.

Kristdemokraternas syn är tydlig: En trygg läkemedelsförsörjning, välfungerande apotek och farmaceuternas roll i vårdkedjan är avgörande för att kunna erbjuda behovsstyrd vård på lika villkor i hela landet. Regeringen har därför tagit fram en nationell läkemedelsstrategi för 2024–2026. Strategin fokuserar på tillgång till läkemedel, bättre läkemedelsbehandling och förbättrad samordning inom sjukvården samt på att stärka kliniska prövningar och läkemedelsutveckling i Sverige.

Herr talman! Kristdemokraterna och regeringen satsar kraftfullt på forskning, innovation och life science. Under mandatperioden har vi tagit fram en historiskt stor forsknings- och innovationsproposition. Vi stärker precisionsmedicinen med 80 miljoner kronor till Genomic Medicine Sweden och satsar över 100 miljoner kronor årligen på en jämlik implementering av precisionshälsa i hela landet.

Vi finansierar ett nationellt innovationskluster för avancerade terapier, ATMP, med cirka 80 miljoner kronor för att stärka kompetens, kliniska prövningar och kommersialisering av nya avancerade behandlingar.

Dessutom avsätter regeringen 60 miljoner kronor årligen till det nya nationella partnerskapet Swetrial för att stärka kliniska prövningar i Sverige.

För att korta ledtider och minska onödig byråkrati har Läkemedelsverket och Etikprövningsmyndigheten fått gemensamma uppdrag att effektivisera och samverka kring tillståndprocesser i nära dialog med regionala biobankscentrum. En utredning om författningsmässiga hinder för kliniska prövningar pågår också.

Herr talman! Tillgången till läkemedel måste fungera även för patienter med sällsynta diagnoser. Därför har TLV fått i uppdrag att stärka tillgången till läkemedel för sällsynta hälсотillstånd. Regeringen arbetar också nära regionerna genom överenskommelsen om statens bidrag till läkemedelskostnader. Där har en gemensam arbetsgrupp bildats för att säkerställa både tillgången till nya effektiva läkemedel och en långsiktigt hållbar prissättning. Det här är bra för patienterna.

Vi stärker den nationella samordningen för läkemedelsavtal och kostnadsreduktioner. En nationell struktur minskar administrationen, skapar mer jämlika arbetssätt och gör det möjligt för patienter i hela landet att samtidigt få tillgång till nya behandlingar.

En sammanhållen nationell digital infrastruktur för vård och läkemedel är också en avgörande framtidsfråga. Strukturerad och säker vårddata möjliggör för bättre uppföljning, snabbare införande av nya behandlingar och ökad användning av real world data, till gagn för både patienter och forskning.

Herr talman! Jag vill nu gå över till tandvården. Kristdemokraterna och regeringen har genom Tidösamarbetet genomfört en av de mest betydelsefulla tandvårdsreformerna på många år. I år infördes ett förstärkt högkostnadsskydd som i praktiken gör

tandvården mer lik sjukvården. Regeringen avsätter 3,4 miljarder kronor per år och förstärker nu reformen med ytterligare 379 miljoner kronor för att möta höjda referenspriser.

Vad innebär då detta i praktiken? Jo, att personer som är 67 år och äldre får kraftigt sänkt kostnad för nödvändig tandvård. Staten står för 90 procent av kostnaden, medan patienten betalar 10 procent av referenspriset. En behandling med ett referenspris på 2 000 kronor kommer därmed att kosta den äldre endast 200 kronor. Detta gör skillnad. Det gäller behandlingar kopplade till sjukdom, smärta, trasiga tänder samt rehabilitering och habilitering. För övriga behandlingar gäller fortsatt det nuvarande högkostnadsskyddet.

Herr talman! Detta är en reform som förbättrar munhälsan – och därmed den allmänna hälsan – för tusentals äldre. God munhälsa är ingen lyx utan en del av livskvaliteten. I många fall är munhälsan helt avgörande för nutrition, socialt samliv och hälsan i stort. Ingen äldre ska behöva avstå från tandvård för att plånboken är tunn.

Målsättningen med det förstärkta högkostnadsskyddet är att fler ska kunna gå till tandvården efter behov och inte efter betalningsförmåga. För Kristdemokraterna är det självklart att de äldre med störst behov ska prioriteras. Detta är som vi ser det ett första steg i en reform med flera etapper. Ambitionen är att detta på sikt ska omfatta alla vuxna.

Herr talman! Med detta tar vi ett tydligt ansvar för både läkemedelsförsörjningen och tandvården, med människovärde, trygghet och jämlikhet i centrum.

Anf. 186 CHRISTOFER BERGENBLOCK (C):

Herr talman! Låt mig först yrka bifall till Centerpartiets reservation 8 under punkt 3 om statligt ansvar för läkemedel.

Utvecklingen av vacciner och läkemedel var en av de avgörande faktorerna för den befolkningsexplosion som skedde under 1900-talet. Vaccin mot smittkoppor, mässling och tuberkulos har räddat miljontals liv världen över. När penicillinet kom skedde ett paradigmskifte i ordets rätta betydelse för människors överlevnad i lunginflammation och bakteriella infektioner. Antivirala läkemedel har förvandlat hiv från en dödlig epidemi till ett kroniskt men hanterbart tillstånd. Utvecklingen går framåt i rasande takt. Under 2000-talet har framväxten av nya terapier och nya mediciner varit hisnande, med biologiska läkemedel, genterapi och precisionsmediciner.

Men samtidigt som utvecklingen går framåt finns det en motrörelse som misstror mediciner och vacciner. Vi ser det på andra sidan Atlanten, men vi ser det också här i Sveriges riksdag. Även i vårt parlament finns det politiker som tror att såväl klimatförändringar som vacciner är delar av en global konspiration och som är beredda att offra såväl planetens som människornas överlevnad i sitt faktaresistent vetenskapsförakt. Låt oss gemensamt motverka dessa krafter!

Herr talman! Sedan det statliga apoteksmonopolet omreglerades i Sverige 2009 har tillgängligheten till

apotek och mediciner ökat markant i samhället. Vi har gått från omkring 900 till 1 400 apotek. På många platser har apoteken samma öppettider som mataffärerna. Delar av apotekssortimentet återfinns faktiskt i mataffärerna i dag.

Samtidigt är tillgängligheten inte lika god i alla delar av landet. Som vanligt är den sämre på våra lands- och glesbygder. I knappt hälften av våra kommuner har man inte fler apotek nu än före omregleringen. Ett 50-tal apotek får glesbygdsubsidier, och det finns anledning att se över det bidraget igen för att stärka möjligheten till apotek i hela landet.

Även andra förändringar behöver göras. Till dem som vi vill se från Centerpartiets sida hör att man inför konceptet farmaceut på distans. En av de stora svårigheterna på våra landsbygder är nämligen tillgången till farmaceuter, och det blir inte lättare när Tidöpartierna kör ut människor som behövs i vår välfärd. Om farmaceuten träffar kunden digitalt och inte behöver befinna sig på det fysiska apoteket ökar möjligheten att bedriva apoteksverksamhet i hela landet.

Men det finns fler utvecklingsmöjligheter för våra apotek. Det som behövs är ett skifte i synen på apoteken och en insikt om att de faktiskt kan utgöra en mycket mer central del i hela hälso- och sjukvårdssystemet. Därför vill vi från Centerpartiets sida använda apoteken mycket mer strategiskt än vad som är fallet i dag i syfte att avlasta sjukvården och nyttja den kompetens som apoteken sitter på.

Vi vill möjliggöra för farmaceuterna att förlänga recept för vissa läkemedel, så att man som kund inte blir tvungen att söka sig till sjukvården akut om nya mediciner ska hämtas men receptet har gått ut. Vi vill också införa ett farmaceutiskt sortiment, så att vissa läkemedel kan expedieras direkt av farmaceut efter rådgivning.

Vi vill även titta på möjligheten för apotek att fungera som komplement till primärvården för vissa vårdnära tjänster, särskilt på lands- och glesbygder. Det skulle exempelvis kunna handla om monitorering eller vaccinering. Mycket av det här har redan genomförts i Storbritannien under namnet Pharmacy First. Sverige är inte först på området, men det finns ingen anledning för oss att vara sist. Detta är dessutom en viktig del i vår beredskap.

Herr talman! Centerpartiet vill även se ett större nationellt ansvar för hela läkemedelshanteringen i Sverige. I dag delas kostnaderna mellan stat och region beroende på om det handlar om förskrivningsläkemedel eller klinikläkemedel. Vi har också två skilda organisationer för läkemedelsintroduktion: TLV och NT-rådet. Det finns anledning att se över det här systemet och titta på möjligheten till ett samlat nationellt ansvar för läkemedelsfrågan, vilket föreslogs av Vårdansvarskommittén. Den förra sjukvårdsministern hade för avsikt att tillsätta en ny läkemedelsutredning hösten 2025. Nu är det snart vår 2026, och ingen verkar veta vad socialministern, som har tagit över ansvaret, faktiskt tycker i frågan.

Ett annat område där det behövs förändringar handlar om tillgången till läkemedel för sällsynta sjukdomar, så kallade sällsynta läkemedel. Det handlar om en patientgrupp med dubbel utsatthet. Dels är det väldigt få som drabbas av de specifika sjukdomarna, vilket gör att de drabbade blir väldigt ensamma, dels är det svårt att få tillgång till verkssamma terapier – både för att de är svåra att få fram för läkemedelsbolagen och för att det är svårt att få dem att gå igenom TLV:s nålsöga.

Kommissionen för innovativa sällsynta läkemedel har gjort en sammanställning som tydligt visar hur tillgången utvecklats sedan TLV:s nya betalningsmodell infördes i januari 2025. TLV har hittills bifallit två produkter och avslagit tre. NT-rådet har bifallit en och avslagit en, och hälften av produkterna väntar fortfarande på beslut. Detta ligger i linje med tidigare analyser som pekar på långa ledtider och svårbedömda kriterier.

Sverige ligger redan lågt i en europeisk jämförelse, med en tillgänglighet på bara 19 av 66 europeiskt godkända sällsynta läkemedel. Regeringens låga prioritering för att lösa den här frågan är inte rimlig.

Sammanfattningsvis är tillgången till läkemedel en fråga om jämlikhet. Vilka läkemedel som förskrivs ska inte bero på vilken region man bor i eller vilken läkare man har. Möjligheten att hämta ut läkemedel ska inte vara avhängigt om man bor på landsbygd eller i våra storstadsområden.

Tillgången till sällsynta läkemedel ska inte bero på om man bor i Sverige eller i Tyskland. Alla ska ha rätt till en tillgänglig och jämlik vård, oberoende av vem man är och var man bor.

Anf. 187 LINA NORDQUIST (L):

Herr talman! Jag vill till att börja med säga några ord om liberal borgerlig läkemedelspolitik.

Regeringen har skjutit till miljarder årligen utöver det som tidigare behövdes för människors läkemedel. Läkemedlen blir allt bättre, herr talman. Men naturligtvis kostar detta också pengar och måste få göra det.

Insatser görs nu också för att ännu fler läkemedel ska komma patienterna till del i framtiden. Vi arbetar för fler kliniska prövningar och för fler revolutionerande behandlingar för svåra sjukdomar och sällsynta tillstånd.

Dessutom inför regeringen ett farmaceutsortiment. Läkemedel ska kunna flyttas från receptbelagt med krav på läkarbesök och recept till att i stället bli receptfritt med farmaceutrådgivning. Man använder farmaceuternas kompetens och avlastar samtidigt sjukvården.

Först ut i detta är naloxon nässpray som bokstavligen räddar liv vid opioidöverdos, men bara har kunnat skrivas ut av läkare och direkt till personer i riskzonen för överdos. Det har inte kunnat skrivas ut till några andra människor runt dessa svårt beroende människor. Naloxon kan numera efter rådgivning ges till brandmän, fältare och anhöriga. Det är ett viktigt första steg. Men många fler steg behöver tas.

Herr talman! För Liberalernas del är det viktigt att vi inte stannar vid farmaceutsortimentet utan att vi

ständigt ser till att ta vara på apotekarnas och farmaceuternas kompetens på våra apotek. De kan spela en betydligt större roll i vårdkedjan.

Vad slutligen gäller just läkemedel är i dag nästan 6 procent av alla läkemedelsförpackningar rest- eller bristnoterade. Regeringen jobbar nu stenhårt med att mota läkemedelsbristen. Den drabbar sjuka människor. Den skapar också en oro. Även om man får sitt läkemedel kan man inte vara riktigt säker på det alla gånger.

De läkemedel vi behöver ska vi ha både i vardag och i kris. Det är en viktig beredskapsfråga. Vi vill öka det nationella ansvaret, stärka lagerhållningen och säkra apotekens och farmaceuternas roll, herr talman.

Så över till tandvården. Svensk tandvård har alldeles för länge dragits med ett systemfel som subventionerat friska munnar mer än dem som har det största behovet. De äldsta och sjukaste i vårt land har många gånger tvingats välja mellan hållbar ekonomi och sin hälsa.

De som har många års tandslitage i kombination med sjukdomar och läkemedel som ger muntorrhet drabbas ju hårdare än vi andra av problem med sin munhälsa, herr talman. Dålig tandhälsa i sin tur ökar högst sannolikt risken för andra allvarliga problem som hjärt-kärlsjukdom och undernäring. Nu äntligen lagar vi hålen i svensk tandvård.

Vid årsskiftet, bara för några veckor sedan, trädde en historisk reform i kraft i Sverige. Seniorer betalar nu bara 10 procent av referenspriset för lagningar och rotfyllningar som de behöver. Sedan står det gemensamma för resten. I genomsnitt beräknas seniorernas kostnader nu mer än halveras från mer än 4 500 kronor till under 2 000 kronor på ett år. Det betyder såklart att fler människor nu kommer att kunna få en frisk mun och därmed många gånger en friskare kropp.

Herr talman! Det stannar inte där. Liberalerna och regeringen har också stärkt det särskilda tandvårdsbidraget för riskgrupper. Vi har gett personal i äldreomsorgen bättre verktyg att hjälpa de allra sköraste med deras munhälsa.

Äntligen är nu behovs- och solidaritetsprincipen införd i tandvårdslagen. Det betyder att tandvården nu får ett tydligt lagstadgat uppdrag att prioritera de patienter som har det största behovet. Egentligen är det obegripligt att det inte har varit så hela tiden.

Steg för steg säkrar vi nu att människor kan leva hela livet. Ingen ska behöva isolera sig och lida av dåliga tänder. Vad gäller läkemedelsfrågorna ska ingen behöva bo på fel sida av en länsgräns och få sämre vård än sin granne. Ingen ska råka drabbas av fel sjukdom, och därför fanns det inte något läkemedel när man kom till apoteket. Det är politik som jag är mycket stolt över.

Anf. 188 NILS SEYE LARSEN (MP):

Herr talman! Det har blivit en ganska lång dag för några av oss som inledde dagen med paneldebatt vid 9 på morgonen. Jag ska fatta mig lite kortare än vad jag hade tänkt och fokusera på de viktiga delarna.

Jag vill börja med att belysa det vi har i vårt särskilda yttrande tillsammans med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Det rör höjningen av högkostnadsskyddet för läkemedel. Det är en fråga som gör mig väldigt orolig.

Höjningen av högkostnadsskyddet för läkemedel har fått tuffa konsekvenser för många samhällsgrupper som har det svårast. Det är ofta personer med funktionsnedsättning eller äldre och de med kroniska sjukdomsbesvär som är de hårdast drabbade.

Jag har ibland reflekterat över en viss bagatellisering som man kan se i kommentarer i sociala medier om att det bara handlar om 90 kronor mer per månad. Men i den totala potten blir det ändå mer pengar i en dyrare vardag för människor som redan har det otroligt kärtvt.

Det som har varit oroande för oss och vår farhåga är att det får konsekvenser inte bara ekonomiskt för väldigt utsatta grupper utan kanske också hälsomässigt för att personer helt enkelt avstår från att hämta ut sin medicin för att de inte har råd.

Nu senast såg man till exempel i en enkätundersökning gjord av Riksförbundet Sveriges Makalösa Föräldrar, som kollade med sina medlemmar som är ensamstående föräldrar, att 29 procent uppgav att de avstått från att hämta ut receptbelagd medicin till sig själva på grund av sin ekonomi, vilket är en ökning.

Det anser vi är oanständigt för Sverige. Det är sorgligt att vi har valt att prioritera skattesänkningar framför möjligheten för människor att kunna ha råd med en god behandling.

Det andra jag vill belysa, och där jag yrkar på reservation 5, är en fråga som blivit än mer angelägen med anledning av den geopolitiska situationen vi befinner oss i. Vi kunde i höstas läsa om hur plötsligt Subutex drogs bort från sortimentet.

Utant att vi har exakt allt på bordet – vi fick vi en föredragning i utskottet om det – kan vi anta att de nya reformerna under Donald Trump har påverkat, som Most-Favored-Nation Drug Pricing.

Det här innebär en stor utmaning för läkemedelstillgången i Europa nu och framöver. Detta är en europeisk utmaning. Vi har sett hur vi har gått från att i början av 2000-talet stå för en ganska stor del av läkemedelsutvecklingen i Europa till att ha minskat den markant. En mycket större andel av nya läkemedel tas fram i USA. Med den här typen av politik riskerar det att få förödande konsekvenser framöver för vår tillgång till läkemedel och möjlighet att ha en stark life science-sektor här, i synnerhet i Sverige.

Det här har gjort den situation som vi redan sett som en utmaning än mer akut. Det svenska läkemedelssystemet är nämligen inte anpassat för den snabba utveckling som vi har sett när de gäller läkemedel och nya behandlingar. Jag tänker framför allt på precisionsläkemedel och den typ av särlekemedel som kan ha en avgörande roll för små patientgrupper.

Därför behöver vi komma loss. Precis som tidigare ledamöter har nämnt har det funnits läkemedelsutredningar på plats. Det fanns en stor förväntan när

regeringen gav TLV i uppdrag att analysera och föreslå hur vi skulle kunna stärka behandlingen av sällsynta sjukdomar och öka tillgången till läkemedel. Men då bakbands hela utredningen av att det inte fick kosta mer, vilket gjorde att det blev en besvikelse när vi fick se resultatet.

Nu har Vårdansvarskommittén sagt att man har identifierat ett antal områden där staten behöver ta ett större ansvar. Det gäller bland annat just läkemedel. Vi väntar nu. Vi behöver gå till handling, och vår starka uppmaning till regeringen är att vi måste komma vidare. Klinisk forskning är en del i det hela, men vi måste göra någonting åt det faktum att Sverige ligger i Europas botten när det gäller tillgång till läkemedel.

Det finns en sak till som jag vill nämna om läkemedel. Det gäller läkemedel och miljö, för det är ett område som tyvärr har stått stilla under den här mandatperioden. Läkemedel är, hela vägen från tillverkning till att vi använder det och till att det kommer ut i våra vattendrag, ett stort miljöproblem och en stor utmaning som vi måste hantera.

Vi har länge väntat på att TLV ska komma med förslag, till exempel konkreta förslag om miljöklassificering eller miljöpremier i förmånssystemet eller andra saker som gör att vi kan skapa incitament för mer miljövänliga läkemedel. Det är till och med så att europeiska läkemedelsaktörer har legat på och efterfrågat att vi tar lead i den här frågan och driver detta i Europa, för det skulle ge en konkurrensfördel. Men här har det stått helt stilla under den här mandatperioden. Detta är något som vi i Miljöpartiet, om det blir ett regeringsskifte, definitivt kommer att ta tag i.

Jag ska korta debatten lite. Vi hade en debatt så sent som i höstas om tiotandvården där jag sammanfattade väldigt mycket av Miljöpartiets politik. Jag instämmer fullt ut i vad ledamoten som pratade om tandvårdsutredningen sa. Egentligen borde vi ha gått vidare med den för att ha mer breda förslag. Det handlar då om att så småningom nå ett mer omfattande högkostnadsskydd, att tandvården allt mer ska omfattas av vårt existerande högkostnadsskydd. Tiotandvården är ett steg i rätt riktning, men den har många brister och utmaningar. Vår vision är givetvis att tänder är en del av kroppen och att vi så småningom kommer dit där alltmer av tandvården ingår i högkostnadsskyddet.

Vi tycker också att det är väldigt oroväckande att man sänkte åldersgränsen för när man inte längre får fri tandvård, för våra goda vanor börjar tidigt. Detta kan få stora konsekvenser för de curlade ungdomarna, om jag får använda det uttrycket.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 17 Specialiseringstjänstgöring för sjukhusfysiker

Socialutskottets betänkande 2025/26:SoU24

Specialiseringstjänstgöring för sjukhusfysiker (prop. 2025/26:50)
föredrogs.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 18 Processrättsliga frågor

Justitieutskottets betänkande 2025/26:JuU17
Processrättsliga frågor
föredrogs.

Anf. 189 PONTUS ANDERSSON
GARPVALL (SD):

Herr talman! Tre ord: trovärdighet, beslutsamhet och leverans. Trovärdighet – vi håller det vi lovar. Beslutsamhet – vi går vidare med de förslag som behövs. Leverans – vi levererar också det som vi lovat väljarna.

I mars 2022 deltog jag i min allra första betänkan- dedebatt i den här kammaren. Den debatten handlade precis som i dag om processrättsliga frågor. I mars 2022 var Sverigedemokraterna och de nuvarande rege- ringspartierna i opposition. Reformtaktan från den då- varande regeringen var trög. Förslagen var få. Kraval- ler skulle snart drabba svenska förorter. Och året skulle sluta med hela 62 dödsskjutningar, det högsta antalet någonsin och en tredubbling av antalet på väldigt kort tid. Sverige mår inte bra.

I den där debatten riktade riksdagen hela elva till- kännagivanden till regeringen på det processrättsliga området, och i debatten valde jag att lyfta fyra av dessa frågor.

Den första frågan handlade om kameraövervak- ning, om att kommuner och regioner som ville an- vända kameraövervakning skulle slippa ansöka om tillstånd. Den 1 april förra året genomfördes det försla- get.

Den andra frågan handlade om hemliga tvångsme- del, om att kunna knyta hemliga tvångsmedel till en person snarare än ett telefonnummer. Detta genomför- des den 1 oktober 2023 samtidigt som vi bland annat också gjorde det möjligt att använda hemliga tvångs- medel, såsom hemlig telefonavlyssning, hemlig data- avläsning och hemlig rumsavlyssning, i preventivt syfte.

Den tredje frågan handlade om sänkt gräns för ob- ligatorisk häktning. Den 1 juli 2023 sänktes gränsen från två år till ett och ett halvt år. I juli 2026 föreslås gränsen sänkas för ännu fler brottstyper, bland annat grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck.

Den fjärde frågan handlade om möjligheten att vittna anonymt. Den möjligheten införde vi den 1 ja- nuari 2025.

Tre ord: trovärdighet, beslutsamhet och leverans. Vi håller det vi lovar.

När vi tog över styret i Sverige hösten 2022 mårde Sverige inte bra. Antalet dödsskjutningar skulle bli det

högsta någonsin. Inflationstakten låg på över 10 procent. Bränslepriserna var på över 28 kronor litern. Matpriserna nådde rekordnivåer, och Sverige var inne i en djup lågkonjunktur.

I dag, mindre än fyra år senare, är Sverige på väg ut ur lågkonjunkturen. Prishöjningarna på mat har avstannat, och den 1 april sänks matmomsen med 6 procent. Inflationen är besegrad. Drivmedelspriserna är mer än 10 kronor lägre, och Sverige har tack vare sänkt skatt och minskad reduktionsplikt gått från EU:s högsta drivmedelspriser till EU:s lägsta.

35 dagar in på det nya året har inte en enda person skjutits ihjäl i Sverige. Det är faktiskt hela 54 dagar sedan den senaste dödsskjutningen i Sverige. Ynka en person har skadats i en skjutning i Sverige i år. Vid denna tid på året för fyra år sedan hade redan sju personer skjutits ihjäl. År 2022 skulle sluta i rekord i döds-skjutningar – hela 62 stycken.

Sedan våra lagförslag successivt vunnit laga kraft har det grova våldet minskat i Sverige. Vår politik gör skillnad, och Sverige är ett bättre land i dag än för fyra år sedan.

Det är lite mer än ett halvår kvar till valet, och vi kan redan nu se tydliga resultat av vår politik inom en mängd olika områden. Vi är långtifrån klara, men vi har visat att vi är fyra partier som alla drar åt samma håll för att göra Sverige både tryggare och friare.

Anf. 190 TERESA CARVALHO (S):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 2.

Processrätten är en av rättsstatens mest grundläggande byggstenar, alltså reglerna för hur rättvisan faktiskt går till i praktiken. Det är genom processrätten som våra gemensamma regler får verkan, och det är genom den som staten i domstol utövar sin makt gentemot den enskilde under ansvar och med insyn.

För Socialdemokraterna är detta i grunden en fråga om ordning och rättvisa. Det handlar om rättsväsendets legitimitet och om människors tillit till samhällets institutioner. Den tilliten är en förutsättning för ett samhälle som håller ihop. Men den uppstår inte av sig själv. Den byggs genom processer som upplevs som rättvisa, rättssäkra och lika för alla oavsett utbildning, bakgrund eller ekonomiska resurser.

Processrätten måste därför också fungera i verkligheten, inte bara på papper. När rättsprocesser kringgås, förhållas eller upplevs som obegripliga riskerar förtroendet för hela rättsstaten att undergrävas. Samtidigt får effektivitet och samhällets förmåga att beivra brott inte ske på bekostnad av den enskildes grundläggande rättigheter men inte heller på ett sätt som i praktiken gynnar den som bryter mot reglerna.

Det är här, i spänningen mellan statens ansvar att upprätthålla lag och ordning och individens rätt till en rättvis prövning, som processrätten har sin särskilda betydelse. Brottsoffrets ställning är central i detta. När rättsprocesser drar ut på tiden, när förhandlingar ställs in eller när brott aldrig prövas därför att systemet inte förmår nå fram till den misstänkte, då sviker rättsstaten

sitt löfte till brottsoffret. När samhällsutvecklingen förändras – tekniskt, socialt och organisatoriskt – måste även processrätten utvecklas, annars riskerar vi att få ett regelverk som kan manipuleras, kringgås eller sättas ur spel.

Det är mot den bakgrunden som vi socialdemokrater har lagt fram förslag som syftar till att stoppa det otroligt provocerande beteendet att gärningsmän håller sig undan delgivning för att slippa straff. Det är ett hån mot alla brottsoffer. På grund av ett fall med en tv-kändis som erkänt ett trettiotal sexköp men gömt sig utomlands under preskriptionstiden för att slippa straff verkar nu fler äntligen ha fått upp ögonen för det här fenomenet. Det är för all del bra att det uppmärksammas, men jag vill understryka att det här inte handlar om ett enskilt fall utan är någonting som är alldeles för vanligt förekommande. Inte minst hör jag från andra kvinnor att våldsamma män medvetet duckar delgivning för att dra ut på separationsprocesser, vilket försätter utsatta kvinnor i en mer utsatt och potentiellt farlig situation.

Herr talman! Apropå sexköp vill jag också ta tillfället i akt att nämna att vi socialdemokrater anser att det är brott där påföljden ska vara fängelse. Det utvecklar jag gärna i en annan debatt än den som handlar om processrätt.

Herr talman! I dag är det alltså möjligt att medvetet hålla sig undan delgivning tills preskriptionstiden löper ut och på så sätt helt undgår rättslig prövning och därmed slippa straff. Det här är inte ett kryphål i marginalen utan ett systemfel som utnyttjas av gärningsmän. Det här innebär att staten gör mycket stora ansträngningar för att nå personer som aktivt sätter i system att hålla sig undan samtidigt som detta beteende belönas eftersom den som gömmer sig i praktiken kan gå fri. Det är orimligt.

För oss socialdemokrater är utgångspunkten tydlig: Det ska inte löna sig att ställa sig utanför rättssystemet. Därför har vi lagt fram tre konkreta förslag för att täppa till luckorna.

För det första föreslår vi att det ska kriminaliseras att medvetet hålla sig undan delgivning. Att sabotera rättsprocessen ska inte vara ett riskfritt beteende. Tvärtom måste rättssystemet tydligt markera att den som försöker undandra sig ansvar också begår ett brott mot rättsordningen.

För det andra föreslår vi att preskriptionstiden ska kunna frysas under den tid som delgivning pågår så att det helt enkelt inte ska löna sig att ducka delgivning. Preskription ska skydda mot orimligt gamla anspråk, inte fungera som en belöning för den som förhåller rättsprocessen.

För det tredje vill vi möjliggöra enklare digital delgivning. Samhället har i många avseenden digitaliserats, men just delgivningsreglerna har inte riktigt hängtt med. Det finns säkra digitala lösningar som människor använder för kontakt med myndigheter i andra sammanhang som även borde användas i de här situationerna. Det är för övrigt något som

myndigheterna själva har bett regeringen om men som regeringen inte har levererat.

De här tre förslagen lade vi fram i ett utskottsinstitutiv i justitieutskottet redan för drygt ett år sedan. Då sade Tidöpartierna nej. Efter det uppmärksammade fallet med den sexköpande tv-kändisen som rymt undan delgivning och straff sa statsministern och justitieministern i förra veckan att reglerna måste ändras. Det är förstås ett välkommet om än sent uppvaknande.

Om dessa tre förslag redan hade varit verklighet hade den här underhållningsprofilen faktiskt inte kunnat komma till Sverige igen utan att ta sitt straff. Men när riksdagen nu återigen ska ta ställning till de här förslagen säger Tidöpartierna återigen nej – bara en vecka efter statsministerns och justitieministerns nya löften.

Att säga en sak i medierna för att få fina rubriker men göra motsatsen i riksdagen är svagt och oseriöst. Man kan lätt misstänka att det handlar om att rösta nej till förslag bara för att de kommer från oss socialdemokrater. Om så är fallet är det beklagligt att politiskt spel sätts före vad som är bäst för vårt lands rättssystem.

Vi socialdemokrater har röstat för nästan alla förslag som regeringen har lagt på justitieutskottets bord den här mandatperioden. Men Tidöpartierna har röstat nej till alla våra förslag utom ett, nämligen det om att få bort försäljning av pedofildockor. Jag beklagar att regeringen inte är mer lyhörd och beredd att agera tillsammans för att öka tryggheten och rättvisan i vårt land.

När vi ska rösta om det ärende som vi debatterar här i kväll kommer vi socialdemokrater att rösta för att stärka rättsstatens förmåga att faktiskt genomföra rättsprocesser, förbättra situationen för brottsoffer och tydliggöra att det är staten, inte den misstänkte, som sätter ramarna för rättsprocessen. Vi kommer att rösta för att kriminalisera att hålla sig undan delgivning. Vi kommer att rösta för att frysa preskriptionstiden, och vi kommer att rösta för att införa digital delgivning. Jag beklagar att Tidöpartierna återigen röstar nej.
(Applåder)

Anf. 191 FREDRIK KÄRRHOLM (M) replik:

Herr talman! Vi har ingen större publik här i kväll, och debatten tv-sänds inte heller, såvitt jag vet. Till protokollet vill jag ändå anföra att vi återigen hör lögner och osanningar från socialdemokrater i talarstolen. Det här är en politisk teater som jag personligen är ganska trött på efter att ha varit här i fyra år.

Det som anförs i talarstolen har framförts precis här där vi står till justitieministern, och justitieministern har svarat att det kommer att tillsättas en utredning. Det här kommer alltså att omhändertas. Det framgår också i betänkandet. Att regeringen inte skulle dela den här viljeinriktningen och inte vilja titta på den här frågan stämmer därför inte. Det här kommer att utredas, och förändringar kommer att genomföras i likhet med de tusentals lagändringar som redan har skett.

Som bakgrund kan jag säga att regeringen lägger om rättspolitiken i stort. Vi gör det för att åstadkomma ett grundläggande perspektivskifte från ett alldeles för

ensidigt fokus på gärningsmannen, som Socialdemokraterna historiskt sett haft, till ett fokus på brottsoffer och samhällsskydd. En central del är förstås att fler brott ska utredas och lagföras. Det är viktigt av flera skäl, såsom samhällets tilltro till rättsväsendet och brottsoffers upprättelse.

Regeringen har vidtagit en lång rad åtgärder för att den som begår brott inte ska kunna hålla sig undan rättvisan. En viktig sak är att brottsbekämpande myndigheter ska kunna använda hemliga tvångsmedel för att kunna gripa efterlysta. Det händer otroligt mycket, även kopplat till delgivning, och det här kommer att omhändertas.

Anf. 192 TERESA CARVALHO (S) replik:

Herr talman! Det är en lögn vi får höra här från Fredrik Kärholm att det var en lögn jag redogjorde för i mitt anförande. Jag redogjorde helt enkelt för hur frågan har bemötts i riksdagen och av justitieministern, för den delen. Problemet är inte att regeringen skulle sakna insikt eller att de har utställt löften om att utreda frågan.

Problemet är, Fredrik Kärholm, att ingenting har hänt på ett års tid trots dessa löften om att till exempel tillsätta en utredning. Det var någonting som justitieministern sa här i kammaren för ett år sedan i en debatt föranledd av att Tidöpartierna röstade nej till våra förslag om att se till att gärningsmän inte ska kunna ducka delgivning och på så vis smita undan sitt straff. Men på det året har ingen utredning tillsatts.

När det sedan blir stort hallabaloo kring en tv-kändis och både statsministern och justitieministern ger sig ut och lovar att det ska bli ordning på torpet och att man ska tillsätta en utredning är det väl inte konstigt att man ställer sig frågan om denna utredning nu kommer. Den kom ju inte förra gången den utlovades. Kommer den den här gången? Det är vi många som undrar.

Något vi också undrar, Fredrik Kärholm, är varför man röstar nej till förslaget om nu regeringen vill ändra regelverket och utreda frågan. Sänder inte det väldigt märkliga signaler till svenska folket? Tror inte Fredrik Kärholm att en del kan uppfatta det lite som hyckleri?

Anf. 193 FREDRIK KÄRRHOLM (M) replik:

Herr talman! Den här regeringen har gjort mer än någon regering någonsin gjort när det kommer till kriminalpolitiken. Vi har historiskt snabba leveranser.

Jag nämnde tidigare möjligheten att använda hemliga tvångsmedel för att kunna gripa efterlysta. Jag kan stå här hela kvällen och rada upp saker vi gör, till exempel att vi har utvecklat arbetsmetoder med snabbare lagföring och permanentad tillgänglighetsdelgivning kopplad till just delgivning.

Regeringen har även gett ett antal centrala myndigheter i uppdrag att förstärka det internationella arbetet för att komma åt kriminella och efterlysta som gömmer sig utomlands. Förra året greps 200 svenska kriminella utomlands, varav ett 50-tal var gängledare.

Jag vill också påminna om att vi har förändrat preskriptionslagstiftningen. Förslagen är omfattande. De innebär bland annat att brott som kan straffas med livstids fängelse aldrig ska vara föremål för preskription och att utdömda fängelsestraff aldrig ska preskriberas. Vi har alltså gjort enormt mycket kopplat till just det här. Man kan fråga sig varför den tidigare socialdemokratiska regeringen inte gjorde någonting åt allt detta under åtta års tid.

Vi har alltså en historisk leverans i kriminalpolitiken. Vi har gjort mer än någon regering någonsin gjort, och det här kommer också att omhändertas. Men jag är inte justitieminister, så jag kan inte svara på exakt hur dessa frågor kommer att tas om hand eller ange ett närmare klockslag. Men att det sker, det kan jag lova.

Mot bakgrund av att ledamoten är en erfaren politiker och vet precis hur lagstiftning fungerar och att det finns en begränsning i lagstiftningsmaskineriet vill jag fråga vad av allt det vi gjort som ledamoten tycker att vi skulle ha prioriterat bort det senaste året till förmån för just detta som vi alltså inom kort kommer att ta om hand.

Anf. 194 TERESA CARVALHO (S) replik:

Herr talman! Fredrik Kärholm frågade just varför vi inte gjorde någonting av det de nu gör. Jag vill påminna Fredrik Kärholm om att av alla de lagförslag som lagts på justitietskottets bord den här mandatperioden – många väldigt bra lagförslag, vill jag lägga till – har Socialdemokraterna initierat 75 procent. Våra partier är ju överens om det allra mesta.

Allt det Fredrik Kärholm rabblade upp är sådant som vi socialdemokrater har stöttat, tycker är bra politik och också hade genomfört om vi suttit i regeringsställning. Men nu är det inte det den här debatten handlar om utan om bristerna i processrätten.

Vi ser exempel på exempel på gärningsmän som köper sex och begår andra brott och som rymmer iväg och gömmer sig och på så vis slipper straff. Det är en djup orättvisa och ett hån mot alla brottsoffer, som vi socialdemokrater har försökt förmå regeringen att ändra på i över ett års tid. Men hittills har Tidöpartierna röstat nej vid varje tillfälle man fått. Det beklagar jag.

Snacka går ju, Fredrik Kärholm, men i riksdagen är det röster som räknas. Rättsstaten byggs inte på pressmeddelanden och rubriker utan på röster, resultat och beslut. Nu finns en möjlighet att fatta beslut om att ändra den här fruktansvärt provocerande ordningen – men Tidöpartierna väljer att rösta nej till att genomföra de förändringar som både justitieministern och statsministern utlovade förra veckan. Jag tycker att det är märkligt, och jag tror att fler som lyssnar på debatten inte riktigt förstår varför man säger nej till detta trots att man har lovat.

Anf. 195 FREDRIK KÄRRHOLM (M):

Herr talman! Vi är inne på det sista året för mandatperioden. Reformtempot har varit mycket högt, och det avspeglas även i detta betänkande. Yrkandena rör i allt väsentligt områden där regeringen redan

genomfört reformer eller har ett pågående arbete eller utredningar på väg. Vi ser nu att vår politik ger effekt.

Herr talman! Sedan 2018 har 382 personer dött i skjutvapenvåld i Sverige. Det är fasansfulla siffror. Men under årets första månad sköts däremot inte en enda person ihjäl. Det är en positiv milstolpe i en övergripande trend med minskat gängvåld de senaste två åren.

Att detta gängvåld uppstod i Sverige var ingen slump. Det var inget oväder som plötsligt drog in över vårt land. Nej, det var en direkt konsekvens av en serie politiska misslyckanden. Den positiva utvecklingen nu är inte heller en slump, utan den sker tack vare en synnerligen genomtänkt politik som gör att vi trycker tillbaka den organiserade brottsligheten.

Ett exempel är att polisen tidigare var tvungen att sluta bedriva avlyssning om det visade sig att en misstänkt kontraktsmördare var 14 år. Det innebar att barn under 15 år blev extra attraktiva rekryter för gängen eftersom regelverket minskade upptäcktsrisken för vuxna uppdragsgivare. Det ändrade vi på förra året.

Ett annat exempel: Tidigare kunde gängledare styra våldet från utlandet med mycket låg risk och dela ut uppdrag via krypterade chattar. Nu ser vi till att fler ledande aktörer grips och döms. I replikskiftet nyss nämnde jag att polisen förra året fick tag på 200 efterlysta personer varav ett femtiotal var gängledare.

Herr talman! Kriget mot den organiserade brottsligheten är inte vunnet. Men vi har vunnit avgörande slag, och nätverken pressas nu tillbaka under hårt tryck. De kriminella ger självklart inte upp. Nätverken försöker anpassa sig. De byter metoder. Nya personer rekryteras. Brottsligheten ändrar skepnad. Detta betyder att vi måste hålla i. Vi måste fortsätta i samma tydliga riktning, och vi måste göra det med ordning i lagstiftningsarbetet.

Processrätten är central i detta arbete, som vi har hört från föregående talare. När vi nu ändrar regler om tvångsmedel, delgivning och bevisning måste vi göra det på ett genomtänkt sätt. Rättssäkerheten ska vara stark, och kontrollen ska vara verklig. Vi behöver hålla ihop det reformarbete som vi nu genomför i mycket högt tempo.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på samtliga motionsyrkanden.

Anf. 196 GUDRUN NORDBORG (V):

Herr talman! Hela rättsapparaten är självklart oerhört viktig i vårt samhälle. Det är med hjälp av de verktyg som finns där som vi ska försöka anstränga oss allt vi kan för att förverkliga en rimlig rättvisa.

Jag vill yrka bifall till reservation nummer 3. Men jag vill också uttrycka mina starka sympatier för den reservation som Socialdemokraterna har lagt fram och det anförande som Teresa Carvalho höll härifrån talarstolen. Det var mycket där som är oerhört viktigt, och hon nämnde reformer som jag hoppas att vi efter ett regeringsskifte ska kunna genomföra tillsammans.

Vänsterpartiets reservation handlar om att vi menar att det är orimligt att många av rättsväsendets fastigheter inte ägs av det allmänna. Vissa ägs av Specialfastigheter, ett aktiebolag som i sin tur ägs av staten. Detta bolag utvecklar och förvaltar bland annat kriminalvårdsanstalter, ungdomshem, domstolsbyggnader och polisfastigheter.

Men allt är inte allmänt ägt. På flera håll och inom flera sektorer hyr rättsväsendet lokaler av privata fastighetsägare. Det finns också exempel på att dessa samhällsviktiga fastigheter ägs av bolag med kopplingar till grov kriminalitet.

Det är inte lämpligt att samhällsviktiga fastigheter står utanför vår demokratiska kontroll och också riskerar att antingen infiltreras av eller säljas till oseriösa, kriminella och säkerhetspolitiskt olämpliga personer och ägare. I ljuset av vad som händer i omvärlden är det rådande säkerhetsläget i Sverige också sådant att det framstår som både naivt och oförsvarbart att detta får fortsätta.

I kommentarer till den här reservationen, som byggs på ett yrkande i en motion från allmänna motions tiden, framkommer att regeringen har tagit en del initiativ som ligger i kanten av detta.

I augusti 2024 gav regeringen Domstolsverket, Kriminalvården och Polismyndigheten i uppdrag att gemensamt försöka identifiera säkerhetsrisker kopplade till fastigheters ägare och till hyresförhållanden och att försöka utarbeta metoder – först, sägs det, inom ramen för gällande regelverk. Då kommer vi kanske inte särskilt långt. Det sägs också att man, förutom att minimera säkerhetsriskerna inom denna ram, skulle kunna uppmuntras att lämna förslag på åtgärder som kan vidtas för att ytterligare minska dessa risker. När detta jobbades fram menade man också, klokt nog, att det skulle ske i samverkan med Ekobrottsmyndigheten, Säkerhetspolisen, Åklagarmyndigheten och, om det behövdes, andra relevanta myndigheter och aktörer.

Något som förstås också ligger i detta med ägarförhållanden är att det inte är enkelt. Man kan inte enkelt bryta in i befintlig ägarstruktur eftersom äganderätten är reglerad framför allt civilrättsligt och ett hyresavtal inte går att riva upp hur som helst. Man är bunden av det.

Men man kan hantera ägandeförhållandena på andra sätt som innebär vissa inskränkningar i fastighetsägarens rättigheter. Det finns exempel på hur man kan göra detta på ett smart sätt. Man behöver skapa effektiva verktyg som gör det möjligt för myndigheterna att hantera situationer som innebär riskfyllda ägarförhållanden.

Vad skulle då detta kunna vara? De nämnda myndigheterna som fick uppdraget har vissa förslag. Det skulle kunna byggas ett system med kontroll av ägandeförhållandena som bygger på förvärvstillstånd. Man skulle alltså behöva ha vissa kvalifikationer för att få äga sådana här fastigheter. Alternativt, eller i tillägg därtill, kan en statlig förköpsrätt användas som ett instrument. När en ägare vill överlåta sin fastighet kan

man gå in och kontrollera om det skulle vara bättre om staten, samhället, ägde den och i så fall ta över.

Man är också från de här myndigheternas sida inne på att det borde övervägas om inte vissa samhällskritiska fastigheter ska ägas permanent av staten och inte kunna överlåtas till enskilda personer.

Det är också intressant att se att det i en statlig utredning, en SOU, från 2024 föreslogs en del saker som tangerar detta. Där menade man att statlig och kommunal förköpsrätt skulle kunna införas i vissa fall. Den statliga förköpsrätten inriktade sig då tyvärr enbart – vilket dock säkert var bra nog för ändamålet – på det militära eller civila försvaret. Detta respekterar jag till fullo.

När det handlar om verksamhet för att förebygga brottslighet riktar den utredningen, enligt sina direkta förstås, in sig på att motverka organiserad brottslighet på den kommunala nivån så att en kommun kan göra förköp. Det vore oerhört lyckat om man också gjorde motsvarande på statens sida.

Jag menar att det här finns viktiga saker att följa och följa efter. Vi har långt tidigare också haft en kommunal förköpsrätt, som fyllde sina funktioner. Jag tror att det vore klokt att återupprätta den men att man borde göra det också på den statliga sidan.

Det här skulle, menar jag, vara en brottsförebyggande verksamhet som går på strukturer, där vi släpper lite av den ensidiga fokusering som Sverigedemokraterna och regeringspartierna haft på att enbart arbeta med skuldfrågorna och straffbeläggandet. När vi gör det agerar vi i situationer där det hemska redan har skett.

Jag menar att vi måste hitta många fler verktyg för att vara sant förebyggande och titta på detta med att begränsa tillgången till fastigheter så att de inte kan användas i kriminella aktiviteter, för infiltrationer eller för pengatvätt via de här bolagen. Det är oerhört olyckligt att detta kan ske i dag.

Jag kan inte heller låta bli att kommentera att SD nu slår sig för bröstet och bland annat blandar in bensinpriserna i rättssystemet. Det har inte mycket med processrätten att göra!

Detta med historiskt snabba leveranser kan vi också fundera över nu, när vi i riksdagen kanske tvingas arbeta i sommar. Men i början av mandatperioden fick vi vänta väldigt länge på propositioner.

Anf. 197 ULRIKA WESTERLUND (MP):

Herr talman! Kära kollegor! God kväll! Jag kommer i mitt anförande att fokusera på Miljöpartiets reservation. Det ämne som vi debatterar i kväll är mycket brett, men jag kommer i huvudsak att prata om vår reservation. Ärendet handlar om hemliga och preventiva tvångsmedel.

Under det senaste decenniet har Miljöpartiet medverkat till att utveckla polisens möjligheter att använda hemliga och preventiva tvångsmedel. Det har varit starkt efterfrågat av brottsbekämpande myndigheter och bedömts som avgörande för att bekämpa kriminella gäng. Med bättre möjligheter att använda

hemliga tvångsmedel även i preventivt syfte har polisens förmåga att förhindra och utreda allvarliga våldsbrott och lagföra gärningspersoner stärkts. Därmed är användningen av tvångsmedel viktig för den allmänna tryggheten i samhället och för att ge brottsoffer upprättelse men också ur ett brottsförebyggande perspektiv.

Detta är viktigt för Miljöpartiet. Men vad som också är mycket viktiga principer för Miljöpartiet är proportionaliteten och effektiviteten. De måste finnas, och de ska stå i rimlig proportion till varandra.

Samtidigt som hemliga och preventiva tvångsmedel är och har varit ett effektivt verktyg i Polismyndighetens arbete är det avgörande att tvångsmedelsanvändningen regleras inom tydliga ramar för att trygga rättssäkerheten.

En ständig avvägning måste göras mellan effektivitet och proportionalitet, och användningen av hemliga tvångsmedel ska alltid stå i rimlig proportion till ingreppet i den personliga integriteten.

Därför har Miljöpartiet också sagt nej till ett antal av regeringens förslag som vi anser har gått för långt. Bland annat har vi betonat vikten av att begränsa och tydliggöra möjligheterna att använda överskottsinformation. Ibland har vi delvis instämt; vi instämde till exempel med utredningens förslag om hemliga och preventiva tvångsmedel mot barn, men vi tyckte att regeringens förslag var för långtgående.

Förra hösten gjorde DN en sammanställning av hur många procent av frågorna som Miljöpartiet hade instämt med regeringen i. De menade att det var 43 procent på rättspolitikens område. Det vore intressant om det gjordes en uppdatering av den artikeln, eftersom det ibland låter som att Miljöpartiet säger nej till allt, vilket alltså inte stämmer.

Vi har däremot betonat vikten av att lagstiftningen om hemliga tvångsmedel kontinuerligt utvärderas, så att regleringen kan göras tydligare och mer träffsäker. Dessvärre menar vi att detta inte har skett i önskad utsträckning. Men tiden har i stället regelverket blivit alltmer svåröverskådligt och komplicerat. Det har också återkommande uppmärksammats av flera myndigheter och organisationer.

Bland annat Lagrådet har uttryckt sig kritiskt och skrivit att ett mycket stort antal ändringar i bestämmelserna om hemliga tvångsmedel har gjorts och att det samlade regelverket till följd av det blivit mycket komplicerat. Det har därmed också blivit svårt att få en samlad bild av lagstiftningen på området och av omfattningen av det intrång i den personliga integriteten som enskilda kan drabbas av. Mot den bakgrunden har Lagrådet efterlyst att det inom en snar framtid görs en samlad översyn, i ljuset av 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen, av hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas. Vid en sådan översyn bör det givetvis också kunna övervägas att jämka villkoren för användningen av ett eller flera hemliga tvångsmedel.

Att en samlad översyn skulle behövas har också flera andra aktörer påpekat, till exempel Civil Rights

Defenders, Centrum för rättvisa och Stockholms tingsrätt.

Fru talman! Miljöpartiet noterar att regeringen har gett en utredare i uppdrag att utvärdera tillämpningen av de utökade möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel och kartlägga den nytta som de har inneburit för brottsbekämpningen i stort. I direktiven till utredningen konstaterar regeringen att regleringen är svåröverskådlig och komplex och att det därför kan finnas behov av att samla reglerna om hemliga och preventiva tvångsmedel i en lag. Uppdraget ska redovisas senast den 29 maj i år.

Vi välkomnar såklart denna utredning. Samtidigt ifrågasätter vi regeringens intention med uppdraget och om det verkligen är att stärka integritetsperspektivet och rättssäkerheten i lagstiftningen – detta eftersom samma utredning har fått i uppdrag att se över hur tillståndprocesserna kan förenklas och föreslå hur användningen av till exempel hemlig avlyssning och övervakning kan utökas.

I utredningsdirektiven går det bland annat att läsa att när det gäller de rättsliga förutsättningarna för att använda hemliga och preventiva tvångsmedel måste positionerna flyttas fram ytterligare. Utredningen bör därför överväga om det går att uppnå en större flexibilitet i regleringen om hemliga och preventiva tvångsmedel, så att tvångsmedel kan användas när det framstår som motiverat.

För Miljöpartiets del framstår det som motsägelsefullt att en och samma utredning både ska utvärdera och utöka lagstiftningen. Vi ser en uppenbar risk för att utvärderingsuppdraget hämmas från att föreslå hur lagstiftningen eventuellt bör begränsas. En utvärdering av tvångsmedelsanvändningen måste ha fullt mandat att föreslå de regleringar som anses nödvändiga. Den bör inte innehålla krav på att användningen av hemliga och preventiva tvångsmedel ska utökas om så inte bedöms som rimligt eller nödvändigt.

Att implementera ny lagstiftning efter att utvärderingen genomförts riskerar dessutom att den genomförda utvärderingen blir betydelselös eftersom den inte har kunnat ta hänsyn till den nya lagstiftningens utfall och konsekvenser.

Miljöpartiet anser därför att det finns skäl för ett tillkännagivande från riksdagens sida om att regeringen genom en regelbunden utvärdering bör säkerställa att tillämpningen av hemliga tvångsmedel sker rättssäkert och proportionerligt och att ny lagstiftning om hemliga tvångsmedel alltid ska möta högt ställda krav på rättssäkerhet.

Det är detta som vår reservation 1 handlar om, och jag yrkar alltså bifall till den.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 19 Ett nytt förbud mot spel på kredit

Kulturutskottets betänkande 2025/26:KrU3

Ett nytt förbud mot spel på kredit (prop. 2025/26:11) föredrogs.

Anf. 198 AZADEH ROJHAN (S):

Fru talman! Spelmissbruk och spelberoende kan i många fall få horribla konsekvenser. Det handlar om skulder som växer snabbt, ofta i det tysta, tills de blivit helt ohanterliga. Det handlar om människor som förlorar kontrollen över sin ekonomi, sin hälsa och i förläggningen sina relationer.

För många leder spelberoendet till ångest, depression och djup skam – en skam som gör att man drar sig undan och väntar alldeles för länge med att söka hjälp. Det är människoliv som raseras.

Det är också med anledning av detta som vi socialdemokrater välkomnar detta förslag. Även om det redan i dag är förbjudet med spel på kredit – det finns ett begränsat förbud – blir skillnaden med denna lagstiftning att vi går från ett smalt förbud som främst riktas mot spelbolagens egna krediter till ett bredare ansvar, där kreditfinansierat spel som sådant ska motverkas.

Förenklat förklarar har spelbolagen hittills inte varit tillättna att låna ut pengar direkt, men spel har ändå kunnat finansieras med kredit från tredje part, till exempel från kontokort och kreditkort. Det ökade förbudet är, anser vi, en nödvändig anpassning med tanke på hur spelmarknaden faktiskt fungerar i dag. Det svarar mot den ökade digitaliseringen av spelandet. I dag är spel tillgängliga dygnet runt, ofta i miljöer som är utformade för att driva fram spelandet genom snabba insatser, bonusar och belöningssystem.

Ett bredare kreditförbud stärker konsumentskyddet, minskar risken för snabb skuldsättning och bryter en central drivkraft bakom osunt spelande. Det är ett viktigt steg i rätt riktning för att rädda fler från att utveckla spelmissbruk och drabbas av dess följder.

Men, fru talman, när vi bekämpar osunt spelande måste vi säkerställa att reglerna riktas mot de spelformer där riskerna faktiskt är som störst. Här blir frågan om allmännyttiga lotterier central. Intäkter från allmännyttiga lotterier utgör i dag en betydande finansiering av ideell verksamhet som stärker sammanhållningen i samhället, inte minst genom insatser för barn, unga och utsatta grupper.

De allmännyttiga lotterierna skiljer sig tydligt från kommersiella högriskspel. Det rör sig ofta om fysiska lotterier med låg riskprofil utan den snabba tillgänglighet, den aggressiva marknadsföring och den kreditkoppling som präglar stora delar av onlinespelmarknaden.

Under remissbehandlingen har organisationer som Svenska Fotbollförbundet, Sveriges Riksidrottsförbund, Folkspel och Svenska Postkodföreningen varnat för att förslaget som det är i dag kan slå hårt mot deras intäktsmöjligheter – detta för att den nuvarande formuleringen om att Spelinspektionen ska medge undantag i enskilda fall är alltför otydlig. Det skapar osäkerhet och oförutsägbarhet för de allmännyttiga lotterierna och för de verksamheter som har sådana.

Vi socialdemokrater delar denna bedömning och anser att detta måste tas på största allvar. Vi menar att den nuvarande formuleringen i lagstiftningen är alltför otydlig och att den skapar osäkerhet.

För civilsamhället, som ofta arbetar med begränsade resurser och behöver långsiktig planering, är tydliga och förutsägbara regler en förutsättning för en stabil verksamhet. Vi kommer framöver att noga bevaka och följa vilka konsekvenser förslaget får för de allmännyttiga lotterierna.

Fru talman! Vi socialdemokrater vill se ett starkt skydd mot osunt spelande, särskilt bland unga. Vi vill sätta stopp för kreditfinansierat risktagande som leder människor in i skuld och utsatthet. Vi vill också värna det unika svenska civilsamhället, som bygger gemenskap, skapar tillit och bedriver verksamheter som i vardagen motverkar utanförskap, ekonomisk otrygghet och psykisk ohälsa – just många av de faktorer som kan leda till osunt spelande eller bli konsekvenserna av detsamma.

Anf. 199 JAN RIISE (MP):

Fru talman! Jag är inte direkt ovan vid att stå här, men det är lite ovan att stå här och tala för kulturutskottet. Det råkar vara så att kulturutskottets ordförande Mats Berglund är i Eskilstuna, där han naturligtvis ska vara eftersom Folk och Kultur pågår där just nu. Han har nog ett digert schema; jag tror att han sa något om elva paneler plus möten. Så kan det gå, och jag fick ta över detta.

Fru talman! Spel och lotterier är en betydelsefull och viktig del i finansieringen av det svenska idrotts- och föreningslivet. Ett av målen med spelpolitiken som riksdagen har slagit fast är just att ge goda förutsättningar för allmännyttig ideell verksamhet att erhålla finansiering genom intäkter från spel. Så har det varit under lång tid, och Miljöpartiet vill gärna värna denna finansieringsform för de allmännyttiga organisationerna.

Vi har tidigare under mandatperioden sett hur Tidöregeringen har varit inne och petat i lotterilagstiftningen, framför allt med argumentet att motverka skuldsättning. Detta har man gjort trots att remissinstanserna är i stort sett eniga om de allmännyttiga organisationernas lotterier, som oftast handlar om små summor och sällan om penningvinster. Det finns numera också alltid ett tydligt skydd mot att köpa så många lotter att vare sig direktköp eller prenumerationer i realiteten sällan blir till en skuldfälla.

Man kan ju tänka sig att Tidöpartiernas engagemang i frågan ligger någon annanstans än just i omsorgen om konsumenternas skuldsättning. Regleringarna mot partipolitiska lotterier, som vi diskuterade för något år sedan, var nog mer riktade mot ett av oppositionspartiernas finansiering. Det här lagförslaget ser ut att vara riktat mot just föreningslivet, det folkliga engagemanget, precis som de återkommande attackerna mot kulturliv, folkbildning och civilsamhälle som vi har sett och hört under hela mandatperioden.

Det lagförslag vi pratar om i dag handlar alltså om att införa ett förbud mot spel på kredit. Tekniskt riktar sig lagen inte mot konsumenterna utan mot licenshavare och spelombud. Lagen är en utvidgning av rådande bestämmelser och innebär skarpare formuleringar än de tidigare.

Lagen innebär också att licenshavarna och spelombuden nu även ska vidta lämpliga åtgärder för att motverka att spel finansieras med krediter. Det här ställer naturligtvis till det för ombuden, för det kan vara Pressbyråns spelbutiker, tobakister och liknande som nu på relativt kort tid behöver vidta snabba åtgärder.

Här vill jag å ordförandes vägnar tacka utskottets alla partier för att vi tillsammans har lyckats skjuta på ikraftträdandet i två månader så att det i betänkandet nu framgår att lagändringen ska träda i kraft den 1 maj 2026. Detta står även Miljöpartiet bakom.

Problemet med lagstiftningen kvarstår dock alltså. Förslaget kommer att försvåra ytterligare, och vi menar att det är problematiskt särskilt för de allmännyttiga organisationerna. Miljöpartiet menar därför att spel för allmännyttiga ändamål bör undantas från förbudet mot spel på kredit. Kreditförbudet är ett väldigt trubbigt verktyg, som riskerar att få oproportionerligt stora negativa konsekvenser för svenskt föreningsliv, för civilsamhället och för alla de ideella organisationer som i dag finansierar sin verksamhet i stort och smått genom bland annat lotterier.

Det kan handla om nykterhetsrörelsens prenumerationer på lotter, idrottsföreningens bilbingo eller den lokala kulturföreningens lottringar på nationaldagen. Det här är ett bra sätt för föreningarna att stärka sin kassa. De kan göra sig lite friare när det gäller att kunna utöka verksamheten eller kanske finansiera ett lager för ungdomslagen.

Den regelförändring som regeringen och Sverigedemokraterna nu föreslår slår hårt mot de här föreningarna, men – och det här är viktigt – den står också tydligt i strid med målet för spelpolitiken om att värna allmännyttiga intäkter från spel.

Det finns ett förslag i propositionen om att Spelinspektionen ska kunna tillåta undantag i enskilda fall. Vi menar dock att det inte är tillräckligt. Det skapar en onödig osäkerhet och ytterligare en administrativ börda för föreningarna och de allmännyttiga organisationerna.

Miljöpartiet har tidigare argumenterat för att gå åt motsatt håll. I stället för att göra det svårare och dyrare för de allmännyttiga föreningarna att bedriva lotterier vill vi förenkla det regelverk som finns. Det har blivit svårt för föreningarna att bedriva lotterier, bingo och vad det nu kan vara. Det är dyrt och förenat med stora ekonomiska risker och dessutom administrativt krångligt.

Från Miljöpartiets sida har vi motionerat om att tillätta en utredning för att komma till rätta med krånglet. Det bör vara kommunen och inte Spelinspektionen som utför tillsyn, åtminstone upp till en viss nivå på omsättningen, kanske 5 miljoner på en femårsperiod.

Tillsynsavgifterna har ökat kraftigt. För en idrottsförening kan det kosta uppåt flera tiotusentals kronor att i praktiken ansöka om att få ha lotteri, och det är inte ens säkert att ansökan beviljas. Spelinspektionens krav är oförutsägbara, och de sätter avgiftsnivåerna själva.

Nivån för hur stora vinsterna får vara skulle också behöva justeras uppåt. I dag är det ett basbelopp, och det skulle kunna höjas. Detta och mycket annat skulle vi vilja se över.

Fru talman! Miljöpartiet vill alltså, till skillnad från regeringsunderlagets fyra partier, göra det lättare och inte svårare för ideella och allmännyttiga verksamheter att öka sin egenfinansiering.

Jag yrkar därför bifall till den reservation som finns, under punkt 2, och som råkar vara Miljöpartiets i betänkandet.

Anf. 200 JONAS ANDERSSON (SD):

Fru talman! I dag debatterar vi kulturutskottets betänkande *Ett nytt förbud mot spel på kredit*. Där behandlar vi regeringens proposition med samma namn. Sverigedemokraterna står bakom förslagen i propositionen, och jag yrkar därför bifall till utskottets förslag till beslut.

Spelmarknaden omreglerades till ett licenssystem för drygt sju år sedan. Det är en omreglering som på det stora hela har varit framgångsrik och som det har funnits en bred enighet kring bland partierna i riksdagen.

För Sverigedemokraterna har det varit viktigt att inte genomdriva reformer som kastar om villkoren alltför mycket på spelmarknaden för såväl spelarna som bolagen. Förutsägbarhet och tydlighet med vad som gäller på sikt är viktigt för att det inte ska bli vilda västern på marknaden med oklara gränser för vad som gäller kring exempelvis marknadsföringen.

Under mandatperioden har riksdagen beslutat om ett antal propositioner som på olika sätt kalibrerar och genomför nödvändiga justeringar av lagstiftningen som berör spel. Exempelvis har konsumentskyddet stärkts när det gäller bolagens möjligheter att använda personuppgifter för att kunna uppfylla omsorgsplikten i syfte att skydda spelarna.

Häromåret fattades beslut om att plocka bort en rad undantag i spellagen som gav gräddfiler till partipolitiska lotterier, även det en viktig reform för att värna legitimiteten i systemet i allmänhetens ögon och komma bort från den lagstiftning som Socialdemokraterna riggade för egen vinning. Det ska inte vara möjligt att som politiskt parti med hjälp av undantag i spellagen sko sig på samhällets mest utsatta, oavsett om det sker från ett callcenter i Barcelona eller från annat håll.

Fru talman! Förslagen i propositionen som vi i dag debatterar kretsar kring kreditförbud när det gäller spel. Den nya reglering som föreslås skulle bredda den princip som redan finns om att licenshavare och spelombud inte får erbjuda eller lämna krediter för spel. Vi stärker på så sätt konsumentskyddet ytterligare

för att motverka destruktivt spelande och skuldsättning i det svenska samhället. Det är mycket positivt.

Kanske tycker någon att det utvidgade kreditförbudet borde ha kommit tidigare. Att det är först nu under Tidöregeringen som vi kommer att fatta beslut om det och inte när de rödgröna styrde bör man dock inte förvånas över. Hur skadligt kreditspelande kan vara har Socialdemokraterna och deras lotteriverksamhet visat mycket tydligt genom åren.

Socialdemokraternas lotteriverksamhet uppmärksammades medialt för ett antal år sedan för att ha sålt lotter på kredit till redan skuldsatta. Man gjorde så att tusentals svenskar hamnade hos Kronofogden för att inte ha betalat sina lotter.

Fru talman! Genom propositionen om ett nytt förbud mot spel på kredit tar riksdagen nya steg mot en än sundare svensk spelmarknad, med hänsyn tagen till både spelarnas bästa och att marknaden ska fungera för de bolag som verkar där.

Anf. 201 CARL NORDBLOM (M):

Fru talman! Återkommande under hela mandatperioden har regeringen genomfört reformer för en bättre, tryggare och mer välfungerande spelmarknad. Det stora fokuset har legat på att motverka problemspelande, stärka omsorgsplikten och motarbeta olicensierat spelande.

Bland annat har regeringen gett Spelinspektionen möjlighet att genomföra testköp under dold identitet. Man har ändrat så att betaltjänster nu är skyldiga att lämna uppgifter kring transaktioner till olicensierat spel. Man har genomfört åtgärder mot matchfixning, bland annat förbud mot spel på matcher i lägre divisioner och gula kort. Man har gett ökade anslag till Spelinspektionen och nu senast även utrett riktningsskriteriet.

Regeringens proposition är ett viktigt ytterligare steg i arbetet mot överskuldsättning och spelmissbruk och för ett stärkt konsumentskydd och en stärkt omsorgsplikt på den svenska licensierade spelmarknaden.

Regeringen föreslår ett nytt utökat förbud mot spel på kredit. I framtiden ska licenshavare fortsatt inte själva få ge möjlighet till kredit på spel. Man ska heller inte få möjliggöra för andra aktörer att erbjuda kredit på spel. Man ska även tvingas vidta åtgärder för att hindra att kreditkort används vid köp av spel, både online och i butik, inom rimliga ramar eller att spel på något annat sätt finansieras med lånade pengar eller uppskjuten finansiering.

Konkreta åtgärder för detta är exempelvis att ta bort möjligheten att använda kreditkort vid onlinespel eller att tydligt informera i butik om att kreditkort inte får användas.

Fru talman! Viktigt att påpeka är också att regeringen i lagförslaget tydligt signalerat att allmännyttiga lotterier ska kunna undantas från den nya lagstiftningen om rimliga skäl finns. Det finns ingenting i regeringens förslag som har som avsikt att försvåra de allmännyttiga lotteriernas verksamhet. Undantaget kan gälla så länge det sammanlagda kreditbeloppet vid

försäljning inte överstiger en fyrtiondel av ett prisbasbelopp, och allmännyttiga lotteriers prenumerationsförsäljning och försäljning av lotter på telefonabonnemang ska fortsatt kunna ske.

Fru talman! Ett flertal tunga remissinstanser såsom Kronofogden och Konsumentverket instämmer i regeringens bedömning att dessa åtgärder kan minska skuldsättningen i samband med spel.

Också viktigt att poängtera är att det är på licenshavarna som de nya förbuden och kraven läggs. Det betyder inte att lagstiftningen i teorin inte kan kringgås av spelare. Lagstiftningen syftar mer till att försvåra skuldsättningen och problemspelandet samt att utöka den omsorgsplikt som licenshavarna redan lyder under.

Fru talman! Avslutningsvis är jag stolt och glad över att vi har en regering som återkommande under mandatperioden har stärkt omsorgsplikten och motarbetat skuldsättning och spelmissbruk. Detta förslag är en tydlig fortsättning på det arbetet.

Anf. 202 MALIN DANIELSSON (L):

Fru talman! Spel om pengar kan vara underhållning, men för en del slutar det tyvärr inte där. Det som börjar som spänning kan snabbt utvecklas till skulder, ekonomisk stress och i värsta fall allvarliga sociala problem. Det räcker med att slå på ett avsnitt eller två av *Lyxfällan* för att se hur illa det kan gå när det inte finns tillräckliga spärrar i systemen.

Det är till den verkligheten vi behöver förhålla oss. Det är också därför detta förslag om ett utvidgat förbud mot spel på kredit läggs fram.

I dag är det redan förbjudet för spelbolag att erbjuda kredit direkt. Trots det vet vi att människor fortfarande lyckas spela för lånade pengar via finurliga tredjepartslösningar och betalningsmodeller som kan erbjudas av spelbolagen och som i praktiken gör exakt samma sak. Resultatet blir ett kryphål som riskerar att dra människor djupare ned i skulder och som gör spelansvaret ihålligt. Det är detta kryphål som nu behöver täppas till.

För Liberalerna är principen glasklar: Man ska aldrig spela för pengar som man inte har. Spelet får inte bli en väg in i långvarig överskuldsättning. Därför behövs regler som gäller alla licensierade spelformer och alla försäljningskanaler – enkelt, tydligt och utan onödiga undantag som riskerar att missbrukas.

Fru talman! Ett utökat förbud handlar också om att möta den utveckling vi sett de senaste åren. Spelmarknaden har förändrats med nya betaltjänster, mer aggressiv marknadsföring och ökad tillgänglighet. Det gör att fler människor exponeras för riskerna. När gränsen mellan vanliga köp, digitala betalningar och spelinsatser suddas ut blir det svårare för individen att behålla kontrollen. Då måste regelverket vara starkt nog att stå emot de metoder som möjliggör skuldsättning i det tysta.

Samtidigt är det viktigt att slå fast att förslaget inte är till för att försvåra för civilsamhället. Föreningslivet bygger vårt samhälle starkare varje dag – inom

idrotten, kulturen och andra ideella verksamheter. Regeringens förslag tar höjd för detta genom att möjliggöra undantag i särskilda fall, där riskerna för skuldsättning är låga och tydliga skyddsåtgärder finns på plats. Det är en rimlig avvägning mellan å ena sidan ett starkt konsumentskydd och å andra sidan respekt för de allmännyttiga verksamheterna.

Förslaget har också en tydlig signalverkan som är viktig. Den säger att samhället inte accepterar spel som riskerar att bli skuldfällor och att ansvaret inte helt och hållet kan läggas enbart på individen. Spel ska vara ett frivilligt nöje, inte en fälla som leder till skuldsättning och beroende. En spelmarknad måste vara trygg för att vara legitim, och konsumenterna måste stå i centrum.

Med det yrkar jag bifall till utskottets förslag till beslut.

I detta anförande instämde Fredrik Malm (L).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 20 Studiestöd

Utbildningsutskottets betänkande 2025/26:UbU14
Studiestöd
föredrogs.

Anf. 203 FREDRIK MALM (L):

Fru talman! Vi har nu att debattera utbildningsutskottets betänkande nummer 14 under det här riksmötet, och det handlar om studiestöd. Närmare 50 yrkanden har kommit in under allmänna motionstiden som vårt utskott har satt tänderna i. Jag börjar med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Sverige är och ska förbli en kunskapsnation som bidrar med innovationer i världsklass och säkrar vårt framtida välstånd genom uppfinningar inom områden såsom medicin, ekonomi, industri och välfärd.

En välutbildad befolkning är en av Sveriges allra starkaste tillgångar för vår konkurrenskraft och för vår förmåga att upprätthålla en generell välfärdsstat. Men bildningsnivån i det svenska samhället uppvisar också en del oroande trender. De senaste Pisaresultaten pekar på en veritabel läskris bland svenska högstadieelever. Var fjärde elev på högstadiet kan inte läsa ordentligt i dag. Vi riskerar att fostra en generation av funktionella analfabeter, om det här fortsätter.

Det finns också en del ljusglimtar i resultaten från en del andra undersökningar. Man ser vissa förbättringar i bland annat matematik och även bland vuxnas förmågor. Men det kvarstår rätt stora skillnader mellan grupper, och föräldrars bildningsnivå fortsätter att ha en stor inverkan på våra barns livschanser.

Därför är det viktigt att peka på vad som för oss i Liberalerna är en viktig princip, nämligen att ens framtid inte ska avgöras av hur många hyllmeter böcker som finns hemma, utan den ska avgöras framför allt av ens egna förmåga och driv.

I det här hänseendet, fru talman, är studiestödet helt centralt för att garantera lika möjligheter för alla att utbilda sig i Sverige. Det här är något som vi i Liberalerna helhjärtat står bakom. Det är en viktig frihetsinstitution i bemärkelsen att alla individer i Sverige ges möjligheten att förverkliga sig själva. Vi gör ingen åtskillnad på rik eller fattig, utan vi ska ha ett system för högre utbildning som kan lyfta fram begåvade och ambitiösa personer oavsett bakgrund, kön, ort eller status.

Dagens system fungerar relativt bra. Det ska vara rekryterande för såväl kvinnor som män oavsett bakgrund, såväl unga som äldre, såväl arbetslösa som anställda samt oavsett utbildningsbakgrund, kön eller härkomst. Studiestödet ska vidare vara långsiktigt hållbart, och principen är att lånet ska betalas fullt ut.

Regeringen aviserade i budgetpropositionen i höstas en översyn av studiestödssystemet. Jag tror att det är bra att göra. Det system vi har nu kom 2001, och det har nu gått 25 år. Det är en förhållandevis lång tid, och arbetsmarknaden förändras. Det är en god idé att göra en större översyn, och en sådan utredning kommer väl att tillsättas under våren. Vi måste säkra att systemet är följtsamt mot dagens och framtidens utbildningssystem och arbetsmarknadens behov.

Fru talman! Låt mig också säga något om omställningsstudiestödet. Det har funnits nu i något mer än tre år för att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som kan stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Det handlar om att säkra de kompetenser som en snabbt föränderlig ekonomi också kräver.

Omställningsstudiestödet är fortfarande en ny reform. Det har funnits i tre år, men det är fortfarande en ny reform som behöver hitta sin plats i det utbildningspolitiska landskapet. Det byggs upp och det byggs ut, och allt har självklart inte fungerat perfekt från början. Men vi genomför nu rätt stora reformer, särskilt reformer som vi aldrig har genomfört tidigare. Omställningsstudiestödet är en sådan reform. Då behöver man under resans gång komplettera och förstärka olika saker. Under åren har en del regelförenklingar gjorts, och CSN har fått ökat stöd för att hantera att den utbildningsformen blev betydligt mer populär än vad man hade prognostiserat för när den infördes. Det är förstås roligt och bra att människor får fler möjligheter, för matchning och för den svenska arbetsmarknaden.

Vi har vidtagit flera åtgärder för att korta handläggningstiderna. Det blir även en uppgift för Centrala studiestödsnämnden när stödet införs att få det att fungera bra, att handläggningen inte ska gå ut över alla andra som studerar på universitet och högskolor. Arbetet ska fungera bättre, och vi har sett det ske under resans gång.

Anf. 204 NIKLAS SIGVARDSSON (S):

Fru talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till reservation 7 i betänkandet.

Det här är den åttonde och avslutande betänkandebatten om studiestöd under den här mandatperioden. Det är en viktig fråga. Studiestödet är en av de mest

centrala frågorna i utbildningspolitiken, men det är också konsekvent att regeringen har valt att inte skjuta till de resurser som krävs på området.

Vi kan konstatera att redan i fredags hade gymnasieelever runt om i landet haft 200 kronor mer i plånboken i studiebidrag om den socialdemokratiska budgeten hade gått igenom i december. I stället valde regeringen och Sverigedemokraterna, precis som i övriga budgetar, att prioritera skattesänkningar för de rikaste i stället för 200 kronor till gymnasieeleverna.

Vi socialdemokrater har gjort andra prioriteringar i studiestödspolitikerna under hela mandatperioden, både i budgetar och i dessa motionsdebatter. För oss är studiestödet inte bara en abstrakt konstruktion eller ett tekniskt regelverk. Det är ett konkret löfte till varje enskild student och elev om att utbildning ska vara möjlig oavsett bakgrund, livssituation eller tidigare erfarenheter. Studiestödet är ett av våra viktigaste verktyg för att öka jämlikheten i samhället.

Fru talman! Den här debatten handlar inte bara om nuläget, utan den handlar om framtiden. Ordförande Malm var inne på att regeringen har aviserat en studiestödsöversyn. Det gjorde man redan för två budgetar sedan. Trots det har vi fortfarande inte sett utredningen. Det kan vara positivt om den kommer under våren.

Behovet finns. Arbetsmarknaden har förändrats, och utbildningssystemet har förändrats. Studiestödssystemet måste utvecklas i takt med detta. Vi socialdemokrater är positiva till en översyn, men vi är också tydliga med att den borde genomföras brett och i parlamentarisk anda med sikte på långsiktiga och stabila regelverk som håller över tid och regeringsskiftet. En sådan översyn får inte reduceras ned till teknisk genomgång av nivåer och paragrafer, utan den måste ta sin utgångspunkt i studenters faktiska livsvillkor.

Översynen borde se över hur vi tar hand om de studenter som blir sjuka under sin studietid och förhindras att studera i den takt de önskar. I dag riskerar studenter som hamnar mellan system att komma i ekonomisk otrygghet, vilket i förlängningen leder till avhopp. Ett rättvist studiestödssystem måste ha förmågan att hantera livets oförutsägbarhet.

Översynen borde också gälla studenter som har barn, både de som blir föräldrar under studietiden och de som har barn innan de börjar studera. Föräldrar som studerar investerar inte bara i sin egen och samhällets framtid utan även i sina barns framtid. Men vi vet att deras ekonomiska villkor ofta är ansträngda och att stöden inte är anpassade efter deras verklighet. Det behövs en seriös översyn av detta.

Fru talman! Vi behöver också se över den del som gäller dem som har kort utbildningsbakgrund. För många är steget in i studier stort som det är, och för just den här gruppen är vägen till examen lång. Behovet av stöd är därför mer omfattande. Det är mot den bakgrunden vi socialdemokrater har varit kritiska till avskaffandet av studiestartsstödet, även om det hade sina brister.

När det stödet nu är borta måste studiestödssystemet utvecklas så att personer med kort utbildningsbakgrund och lång väg till examen faktiskt ges möjlighet att ta steget in i studier. Det är så vi bygger vägar till arbete och egen försörjning.

Fru talman! Den här regeringen har också haft problem med förvaltningen av myndigheten CSN. Vi har sett administrativa brister, inte minst kopplade till omställningsstudiestödet. Där har regeringen underlåtit att tillföra nödvändiga resurser i tid och har varit reaktiv snarare än proaktiv.

Även det ordinarie studiestödet har drabbats av längre väntetider. I både november och januari fick studenter vänta flera dagar extra på sina utbetalningar till följd av it-problem. Senast, för bara några veckor sedan, i januari – årets fattigaste månad – gick det till och med en hel helg utan att pengar kunde betalas ut till vissa studenter.

För studenter som lever med små marginaler är detta inte bara ett irritationsmoment. Det är ett allvarligt problem som påverkar möjligheten att klara av vardagen. Här behöver regeringen ta ett tydligt ansvar och ta på sig ledartröjan för att säkerställa att CSN har de resurser som krävs på lång sikt för att klara av sitt uppdrag.

Fru talman! Vi behöver ha ett studiestödssystem som är hållbart och som levererar i tid. Annars kommer det aldrig att kunna anses rättvist. För oss socialdemokrater är tillförlitlighet en del av rättvisan.

Avslutningsvis: Studiestödet är inte bara ett budgetanslag eller ett tekniskt system. Det är ett uttryck för vilket samhälle vi vill ha. För oss socialdemokrater handlar det om att se varje student i varje livssituation och att säkerställa att utbildning är en reell möjlighet för alla, inte bara i teorin utan också i praktiken. Utbildning och studiestöd får aldrig bli en klassfråga. Då har vi som samhälle misslyckats.

I detta anförande instämde Caroline Helmersson Olsson (S).

Anf. 205 ANDERS ALFTBERG (SD):

Fru talman! Jag vill först yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Fru talman! Utbildning är en av de mest avgörande investeringarna för ett samhälle. Det är genom utbildning som människor får möjlighet att växa, ta ansvar för sina liv och bidra till samhällets utveckling. Men för att utbildningen ska kunna fungera som denna möjlighetskrävs det att de system som omger den är stabila, långsiktiga och hållbara. Det är därför vi i dag behandlar ett betänkande som berör en av de mest centrala delarna i utbildningspolitiken: studiestödet.

Fru talman! Sverige har i dag ett av världens mest generösa studiestödssystem. Det har sagts tidigare, och jag upprepar det igen. Det är ett system som gör det möjligt för människor att studera oavsett bakgrund, oavsett om man kommer från en akademikerfamilj eller från en familj där ingen tidigare satt sin fot i

universitetsvärlden. Det är ett system som ger trygghet, förutsägbarhet och möjligheter.

Just därför måste vi dock vara varsamma. Ett system som är så omfattande och viktigt får inte bli föremål för ryckighet, kortsiktiga lösningar eller politiska impulser under valåret. Det måste utvecklas med eftertanke, helhetsperspektiv och ansvar. Det är precis det som utskottet gör i detta betänkande.

Fru talman! Regeringen och Sverigedemokraterna har aviserat en omfattande översyn av hela studiemedelssystemet. Det stämmer. Det handlar inte om små justeringar i marginalen. Det handlar om en genomlysning av systemets grundläggande konstruktion: fribeloppet, bidragsnivåerna, lånedelen, trygghetsreglerna, samspelet med arbetsmarknadspolitiken och hur olika stödformer ska kunna harmonisera med varandra.

Det är ett stort och viktigt arbete som måste få ske utan att vi springer åt olika håll och gör punktinsatser som riskerar att motverka helheten. Det är därför utskottet föreslår att motionerna avslås, inte för att det saknas engagemang i motionerna och inte för att frågorna är oviktiga, utan för att det vore lite oansvarigt att föregripa ett omfattande reformarbete genom att fatta beslut i förtid.

Fru talman! Låt oss titta lite på de områden som motionerna berör. För det första har vi fribeloppet. I flera motioner vill man höja det. I andra vill man sänka det, avskaffa det eller göra det månadsbaserat. Det är frågor som många studenter bryr sig om – absolut. Och det är frågor som förtjänar att behandlas seriöst. Men fribeloppet är inte en isolerad fråga. Det påverkar arbetsmarknaden, studietakten, skuldsättningen och statens kostnader. Därför är det rimligt att regeringen tar med fribeloppet i den större översynen. Att börja ändra på det nu, utan att helheten är klar, vore att riskera både systemets stabilitet och studenternas trygghet.

För det andra är den högre bidragsnivån aktuell. I motionerna vill man antingen utvidga den, förstärka den eller rikta den till särskilda grupper. Men även här är utskottets linje tydlig med att det är en del av en större översyn. Vi kan inte plocka ut enskilda delar och förändra dem utan att se till hur helheten påverkas. Det är inte så man bygger ett hållbart system.

För det tredje har vi omställningsstudiestödet. Det är ett nytt och viktigt verktyg för att stärka människors möjligheter att vidareutbilda sig mitt i livet. Men det är också ett system som nyligen har förenklats, med nya regler som trädde i kraft vid årsskiftet. Det är därför klokt att utskottet säger: Låt dessa förändringar få verka innan vi gör nya justeringar. Låt oss se hur systemet fungerar i praktiken under längre tid innan vi börjar ändra det igen.

Fru talman! En annan fråga som lyfts upp i motionerna är stödet till kortutbildade. Det är en viktig fråga, särskilt i ett land där många står långt ifrån arbetsmarknaden. Men även här pågår redan ett arbete inom regeringen för att harmonisera stöden med arbetsmarknadspolitiska program. Det vore direkt kontraproduktivt att fatta beslut som riskerar att skapa överlappningar och ineffektivitet.

Kärnan i utskottets resonemang är att vi måste se till helheten. Vi måste låta pågående reformer få verka. Vi måste låta regeringen slutföra sin översyn innan vi kastar in förändringar som riskerar att dra åt olika håll.

Fru talman! Det finns också motioner som rör mer specifika frågor, såsom merkostnadslån för musikinstrument, studiestöd för taxiförarutbildningar, särskilt boendestöd för studenter och indexering av studiebidraget. Alla dessa frågor är viktiga för dem de berör. Men även här gäller samma princip: Vi kan inte fatta ett beslut i isolering. Vi måste se till helheten. Och helheten är att studiestödssystemet står inför en större reform och översyn. Därför avstyrker utskottet dessa motioner.

Fru talman! Vi har ett studiestödssystem som är långsiktigt hållbart. Det är ett system som ger människor möjligheter men som också är ekonomiskt ansvarsfullt. Det är ett system som är tydligt, förutsägbart och rättvist.

Fru talman! Oppositionen presenterar en rad förslag som på ytan låter som bra och enkla lösningar för att stärka studenternas ekonomi. Men det är just det som är problemet: De är enkla. Det är kortsiktiga och i många fall väldigt dyra lösningar som saknar helhetsperspektiv. De bygger på samma gamla reflex: Høj bidragen och lägg till några stöd, så hoppas vi att problemen försvinner!

Vi väljer en annan väg. Vi väljer en mer ansvarsfull väg, en väg som faktiskt stärker studenternas ekonomi – inte bara i dag utan även på lång sikt.

När Sverigedemokraterna och regeringen pressar ned inflationen sjunker kostnaderna för mat, boende och el. Det är en av de mest kraftfulla förbättringar för studenters ekonomi som över huvud taget går att åstadkomma. När skatten sänks för låg- och medelinkomsttagare får studenter som jobbar extra behålla mer av sin lön. När vi återupprättar arbetslinjen växer arbetsmarknaden och fler jobb blir tillgängliga, särskilt sommarjobb. Det är verkliga förbättringar, inte enkel plakatpolitik under ett valår.

När Sverigedemokraterna och regeringen förenklar byggprocesserna och så småningom ökar takten i bostadsbyggandet påverkar det också på sikt ekonomin för studenterna. Då kommer det inte bara att handla om några enstaka hundralappar hit eller dit. Hyran är som sagt den största utgiften för nästan varje student. Att få ned den kostnaden är en reform som verkligen kommer att påverka plånboken. Detta kommer vi att se under 2026 och framför allt 2027, tror jag.

Vi stärker studenternas ekonomi genom att stärka hela den svenska ekonomin. Det är skillnaden mellan oppositionens politik och vår. Vi vill bygga stabilitet, ordning och långsiktighet. Vi gör reformer som gäller alla, även studenter, och vi gör det utan att äventyra statsfinanserna eller skapa nya beroenden. Det är så man tar ansvar. Det är så man bygger ett land och ett system som fungerar. Det är därför vi står bakom utskottets linje.

Fru talman! För att sammanfatta vill jag säga fem saker. För det första gör regeringen och

Sverigedemokraterna en nödvändig och omfattande översyn. För det andra måste pågående reformer få verka innan nya beslut fattas. För det tredje har Sverige fortfarande det generösaste studiestödssystemet. För det fjärde måste förändringar göras samlat och inte styckevis. För det femte är utskottets linje ansvarsfull, långsiktig och väl avvägd.

Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Anf. 206 NIKLAS SIGVARDSSON (S) replik:

Fru talman! Jag hade nog egentligen inte tänkt begära replik den här sena timmen, men i Anders Alftbergs långa anförande fanns det ganska mycket att studsas på.

Något som Alftberg återkom till gång på gång var att det gäller att se saker som en helhet och på så sätt ta ansvar för studiestödspolitik. En sak som angränsar till detta på grund av att CSN troligtvis kommer att administrera systemet är den betalda polisutbildning som regeringen går fram med och som kommer att påverka hur vi finansierar alla typer av studier och utbildning. Det väljer dock Sverigedemokraterna och Alftberg att inte ta upp som en viktig del. När vi ser över studiestödssystemet ska allt ske i en helhet, säger Alftberg. Vi kan inte ha olika delar, utan all finansiering av studier måste vi se som en helhet. Men den här delen väljer Sverigedemokraterna och Alftberg att undvika.

Det kan vara mycket bra att man gör det här för att förstärka polisväsendet. Men vi behöver också fundera över vad som händer nästa gång en yrkesgrupp behöver stärkas. Vi behöver tiotusentals lärare. Vi behöver sjuksköterskor, läkare och tandläkare runt om i hela landet. Man kan fundera över vad det här får för långsiktiga konsekvenser.

Jag uppfattade i Anders Alftbergs inlägg att det är viktigt att vi väntar och ser. Vi ska analysera och diskutera för att se till att vi inte gör enskilda saker som kan få stor inverkan på studiestödssystemet. Jag uppfattar att det är med den motiveringen Sverigedemokraterna yrkar avslag på alla de motioner som vi socialdemokrater och andra oppositionspartier har i den här debatten.

Hur går det här ihop, Anders Alftberg?

Anf. 207 ANDERS ALFTBERG (SD) replik:

Fru talman! Vi står inför en stor och akut samhällsfråga. Kriminaliteten genomsyrar stora delar av samhället, vilket skapar en chockvåg. För att kunna upprätthålla mycket av det som bär upp vårt samhälle behövs många fler poliser – lagens väktare. Vi fann denna åtgärd oerhört väsentlig för att tackla kriminaliteten och få Sverige på rätt väg. Det är tyvärr nödvändigt att göra på det här sättet, eftersom man har försummat inte bara polisväsendet utan också roten till den kriminalitet vi ser i dag. Ja, det är en drastisk åtgärd att se till att våra poliser får utbildningen betald. Men nöden kräver detta.

Anf. 208 NIKLAS SIGVARDSSON (S) replik:

Fru talman! Nöden kräver detta, är svaret jag fick. Jag delar bilden – vi behöver lösa kriminaliteten, som är ett av våra största samhällsproblem. Men det gör vi även genom förebyggande arbete. Då behöver vi tiotusentals lärare som ser till att våra barn och elever får den utbildning de förtjänar. Fler lärare och fler poliser är ett sätt att vara både proaktiva och reaktiva när vi behöver vara det.

Ibland behöver vi inte vara långsiktigt analyserande. Ibland kan vi göra saker. Vi socialdemokrater vill stärka gymnasieelevernas ekonomi. Det går att göra det och tycka att det faktiskt behövs, med tanke på att vi har haft en kostnadskris under den här mandatperioden.

Den socialdemokratiska politiken är en helhet. Nio av tio svenskar skulle ha fått mer pengar i plånboken med Socialdemokraterna än vad den SD-ledda regeringen levererar under 2026. Det visar tydligt att det går att vidta kraftfulla åtgärder tillsammans med översynspolitik.

Även vi socialdemokrater anser att de här systemen behöver ses över långsiktigt. Det var därför vi inte var emot översynen av studiemedelssystemet utan ville lägga till saker. Det var det hela mitt anförande gick ut på, fru talman. Vi är för en översyn, men den behöver ske i bred parlamentarisk samsyn. Vi ska ha långsiktiga spelregler. Där är vi överens.

Jag förstår Alftbergs resonemang som att det är oöverlagat att vidta drastiska små åtgärder när vi föreslår dem men att vi kan göra när det passar Sverigedemokraterna.

Anf. 209 ANDERS ALFTBERG (SD) replik:

Fru talman! Jag anser inte att vår åtgärd gällande polisutbildningen är liten, som ledamoten hävdar. Det är en ganska stor åtgärd.

Ledamoten ojar sig lite över att vi inte ställer oss bakom Socialdemokraternas förslag. Han menar att de vill göra stora satsningar på studenterna och deras ekonomi.

Det kommer eventuellt att gälla 100–300 kronor i månaden. Vår politik har lett till att vi gått från 10 procent till 2 procent i inflation. Det påverkar ekonomin inte bara för studenterna.

Nu när vi genomför en sänkning av matmomsen den 1 april i år från 12 till 6 procent kommer det att innebära många fler hundralappar för studenterna.

När vi tittar på skattesänkningarna över huvud taget är det över 60 procent av studenterna som arbetar vid sidan av studierna. De kommer att tjäna åtskilliga hundralappar på denna skattesänkning.

Vi stärker faktiskt ekonomin för studenterna på många olika plan och med betydligt mer än vad ledamoten föreslår.

Anf. 210 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP) replik:

Fru talman! Ledamoten Anders Alftberg påstår upprepade gånger i sitt anförande att

Sverigedemokraterna och regeringen stärker studenternas ekonomi. Det gör mig konfunderad. Det stämmer inte rent objektivt.

Flera analyser av Tidöpartiernas budget, bland annat Swedbanks, konstaterar tvärtom att studenter är en av de grupper som tillsammans med garantipensionärer och människor som får sjuk- och aktivitetsersättning får det sämre av deras budget.

Studenter får en sämre ekonomi i år än tidigare år som en direkt följd av Sverigedemokraternas och regeringens politik.

Samtidigt säger Sverigedemokraterna och regeringen nej till Miljöpartiets förslag om högre studiemedel, nej till höjt tilläggsbelopp för studerande föräldrar och nej till avskaffat fribelopp på sommaren.

Fru talman! Antingen har ledamoten fel i sak eller så far han med osanning. Jag skulle gärna vilja veta vilket det är.

Anf. 211 ANDERS ALFTBERG (SD) replik:

Fru talman! Tack för den väldigt ledande frågan!

På sikt gäller det att stärka både studenternas ekonomi och ekonomin i sin helhet. Vissa av reformerna siktar in sig på flera år framöver i tiden.

Det handlar till exempel om att stärka studenternas ekonomi på sikt när det gäller boendekostnaderna. Vi har haft remissvaren när det gäller reformen med förenklade regler, där beslut fattades i juni i förra året.

Studentbostadsföretagen, fastighetsägare och byggbolag har i remissvaren svarat att om man genomför den reformen kommer det på sikt att leda till 300–700 kronor i minskade hyreskostnader. Nu kan vi bygga mindre och effektivare.

Det här är någonting som kommer att ske stegvis. Vi ser en långsam återhämtning när det gäller bygandet. Man räknar med att regelförenklingarna kommer att få sin effekt först nu 2026 och 2027.

Vill vi räkna siffror på kontot i januari kan det vara så som ledamoten säger. Men vi siktar lite längre när det gäller att på sikt och stadigt förbättra ekonomin för studenter.

Det är den enda vägen att gå, i stället för att bara höja några enstaka hundralappar och hoppas att problemet är löst i framtiden. Vi bedriver en långsiktig politik, och förhoppningsvis till och med över mandatperioden.

Anf. 212 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP) replik:

Fru talman! När ekonomin är så tuff som den är just nu tror jag inte att studenterna i vårt vackra land är särskilt glada över att eventuellt så småningom få det lite bättre i sina plånböcker.

Vi har sett i stort sett samtliga större studentorganisationer gå ut och kritisera regeringen för hur lite den gör för studenters ekonomi. De väldigt små förändringar som sker här och nu kommer inte att räcka till någonting, och knappt ens till ett paket nudlar extra.

Jag tror inte att Sveriges studenter är så glada över att höra Sverigedemokraterna säga: Vi stärker

studenternas ekonomi så småningom. Det är självklart att man ska ha ett långsiktigt perspektiv på frågorna. Men stärker man studenters ekonomi här och nu med exempelvis ett högre studiemedel får det positiva effekter även de kommande åren och inte bara här och nu.

Att förbättra möjligheterna för studenter att betala sin hyra är jättebra. En av de frågor jag jobbar med i socialförsäkringsutskottet är en översyn av bostadsbidraget. Det vore väldigt välkommet, men där vägrar regeringen att göra någonting över huvud taget.

Det finns så många saker som regeringen och Sverigedemokraterna hade kunnat göra både här och nu och framöver men som de väljer att inte göra. Jag tror tyvärr inte att Sveriges studenter är särskilt lyckliga eller tacksamma för de förslag och de reformer som Sverigedemokraterna går fram med.

Anf. 213 ANDERS ALFTBERG (SD) replik:

Fru talman! Ekonomin kommer inte bara att stärkas på sikt för studenterna under ett antal år. Den 1 april halverar vi matmomsen. Det handlar inte om ett paket eller ett halvt paket nudlar till som man har råd med.

En halvering från 12 till 6 procent kommer trots allt att ha en väsentlig påverkan på ekonomin även för den som studerar. Det är jag helt övertygad om. Det kommer att ha en väldigt tydlig effekt på kort sikt.

Sedan återkommer jag till de 100–300 kronor som vissa partier föreslår. Det är väldigt kortsiktigt. Vi behöver ha de strukturella förändringarna av bostadsmarknaden för studenter. Men då krävs det också stegvis förändringar av både bygglov och annan praxis. Det jobbar vi intensivt med.

Det ska inte vara fler bidrag men mer i lönekuvertet. Det är ändå mottot. Den sänkta skatten gäller även för studenter.

Anf. 214 NADJA AWAD (V) replik:

Fru talman! Sverigedemokraten lyfte i sitt anförande ett antal gånger upp den översyn som regeringen ska göra vad gäller studiemedelssystemet. Det sverigedemokraten inte lyfte upp var att man ämnar effektivisera studiemedelssystemet. Det nämnde han inte i sitt anförande.

Vi vet vad det innebär när en borgare säger att man ska effektivisera någonting, vare sig det är en verksamhet i välfärden eller som i det här fallet ett studiemedelssystem. Då vet vi att det kommer att presenteras nedskärningar. Det är den prioriteringen som regeringen och Sverigedemokraterna gör. Vi ser det i en rad olika förslag.

Det är någonting som studenter runt om i landet lägger märke till. De ser hur deras bankkonton ser ut. Det är minus 210 kronor per månad. Det är vad prognosen är för studenter som bor i studentboende. De kommer att gå back med minus 210 kronor per månad.

Det var någonting som uppdragades efter årsskiftet när TV4 meddelade vilka som var vinnare och förlorare av regeringens och Sverigedemokraternas höstbudget för 2026.

Även ensamstående föräldrar och personer som får sjuk- och aktivitetsersättning är förlorare i regeringens och Sverigedemokraternas prioriteringar.

Min fråga till sverigedemokraten är: Varför tycker Sverigedemokraterna och regeringen att studenter ska gå back med 210 kronor per månad? Är det en satsning enligt regeringen?

Anf. 215 ANDERS ALFTBERG (SD) replik:

Fru talman! Ledamoten säger att när borgare talar om effektivisering innebär det nedskärningar. Det säger väl någonting om fördomarna gentemot folk som vill ha en effektiv ekonomisk hushållning.

Med vänsterns politik hade vi inte haft en inflation på 2 procent. Med vänsterns politik – som handlar om allt åt alla, om höjda bidrag, om att belåna mer och så vidare – hade vi inte haft en inflation på 2 procent i dag. Då hade vi haft en inflation på det dubbla, som en del europeiska länder har, och det hade varit mer än minus 200 kronor i plånboken för studenter och för människor överlag.

Jag tycker att jag har redogjort för detta. De långsiktiga reformerna när det gäller byggandet av särskilt studentbostäder kommer på sikt att förbättra förhållandena för studenter på ett markant och tydligt sätt.

Den generella momssänkningen kommer att vara till stort gagn för studenter. Den skattesänkning som ligger på bordet och som ska genomföras kommer att gynna dem som arbetar, och det är ju nästan 60 procent av alla studenter.

Med ansvarstagande kommer det alltså samtidigt att bli bättre för studenterna.

Anf. 216 NADJA AWAD (V) replik:

Fru talman! Vänsterpartiet säger inte: allt åt alla. Vi tycker nämligen inte att miljardärerna och mångmiljonärerna ska få enorma skattesänkningar – på miljardtals kronor. Vi tycker inte att Sverigedemokraterna och regeringens ministrar ska få höjda politikerlöner. Vi tycker inte att regeringen och Sverigedemokraterna ska få skattesänkningar på 6 000 kronor varje månad eller mer än 70 000 kronor per år. Nej, vi säger inte: allt åt alla. Vi säger att vi ska satsa på vanligt folk och därmed även studenter. Detta stämmer alltså inte.

Ledamoten säger att man på sikt kommer att förbättra studenternas ekonomi. Men det är bokslutsår nu. Vi har ju ett val i år, den 13 september. Jag antar att ledamoten är säker på att man får ett förnyat förtroende i valet, men det behöver inte stämma.

Vi har bokslutsår här och nu, och då behöver vi se svart på vitt vad Sverigedemokraterna och regeringen ämnar göra. Nu har man vårandringsbudgeten framför sig. Då får vi se ifall det blir några nya satsningar, kanske nya skattesänkningar för de allra rikaste eller en satsning på studenter som bor i studentboende och som nu kommer att gå back med 210 kronor varje månad.

Jag har inte fått svar på min fråga. Ledamoten försöker få det till att det är just studenterna som kommer att få de här skattesänkningarna. Det stämmer inte. Jag

vill återigen veta: Varför tycker Sverigedemokraterna och regeringen att en student ska kunna gå back med 210 kronor varje månad? Är det rimligt?

Anf. 217 ANDERS ALFTBERG (SD) replik:

Fru talman! Jag tror att de flesta studenter är kloka och att de faktiskt förstår att vissa saker kommer att ta tid.

Det är inte att bedriva en ansvarsfull politik, som ska hålla över tid, att säga: Vi sätter in 250 kronor extra på kontot, och så hoppas vi att ni röstar på oss. Vi tänker inte dela ut några mutor till studenterna bara för att det är valår, utan vi kommer att vara raka och tydliga.

Det är långsiktiga reformer och processer som gör att även studenterna kommer att få det bättre. Att höja studiebidraget med någon enstaka hundralapp skulle kanske vara lite mildrande de första månaderna. Men på sikt kommer vår politik att gynna studenternas ekonomi, precis som det kommer att gynna hela svenska befolkningen. Så är det oavsett om man med vänsterretoriken försöker ställa rika mot fattiga och sådant.

Man har inte förstått elementär nationalekonomi när det gäller beskattning av befolkningen. Att vi har en skattelindring över hela fältet innebär inte att folket i sig, människor i sig eller nationen blir fattigare. Det stimulerar ekonomin, och det är det vi verkligen behöver. Vi behöver inte ha fler skatter och pålagor, för det får aldrig ekonomin att växa.

Nu fick vi en allmänekonomisk debatt, men det var ju så här det lät från ledamoten, och då fick väl jag haka på.

Anf. 218 NADJA AWAD (V):

Fru talman! Det var ett ganska intressant replikskifte. Man for med en massa osanningar från Sverigedemokraternas håll om vad den här regeringen och Sverigedemokraterna nu prioriterar.

I och med att det är bokslutsår vill man på något sätt påvisa att man har gjort enorma satsningar för studenter. Men faktum är att vi har studenter som, efter 2026 års budget, kommer att gå back med 210 kronor varje månad. De som bor i studentboende kommer att gå back med 210 kronor varje månad.

Tidöpartierna vill få det att se ut som att de gör enorma satsningar på studenter. Man lyfter upp den halverade matmomsen som ett exempel på hur studenterna kommer att få en bättre ekonomi. Det kan man faktiskt tro. Men det finns många prognoser som säger att detta riskerar att bli ett Icabidrag på miljardtals kronor, för man bryter inte upp den oligopolliknande marknad som vi nu ser. Det är få aktörer, stora matjättar, som kan göra rekordvinster medan alla andra får betala för det. Om man är pensionär får man välja mellan mat och medicin. Om man är student får man välja mellan tandvård och mat.

Sverigedemokraterna pratar även om regelförenklingar. Ja, jag vill påminna om att Sverigedemokraterna och regeringen har slopat tillgänglighetskravet när det gäller studentbostäder. Det innebär att studentbostäder kommer att bli alltmer otillgängliga för

personer med funktionsnedsättningar. Man vill helt enkelt inte satsa med investeringsstöd för att det ska kunna byggas billigare studentbostäder. Detta är prioriteringen. Tillgänglighetskravet slopas för att det ska bli billigare att bygga studentbostäder. I stället hade man kunnat se till att de både blir billigare för alla och blir tillgängliga för personer med funktionsnedsättningar.

Men det är bokslutsår, och det innebär att det är valår. Den 13 september kan faktiskt svenska folket rösta för en annan riktning, och det hoppas jag att varenda en tar till sig därute. Vi kan faktiskt bygga ett samhälle som inte bara gynnar de allra rikaste. Sverigedemokraten nämnde i replikskiftet att vi inte behöver ha fler skattehöjningar. Men det har inte gjorts skattehöjningar på väldigt många år. Man har inte infört vare sig förmögenhetsskatt eller arvsskatt. Förmögenheterna ärvs vidare. Miljardärerna har inte blivit rika för att de har arbetat hårt, utan de har ärvt förmögenheterna. Samtidigt beskriver man Sverige som Cayman Islands, för vi har flest dollarmiljardärer i hela världen eller vi ligger på topp 5-listan. Det som sverigedemokraten sa stämmer alltså – för Sverigedemokraterna men inte för alla andra.

Nog om replikskiftet.

Fru talman! Jag vill också säga någonting om folkhögskolorna. De erbjuder en stor bredd av utbildningar inom kultur och media. För den som saknar grundskolebehörighet finns möjlighet att läsa allmän kurs med estetisk inriktning. Särskild kurs ingår ofta som ett informellt mellansteg före högre studier på kulturområdet.

En kartläggning under förra mandatperioden visade att hela 70 procent av deltagarna på de särskilda kurserna inom konst och media inte hade läst estetiskt program på gymnasiet. Det visar att folkhögskolan är en reell andra chans.

För oss i Vänsterpartiet är det oerhört viktigt att det finns en väg till högre konstnärliga utbildningar som inte innebär höga terminsavgifter. Fortfarande är det stor skillnad på bakgrund mellan deltagarna på allmän respektive särskild kurs. Här finns en stor utmaning för folkhögskolorna att locka till exempel fler nyanlända som har börjat läsa svenska att sedan fortsätta vidare på de särskilda kurserna.

Vi har också noterat att CSN:s regler för merkostnadslån för instrument inte gäller studerande på folkhögskola utan bara dem som studerar på högskolenivå. Vi i Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör återkomma med förslag om förändrade regler för merkostnadslån för instrumentköp för deltagare på folkhögskolans kurser.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 219 OLIVER ROSENGREN (M):

Fru talman! Det svenska studiemedelssystemet har flera viktiga uppgifter. En av dem är att begåvning inte ska begränsas av bakgrund – Sverige ska vara ett land där ens möjligheter att bli sitt bästa inte begränsas av hur ens föräldrar valde att göra med studier, vilka

möjligheter man har att få hjälp med läxorna i hemmet eller om man får goda studievanor med sig hemifrån.

Sverige ska vara ett land där man kan göra precis det man vill och där man genom egen ansträngning kan bygga sin framtid. För att vara ett land med ett så högt skattetryck och en så stor omfördelning är det givetvis en oacceptabel orättvisa att många barn och unga ändå begränsas och hindras av annat än sin egen ansträngning. Det är alltså inte den egna ansträngningen, prestationen, viljan och drivet som avgör ens möjligheter utan vilket område man föds till, vilka föräldrar man råkar få och andra liknande faktorer som inte ska avgöra ens chanser i livet.

Fru talman! Studiemedelssystemet är ett av flera viktiga verktyg för att se till att vi får ett samhälle där alla har goda möjligheter att bygga sitt eget liv, stå på egna ben och bli sitt bästa. Studiemedelssystemet är en central del av det som gör Sverige till en kunskapsnation där ekonomin kan växa och utvecklas och där fler människor kan nå sin fulla potential.

Högre utbildning har en serie olika utmaningar, och i några av fallen kan studiemedlet vara en del av lösningen. En av de stora utmaningarna för den högre utbildningen är att alltför många unga harvar runt i den högre utbildningen alltför länge och inte kommer ut och vidare till arbete. Sverige är ett av de länder bland jämförbara ekonomier där de som skaffar en högre utbildning är äldst vid etablering på arbetsmarknaden. Många går långa utbildningar under en mycket längre tid än den avsedda.

Fru talman! Ett bra exempel på det är civilingenjörsutbildningen. Vi vet att vi måste ha fler ingenjörer för att den svenska ekonomin ska kunna växa på det sätt som den behöver. Då är det såklart ett problem att bara hälften blir klara med ingenjörsutbildningen på utsatt tid plus tre år. Alltför många tar för lång tid på sig, och alltför många klarar inte av framför allt den komplicerade matematiken. Här behöver andra delar av politiken för högre utbildning träda fram. Vi behöver förstärka ersättningen per studieplats, och lärosätena behöver prioritera mer undervisningstid. Det finns en rad olika sådana saker.

Även studiemedelssystemet har en viktig roll i det här arbetet, fru talman, och därför har Moderaterna tagit fram en ny studiemedelsreform i flera delar. Väsentliga delar av denna studiemedelsreform presenterade vi tillsammans med representanter för studentorganisationer, Saco studentråd och Sveriges förenade studentkårer.

I korthet handlar denna reform om att se till att även de som läser komplicerade och långa utbildningar kan känna sig trygga med att de kommer att kunna gå klart utbildningen med studiemedel. Ett konkret exempel är läkarutbildningen som i sitt normalutförande är sex år i dag. Sex år är också den maximala tiden med studiemedel, men det är inte ovanligt att man behöver ta lite längre tid på sig. Det är heller inte ovanligt att man bestämmer sig för att läsa till läkare efter att först ha testat att läsa något annat.

Därför har vi föreslagit att man ska utöka studiemedlets normaltids från sex till sju år, dock med en liten begränsning. Vi menar nämligen att man samtidigt som man utökar den maximala studietiden från sex till sju år bör begränsa den tid man kan få studiemedel för studier på grundläggande nivå till fyra år. För att låsa upp de sista tre åren behöver man alltså välja att läsa studier på en mer avancerad nivå, detta för att undvika situationer där man inom ramen för det skattefinansierade studiemedelssystemet exempelvis tar två eller tre kandidatexamina på varandra i stället för att förkovra sig och fördjupa sig och på det sättet få möjlighet att bidra ännu mer till den svenska ekonomin. Det är en av de viktiga delarna av det här reformarbetet, fru talman.

En annan viktig del i reformarbetet är att vi vill slopa fribeloppet under sommarmånaderna. Det är i grunden ologiskt att man under de två månader när man inte får något studiemedel inte får arbeta om man vill kunna få fullt studiemedel. Vi menar att man bör ta bort den begränsningen så att man kan arbeta precis så mycket man vill under sommarmånaderna. Det är en viktig förbättring för att man ska kunna komma in på arbetsmarknaden och för att kunna försörja sig själv så att man kanske behöver ta mindre studielån. Det kan också handla om att man vill ha en bättre ekonomisk situation under terminerna.

Vi föreslår dessutom att man ska slopa bostadsbidraget för unga och ersätta det med ett bostadstillägg i studiemedelssystemet. I dag får 25 000 hushåll bostadsbidrag för unga, och 75 procent av dem är studerande. Det är därför rimligt att göra en sådan omfördelning. Riksrevisionen har konstaterat att bostadsbidraget för unga minskar ungas arbetsutbud och skapar negativa drivkrafter för arbete. Det är därför rimligare att skattebetalarna stöttar de hushåll som behöver flytta hemifrån till en egen bostad för studier än att man stöttar personer som är arbetslösa och därför inte har råd att skaffa en egen bostad.

Det finns också delar av något mer teknisk karaktär. Vi vill till exempel förändra reglerna för återbetalning och exempelvis slopa åldersavskrivningen i återbetalningen av studiemedel. Avslutningsvis ser vi att det finns flera skäl att försöka komma åt problemet att studenter blir återbetalningsskyldiga. Dagens system bygger på självuppskattning av ens inkomster där man själv får gissa vad man ska tjäna. Många tjänar sedan mer än så och hamnar i en situation där de blir återbetalningsskyldiga.

Här finns ett system via arbetsgivardeklarationen, fru talman, där det finns en möjlighet att månad för månad följa inkomstuppgifter. På så sätt kan man undvika en rejäl smäll senare när man har kontrollerat mot faktiska inkomster. Så kan vi alltså undvika skuldsättning och andra problem som kan dyka upp för studerande.

Vi menar att studiemedelssystemet behöver den här typen av reformprogram för att vi ska kunna nå våra viktiga mål: ett studiemedelssystem som möjliggör för att fler ska kunna bli sitt bästa, för att vi ska få

en högre genomströmning genom den högre utbildningen och för att vi ska trygga studenternas ekonomi. Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 220 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP)
replik:

Fru talman! Jag ska inte förlänga den här kvällen alldeles för mycket, men jag blev väldigt glad när jag hörde Oliver Rosengren nämna att Moderaterna vill avskaffa fribeloppet på sommaren. Det är ett fantastiskt bra förslag, ett förslag som Miljöpartiet har väckt en motion om som vi debatterar här i dag och som vi kommer att rösta om i nästa votering.

Jag vill därför bara säga att ni är varmt välkomna att bifalla vår reservation. Det är reservation 6; jag ser fram emot att Moderaterna stöttar den.

Anf. 221 OLIVER ROSENGREN (M) replik:

Fru talman! Det kommer vi givetvis inte att göra, eftersom det inte går till på det sättet. Vi kommer att genomföra den här typen av reformer inom ramen för en samlad studiemedelsreform. Det är vårt förslag.

Vi tror inte att man ska bryta ut och bifalla enskilda motioner från enskilda partier. Det är inte så man gör i Sverige när man lagstiftar och gör den här typen av förändringar. Vi kommer i stället att utreda detta noga för att se till att systemet i sin helhet håller ihop. Sedan presenterar vi en sådan proposition för riksdagen och röstar igenom den – högst sannolikt efter det att vi har vunnit valet i höst och har ett starkt mandat att genomföra reformer.

Anf. 222 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP)
replik:

Fru talman! Någon valvinst för Moderaterna ser jag inte framför mig i framtiden. Jag får väl helt enkelt säga att om Moderaterna inte är villiga att stötta vårt förslag denna gång får de stötta vårt förslag när det kommer som en proposition från en rödgrön regering nästa mandatperiod. Jag ser väldigt mycket fram emot det och gläder mig varje gång Moderaterna för fram positiv och bra politik för Sveriges studenter.

Anf. 223 OLIVER ROSENGREN (M) replik:

Fru talman! Det är givetvis så att den här reformen, precis som andra reformer, grundar sig i det moderat politik alltid grundar sig i – det vill säga sunt förnuft och en klok inriktning mot hur vi ska kunna se till att Sverige blir ett bättre land.

Det man kommer att behöva oroa sig för om det blir som ledamoten Tängmark Roos indikerar, det vill säga en rödgrön regering, är såklart att den svenska högre utbildningen och inte minst de svenska studenterna ställs inför en serie svåra problem och utmaningar. En mycket allvarlig tid skulle vänta. Här pratar vi om en ekonomisk politik som helt saknar sammanhållning. Den gräver djupa budgethål i den svenska ekonomin, som kommer att hota finansieringen av den högre utbildningen. Den hotar möjligheten att

förstärka studiemedelssystemet. Den driver på en dålig situation för den svenska ekonomin.

Det blir antagligen en försämrad konjunktur med stigande priser på grund av den typ av helt fria löften utan begränsningar som de rödgröna ger svenska folket inför val. Det är helt uppenbart. Sammantaget kan de budgetförslag som presenterats inte annat än i grunden destruera chanserna att hålla ordning och reda i den svenska ekonomin. Det kommer att drabba alla – inte minst studenter och de hushåll som har knappa resurser.

Det vore såklart på många sätt oroande om det blev på det sätt som Tängmark Roos hoppas. Vi kommer att göra vårt bästa för att skydda Sverige från den typen av politisk inriktning. Den vore mycket skadlig för Sverige, hushållen och inte minst studenterna.

Fru talman! Det kommer att erbjudas en mycket god möjlighet för Malte Tängmark Roos och hans kollegor att efter valet rösta ja till en proposition som kan läggas fram av en omvald moderatledd regering och som kommer att presentera precis den här typen av klok politik för Sveriges studenter. Den ska stärka genomströmningen i den högre utbildningen och säkerställa att studenter har en trygg ekonomi så att alla unga människor kan bli sitt bästa jag utan att begränsas av sin bakgrund.

Anf. 224 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP):

Fru talman! Åren 2017–2019 var jag språkrör för Miljöpartiets studentförbund Gröna Studenter. Jag hade genom det uppdraget förmånen att åka runt i Sverige och träffa studenter och studentföreningar på olika lärosäten i hela landet. Det var en fantastisk möjlighet, och jag fick ta del av många berättelser om utmaningar som svenska studenter möter i vardagen. Det var en del berättelser som motsvarade mina egna upplevelser som student och en del som var nya för mig. Jag lyfter fram detta för att det har gått sju åtta år sedan min tid som språkrör för Gröna Studenter. Trots det möter jag som riksdagsledamot fortfarande likadana berättelser från studenter och studentorganisationer när vi träffas för att prata om studenternas förutsättningar.

Bostadskostnaderna åter fortfarande upp en enorm bit av studiemedlet varje månad, och alldeles för få studenter tar del av bostadsbidraget. Studenterna får fortfarande för få lärarledda timmar. Sjuka studenter får fortfarande inte sjukskriva sig på deltid.

Högre utbildning är både en investering i personlig utveckling för den enskilde och en investering i kompetent arbetskraft för samhället i stort. Men för att fler ska ha möjlighet att göra den investeringen och för att vi som samhälle ska ha nytta av den investering som görs måste förutsättningarna för dem som väljer att studera bli mycket bättre än de är i dag. Vi måste satsa på att ge studenter en god ekonomisk standard under hela utbildningstiden.

Dagens debatt handlar om studiestöd, ett sorgebarn i sammanhanget. Den ekonomiska situationen för studenter har varit svår länge. Bidragsdelen i studiemedlet har länge släpat efter prisutvecklingen. Ensamboende

studenthushåll tillhör en grupp som drabbats särskilt hårt av den höga inflationen. Miljöpartiet föreslog därför i budgetmotionen för 2026 att bidragsdelen av studiemedlet skulle höjas med 300 kronor extra i månaden utöver den automatiska höjningen. Detta står i skarp kontrast till regeringens och Sverigedemokraternas politik.

Analysen av Tidöpartiernas budgetproposition för 2026 visar att gruppen studenter förväntas förlora pengar på deras reformer och få mindre pengar i plånboken i år jämfört med 2025. Det är en skamlig prioritering av regeringen och Sverigedemokraterna.

Fru talman! Det finns grupper av studenter som drabbats särskilt hårt av de senaste årens svåra kostnadsläge. Inte minst Saco studentråd har under hösten uppmärksammat att en sådan grupp är studenter med barn. Deras utgifter är höga, och de har av förståeliga skäl ofta begränsade möjligheter att arbeta vid sidan av studierna. Enligt siffror från CSN skulle cirka 60 procent av studerande föräldrar inte klara av en oväntad utgift på 12 000 kronor utan att låna pengar.

Heltidsstuderande föräldrar med ett barn har rätt till ett tilläggsbidrag till studiemedlet. Tilläggsbidraget låg 2025 på 776 kronor i månaden för ett barn. Det är lägre per barn om du är flerbarnsförälder, och det är begränsat till endast en förälder ifall båda studerar. Jag tror att alla kan förstå att ett så lågt tillägg inte nämnvärt ökar den ekonomiska tryggheten för studerande föräldrar.

Samtliga partier i den här riksdagen brukar säga att studerande föräldrar ska ha goda förutsättningar att klara sig ekonomiskt. Samtliga riksdagspartier brukar också säga att det behöver skapas bättre incitament för människor senare i livet att vidareutbilda sig eller byta karriär. Det är helt rätt. Men om vi alla menar allvar med de orden, om vi menar att studerande föräldrar ska ges goda förutsättningar att klara sig ekonomiskt och om vi vill skapa bättre incitament för föräldrar att vidareutbilda sig eller byta karriär behöver tilläggsbidraget helt enkelt stärkas.

Miljöpartiet vill att regeringen tillsätter en utredning om att höja tilläggsbidraget för studerande föräldrar med 50 procent från dagens nivå och att begränsningen av bidraget till endast en studerande förälder tas bort. Det säger regeringen och Sverigedemokraterna nej till.

Fru talman! Drygt fyra av tio studenter tacklar problemet med ett för lågt studiemedel genom att arbeta vid sidan av studierna. Särskilt vanligt är det att studenter arbetar under sommaren, då de inte får något studiemedel och därför behöver en extra inkomst för att betala mat och hyra.

Det finns en maxgräns för hur mycket en student får tjäna under ett halvår och behålla sitt studiemedel; det är det så kallade fribeloppet. För en heltidsstuderande med fullt studiemedel var gränsen ungefär 113 000 kronor per halvår under 2025, eller knappt 19 000 kronor per månad, enligt CSN.

Att det finns en maxgräns är i sig inte problematiskt eftersom vi inte vill uppmuntra studenter att arbeta mer än vad de klarar av vid sidan av sina studier. Det är

dock problematiskt att de inkomster som tjänas in under sommaren räknas in i fribeloppet och alltså påverkar rätten till studiemedel, eftersom de tjänas in under den period då studenterna inte har en inkomst från studiemedel och behöver den extra inkomsten.

Om en student arbetar mycket under sommaren kan det leda till att hen får lägre studiemedel under hösten eller blir återbetalningsskyldig till CSN i efterhand. Förra året, 2025, blev hela 17 142 personer återbetalningsskyldiga i genomsnitt 27 082 kronor för att ha tjänat över fribeloppet 2023. Det är astronomiska summor att betala tillbaka för människor som är mitt i eller just har avslutat sina studier.

Miljöpartiet anser att studenter ska ha möjlighet att arbeta på somrarna utan att riskera att få lägre studiemedel under terminerna eller bli återbetalningsskyldiga för stora summor långt i efterhand. Att undanta inkomster under de studiefria månaderna från fribeloppet skulle göra det möjligt för studenter att arbeta i den grad de vill, klara sommaren och bygga upp en ekonomisk buffert för de kommande terminerna och en arbetslivserfarenhet för framtiden, utan att det skapar risk för sänkt studiemedel eller för återbetalningsskyldighet. Det är en fullständigt rimlig åtgärd, som borde samla ett större stöd i den här församlingen än den gör i dag.

Slutligen, fru talman, vill jag slå ett slag för vårt förslag om ett omställningsstudiestöd för kultursektorn. Många människor vill söka sig till kulturen som yrkesbana senare i livet, och behovet av vidareutbildning och möjlighet till omställning för att arbeta i den sektorn är stort. Där skulle omställningsstudiestödet kunna spela en viktig roll, så som det är tänkt att göra när människor vill byta bana under arbetslivet. Vi vill se att stödet även aktivt riktas mot kultursektorn, just för att kunna möta det stora behov som faktiskt finns där.

Men för att detta ska vara möjligt krävs också att stödet kan handläggas effektivt. Omställningsstudiestödet har behandlats väldigt styvmoderligt av Tidöregeringen. Många nekas i dag möjlighet till utbildning, trots att viljan och behovet finns, för att handläggningstiderna är oacceptabelt långa på grund av den här regeringens kroniska underfinansiering av både stödet specifikt och myndigheten generellt. Det innebär en missad chans både för individen som vill söka sig till ett yrke där hen behövs och för samhället som skriker efter utbildad arbetskraft.

Fru talman! Vi i Miljöpartiet står bakom alla våra förslag i detta betänkande, men jag yrkar bifall specifikt till reservationerna 2 och 6.

Anf. 225 ANDERS ÅDAHL (C):

Fru talman! Från regerings- men även oppositionssidan har det lyfts att det måhända är tid att reformera studiemedelssystemet. Regeringssidan har också kommit ganska långt på den vägen.

Vi i Centerpartiet menar att det finns god anledning att fundera över om det inte är tid att på allvar se över hur systemet ser ut, och jag vill anlägga två perspektiv

som grund för detta: ett näringslivspolitiskt och ett frihetligt perspektiv.

Om vi börjar med det näringslivspolitiska perspektivet har vi en väsentligt annorlunda tid för Sverige och Europa nu och framöver jämfört med hur det såg ut för bara ett antal år sedan. Europas tillväxt har krympt i relation till hur det ser ut i Asien och i USA. Samtidigt pratar Kina, USA och Ryssland alla om sina intresserfärer och sina inre marknader – USA först, Kina först och så vidare.

Parallellt med en utveckling där Europas konkurrenskraft har sjunkit ser vi också en explosionsartad utveckling när det gäller artificiell intelligens, som i grunden kommer att förändra arbetsmarknaden.

Både den närings- och handelspolitiska situationen i relation till USA och Asien och inflödet av mer och mer AI kommer att få arbetsmarknaden att förändras snabbare och på ett mer dynamiskt sätt än vi kan förutspå. Förmodligen kommer de som är studenter i Sverige i dag att behöva byta bana ett antal gånger i livet. Vi ser det redan nu. Förmodligen vet vi inte riktigt vilka typer av kunskaper som kommer att vara de mest användbara bara om ett par år.

Vi pratar väldigt mycket om att vi behöver ha fler civilingenjörer i Sverige för att möta det stora techracet i världen. Ja, vi i Centerpartiet ser att vi absolut behöver få till detta. Vi hade en debatt om saken i går med gymnasie-, högskole- och forskningsminister Lotta Edholm, där vi pratade om takbeloppen och om att ge möjligheter för Chalmers, KTH och även andra tekniska lärosäten att ta in fler studenter på civilingenjörsutbildningar.

Men ärligt talat ser vi detta behov också när det gäller andra typer av kompetenser. Vi ser det på det humanistiska området och på det samhällsvetenskapliga och ekonomiska området. Om AI väller in behöver vi också förstå hur vi kan implementera detta på nya sätt, både i industrin och i den offentliga sektorn. Vad är det att vara människa i framtiden? Den typen av frågor behöver vi ställa oss i ett väsentligen nytt samhälle.

Jag vill också säga något om det frihetliga perspektivet. Jag tror inte att det kommer som en överraskning för ledamöterna i andra partier att Centerpartiets vibrerande själ handlar om ett underifrånperspektiv, en tro på människan och en decentraliserad bild av beslutsfattande, där vi ger individen makt över både sig själv och sin närhet.

Samtidigt ser vi tendenser till något helt annat från många av partierna i Sveriges riksdag: att stärka centralmakten. Liberalerna vill att vi ska ha en skola som är statlig. En enorm myndighet i Stockholm ska styra hur svensk skola ska se ut ute i landet. På samma sätt går Kristdemokraterna fram med att man vill att vården ska bli statlig och styras från enorma myndigheter i Stockholm. Vi ser också att både Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna fortsatt vill ha statliga universitet, där man med politisk järnhand ska kunna styra vad som händer i stället för att lämna frihet till lärosätena och forskarna. Samtidigt ser vi också när det gäller miljöfrågor som till exempel brytning av

uran att Sverigedemokraterna förordar att lokalbefolkningen inte ska kunna säga sitt, utan det ska styras från Stockholm.

Vi vill i stället anlägga ett frihetligt perspektiv. Skogsägaren, exempelvis, ska kunna säga sitt och ha mest makt över sin skog. Forskaren ska kunna säga sitt och ha mest makt över forskningen. Och vi vill att studenten ska kunna säga sitt och ha mest makt över sitt liv och sina val.

Med dessa två perspektiv som bakgrund vill jag lyfta fram två förslag från Centerpartiet. Det ena är att vi vill ha ett mer flexibelt studiestöd. Det handlar bland annat om det som den moderate riksdagsledamoten nämnde om till exempel läkarstudier, som i normalfallet tar sex år men där vi i dag har en begränsning. Vi behöver skapa en flexibilitet som gör det möjligt för dem som kanske tar något år extra på sig men går en för samhället väsentlig utbildning.

Vi behöver också ha en flexibilitet med tanke på att människor behöver kunna få en andra chans. Vi har folkhögskolorna som alldeles utmärkta exempel på hur människor kan få en andra chans. Vi vill se andra chanser även i den högre utbildningen. Men det kan också handla om att människor är i olika livssituation eller bor på olika platser i landet. Vi vill inte att de regler som vi beslutar om i Sveriges riksdag ska verka begränsande på våra studenters förmåga att studera och uppbära ett studiemedelsstöd.

Det andra förslaget, jämte ett flexibelt studiestöd, är att vi helt vill slopa fribeloppet för lånedelen. Vi har hört både Moderaterna och Miljöpartiet föreslå en begränsad frihet genom att det man intjänar under sommaren inte ska ligga till grund för fribeloppsberäkningen. Vi i Centerpartiet menar att vi behöver gå hela vägen, inte minst därför att vi har en föränderlig framtid runt hörnet. Vissa studenter kommer kanske framöver att välja att bara studera på sommaren och ta sin examen, kanske från ett internationellt universitet, via digitala studier. Hur ska vi i så fall kunna sätta gränser som är rimliga?

Vi menar att det är helt onödigt att krångla till det genom att införa en sommarbegränsning. En liknelse skulle kunna vara matmomsen. Vi har satt ned momsen på mat från 12 till 6 procent, och det gäller om man handlar i en matbutik eller om man handlar på en restaurang och bär hem maten. Men sitter man i restaurangen ska man betala 12 procent. Är du på McDonalds och ber om takeaway är det 6 procent moms, men sitter du i restaurangen är det 12 procent.

Vi tycker att den typen av regelkrångel är helt onödigt. Låt oss därför gå hela vägen och ta bort fribeloppsbegränsningen på hela lånedelen. Det skapar en frihet för våra studenter att själva välja hur mycket de vill jobba, hur mycket de vill förkovra sig och hur mycket kontakter de vill ha med ett framtida arbetsliv.

Vi har ingen reservation att yrka på, så jag stannar här.

Anf. 226 OLIVER ROSENGREN (M) replik:

Fru talman! Jag har en avslutande fråga denna sena timme, men först och främst tack för ett gott omdöme när det gäller våra reformförslag. Det känns positivt att höra att det finns sådant.

Om sanningen ska fram, vilket den ju gärna ska här i kammaren, har debatten om fribeloppet gått förhållandevis het i Moderaterna. Det har funnits ställningstaganden åt flera olika håll, som har debatterats och sammanvägts innan man landade i det förslag som nu presenterats. För att det inte ska uppstå någon oklarhet är det förstås något av en förenkling att säga att det ska vara undantag bara för just sommarmånaderna.

Poängen med förslaget är att fribeloppet inte ska beräknas på de månader då man inte har CSN. Men studerar man under sommaren och uppbär studiemedel för det bör fribeloppsbegränsningen gälla under de månaderna. Det är detta som är tanken. Men i många fall studerar man ju inte under sommaren, och då kan man ha det på det sättet.

Riksrevisionen har konstaterat att ett av de vanligaste skälen till avhopp och utdragen studietid är att man arbetar mycket parallellt med studierna. Det var en av de viktiga faktorerna som fick oss att landa i att inte vilja slopa hela fribeloppet.

Därför är min fråga till ledamoten Ådahl: Hur ser Centerpartiets bild av detta ut? Ni föreslår att helt slopa fribeloppet på lånedelen. Bedömer då inte Centerpartiet att det finns en risk för att man kan hamna i en situation där ännu fler avbryter sina studier eller drar ut på studierna? Vi har ju redan i dag ett stort problem med detta i Sverige.

Anf. 227 ANDERS ÅDAHL (C) replik:

Fru talman! Först vill jag tacka den moderata ledamoten för en tydligare varudeklaration gällande Moderaternas fribeloppspolitik. Den informationen hade inte framkommit tidigare. Jag förstår att det möjligen är vissa konvulsioner i partiet när det handlar om frihetsbegränsningar och hur sådana i så fall ska se ut.

Av flera skäl menar vi att det är alldeles onödigt att ha begränsningar när det gäller fribeloppet. Ett huvudskäl är just det som jag var inne på, nämligen att det är väldigt svårt för oss att veta exakt hur morgondagens studiemiljöer ser ut. Universiteten kan mycket väl i framtiden komma att bli ackrediteringsinstitut – alltså att man läser och förkovrar sig på annat sätt medan universitetens roll är att ordna med tentamen och kontrollera kunskap.

Sedan kommer jag till Oliver Rosengrens fråga om Riksrevisionens rapport och om det finns en ökad risk för avhopp. Vi menar att individens frihet trumfar den typen av risker. Vi måste tro att unga vuxna som väljer att studera på högre utbildning har förmågan att själva besluta om sina liv och göra sina val. För många skulle jag säga att det är en oerhörd erfarenhet att kunna både studera och arbeta och skapa sin arbetsinkomst. Genom arbetet kanske man också bättre förstår vilken typ av arbetsmarknadsframtid man har framför sig. Några

kan säkert tappas bort på vägen, men vi menar ändå att vinsterna är betydligt större.

Anf. 228 OLIVER ROSENGREN (M) replik:

Fru talman! Det kan så klart bli sådana mycket stora förändringar som ledamoten Ådahl beskriver. En positiv sak är dock att vi inte är begränsade till att reformera studiemedelssystemet en gång per sekel. Man kan alltså göra reformer baserat på ungefär hur det ser ut nu eller på vad vi förväntar oss kommer att ske den närmaste tiden.

Att de svenska lärosätena inom ett par år skulle ställa om till att bli ackrediteringscenter är kanske inte det mest sannolika om man ser till utvecklingen av den högre utbildningen under överskådlig tid. Därför tror jag att man kan vara lite mer konkret och lite mer nära i sitt reformarbete. Jag kanske kan ha det som ett medskick till Centerpartiet.

Systemutformning påverkar beslutsfattandet på alla områden. Vi har sänkt skatter på arbete för att vi vill att människor ska arbeta mer, och man vill kanske höja skatten på någonting man tycker är dåligt för att det ska bli mindre av sådant. Det är ju hela poängen. Det är därför till exempel Miljöpartiet tycker att det är bra med högre skatt på arbete, för de tycker att man ska arbeta mindre.

Centerpartiet menar att det inte skulle spela någon roll med systemutformningen när det handlar om studiemedel, för det beslutet klarar man av att fatta helt fristående och på egen hand. Men i det läge vi har – det är ju inte på något sätt ett helt fritt system – där den studerande har ett statligt subventionerat och garanterat lån, ökar förstås riskerna om man kan arbeta hur mycket som helst parallellt med detta. Då kan man ta det stora lånet och kanske göra andra saker med pengarna – investera dem eller liknande – och sedan arbeta mycket och på det sättet dra ut på studietiden, minska genomströmningen och senarelägga arbetsmarknadsinträdet. Det är den typen av konsekvenser som jag är intresserad av att höra om. Har inte Centerpartiet tagit in dem i sin analys av förslaget?

Anf. 229 ANDERS ÅDAHL (C) replik:

Fru talman! Jo, vi har tagit in alla dessa perspektiv när vi har funderat på hur man bäst bör utforma ett studiemedelssystem. Det handlar om balansen mellan bidrag och lånedel och balansen mot hur mycket man skulle kunna arbeta.

Vi vill gärna poängtera de dynamiska effekter som kan uppstå när en ung vuxen på 20 eller 25 år väljer att gå ut i arbetslivet parallellt med sina studier. Som jag var inne på i min förra replik kan det handla om att man tidigt lär sig att förstå vilken typ av arbetsmarknad som väntar och vilken typ av arbetsplatser som kan passa en bäst.

En annan aspekt är att vi i Sverige vet att studier dessvärre inte alltid lönar sig ur ett livsperspektiv. Vi menar att det är en ganska god sak om man som ung vuxen, när man studerar, kunde ha en möjlighet att tidigt bygga en inkomst för att ganska snart kunna

komma in på bostadsmarknaden och ganska snart också skapa sig ekonomisk frihet att göra andra egna val.

De problem som Oliver Rosengren lyfter fram med minskad genomströmning och förlängd studietid är kanske delvis ett pris vi får betala för de stora dynamiska vinster vi gör i stället. Centerpartiets analys är att individens frihet och möjligheten att tidigt få en inkomst övertrumfar de risker som Rosengren lyfter fram.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)

§ 21 Bordläggning

Följande dokument anmälades och bordlades:
EU-dokument

COM(2025) 981 Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om ändring av förordning (EU) 2023/1542 och förordning (EU) 2024/1244 vad gäller förenkling av vissa krav och minskning av den administrativa bördan

COM(2025) 982 Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om tillfälligt upphävande av tillämpningen av reglerna om utseende av ett behörigt ombud för utökat producentansvar för batterier och förbrukade batterier samt förpackningar och förpackningsavfall

COM(2025) 983 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om tillfälligt upphävande av tillämpningen av reglerna om utseende av behöriga ombud för utökat producentansvar för avfall, avfall som utgörs av eller innehåller elektrisk och elektronisk utrustning och avfall i form av plastprodukter för engångsbruk

COM(2025) 984 Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om att påskynda miljöbedömningar

COM(2025) 985 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2007/2/EG vad gäller förenkling av vissa krav för upprättande av infrastruktur för rumslig information i unionen

COM(2025) 986 Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG, 2010/75/EU, (EU) 2015/2193 och (EU) 2024/1785 vad gäller förenkling av vissa krav och minskning av den administrativa bördan

COM(2025) 994 Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om rena företagsfordon

§ 22 Anmälan om interpellation

Följande interpellation hade framställts:

den 3 februari

2025/26:317 Förbättrad miljökontroll på fordon
av *Jytte Guteland* (S)
till infrastruktur- och bostadsminister Andreas Carlson
(KD)

av förste vice talmannen därefter till och med § 18
anf. 197 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till dess slut.

§ 23 Anmälan om fråga för skriftligt svar

Följande fråga för skriftligt svar hade framställts:

den 3 februari

2025/26:458 Finansiering av Sveriges va-infrastruktur
av *Stina Larsson* (C)
till klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari
(L)

§ 24 Anmälan om skriftliga svar på frågor

Skriftliga svar på följande frågor hade kommit in:

den 3 februari

2025/26:405 Försvarsmaktens tillgång till halvledarteknik

av *Markus Selin* (S)
till försvarsminister Pål Jonson (M)

2025/26:416 Frisläppande av IS-terrorister

av *Markus Wiechel* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2025/26:420 Situationen i Etiopien

av *Petter Löberg* (S)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2025/26:425 Sanktionerna mot Kuba

av *Björn Söder* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2025/26:424 Stöd till Ukrainas energisektor

av *Björn Söder* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

§ 25 Kammaren åtskildes kl. 22.58.

Sammanträdet leddes
av tredje vice talmannen från dess början till och med
§ 5 anf. 50 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med § 7
anf. 74 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till och med § 7
anf. 93 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med § 10
anf. 116 (delvis),
av förste vice talmannen därefter till och med § 15
anf. 124 (delvis),
av andre vice talmannen därefter till och med § 16
anf. 165 (delvis),

Innehållsförteckning

§ 1 Val av ställföreträdande justitieombudsman.....	1
§ 2 Justering av protokoll.....	1
§ 3 Anmälan om faktapromemoria.....	1
§ 4 Ärenden för hänvisning till utskott.....	1
§ 5 Integration	1
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2025/26:AU8	1
Anf. 1 ANN-CHRISTINE FROHM (SD).....	1
Anf. 2 TONY HADDOU (V) replik	2
Anf. 3 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	3
Anf. 4 TONY HADDOU (V) replik	3
Anf. 5 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	3
Anf. 6 SERKAN KÖSE (S) replik.....	3
Anf. 7 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	4
Anf. 8 SERKAN KÖSE (S) replik.....	4
Anf. 9 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	4
Anf. 10 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	4
Anf. 11 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	5
Anf. 12 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	5
Anf. 13 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	5
Anf. 14 SERKAN KÖSE (S)	5
Anf. 15 TONY HADDOU (V) replik	7
Anf. 16 SERKAN KÖSE (S) replik.....	8
Anf. 17 TONY HADDOU (V) replik	8
Anf. 18 SERKAN KÖSE (S) replik.....	8
Anf. 19 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	8
Anf. 20 SERKAN KÖSE (S) replik.....	8
Anf. 21 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	9
Anf. 22 SERKAN KÖSE (S) replik.....	9
Anf. 23 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	9
Anf. 24 SERKAN KÖSE (S) replik.....	9
Anf. 25 ANN-CHRISTINE FROHM (SD) replik	9
Anf. 26 SERKAN KÖSE (S) replik.....	10
Anf. 27 ARIN KARAPET (M).....	10
Anf. 28 TONY HADDOU (V) replik	11
Anf. 29 ARIN KARAPET (M) replik.....	11
Anf. 30 TONY HADDOU (V) replik	11
Anf. 31 ARIN KARAPET (M) replik.....	12
Anf. 32 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	12
Anf. 33 ARIN KARAPET (M) replik.....	12
Anf. 34 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	12
Anf. 35 ARIN KARAPET (M) replik.....	13
Anf. 36 TONY HADDOU (V)	13
Anf. 37 CAMILLA RINALDO MILLER (KD)	14
Anf. 38 TONY HADDOU (V) replik	15
Anf. 39 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	16
Anf. 40 TONY HADDOU (V) replik	16
Anf. 41 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	16
Anf. 42 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	16
Anf. 43 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	17
Anf. 44 NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	17
Anf. 45 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	17
Anf. 46 SERKAN KÖSE (S) replik.....	17
Anf. 47 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	18
Anf. 48 SERKAN KÖSE (S) replik.....	18
Anf. 49 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	18
Anf. 50 NIELS PAARUP-PETERSEN (C).....	18
Anf. 51 CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	20

Anf. 52	NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	20
Anf. 53	CAMILLA RINALDO MILLER (KD) replik.....	20
Anf. 54	NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	20
Anf. 55	HELENE ODENJUNG (L)	21
Anf. 56	NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	22
Anf. 57	HELENE ODENJUNG (L) replik	22
Anf. 58	NIELS PAARUP-PETERSEN (C) replik.....	22
Anf. 59	HELENE ODENJUNG (L) replik	22
Anf. 60	SERKAN KÖSE (S) replik.....	23
Anf. 61	HELENE ODENJUNG (L) replik	23
Anf. 62	SERKAN KÖSE (S) replik.....	23
Anf. 63	HELENE ODENJUNG (L) replik	23
	(Beslut fattades under § 12.)	24
§ 6	Avvikande från bestämmelserna om tyst godkännande i EU:s	
	förordning om gigabitinfrastruktur	24
	Trafikutskottets betänkande 2025/26:TU11.....	24
Anf. 64	AYLIN NOURI (S)	24
	(Beslut fattades under § 12.)	24
§ 7	Trafiksäkerhet.....	24
	Trafikutskottets betänkande 2025/26:TU6.....	24
Anf. 65	THOMAS MORELL (SD)	24
Anf. 66	ULRIKA HEIE (C) replik	25
Anf. 67	THOMAS MORELL (SD) replik.....	25
Anf. 68	ULRIKA HEIE (C) replik	26
Anf. 69	THOMAS MORELL (SD) replik.....	26
Anf. 70	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	26
Anf. 71	THOMAS MORELL (SD) replik.....	26
Anf. 72	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	27
Anf. 73	THOMAS MORELL (SD) replik.....	27
Anf. 74	ULRIKA HEIE (C).....	27
Anf. 75	THOMAS MORELL (SD) replik.....	28
Anf. 76	ULRIKA HEIE (C) replik	28
Anf. 77	THOMAS MORELL (SD) replik.....	29
Anf. 78	ULRIKA HEIE (C) replik	29
Anf. 79	ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M).....	29
Anf. 80	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	31
Anf. 81	ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik.....	31
Anf. 82	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	31
Anf. 83	ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik.....	31
Anf. 84	ULRIKA HEIE (C) replik	32
Anf. 85	ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik.....	32
Anf. 86	ULRIKA HEIE (C) replik	32
Anf. 87	ANN-SOFIE LIFVENHAGE (M) replik.....	32
Anf. 88	CARINA ÖDEBRINK (S)	33
Anf. 89	HELENA GELLERMAN (L) replik	34
Anf. 90	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	34
Anf. 91	HELENA GELLERMAN (L) replik	34
Anf. 92	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	35
Anf. 93	MAGNUS JACOBSSON (KD).....	35
Anf. 94	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	36
Anf. 95	MAGNUS JACOBSSON (KD) replik.....	36
Anf. 96	CARINA ÖDEBRINK (S) replik	36
Anf. 97	MAGNUS JACOBSSON (KD) replik.....	37
Anf. 98	ULRIKA HEIE (C) replik	37
Anf. 99	MAGNUS JACOBSSON (KD) replik.....	37
Anf. 100	ULRIKA HEIE (C) replik.....	37
Anf. 101	MAGNUS JACOBSSON (KD) replik.....	38
Anf. 102	MALIN ÖSTH (V)	38
Anf. 103	HELENA GELLERMAN (L).....	39
Anf. 104	LINUS LAKSO (MP).....	41

(Beslut fattades under § 12.)	41
§ 8 Åtgärder mot körkortsturism	41
Trafikutskottets betänkande 2025/26:TU7	41
(Beslut fattades under § 12.)	41
§ 9 Riksdagens arbetsformer	41
Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU19	41
Anf. 105 ULRIK NILSSON (M)	42
Anf. 106 PER-ARNE HÅKANSSON (S)	42
Anf. 107 JESSICA WETTERLING (V)	44
Anf. 108 MUHARREM DEMIROK (C)	45
Anf. 109 JAN RIISE (MP)	45
(Beslut fattades under § 12.)	46
§ 10 Minoritetsfrågor	46
Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU22	46
Anf. 110 MICHAEL RUBBESTAD (SD)	46
Anf. 111 JESSICA WETTERLING (V) replik	47
Anf. 112 MICHAEL RUBBESTAD (SD) replik	47
Anf. 113 JESSICA WETTERLING (V) replik	47
Anf. 114 MICHAEL RUBBESTAD (SD) replik	47
Anf. 115 MIRJA RÄIHÄ (S)	48
Anf. 116 SUSANNE NORDSTRÖM (M) replik	49
Anf. 117 JESSICA WETTERLING (V)	50
Anf. 118 GUDRUN BRUNEGÅRD (KD)	52
Anf. 119 MUHARREM DEMIROK (C)	53
Anf. 120 MAURICIO ROJAS (L)	54
(forts. § 13)	55
Ajournering	55
Återupptaget sammanträde	55
§ 11 Beslut om ärenden som slutdebatterats den 28 januari	55
SoU12 Folkhälsa	55
UbU11 Vuxenutbildning	56
MJU8 Jordbrukspolitik	57
§ 12 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens	
sammanträde	57
AU8 Integration	57
TU11 Avvikande från bestämmelserna om tyst godkännande i	
EU:s förordning om gigabitinfrastuktur	58
TU6 Trafiksäkerhet	58
TU7 Åtgärder mot körkortsturism	58
KU19 Riksdagens arbetsformer	58
§ 13 (forts. från § 10) Minoritetsfrågor (forts. KU22)	59
Anf. 121 JAN RIISE (MP)	59
Anf. 122 GULAN AVCI (L)	61
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	62
§ 14 Trossamfund och begravningsfrågor	62
Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU23	62
Anf. 123 PER-ARNE HÅKANSSON (S)	62
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	63
§ 15 Alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel	63
Socialutskottets betänkande 2025/26:SoU13	63
Anf. 124 LEONID YURKOVSKIY (SD)	63
Anf. 125 KARIN SUNDIN (S) replik	64
Anf. 126 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	64
Anf. 127 KARIN SUNDIN (S) replik	64
Anf. 128 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	64
Anf. 129 KARIN RÅGSJÖ (V) replik	65
Anf. 130 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	65
Anf. 131 KARIN RÅGSJÖ (V) replik	65
Anf. 132 LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	65
Anf. 133 NILS SEYE LARSEN (MP) replik	66

Anf. 134	LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	66
Anf. 135	NILS SEYE LARSEN (MP) replik	66
Anf. 136	LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	67
Anf. 137	CHRISTOFER BERGENBLOCK (C) replik	67
Anf. 138	LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	67
Anf. 139	CHRISTOFER BERGENBLOCK (C) replik	67
Anf. 140	LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	68
Anf. 141	KARIN SUNDIN (S).....	68
Anf. 142	LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	69
Anf. 143	KARIN SUNDIN (S) replik	69
Anf. 144	LEONID YURKOVSKIY (SD) replik	69
Anf. 145	KARIN SUNDIN (S) replik	70
Anf. 146	CECILIA GUSTAFSSON (M).....	70
Anf. 147	KARIN RÅGSJÖ (V) replik.....	71
Anf. 148	CECILIA GUSTAFSSON (M) replik	71
Anf. 149	KARIN RÅGSJÖ (V) replik.....	71
Anf. 150	CECILIA GUSTAFSSON (M) replik	72
Anf. 151	KARIN RÅGSJÖ (V)	72
Anf. 152	DAN HOVSKÄR (KD)	73
Anf. 153	CHRISTOFER BERGENBLOCK (C)	74
Anf. 154	JAKOB OLOFSGÅRD (L)	75
Anf. 155	NILS SEYE LARSEN (MP).....	76
Anf. 156	JAKOB OLOFSGÅRD (L) replik	77
Anf. 157	NILS SEYE LARSEN (MP) replik	77
Anf. 158	JAKOB OLOFSGÅRD (L) replik	77
Anf. 159	NILS SEYE LARSEN (MP) replik	77
	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	77
§ 16	Läkemedel och tandvård	77
	Socialutskottets betänkande 2025/26:SoU14.....	77
Anf. 160	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD)	77
Anf. 161	MIKAEL DAHLQVIST (S) replik.....	79
Anf. 162	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik.....	79
Anf. 163	ANDRE VICE TALMANNEN	79
Anf. 164	MIKAEL DAHLQVIST (S) replik.....	79
Anf. 165	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik.....	80
Anf. 166	KARIN RÅGSJÖ (V) replik.....	80
Anf. 167	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik.....	80
Anf. 168	KARIN RÅGSJÖ (V) replik.....	80
Anf. 169	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik.....	80
Anf. 170	CHRISTOFER BERGENBLOCK (C) replik.....	81
Anf. 171	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik.....	81
Anf. 172	CHRISTOFER BERGENBLOCK (C) replik.....	81
Anf. 173	CHRISTIAN LINDEFJÄRD (SD) replik.....	81
Anf. 174	MIKAEL DAHLQVIST (S)	81
Anf. 175	NORIA MANOUCHI (M).....	82
Anf. 176	MIKAEL DAHLQVIST (S) replik.....	83
Anf. 177	NORIA MANOUCHI (M) replik	84
Anf. 178	MIKAEL DAHLQVIST (S) replik.....	84
Anf. 179	NORIA MANOUCHI (M) replik	84
Anf. 180	KARIN RÅGSJÖ (V) replik.....	84
Anf. 181	NORIA MANOUCHI (M) replik	85
Anf. 182	KARIN RÅGSJÖ (V) replik.....	85
Anf. 183	NORIA MANOUCHI (M) replik	85
Anf. 184	KARIN RÅGSJÖ (V)	85
Anf. 185	DAN HOVSKÄR (KD)	86
Anf. 186	CHRISTOFER BERGENBLOCK (C)	87
Anf. 187	LINA NORDQUIST (L).....	88
Anf. 188	NILS SEYE LARSEN (MP).....	89
	(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	90
§ 17	Specialiseringstjänstgöring för sjukhusfysiker.....	90

Socialutskottets betänkande 2025/26:SoU24.....	90
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	90
§ 18 Processrättsliga frågor.....	90
Justitieutskottets betänkande 2025/26:JuU17	90
Anf. 189 PONTUS ANDERSSON GARPVALL (SD)	90
Anf. 190 TERESA CARVALHO (S)	91
Anf. 191 FREDRIK KÄRRHOLM (M) replik.....	92
Anf. 192 TERESA CARVALHO (S) replik.....	92
Anf. 193 FREDRIK KÄRRHOLM (M) replik.....	92
Anf. 194 TERESA CARVALHO (S) replik.....	93
Anf. 195 FREDRIK KÄRRHOLM (M)	93
Anf. 196 GUDRUN NORDBORG (V)	94
Anf. 197 ULRIKA WESTERLUND (MP).....	95
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	96
§ 19 Ett nytt förbud mot spel på kredit.....	96
Kulturutskottets betänkande 2025/26:KrU3	96
Anf. 198 AZADEH ROJHAN (S)	96
Anf. 199 JAN RIISE (MP)	96
Anf. 200 JONAS ANDERSSON (SD)	97
Anf. 201 CARL NORDBLOM (M).....	98
Anf. 202 MALIN DANIELSSON (L)	98
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	99
§ 20 Studiestöd.....	99
Utbildningsutskottets betänkande 2025/26:UbU14	99
Anf. 203 FREDRIK MALM (L).....	99
Anf. 204 NIKLAS SIGVARDSSON (S)	100
Anf. 205 ANDERS ALFTBERG (SD).....	100
Anf. 206 NIKLAS SIGVARDSSON (S) replik.....	102
Anf. 207 ANDERS ALFTBERG (SD) replik.....	102
Anf. 208 NIKLAS SIGVARDSSON (S) replik.....	102
Anf. 209 ANDERS ALFTBERG (SD) replik.....	102
Anf. 210 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP) replik	103
Anf. 211 ANDERS ALFTBERG (SD) replik.....	103
Anf. 212 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP) replik	103
Anf. 213 ANDERS ALFTBERG (SD) replik.....	103
Anf. 214 NADJA AWAD (V) replik.....	103
Anf. 215 ANDERS ALFTBERG (SD) replik.....	104
Anf. 216 NADJA AWAD (V) replik.....	104
Anf. 217 ANDERS ALFTBERG (SD) replik.....	104
Anf. 218 NADJA AWAD (V)	104
Anf. 219 OLIVER ROSENGREN (M).....	105
Anf. 220 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP) replik	106
Anf. 221 OLIVER ROSENGREN (M) replik	106
Anf. 222 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP) replik	106
Anf. 223 OLIVER ROSENGREN (M) replik	106
Anf. 224 MALTE TÄNGMARK ROOS (MP).....	107
Anf. 225 ANDERS ÅDAHL (C)	108
Anf. 226 OLIVER ROSENGREN (M) replik	109
Anf. 227 ANDERS ÅDAHL (C) replik.....	109
Anf. 228 OLIVER ROSENGREN (M) replik	110
Anf. 229 ANDERS ÅDAHL (C) replik.....	110
(Beslut skulle fattas den 17 februari.)	110
§ 21 Bordläggning	110
§ 22 Anmälan om interpellation.....	111
§ 23 Anmälan om fråga för skriftligt svar	111
§ 24 Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	111
§ 25 Kammaren åtskildes kl. 22.58.	111